Fatalisten Jacques og hans herre

Denis Diderot

Bibliotek 1800

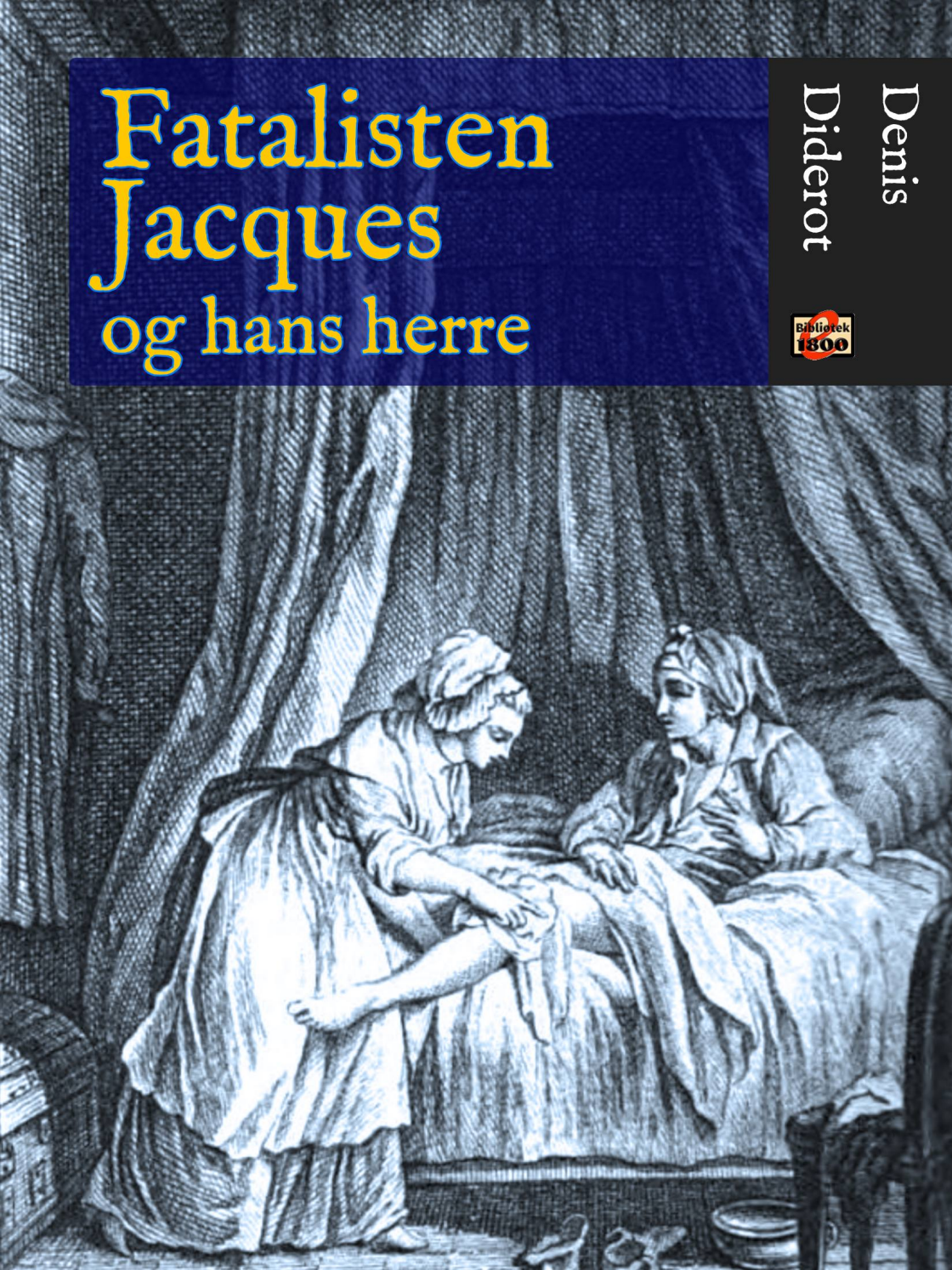

Denis Diderot

Fatalisten Jacques og hans herre

eBibliotek 1800

2022

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Denis Diderot: *Fatalisten Jacques og hans herre* er baseret på originaler, som – på udgivelsestidspunktet – er public domain i lande hvor ophavsret er baseret på ophavsmandens død+70 år.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Opholder du dig i et land uden for EU, bør du dog tjekke de lokale ophavsretsbestemmelser, før du videredistribuerer værket.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Denis Diderot: *Fatalisten Jacques og hans herre* is based upon sources in the public domain in countries where copyright is based upon Life+70 years (at the time of publication).

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

If you are outside the EU, you are advised to check the local copyright laws before copying and/or redistributing this ebook.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

1. afdeling

(Opdelingen i tre afdelinger svarer til den i bogudgaven Gueffier jeune, Paris 1797. Opdelingen er en rent praktisk foranstaltning, dengang for at holde bindstørrelsen nede, her for at holde ebogens interne filstørrelse på en håndterlig størrelse. Red.anm.)

Hvordan havde de truffet hinanden? Tilfældigt som alt her i verden. Hvad hed de? Hvad kommer det sagen ved? Hvor kom de fra? Fra det nærmeste sted. Hvor skulle de hen? Ved man overhovedet, hvor man skal hen? Hvad snakkede de om? Herren sagde ikke noget, men Jacques sagde, at hans kaptajn havde sagt: Alt, hvad der møder os hernede af godt og ondt, står skrevet hist oppe.

Herren: Det er et stort ord.

Jacques: Min kaptajn plejede at tilføje, at enhver musketkugle, der forlod sit løb, havde sit bestemte mål.

Herren: Og det havde han ret i.

Efter en lille pause sagde Jacques: Fanden tage værten og hans knejpe!

Herren: Hvorfor ønske sin næste døden og djævelen. Det er ikke kristeligt.

Jacques: Fordi jeg, da jeg var blevet drukken af hans dårlige vin, glemte at trække hestene til vands. Min far opdager det og bliver gal i hovedet. Jeg hænger med næbbet. Han tager en stok og rører på en ublid måde ved min ryg. Et regiment, der er på vej til lejren ved Fontenoy, kommer netop forbi. Af trods lader jeg mig hverve. Vi ankommer til lejren, og slaget begynder.

Herren: Og du er kuglens mål.

Jacques: Rigtigt! Et skud i knæet. Og Gud ved hvilke gode og dårlige følger, det skud har ført med sig. De hænger sammen ligesom leddene i en kæde. Uden det skud i knæet tror jeg aldrig, jeg var blevet hverken forelsket eller halt.

Herren: Du har altså været forelsket?

Jacques: Det har jeg rigtignok.

Herren: Og det på grund af et skud?

Jacques: På grund af et skud.

Herren: Det har du aldrig fortalt mig noget om.

Jacques: Nej, det er sandt nok.

Herren: Hvorfor ikke?

Jacques: Fordi det hverken skulle siges før eller senere.

Herren: Men er øjeblikket nu kommet til, at jeg kan få din kærlighedshistorie at høre?

Jacques: Ja, måske.

Herren: Begynd nu i hvert tilfælde at fortælle.

Jacques begyndte på fortællingen om sin forelskelse. Det var hen på eftermiddagen. Luften var tung. Hans herre faldt i søvn. Natten overraskede dem på åben mark, og de var kommet bort fra vejen. Herren blev rasende og gennempryglede tjeneren. Ved hvert slag tænkte den arme djævel:

Dette står sikkert også skrevet hist oppe.

Du ser, kære læser, at jeg er godt i skub, og at det står i min magt at lade dig vente et, to, tre år på fortællingen om Jacques forelskelse. Jeg behøver bare at skille ham fra sin herre og indvikle dem hver for sig i så mange begivenheder, jeg havde lyst til. Hvad skulle hindre mig i at lade herren blive gift og gøre ham til hanrej, lade Jacques sejle til Indien, sende herren

samme steds hen og føre dem begge tilbage til Frankrig på samme skib? Det er så let at digte den slags. Men denne gang skal du slippe med en dårlig nat og denne lille forsinkelse. Da morgenrøden brød frem, steg de igen til hest og fortsatte deres vej. – Hvor skulle de hen? Det er allerede anden gang, De spørger om det, og jeg svarer igen: Hvad kommer det Dem ved? Hvis jeg først kommer ind på målet for deres rejse, så farvel Jacques' kærlighedshistorie! En tid lang tav de begge stille. Da de havde sundet sig lidt ovenpå deres besværligheder, sagde herren til tjeneren: Nå, Jacques, hvor var det, vi kom til i din kærlighedshistorie?

Jacques: Vi kom vist til fjendens flugt. Man bliver forfulgt, og enhver sørger for sig selv, så godt han kan. Jeg ligger på slagmarken begravet under en dynge døde og sårede, og det er en dynge, der kan forslå noget. Den næste dag bliver jeg sammen med en halv snes andre smidt på en vogn for at blive kørt til hospitalet. Å, herre, jeg tror ikke, der findes værre sår end knæsår.

Herren: Nej hør nu, Jacques, du vil have mig til bedste.

Jacques: Nej, det vil jeg skam ikke, herre. Der er der så mange knogler og sener og jeg ved ikke, hvad det hedder alt sammen.

En, der lignede en bonde og havde en pige bag på hesten, og som kom ridende bag ved dem, havde hørt, hvad de talte om og sagde: Den herre har ret.–

Det var ikke klart, hvem han mente med den herre, men det blev ilde optaget af Jacques, og hans herre og Jacques sagde til den indiskrete afbryder: Hvad blander du dig i?

– Jeg blander mig i noget, jeg forstår mig på. Jeg er kirurg til tjeneste, og jeg skal bevise Dem det.

Pigen, der sad bagpå, sagde: Lad os ride videre og lade disse herrer passe sig selv. Det lader ikke til, at de bryder sig om beviser.

– Nej, sagde kirurgen, jeg vil bevise dem det, og jeg skal bevise dem det. – Og idet han vendte sig om for at begynde sin bevisførelse, kom han til at skubbe til sin ledsagerske, så at hun taber ligevægten og bliver kastet af. Hun bliver hængende med den ene fod i hans frakkeskøde og får skørterne op over hovedet. Jeg ved ikke, om han begyndte med at få skørterne i orden, eller om han først fik hendes fod gjort fri af frakkeskødet. Men efter de skrig at dømme, som den unge kvinde udstødte, var hun kommet alvorligt til skade.

– Det kom der ud af det bevis, sagde Jacques til kirurgen, og til den faldne eller tilskadekomne sagde han: Trøst Dem, min gode, det er hverken Deres skyld eller doktorens skyld eller min skyld eller min herres skyld. Men det stod skrevet hist oppe, at doktoren i dag her på landevejen skulle få et anfald af snakkesalighed, og at min herre og jeg ikke skulle være oplagt til at høre på ham, og at du skulle få en bule i hovedet, og at man skulle se din bare –.

Hvad kunne jeg ikke bringe ud af dette eventyr, hvis jeg havde sat mig i hovedet at bringe Dem til fortvivlelse. Jeg kunne gøre den unge pige til en person af vigtighed, jeg kunne gøre hende til niece af præsten i den nærmeste landsby, lade bønderne i landsbyen gøre opstand og skildre kamp og kærlighed. For bondepigen var godt skabt. Det havde Jacques

og hans herre set. Det er ikke hver dag, kærligheden får en så fortryllende lejlighed. Hvorfor forelskede Jacques sig ikke for anden gang? Hvorfor skulle han ikke for anden gang blive sin herres medbejler og oven i købet den foretrukne? Havde han da været det engang før? Å, disse evindelige spørgsmål! Ønsker De, kære læser, at Jacques skal gå videre med sin kærlighedshistorie? Må jeg én gang for alle få at vide, om det morer Dem eller ej. Nå, hvis det morer Dem, lader vi bondepigen være, hvad hun er, og vender tilbage til vore to rejsende. Denne gang var det Jacques, der tog ordet og sagde til sin herre: Sådan går det her i verden. De, som aldrig har været såret og som ikke ved, hvad et bøsseskud i knæet er, De vil fortælle mig, der har fået knæet massakreret og som har haltet i tyve år – –.

Herren: Det kan være, du har ret. Men denne uforskammede kirurg er skyld i, at du stadig ligger på vognen mellem dine kammerater, langt fra lazarettet, langt fra helbredelsen og langt fra forelskelsen.

Jacques: Hvad De end mener om det, så var smerten i mit knæ ubeskrivelig. Den blev forøget ved, at vognen var hård og vejen ujævn, og ved hvert hop, vognen gjorde, skreg jeg i vilden sky.

Herren: Fordi det stod skrevet hist oppe, at du skulle skrige.

Jacques: Sikkert. Jeg var ved at forbløde og havde været dødens sikre bytte, hvis ikke vor vogn, der var den sidste i rækken, havde gjort holdt foran en bondehytte. Jeg bad om at komme af og blev lagt på jorden. En ung kvinde, der stod i døren, løb ind og kom straks tilbage med et glas og en flaske vin. Jeg drak hastigt en eller to slurke. Vognene, der var foran vor, satte sig igen i bevægelse. Man ville til at smide mig op til mine

kammerater, men jeg klamrede mig til den unge kvindes klæder og til alt, hvad jeg kunne klamre mig til og protesterede mod, at man ville læsse mig på vognen igen. Hvis jeg skulle dø, ville jeg hellere dø her end på lazarettet, der lå to mil længere borte. Under dette faldt jeg i afmagt. Da jeg igen kom til mig selv, lå jeg afklædt i en seng i en krog af hytten, og omkring mig stod bonden, der ejede huset, hans kone, der havde hjulpet mig, og et par små børn. Konen havde dyppet en snip af sit forklæde i vineddike og gned min næse og mine tindinger med det.

Herren: Næ! Din slubbert. Nu ser jeg, hvor du stiler hen.

Jacques: Jeg tror ikke, herre, De ser noget.

Herren: Er det ikke konen der, du bliver forelsket i?

Jacques: Og hvis det var hende, hvad så? Er man herre over, om man bliver forelsket eller ej? Og er man det, er man så herre over, om man bærer sig ad, som om man ikke var det? Hvis det, De lige sagde og ville bebrejde mig, havde været skrevet hist oppe, så kunne jeg have tærsket mig selv, have rendt hovedet mod væggen og revet hårene ud af hovedet – så havde det dog ikke stået til at ændre – min velgører var trods alt blevet hanrej.

Herren: Efter det ræsonnement kunne man begå enhver forbrydelse uden at behøve at føle samvittighedsnag.

Jacques: Det, De siger der, er såmænd mere end én gang gået mig igennem hovedet. Men trods alt kommer jeg dog stadig tilbage til, hvad min kaptajn sagde: Alt, hvad der møder os hernede af godt og ondt, står skrevet histoppe. Eller kender De noget middel til at slette den skrift ud? Kan jeg lade være at være mig selv? Og når jeg er mig selv, kan jeg så handle anderledes, end jeg handler? Kan jeg være mig selv og en anden på samme tid? Og har der, efter jeg kom til verden, været et

eneste øjeblik, hvor det ikke gjaldt? Det kan godt være, at Deres argumenter er udmærkede, men hvis det står skrevet i mig eller histoppe, at jeg skal finde dem dårlige, hvad vil De så have, at jeg skal gøre?

Herren: Der er en ting, jeg spekulerer på: Er din velgører blevet hanrej, fordi det stod skrevet histoppe, eller stod det skrevet histoppe, fordi du skulle gøre din velgører til hanrej?

Jacques: Begge dele, det ene ved siden af det andet. Og det hele var skrevet på samme tid. Det er ligesom en stor rulle, der lidt efter lidt bliver rullet op. –

Indrøm, kære læser, at jeg kunne trække samtalen om en ting, der er blevet talt og skrevet så meget om i de sidste to tusind år, uden at man er kommet blot et skridt nærmere, meget langt ud. Selv om De derfor ikke er mig videre taknemmelig for det, jeg siger, så vær mig da i det mindste taknemmelig for det, jeg ikke siger.

Mens vore to teologer diskuterede uden at forstå hinanden, således som det jo forekommer i teologien, blev det nat. De kom igennem en egn, der aldrig havde været rigtig sikker, men navnlig ikke var det nu, hvor den dårlige regering og den almindelige elendighed havde forøget antallet af forbrydere i en foruroligende grad. De tog ind i det elendigste værtshus. De fik anvist to senge i et hummer med bræddeskillerum, der var åbent til begge sider. De bestilte aftensmad. De fik plumret vand, sort brød og muggen vin. Værten, værtinden, børnene og tyendet så skumle ud. Ved siden af sig hørte de vild latter og larmende munterhed fra en halv snes vagabonder, der var

kommet før dem og havde bemægtiget sig alt, hvad der var af fødevarer. Jacques var rolig nok, hvad hans herre derimod ikke var. Han gik urolig frem og tilbage, mens hans tjener slugte nogle mundfulde af det sorte brød og med en grimasse svælgede et par glas af den dårlige vin. Så bankede det på døren. Det var en af opvarterne, som de uforskammede og truende naboer havde tvunget til at bringe vore to rejsende et fad med benene af det fjerkræ, de havde spist. Jacques tog rasende sin herres to pistoler.

– Hvor går du hen?

– Lad bare mig om det.

– Hvor går du hen? spørger jeg.

– Ind og bringer de kanaljer til fornuft.

– Ved du, at de er en halv snes stykker?

– Selv om de var hundrede, gør antallet ikke noget til sagen, hvis det står skrevet histoppe, at de ikke er nok.

– Gid fanden havde dig med dit fjollede mundheld.–

Jacques rev sig løs fra sin herre og trådte med en pistol i hver hånd ind i værelset til banditterne: Se at komme til køjs i en fart, den første, der mukker, får en kugle gennem hovedet.

Hans mine og tone var så bestemt, at banditterne, der satte lige så stor pris på deres liv som hæderlige folk, rejste sig ganske stille, klædte sig af og gik til ro. Herren, der ikke var sikker på, hvordan historien ville spænde af, ventede ham med ro. Jacques kom slæbende på banditternes tøj, for at de ikke skulle komme i fristelse til at stå op igen. Han havde slukket lyset hos dem og havde lukket døren ind til dem to gange i lås og havde nøglen i hånden sammen med pistolerne.

– Så, nu kan vi bare skubbe sengene hen foran den anden dør og barrikadere den og så sove fredeligt. – – – Og så gav han sig til at flytte sengene og berettede koldblodigt sin herre om enkelthederne i ekspeditionen.

Herren: Du er dog en satans karl: Du tror altså – –

Jacques: Jeg tror ingenting, og jeg benægter ingenting – –

Herren: Men hvis de nu ikke havde villet gå i seng?

Jacques: Det var umuligt.

Herren: Hvorfor det?

Jacques: Fordi de gjorde det.

Herren: Men hvis de nu var stået op igen?

Jacques: Så meget værre eller så meget bedre.

Herren: Jamen, hvis – hvis – hvis – og – – –

Jacques: Hvis? Ja, hvis, som man siger, havet begyndte at koge, blev der rigelig med kogt fisk. Hvad pokker, herre, før troede De, at jeg var i stor fare, og det var fuldstændig galt. Nu tror De, at De er i en stor fare, og det passer måske lige så lidt. Her i huset er den ene bange for den anden, hvilket beviser, at vi alle sammen er nogle fæhoveder …

Under denne samtale havde han klædt sig af, var gået i seng og var ved at falde i søvn. Herren tog nu også et stykke af det sorte brød og tømte et bæger af den dårlige vin og sagde med et blik på Jacques, der allerede lå og snorkede: – Det er dog en fandens karl! Så fulgte han sin tjeners eksempel og strakte sig på sengen, men kunne ikke falde i søvn. Ved daggry mærkede Jacques en hånd, der ruskede i ham. Det var hans herre, der ruskede i ham og hviskede: "Jacques, Jacques."

Herren: Det er ved at blive lyst.

Jacques: Ja, hvad så.

Herren: Stå dog op!

Jacques: Hvorfor det?

Herren: For at komme bort snarest muligt.

Jacques: Hvorfor det?

Herren: Fordi vi sidder galt i det her.

Jacques: Hvem ved, om vi kommer til at sidde bedre i det andre steder?

Herren: Jacques!

Jacques: Jacques her og Jacques der. De er dog et fandens menneske!

Herren: Du er selv et fandens menneske! Kære Jacques, jeg beder dig – –

Jacques gned sine øjne, gabede flere gange, strakte sig, stod op, klædte sig på i ro og mag, skubbede sengene på plads igen og gik ned i stalden, hvor han sadlede hestene. Så vækkede han værten, der sov endnu, og betalte regningen. Men nøglerne til begge værelserne beholdt han. Og så drog vore venner af sted.

Herren ville ride bort i fuldt trav, Jacques derimod i skridt, som det var hans vane. Da de var kommet et stykke bort fra det elendige herberg, hørte herren Jacques klingre med noget i lommen og spurgte ham, hvad det var. Jacques fortalte ham, at det var nøglerne til begge værelserne.

– Og hvorfor har du ikke afleveret dem?

Jacques: For at de skal blive nødt til at brække to døre op, døren ind til vore naboer, for at få dem ud af deres fængsel, og døren ind til vort værelse, for at banditterne kan få fat i deres tøj. På den måde vinder vi tid.

Herren: Javel, men hvorfor skal vi vinde tid?

Jacques: Hvorfor? Ja, det ved jeg såmænd ikke.

Herren: Og hvis vi skal vinde tid, hvorfor rider vi så i skridt?

Jacques: Da man ikke ved, hvad der står skrevet histoppe, ved man ikke, hvad man skal gøre, eller hvad man ikke skal gøre og følger sin fantasi, som man kalder fornuft eller sin fornuft, der ofte blot er en farlig fantasi og som leder en snart rigtigt, snart galt.

Herren: Kan du sige mig, Jacques, hvem er dum, og hvem er klog?

Jacques: Det kan jeg vel nok. Den dumme – vent lidt – det er den, der er ulykkelig, og altså må den, der er lykkelig, være klog.

Herren: Og hvem er så lykkelig, og hvem er ulykkelig?

Jacques: Det kan jeg godt sige Dem. Den er lykkelig, hvis lykke står skrevet histoppe, og følgelig er den, hvis ulykke står skrevet histoppe, ulykkelig.

Herren: Og hvem er det så, der har skrevet menneskenes lykke og ulykke histoppe?

Jacques: Hvem har lavet den store rulle, hvori alt står skrevet? Der var en kaptajn, en ven af min kaptajn, han ville gerne have givet tre francs for at få det at vide. Men min kaptajn ville ikke have givet en styver for det, og det ville jeg heller ikke. Hvad nytte skulle jeg have af det? Kunne det måske hjælpe mig til at slippe uden om den grøft, hvor jeg skal knække halsen?

Herren: Ja, det skulle jeg da tro.

Jacques: Jeg tror det ikke. For så skulle der have været en linje gal i den store rulle, der indeholder sandheden, og som ikke indeholder andet end sandheden, og som indeholder hele sandheden. Der skulle altså stå skrevet i den store rulle: "Jacques skal brække halsen den og den dag", og så skulle

Jacques ikke brække halsen. Hvordan tror De, det kunne være muligt, hvem der så har skrevet den store bog?

Herren: Det kan der siges mangt og meget om.

Jacques: Min kaptajn troede, at klogskab var en forudsætning for, at vi med vor erfaring var i stand til at betragte de forhold, hvor vi befinder os i, som årsag til den skæbne, vi i fremtiden kan håbe på eller frygte for.

Herren: Forstod du noget af det?

Jacques: Ja, det gjorde jeg. Lidt efter lidt vænnede jeg mig til hans måde at udtrykke sig på. "Men hvem tør rose sig af at have tilstrækkeligt af erfaring", sagde han. – "Og er ikke de, der pralede af de rigtigste erfaringer, ofte blevet skuffet"? "Er der noget menneske, der er i stand til at bedømme de forhold, han befinder sig i, rigtigt? Den beregning, der er opstået i vort hoved, og den, der er indført histoppe, er vidt forskellige. Er det os, der bestemmer vor skæbne, eller er den bestemt for os? Hvor mange velovervejede planer er strandet, og hvor mange vil ikke strande i fremtiden! Og hvor mange vanvittige planer er ikke lykkedes, og hvor mange vil ikke lykkes i fremtiden"! Det gentog min kaptajn efter indtagelsen af Berg-op-Zoom og Port-Mahon og tilføjede, at klogskab ikke sikrede os et godt udfald, men trøstede og undskyldte os, når det gik galt. Min kaptajn sov også aftenen før et slag lige så roligt som i garnisonen og gik i slaget, som han gik til bal. Om ham kunne De med rette have sagt, at han var en fandens karl.

I samme øjeblik hørte de noget borte larm og skrig. Da de vendte sig om, så de en skare, bevæbnet med knipler og høtyve, der hastigt kom imod dem. Nu tror De naturligvis, kære læser, at det var folkene fra kroen, tjenestefolkene og banditterne,

som vi har hørt om. De tror, at de om morgenen, da nøglerne var væk, har sprængt døren og har troet, at vore rejsende er stukket af med deres klæder. Det troede Jacques også og mumlede mellem tænderne: "Gid fanden havde nøglerne og den idé at tage dem med!" Nu tror læseren, at denne lille armé falder over Jacques og hans herre, at der flyder blod, regner med stokkeslag og falder pistolskud. Og det stod virkelig i min magt at lade det ske. Men så gik fortællingens sandhed pokker i vold sammen med Jacques kærlighedshistorie. Vore to rejsende blev slet ikke forfulgt, og jeg aner ikke, hvad der skete i værtshuset, efter at de var rejst. De fortsatte deres vej uden rigtig at vide, hvor de var, men de vidste nogenlunde, hvor de ville hen og prøvede at komme over rejsens kedsommelighed og besvær ved afvekslende at snakke sammen og holde mund, sådan som den slags rejsende, og somme tider også de, der bliver hjemme, gør.

Det er klart, at det ikke er en roman, jeg skriver, da jeg forsømmer at benytte alt det, en romanforfatter uvægerligt ville benytte. Den, der tager det, jeg skriver, for sandhed, tager måske mindre fejl end den, der tror, det er et eventyr.

Denne gang var det herren, der først brød tavsheden med det vante omkvæd: Nå, Jacques, kom så med din kærlighedshistorie.

Jacques: Jeg kan ikke huske, hvor jeg slap. Jeg er blevet afbrudt så mange gange, at jeg lige så godt kan begynde forfra igen.

Herren: Nej, det behøves ikke. Du var faldet i afmagt foran døren til en bondehytte, og nu lå du i en seng inde i huset omgivet af beboerne.

Jacques: Ja, det er rigtigt. Det mest påtrængende var nu at få fat på en sårlæge, som der ikke var nogen af i miles omkreds. Den brave mand sendte et af børnene til hest til den nærmeste landsby. Imens satte den gode kone en gryde vin over ilden og rev en gammel skjorte af sin mands i stykker. Så badede hun mit knæ og lagde forbinding om. I den vin, der var tilbage fra sårbehandlingen, puttede man et par stykker sukker, som man havde reddet fra myrerne, og gav mig at drikke. Jeg skyllede det ned. Så formanede man mig til at være tålmodig. Det var blevet sent, og folkene gik til bords og spiste deres aftensmad. De var færdige med det, uden at hverken barnet var kommet tilbage, eller der var kommet nogen sårlæge. Så blev faderen, der af naturen var gnaven, i dårligt humør. Han brummede, og ikke noget var ham tilpas. Han sendte strengt de andre børn i seng. Konen satte sig på bænken og tog sin rok. Han blev ved at gå op og ned ad gulvet og søgte hele tiden lejlighed til kiv. "Hvis du bare var gået til møllen, som jeg havde sagt – – –" og fuldendte sætningen ved at ryste misbilligende hen mod min seng.

"Det kan gøres i morgen."

"Men det var i dag, det skulle gøres, som jeg havde sagt. Og hvorfor binder du ikke det halm, der ligger i laden endnu?"

"Det skal jeg nok gøre i morgen."

"Vi har snart ikke mere, og du skulle have bundet det i dag, som jeg sagde. – Og den byg, der ligger oppe på loftet og bliver ødelagt? Jeg tør bande på, at du ikke har tænkt på at vende den!"

"Det har børnene gjort."

"Men det var dig, der skulle have gjort det. Hvis du havde været på loftet, så havde du ikke stået i døren."

Men så kom der en sårlæge, og lidt efter en til, og endelig kom den tredje med drengen, der var sendt ud at hente ham.

Herren: Du blev nok lige så velsignet med læger som Sankt Roch med hatte [Note 1)]!

Jacques: Den første var borte, da drengen kom efter ham. Men hans kone havde givet besked til den anden, og den tredje kom med drengen. "Ih, god aften, mine herrer kolleger, er De her?" sagde nummer et til de to andre … De havde skyndt sig alt, hvad de kunne og var varme og trætte. De satte sig ved bordet, hvor dugen ikke engang var taget af endnu. Konen gik ned i kælderen og kom tilbage med en flaske. Manden mumlede i skægget: "Hvad fanden ville hun også i døren?" De drak og snakkede om egnens sygdomme og opregnede patienterne. Jeg lå og jamrede. "Nu skal vi straks være hos dig," sagde de. Da den første flaske var tømt, forlangte de en til på konto af min behandling og så en tredje og en fjerde, alt sammen på min behandlings konto. Og for hver flaske gentog manden i huset sit første udbrud:

"Hvad fanden ville hun også i døren?"

Hvor kunne en anden forfatter ikke have udnyttet de tre læger, deres konversation ved den fjerde flaske, deres mange vidunderlige kure, Jacques' utålmodighed, mandens dårlige humør, de landlige æsculapers diskussion om Jacques' knæ, deres forskellige anskuelser, idet den ene hævdede, at Jacques døde, hvis man ikke skyndte sig at amputere benet, mens den anden mente, at man skulle fjerne kuglen og de tøjstumper, der var kommet med ind i såret, og lade den sølle djævel beholde sit ben. Imens kunne man se Jacques sidde op i sengen og

medlidende betragte benet og sige farvel til det, som man har set en fransk general gøre under sårlægerne Dufuart og Louis' behandling. Den tredje læge sad tavs og lurede på, at striden skulle gå over til håndgribeligheder.

Jeg vil skåne Dem for alt det, De møder nok af i romanerne, i de gamle komedier og i selskabet. Da jeg hørte manden i huset udbryde: "Hvad fanden ville hun også i døren?" tænkte jeg på Molières Harpagon, der siger om sin søn: "Hvad ville han også på den galej?" Og jeg forstod, at det ikke er nok at være sandfærdig, men at man også må være vittig. Af den grund vil man blive ved med at sige: "Hvad ville han også på den galej?" mens min bondemands udbrud "Hvad fanden ville hun også i døren?" aldrig bliver noget mundheld.

Jacques behandlede ikke sin herre med samme skånsomhed, som jeg har udvist overfor Dem, min læser. Han skånede ham ikke for den mindste enkelthed selv med fare for, at han for anden gang skulle dysse ham i søvn. Selv om det ikke blev den dygtigste, blev det i hvert fald den stærkeste af lægerne, der løb af med sejren.

"Nå," udbryder De fuld af rædsel. "Nu vil De til at kramme operationsknive ud, skære, lade blodet flyde og lade os blive vidne til en kirurgisk operation?" – Mener De måske, at det ville stride mod god smag? –

Godt, så lad os springe operationen over, men De har vel i hvert fald ikke noget imod, at Jacques siger til sin herre: "Å, herre, det er noget af det forfærdeligste, man kan komme ud for at få et molesteret knæ bragt i orden" –

Hvortil hans herre igen svarede: "Å, Jacques, det er din spøg!"

Men jeg vil ikke for alverdens guld fortie for Dem, at netop som Jacques' herre havde sagt det, snublede hans hest, og han faldt af og stødte knæet hårdt imod en spids sten og begyndte at råbe af fuld hals: "Jeg dør, jeg har slået knæskallen i stykker!"

Selv om Jacques var det bedste menneske, som tænkes kan, og sin herre yderst hengiven, gad jeg dog nok vidst, hvad der foregik på bunden af hans sjæl, om ikke i første øjeblik, så dog i det øjeblik, han blev klar over, at faldet ikke var alvorligt. Jeg gad vidst, om han kunne sige sig fri for en lille antydning af hemmelig glæde over det uheld, der kunne vise hans herre, hvad et knæsår var. Og der er en anden ting, kære læser, som jeg også gerne ville vide, og det er, om hans herre ikke hellere ville have haft et sår, selv om det måske havde været alvorligere, et andet sted end netop på knæet, eller om han var mere følsom overfor skam end overfor smerte.

Da herren havde sundet sig lidt ovenpå faldet og skrækken, steg han til hest igen og gav dyret fem eller seks gange af sporerne, så at den jog af sted som et lyn. Det samme gjorde Jacques' krikke, for der var den samme intime forståelse mellem dyrene som mellem deres ryttere. Det var to par venner.

Da begge de forpustede heste igen var slået ind i deres sædvanlige gangart, sagde Jacques til sin herre: "Nå, herre, hvad mener De så om det?"

Herren: Om hvad?

Jacques: Om knæsår?

Herren: Du har ret. Det er noget af det forfærdeligste.

Jacques: Deres?

Herren: Nej. Dit, mit, alle knæsår i hele verden.

Jacques: Næ, herre, det har De ikke rigtig overtænkt. Man beklager aldrig andre end sig selv.

Herren: Sikke noget sludder.

Jacques: Å, bare jeg kunne udtrykke, hvad jeg tænker! Men det står skrevet histoppe, at jeg skal have mange ting i hovedet og sjældent finde ord for det.

Her indviklede Jacques sig i en meget spidsfindig og måske meget rigtig metafysik. Han forsøgte at overbevise sin herre om, at ordet smerte i sig selv ikke rummede noget begreb og først fik betydning for os, når vor erindring forbandt det med noget, vi selv havde følt. Hans herre spurgte ham, om han nogen sinde havde ligget i barselseng.

– Nej, sagde Jacques.

– Og tror du, at det er meget smertefuldt at føde?

– Sikkert.

– Beklager du kvinder, der ligger i fødselsveer?

– Absolut.

– Du beklager dog altså somme tider andre end dig selv?

– Jeg beklager alle, der vrider hænderne, der river sig i håret og jamrer, for jeg ved af erfaring, at man kun gør det, når man lider. Men for selve fødslens smerte beklager jeg ikke kvinden. Jeg ved gudskelov ikke, hvad det er! Men for at komme tilbage til en ubehagelighed, vi begge to kender – historien om mit knæ, der ved Deres fald er blevet Deres knæ. – –

Herren: Nej, Jacques, lad os komme tilbage til historien om din kærlighed, der gennem min lidelse også er blevet min.

Jacques: Jeg blev altså forbundet og følte nogen lindring. Lægen var gået, og mine værter havde trukket sig tilbage og var gået i seng. Deres kammer var kun skilt fra mit ved en

brædevæg, hvor brædderne ikke sluttede ordentligt, og som var tapetseret med gråt papir, hvorpå der var klistret nogle kolorerede billeder. Jeg sov ikke og hørte konen sige til sin mand:

– Lad mig være, jeg har ikke lyst til noget. Der ligger en stakkels ulykkelig mand og dør foran éns dør. –

– Kone, det kan du fortælle mig siden.

– Nej, jeg vil ikke. Hvis du ikke lader være, står jeg op. Jeg bryder mig ikke om det, når jeg er i dårligt humør.

– Å, hvis du skal plages så meget, får du en lang næse!

– Å, det er slet ikke, fordi jeg gør mig kostbar, men du er ofte så hård – – – og – – – og – – –.

Efter en kort pause sagde manden: "Du må da indrømme, kone, at du ved din upåkrævede medlidenhed har bragt os i en forlegenhed, det næsten ikke er til at slippe ud af. Året er dårligt. Det er med nød og næppe, at vi og børnene kan klare os. Kornet er dyrt som bare pokker, vin er der intet af! Hvis man så endda kunne få arbejde. Men de rige indskrænker sig, og de fattige har ikke noget at gøre. Har man arbejde én dag, er der fire, hvor man ikke har noget. Og kreditorerne er så ubønhørlige, at det er fortvivlende, og ingen betaler, hvad han skylder. Og sådan et tidspunkt vælger du til at trække en fremmed ind i huset, der bliver så længe, som det passer Vorherre og doktoren, der ikke har noget hastværk med at få ham kureret. De læger gør jo alt for at trække sygdommen ud længst muligt. Og så er det en fremmed, der ikke har en rød øre og som vil gøre vore udgifter to-tre gange så store, som de er. Sig mig kone, hvordan vil du blive af med det menneske igen? Lad mig høre, hvad du vil sige."

– Kan man tale fornuftigt med dig?

– Du siger nok, at jeg er gnaven og skælder ud. Men hvem ville ikke være gnaven og skælde ud i mit sted? Endnu har vi lidt vin i kælderen. Men Gud ved, hvad vej det går! I aften drak lægerne mere end vi og børnene en hel uge. Og du kan nok tænke, at lægen ikke kommer gratis. Hvem skal betale ham?

– Ja, det kan være meget sandt. Og fordi det går så galt, laver du mig med barn, som om vi ikke havde nok i forvejen.

– Nej.

– Jo, jeg er sikker på, at jeg bliver frugtsommelig.

– Det siger du hver gang.

– Og det har aldrig slået fejl, når øret har kløet bagefter, og nu klør det, som det aldrig har gjort før.

– Dit øre ved ikke noget om den ting.

– Lad mig være! Lad mit øre være! Lad dog være mand! Er du gal, du kan ikke tåle det.

– Å, det er ikke sket siden Sankt Hans aften.

– Det ender med, at – – – og om en måned skælder du mig ud og siger, at det er min skyld.

– Nej, nej.

– Og om ni måneder bliver det endnu værre.

– Nej, nej.

– Så er det dig, der har skylden.

– Ja, ja.

– Og nu glemmer du det ikke? Og siger ikke som du plejer?

– Nej, nej.

Og under ja, ja og nej, nej, og mens han var rasende på konen, fordi hun havde givet efter for sin menneskelige følelse – – –.

Herren: Ja, det tænkte jeg netop også på.

Jacques: Ja, det er rigtig nok, at manden ikke var videre konsekvent. Men han var ung og konen køn. Der bliver aldrig lavet så mange børn som i dårlige tider.

Herren: Der er ingen, der sætter så mange børn i verden som de fattige.

Jacques: For dem betyder et barn mere eller mindre ikke noget. Det er velgørenheden, der underholder dem. Og så er det den eneste fornøjelse, der ikke koster noget. Man trøster sig gratis om natten for dagens besvær. Men mandens reflektioner var alligevel ikke mindre rigtige. Mens jeg gjorde mig det klart, mærkede jeg igen en heftig smerte i knæet og jamrede: Å, mit knæ!

Og manden sagde: Å, kone! Og konen sagde: Å, kære mand! men – – men – – manden derinde ved siden af –!

– Hvad er der med ham?

– Han kan måske høre os.

– Ja, lad ham bare det.

– Jeg tør ikke se ham i øjnene i morgen!

– Hvorfor ikke? Er du måske ikke min kone? Og er jeg ikke din mand? Og har en mand en kone og en kone en mand for ingen ting?

– Å, å!

– Nå, hvad er der?

– Det er øret.

– Hvad er der med øret?

– Å, det er værre, end det nogen sinde har været.

– Sov du bare, så går det over.

– Jeg ved ikke –.

– Å, det øre!

– Ja, øret, øret, det kan du sagtens sige – – –.

– Jeg vil aldeles ikke fortælle, hvad der gik for sig mellem dem, men efter at konen flere gange sagte og hurtigt havde sagt: "Mit øre – – – mit øre – –" begyndte hun at stamme og sige: "M––it ø––re, m–m–mit ø––re!" og dette ø––re i forbindelse med, at der så blev stille, lod mig ane, at øret på en eller anden måde var blevet beroliget. Det glædede mig og formodentlig også hende.

Herren: Læg hånden på hjertet, Jacques, og sværg mig, at det ikke var den kone, du forelskede dig i.

Jacques: Det sværger jeg.

Herren: Så meget desto værre for dig.

Jacques: Værre eller bedre. De mener formodentlig, at kvinder, der har sådan et øre, gerne hører.

Herren: Jeg tror, det er skrevet histoppe.

Jacques: Og jeg tror, at der yderligere står, at de ikke hører ret længe på den samme, og at de er temmelig villige til at låne en anden øre.

Herren: Det kan godt være.

Og så kom de ind i en uendelig strid om kvinderne: Den ene hævdede, at de var gode, den anden, at de var nederdrægtige: Og de havde begge ret. Den ene sagde, at de var dumme, den anden, at de var åndfulde: Og de havde begge ret. Den ene hævdede, at de var troløse, den anden, at de var ærlige: De havde begge ret. Den ene betonede, at de var nærige, den anden, at de var ødsle: De havde begge ret. Den ene, at de var smukke, den anden, at de var grimme: Og de havde begge ret. Den ene holdt dem for sladderagtige, den anden for diskrete,

den ene for frimodige, den anden for forløjede, den ene for uvidende, den anden for oplyste, den ene for sædelige, den anden for uanstændige, den ene for tåbelige, den anden for kloge, den ene for store, den anden for små: Og de havde begge ret.

Under denne debat, som de kunne have fortsat jorden rundt uden at holde op et øjeblik og uden at blive enige, blev de overfaldet af et uvejr, der tvang dem til at søge læ. Hvor? – – Hvor? Kære læser, Deres nysgerrighed er meget besværlig. Og hvad pokker kommer det Dem ved? Hvis jeg nu fortalte Dem, at det var i Pontoise eller i Saint-Germain eller i Notre Dame de Lorette eller i Saint-Jacques de Compostelle – havde De så nogen glæde af det? Men hvis De endelig insisterer på, at jeg skal fortælle, at de stilede hen imod – ja, hvorfor ikke? – imod et uhyre slot, på hvis facade man læste disse ord: "Jeg tilhører ingen og alle. I er i mig, før I kommer ind, og I bliver i mig, selv når I for længst er draget bort". Gik de ind i slottet? Nej, for indskriften løj, eller også før de trådte ind. – – – Men gik de da i hvert fald ud igen? – Nej, for indskriften løj, eller også var de der endnu efter de var draget bort. – Og hvad bestilte de der? – Jacques sagde, hvad der stod skrevet histoppe, og hans herre sagde, hvad han ville: Og de havde ret begge to. Hvad traf de for et selskab? Det var blandet. Hvad blev der sagt? – Noget sandt og meget løgn. – Var der åndrige mennesker? – Hvor er der ikke det? Og forbandede nysgerrige, som man flygter for som pesten. Hvad der ærgrede Jacques og hans herre mest, mens de drev om derinde – – man drev altså om derinde? – – Ja, når man ikke sad eller lå – – det, der ærgrede dem mest var, at der

var en snes dristige fyre, der havde taget de bedste værelser i besiddelse, hvor de næsten altid sad tæt sammen. Men de hævdede i strid med indskriften, at slottet var overladt dem til ejendom. Ved hjælp af et vist antal dagdrivere, der stod i deres sold, havde de i deres magt et vist antal andre dagdrivere, der var rede til for et mindre pengebeløb at hænge eller myrde enhver, der vovede modsigelse – på Jacques' og hans herres tid vovede man dog engang imellem at gøre indsigelse. – – Ustraffet? – Somme tider.

Nu siger De naturligvis, at jeg gør nar ad Dem og at jeg, da jeg ikke ved, hvor jeg skal gøre af mine rejsende, tager min tilflugt til alle ufrugtbare forfatteres nødhjælp, allegorien. Jeg er villig til at ofre Dem min allegori og al den nytte, jeg kunne have af den, hvis De så til gengæld vil lade være at plage mig mere med Jacques' og hans herres nattelogi. Det kan være, at de kom til en stor by og sov hos et par piger. Det kan være, at de tilbragte natten hos en gammel ven, der beværtede dem på det bedste, det kan være, at de tog deres tilflugt til tiggermunkene, hvor de for Guds kærligheds skyld fik et dårligt logis og en slet forplejning. Det kan også være, at de blev optaget i en stor mands hus, hvor de midt i overfloden manglede det nødvendigste. Det kan også være, at de om morgenen forlod en stor kro, hvor man tog en masse penge for en dårlig aftensmad, der blev serveret på sølvtallerkener og for et natteleje bag damaskesgardiner på fugtige og krøllede lagner. De kan også have nydt gæstfrihed hos en landsbypræst, der brandskattede sine sognebørns hønsehus for at kunne beværte dem med en omelet eller en hønsefrikasse. Eller de kan have drukket sig fulde i fortræffelig vin, have spist glimrende og ødelagt maven

efter alle kunstens regler i et rigt bernhardinerabbedi. Men selv om al det skulle være Dem ligegyldigt, var Jacques ikke af samme anskuelse: For ham eksisterede der kun én mulighed – det, der stod skrevet histoppe. Men hvor de så end kom fra, havde de næppe redet en snes skridt, før herren, som han plejede, tog en pris og sagde:

– Nå, Jacques, kom så med din kærlighedshistorie!

– Fanden i vold med min kærlighedshistorie! Jeg tror sågu, jeg har glemt – –.

– Hvad har du glemt?

I stedet for at svare vendte Jacques lommerne og følte over alt, men uden resultat. Han havde ladet sin pengepung ligge under hovedpuden, og næppe havde han gjort sin herre den tilståelse, førend denne udbrød: "Fanden i vold med din kærlighedshistorie! Nu er mit lommeur blevet hængende ved kaminen."

Jacques lod sig ikke nøde: Han gjorde straks omkring og red med langsomme skridt tilbage, for han havde aldrig hastværk. – – – Og det vældige slot? – – Nej, nej. – – Af de forskellige herberger, der var mulige, og som jeg lige har opregnet, kan vi vælge det, der passer bedst for den øjeblikkelige situation.

Imens red herren videre: Nu er altså herren og tjeneren skilt, og jeg ved ikke hvem af dem, jeg helst skal slutte mig til. Hvis De vil følge Jacques, må De jo være klar over, at eftersøgningen af pungen og uret kan blive så langvarig og kompliceret, at det kan vare meget længe, inden han vender tilbage til sin herre og eneste fortrolige: Og så farvel kærlighedshistorie! Men hvis De beslutter Dem til at lade ham søge alene efter pungen og uret,

så er det meget høfligt af Dem, men De vil kede Dem. De kender ikke den slags mennesker. De har meget få ideer i hovedet, og siger de tilfældigvis engang noget fornuftigt, er det noget, de kan huske, eller det er en tilfældig indskydelse. Sådan et menneske har øjne som De og jeg, men man ved i almindelighed ikke, om han ser noget. Han sover ikke, men vågen er han heller ikke. Han bare eksisterer, og det er hans sædvanlige beskæftigelse. Denne automat red altså videre og vendte sig nu og da om for at se, om Jacques ikke kom. Han steg af hesten og gik, han satte sig til hest igen, red en fjerdingvej, sprang af igen og satte sig på jorden med tømmen slynget om armen og hovedet støttet i begge hænder. Da han var træt af denne stilling, stod han op og spejdede viden om, om ikke Jacques var at se. Men der var ingen Jacques. Så blev han utålmodig, og uden ret at vide, om han talte eller ej, sagde han: Den rakker, den hund, den bandit! Hvor er han henne, hvad tager han sig for? Skal han have så lang tid for at hente en pung og et ur? Jeg tærsker ham ihjel, det gør jeg! Så søgte han efter sit ur i lommen, hvor det jo ikke var, og blev dødfortvivlet, da han ikke vidste, hvad han skulle tage sig for, når han var uden ur, snustobaksdåse og Jacques. Det var de tre faste punkter i hans tilværelse, at tage en pris, se hvad klokken var og fritte Jacques, og de tre ting kombinerede han på enhver tænkelig måde. Da han ikke havde uret, var han altså henvist til snustobaksdåsen, som han hvert øjeblik lukkede op og i, som jeg selv gør, når jeg keder mig. Det mål tobak, jeg om aftenen har tilbage i min tobaksdåse, er et udtryk for i hvor høj grad jeg har moret eller kedet mig dagen igennem. Jeg beder Dem, læser, gøre Dem

fortrolig med denne fra geometrien optagne metode, som jeg finder klar, og som jeg ofte vil betjene mig af.

Har De nu fået nok af herren, og synes De, at vi, da tjeneren ikke kommer, skal begive os til ham? Den stakkels Jacques! Netop mens vi taler om ham, udbryder han smerteligt: "Det står altså skrevet histoppe, at jeg på en og samme dag skal være lige ved at blive grebet som landevejsrøver, med nød og næppe undgå at blive sat i fængsel og samtidig blive beskyldt for at have forført en pige!"

Da han i skridtgang var på vej – – til slottet – nej, til deres herberge fra sidste nat, kom han forbi en bissekræmmer, der råbte ham an: "Er der ikke noget, hr. baronen ønsker? Spænder, bælter, urkæder, tobaksdåser af nyeste mode, ringe, signeter! Ure, herre, lommeure, et smukt guldur ciseleret, med dobbelt kapsel, ganske som nyt – – " Jacques svarede: "Jeg søger nok et ur, men ikke et af dine – – –". Mens han red videre, troede han at se det stå skrevet histoppe, at det ur, denne mand havde tilbudt ham, var hans herres ur. Han vendte om og sagde til bissekræmmeren: "Min ven, lad mig se gulduret, jeg tror, jeg vil synes om det."

"Ja," sagde bissekræmmeren, "det skulle ikke undre mig, det er et meget smukt ur og stammer fra Julien Le Roi. Jeg har ikke haft det længe. Jeg har fået det for en slik, og jeg er villig til at sælge det billigt. Jeg er tilfreds med de små avancer, når der blot er tilstrækkelig mange af dem, men tiderne er sløje nu: Sådan en forretning får jeg ikke i de første tre måneder. De har sådan noget ridderligt i Deres udseende, og jeg under hellere Dem end nogen anden den gevinst – – –"

Under denne tale havde bissekræmmeren sat sin kasse på jorden, lukket den op og taget uret frem, og Jacques kendte det straks uden at blive forundret, for han havde aldrig hastværk, og han blev aldrig forundret. Han betragtede uret: Ja, tænkte han, det er det – – –. Men til kræmmeren sagde han: – De har ret, det er et smukt ur, et meget smukt ur, og jeg ved, at det er et godt ur – – –. Hermed puttede han uret i lommen og sagde til manden: – Mange tak, kære ven.

– Hvad mener De med "Mange tak"?

– Jo, se, det er min herres ur!

– Jeg kender ikke noget til Deres herre, uret er mit, jeg har købt og betalt det!

Hermed tog han Jacques i kraven og ville tvinge ham til at aflevere uret.

Men Jacques nåede hen til sin hest, fik fat i en af sine pistoler og satte den for brystet af bissekræmmeren: – Skrub af, sagde han, eller du er dødsens! Den forskrækkede kræmmer slap ham. Jacques svang sig igen til hest og fortsatte i skridtgang sin vej mod byen, idet han sagde til sig selv: – Uret har vi fundet, lad os nu søge efter pungen – –. Bissekræmmeren lukkede hastigt sin kasse, tog den på ryggen og forfulgte Jacques, mens han råbte: – Stop tyven, stop tyven! Efter morderen! Hjælp, hjælp!

Det var i høstens tid. Markerne var fulde af høstarbejdere. De smed alle deres leer, omringede manden og spurgte ham, hvor tyven og morderen var.

– Der! Derhenne!

– Hvad for noget? Han, der rider langsomt ind mod byen?

– Ja, ham!

– Å, du må jo være gal, sådan opfører en tyv sig da ikke!

– Jamen, det er ham, det er ham! siger jeg jer. Han har med vold taget et guldur fra mig!

Selv om Jacques ikke kunne høre råbene, kunne han dog se opløbet, men satte ikke af den grund tempoet op. Ved løfte om belønning fik bissekræmmeren bønderne til at løbe efter Jacques, og nu løb mænd, kvinder og børn efter ham og råbte: – Stop tyven, stop tyven, grib morderen!

De kom ind til byen, for det var i en by, at Jacques og hans herre havde overnattet sidste nat, kan jeg huske nu. Indbyggerne styrtede ud af deres huse, sluttede sig til bønderne og bissekræmmeren og råbte i kor:

– Stop tyven! Stop tyven! Grib morderen!

Alle nåede de Jacques på samme tid. Bissekræmmeren fo'r løs på ham, men Jacques gav ham et spark, så han faldt om på jorden, men ikke desto mindre blev han ved at råbe: – Din slubbert, din spidsbub, din galgenfugl, giv mig mit ur igen. Du skal komme med uret, men hænges skal du alligevel!

Jacques bevarede sin koldblodighed, vendte sig til skaren, der blev større og større og sagde: – Der er et politi her. Før mig derhen, så skal jeg føre bevis for, at jeg ikke er nogen tyveknægt, men at det er manden der, man kan kalde det. Det er rigtigt, at jeg har taget et ur fra ham, men det er min herres ur. Jeg kender godt byen her: I forgårs aftes kom min herre og jeg hertil og steg af ved politiløjtnantens, der er en gammel ven af min herre.

Når jeg ikke før har fortalt, at Jacques og hans herre havde overnattet i Conches hos politiløjtnanten, ligger det i, at jeg først nu fandt på det.

– Før mig til politiløjtnanten, sagde Jacques og steg af hesten. Og så kunne man se ham, hesten og bissekræmmeren midt i skaren. De kom til politiløjtnantens port. Jacques, hesten og bissekræmmeren gik ind. Jacques og bissekræmmeren holdt hinanden i knaphullerne. Mængden blev udenfor.

Men hvad bestilte Jacques' herre imens? Han var faldet i søvn på kanten af landevejsgrøften, med hestens tømme over armen, mens hesten græssede uden om ham så langt, tømmen rakte.

Næppe havde politiløjtnanten set Jacques, før han udbrød: – Men stakkels Jacques, hvad fører dig her tilbage alene?

– Min herres ur. Han havde ladet det hænge på kaminen, og jeg har fundet det igen i denne mands kramkiste. Og vor pung, som jeg har glemt under hovedpuden, og som vil blive fundet, så snart De befaler.

– Og hvis det står skrevet histoppe, tilføjede politimanden.

Han lod øjeblikkelig sine tjenestefolk kalde sammen, og bissekræmmeren pegede straks på en stor fyr af et skummelt udseende, der først nylig var kommet i huset, og sagde: – Det er ham, der har solgt mig uret!

Embedsmanden satte et strengt ansigt op og sagde til bissekræmmeren og sin tjener: – I fortjente begge to at komme på galejerne, du, fordi du har solgt uret, og du, fordi du har købt det – – –. Og henvendt til sin tjener sagde han: – Giv denne mand hans penge igen og tag dit liberi af – – –. Og til bissekræmmeren sagde han: – Se at komme ud af landet i en fart, hvis du ikke vil sættes fast for bestandig! I driver begge to en bestilling, der har slemme følger – –. Nå, men Jacques, lad os så komme til pungen!

Den, der havde tilegnet sig den, meldte sig uopfordret. Det var en stor, velvoksen pige.

– Herre, sagde hun, pungen har jeg, men jeg har ikke stjålet den. Han har givet mig den.

– Har jeg givet dig pungen?

– Ja!

– Fanden skal tage mig, om jeg kan huske det!

Embedsmanden sagde til Jacques: – Nå, Jacques, vi vil ikke undersøge det nærmere.

– Herre – – –

– Hun er køn og villig, så vidt jeg kan se!

– Jeg sværger Dem, herre – – –

– Hvor meget var der i pungen?

– Omtrent ni hundrede og sytten pund.

– Næ, Javotte, ni hundrede og sytten pund for en nat, det er for meget for dig og for ham. Giv mig pungen – – –.

Den store pige gav herren pungen, og han tog et seksfrancstykke ud, kastede det til hende og sagde: – Der har du lønnen for din tjeneste! Du er mere værd, men for en anden end Jacques. Jeg vil ønske for dig, at du hver dag må tjene det dobbelte, men ikke her i huset, forstår du! Og stig du nu i en fart til hest, Jacques, og vend tilbage til din herre!

Jacques tog afsked med politimanden og fjernede sig i tavshed, men ved sig selv sagde han: – Den uforskammede tøs! – – Det stod altså skrevet histoppe, at en anden skulle ligge hos hende, og Jacques skulle betale! – – – Nå, trøst dig, Jacques! Er du ikke lykkelig, at du med så ringe bekostning har fået din herres ur og pung igen?

Jacques steg til hest igen og trængte sig gennem mængden, der havde samlet sig foran huset. Men da han led under den tanke, at så mange mennesker skulle antage ham for en tyveknægt, tog han meget omstændeligt uret frem og så, hvad klokken var. Så gav han sin hest sporerne, hvad den slet ikke var vant til, hvorfor den jog af sted i største fart. I almindelighed lod han den gå, som det passede den, idet han fandt det lige så upassende at holde den tilbage, når den galoperede, som at drive den frem, når den gik langsomt. Vi tror at føre vor skæbne, men det er altid den, der fører os. Og Jacques' skæbne var alt, der kom ham nær. Hans hest, hans herre, en munk, en hund, en kvinde, et muldyr, en krage. Hans hest førte ham altså i rask trav til hans herre, der var faldet i søvn ved vejen med tømmen over armen, som jeg alt har berettet. Dengang var hesten endnu ved tømmen. Men da Jacques kom, var tømmen der nok, men hest var der ingen af. Øjensynlig var der kommet en spidsbub forbi, der forsigtigt havde skåret tømmen over og var rendt med dyret. Da Jacques' hest kom travende, vågnede herren, og hans første ord var: – Nå, kommer du endelig, din halunk! Jeg skal – – –, og så spærrede han munden op i et vældigt gab.

– Ja, gab bare rigtigt ud, herre, sagde Jacques, men hvor er Deres hest?

– Min hest?

– Ja, Deres hest!

Da herren blev klar over, at hans hest var blevet stjålet, ville han falde over Jacques med tømmen, men Jacques sagde: – Små slag, herre, jeg er ikke rigtig i humør i dag til at tage mod klø. Et

slag kan jeg tage, men jeg sværger Dem til, at slår De én gang til, så giver jeg hesten sporerne og lader Dem sidde – – –.

Denne trussel fik straks herrens raseri til at lægge sig, og han sagde i en mildere tone til ham: – Og mit ur!

– Det er her!

– Og pungen?

– Den er her!

– Du blev længe borte.

– Ikke for længe til det, jeg har udrettet. Nu skal De høre! Jeg har redet langt, jeg har været oppe at slås, alle bønderne på marken, alle byens indbyggere har lavet opløb for min skyld, de troede, jeg var en landevejsrøver, jeg blev ført for dommeren og forhørt to gange. For min skyld har to mennesker været lige ved at blive hængt, en tjener er blevet jaget bort, og en pige har fået sin afsked. Jeg blev overbevist om at have ligget hos en pige, som jeg aldrig har set for mine øjne og dog betalt, og nu er jeg her igen.

– Og imens har jeg – – –.

– Det stod skrevet histoppe, at imens skulle De falde i søvn og Deres hest blive stjålet. Nå, herre, tænk nu ikke mere på det. Vi har mistet en hest, men måske står det skrevet histoppe, at vi finder den igen.

– Min hest, min stakkels hest!

De besluttede sig til at gå videre til fods, mens herren nu og da klagede: – Min hest, min hest! Og Jacques fortalte videre om sine oplevelser. Da han kom til pigens beskyldning, sagde herren:

– Hånden på hjertet, Jacques, havde du ikke ligget hos pigen?

Jacques: Nej, herre!

Herren: Men du har betalt hende?

Jacques: Det har jeg.

Herren: Jeg har engang været ulykkeligere end du.

Jacques: De har betalt en pige, efter at De har ligget hos hende?

Herren: Du har gættet rigtigt.

Jacques: Vil De ikke fortælle mig om det?

Herren: Førend vi begynder på mine kærlighedshistorier, må vi blive færdig med dine. Nå, Jacques, lad os så få historien om din kærlighed, som jeg anser for den første og den eneste i dit liv, bortset fra dit eventyr med politiløjtnantens kone i Conches: For selv om du også har ligget hos hende, behøver du ikke at være forelsket i hende. Man ligger hver dag hos kvinder, man ikke elsker og ligger ikke hos kvinder, man elsker. Men – –.

Jacques: Men? Hvad ville De sige – – –?

Herren: Min hest! – – – Jacques, min kære ven, vær ikke vred. Sæt dig i hestens sted. Sæt nu det var dig, jeg havde mistet, og sig mig, om du ikke ville sætte mig højere, hvis du hørte mig råbe: – Jacques, min stakkels Jacques. Jacques smilede og sagde: – Jeg slap, tror jeg, ved den samtale, som min vært natten efter min ankomst havde med sin kone. Jeg hvilede lidt. Min vært og hans kone stod senere op, end de plejede.

Herren: Det vil jeg nok tro.

Jacques: Da jeg vågnede, trak jeg sagte mine forhæng til side og så min vært, hans kone og lægen stå i en hemmelig forhandling henne i døren. Efter det, jeg havde hørt om natten, faldt det mig ikke svært at gætte, hvad det drejede sig om. Jeg rømmede mig. Lægen sagde til manden: – Han er vågen, fatter,

gå ned i kælderen og lad os tage en slurk, det gør hånden sikker. Nu tager jeg forbindingen af, og så kan vi overveje nærmere.

Da flasken var hentet og tømt, for en slurk betød altid mindst en flaske, kom lægen hen til min seng og sagde:

– Hvordan har natten været?

– Ikke dårlig.

– Kom med hånden – – – Godt, godt, pulsen er ikke dårlig. De har næsten ingen feber mer'. Vi må se på knæet. – – Nå, min gode kone, sagde han, hjælp os – –. Konen kaldte på et af børnene. – Nej, vi kan ikke bruge et barn her, en gal bevægelse kan koste os måneders arbejde. Kom her hen. Konen nærmede sig med nedslagne øjne – –.

– Hold på det ben der, min gode kone, så tager jeg det andet. – – – Rolig – – rolig, længere herhen, – – lidt endnu – – så min lille ven, – – en lille drejning til højre – – til højre, siger jeg, og så – – –. Jeg klamrede mig til madrassen med begge hænder, jeg skar tænder, sveden trillede ned ad mit ansigt.

– Ja, min ven, det er ikke rart.

– Det kan jeg mærke.

– Så, nu ligger De godt. Nå, lille kone, giv så slip på benet og tag hovedpuden. Træk stolen herhen og læg puden på den – – helt hen – – lidt endnu – – – Giv mig så Deres hånd, min ven, tryk bare til. Kan De så, min gode kone, gå bag ved sengen og holde på hans arm – – sådan, det er godt – – Er der ikke mer' i flasken, fatter?

– Nej.

– Så tag Deres kones plads og lad hende gå ned og hente en flaske til – det var godt – skænk bare i – lad De så Deres mand få sin plads igen og kom De herhen. Konen hidkaldte igen et af

børnene. – Død og helvede, har jeg ikke engang sagt, at jeg ikke kan bruge et barn. Læg Dem på knæ. Hånden lige under hans læg, – så, De ryster jo, som om De havde en dårlig samvittighed – så, nu bare rolig – tab ikke modet, den venstre hånd under låret, – der lige over forbindingen – det var godt.

Så blev trådene skåret igennem, forbindingen viklet op og taget af, og mit sår undersøgt. Lægen trykkede nede, oppe, på siden og sagde hver gang, han rørte mig: – Det æsel! Det fæhoved! Den ignorant! Og sådan fusker lægerne i næringen! Sådan et ben skulle man amputere? Det skal holde lige så længe som alt det andet, det skal jeg garantere for.

– Jeg bliver rask igen?

– Jeg har kureret mange andre af den slags.

– Og jeg kommer til at gå igen?

– De kommer til at gå igen.

– Uden at halte?

– Det er noget andet, min ven, hvordan De kommer til at gå! Er det ikke nok, at jeg bevarer Deres ben? Hvad gør det også, om De kommer til at halte lidt? Holder De meget af at danse?

– Rasende!

– Selv om De måske kommer til at gå lidt mindre godt, kommer De til at danse så meget bedre. – Nå, lille kone, kom nu her med den varme vin. Nej, den anden først, så et lille glas til, og Deres forbinding skal ikke lide under det.

Han drak, de kom med den varme vin, og jeg blev badet og mit omslag fjernet, jeg blev lagt i seng igen, blev formanet til at sove, hvis jeg kunne, forhængene blev trukket til, og lægen tømte den flaske, han var i lag med og lod en til hente fra

kælderen, og underholdningen mellem lægen og mine værtsfolk fortsatte.

Manden: Hør, fatter, vil det vare længe?

Lægen: Ja, meget længe – skål, fatter.

Manden: Men hvor længe? En måned?

Lægen: En måned? Sig De kun roligt to, tre, fire – hvem ved? Knæskallen har taget skade og femur og tibia – – skål.

Manden: Fire måneder! Du store Gud! Hvorfor skal netop vi huse ham? Hvad fanden ville hun også i døren?

Lægen: Nå, lad os drikke på mit velgående. Jeg har gjort et fortræffeligt arbejde.

Konen: Begynder du nu igen. Det var ikke det, du lovede mig i nat. Men vent du bare, du kommer nok igen.

Manden: Jamen, sig mig bare, hvad vi skal stille op med det menneske. Når det blot ikke havde været så elendigt et år!

Konen: Hvis du vil have det, går jeg til præsten.

Manden: Hvis du går derhen, slår jeg dig til plukfisk.

Lægen: Hvorfor det, fatter, min kone går ofte derhen.

Manden: Det må hun om.

Lægen: Lad os drikke mit gudbarns skål. Hvordan har hun det?

Konen: Udmærket.

Lægen: Nå, fatter, Deres og min kones skål, det er et par udmærkede kvinder!

Manden: Deres kone er klogere, hun havde ikke lavet den dumhed.

Konen: Men fatter, der er jo de grå nonner –!

Lægen: Men min kære kone! En mand, en mand hos nonnerne! Og så er der en vanskelighed til, som vi ikke må

overse. – Nå, lad os tømme et glas for nonnerne, det er nogle rare piger.

Konen: Hvad er det for en vanskelighed?

Lægen: Deres mand vil ikke have, at De går til præsten, og min kone vil ikke have, at jeg går til nonnerne –. Nå, men lad os drikke en slurk til, så får vi måske en god idé. Har De spurgt manden? Måske er han ikke helt uden midler.

Manden: En soldat!

Lægen: En soldat har forældre, søskende, slægtninge, venner. – Lad os tage en slurk til, og gå så og lad mig tage mig af sagen.

Sådan faldt ordret lægens samtale med manden og konen. Men hvilket helt andet præg kunne jeg ikke have givet samtalen, hvis jeg havde ladet en eller anden slubbert deltage i den. Så kunne Jacques være blevet kastet på gaden eller i en afgrund. – Hvorfor ikke slået ihjel? Slået ihjel, nej. Men jeg kunne jo have kaldt en eller anden til hjælp, måske en soldat fra hans kompagni eller også filosoffen Cleveland. Men sandheden, sandheden! – Sandheden, vil De sige, er ofte kold, fortærsket og plat. Nu for eksempel det, De lige hørte om, hvordan Jacques blev forbundet, det var sandt, men hvad interessant var der ved det? Ikke spor. Når man skal være sand, er man som Molière, Regnard Richardson, Sedaine. Sandheden har sine tiltrækkende sider, som man griber, når man er et geni. Ja, når man er et geni, men når man nu ikke er det? Når man ikke er det, må man lade være at skrive.

Men, hvis man nu er så uheldig at ligne en vis digter, som jeg har sendt til Pondichery? – Hvad er det for en digter? – Denne digter – –. Men, kære læser, hvis De afbryder mig, eller hvis jeg

selv pludselig bryder af, hvad ville der så blive af Jacques' kærlighedshistorie? Lad os nu hellere lade digteren være, hvad han er. – Altså manden og konen gik deres vej –. Nej, nej, lad os få historien om digteren fra Pondichery, – lægen nærmede sig altså Jacques' seng – historien om digteren fra Pondichery, historien om digteren fra Pondichery. – Nå, jaja, der kom en dag, som der gør hver dag, en ung digter til mig –. Men, kære læser, hvad har det med fatalisten Jacques og hans herres rejse at gøre, – historien om digteren fra Pondichery? – Efter de almindelige komplimenter om min ånd, mit geni, min smag, min hjælpsomhed og al den slags, som jeg ikke tror et ord af, skønt jeg har hørt dem i de sidste tyve år, og uagtet de måske er sagt i god tro, hentede den unge digter et papir frem af lommen. "Det er vers," sagde han. "Vers?" "Ja, min herre, og jeg håber, De vil have den godhed at sige mig Deres mening om dem." "Bryder De Dem om sandheden?" "Ja, min herre, jeg beder Dem sige mig den!" "De skal få den at høre." Hvad, er De så tåbelig at tro, at en digter kommer til Dem for at høre sandheden? – Ja. – Og til at sige ham den? – Ja, ja. – Skånselsløst? Absolut. – Skånsel ville være den største fornærmelse. Hvis man udlægger det rigtigt, betyder det: De er en dårlig digter, og da jeg ikke anser Dem for stærk nok til at høre sandheden, er De tillige et ubetydeligt menneske.

– Og denne åbenhjertighed er altid lykkedes Dem? – Næsten altid. – Jeg læste den unge digters vers og sagde til ham: "Deres vers er ikke blot dårlige, men jeg anser det for givet, at De aldrig vil kunne lave dem bedre." "Så må jeg blive ved at lave dårlige vers, for jeg kan ikke lade være at digte." "Det er en frygtelig forbandelse! Forstår De ikke, hvilken fornedrelse De går i

møde? Hverken guder eller søjler tilgiver en middelmådig digter: Det er Horats, der har sagt det." "Det ved jeg." "Er De rig?" "Nej." "Er De fattig?" "Ludfattig." "Og De vil til Deres fattigdom føje den latterlighed at være en dårlig digter? De vil ødelægge Deres liv, De vil blive gammel! Gammel, fattig og en dårlig digter, tænk dog, hvad det er for en skæbne!" "Jeg forstår det fuldt ud, men jeg er mod min vilje tvunget –." (Her ville Jacques have indskudt: "Men det står skrevet histoppe"). "Lever Deres forældre endnu?" "Ja." "Hvad er de?" "Juvelerere." "Ville de gøre noget for Dem?" "Måske." "Godt, så gå til Deres forældre og bed dem give Dem en pakke juveler. Indskib Dem til Pondichery. Undervejs vil De skrive dårlige vers, når De kommer til Deres bestemmelsessted, vil De komme til at tjene penge. Når De er blevet rig, kan De skrive lige så mange dårlige vers, De vil, forudsat De ikke lader dem trykke, for man har ikke lov at ødelægge nogen –."

Det er omtrent tolv år siden, jeg gav den unge mand dette råd, da han en dag kom til mig. Jeg kendte ham ikke. "Jeg er den mand," sagde han, "som De sendte til Pondichery. Jeg har været der og tjent mig en formue. Nu er jeg kommet hjem. Jeg digter stadig, jeg har taget nogle vers med." "Er de stadig dårlige?" "Stadig." "Men nu har De Deres på det tørre, og De kan derfor godt blive ved at lave dårlige vers." – "Det er også min hensigt."

– Lægen var imens kommet hen til Jacques' seng, men denne lod ham ikke komme til orde. "Jeg har hørt det hele," sagde han. Så tilføjede han henvendt til sin herre – – det vil sige, han ville tilføje, da hans herre afbrød ham. Han var blevet træt af at gå og satte sig på vejkanten og betragtede en vejfarende, der kom

gående imod dem med tøjlen til den hest, der travede efter ham, slynget over armen.

Nu tror De naturligvis, læser, at det er den hest, der blev stjålet fra Jacques' herre. Men De tager fejl. Sådan ville det før eller senere gå i en roman på den ene eller den anden måde. Men jeg tror nok, at jeg allerede har sagt Dem, at det ikke er nogen roman, og jeg gentager det.

Herren sagde til Jacques: – Ser du den mand, der kommer imod os?

Jacques: Det gør jeg.

Herren: Jeg synes, hans hest ser godt ud.

Jacques: Jeg har været infanterist og forstår mig ikke på det.

Herren: Men jeg har været kavalerifficer og forstår mig på det.

Jacques: Nå, og hvad mer?

Herren: Hvad mer? Jeg mener, du kan gå hen til manden og foreslå ham at overlade os den, naturligvis mod betaling.

Jacques: Det er noget tosseri, men jeg går. Hvor meget vil De ofre?

Herren: Op til hundrede dalere –.

Efter at Jacques havde anbefalet sin herre ikke at falde i søvn, gik han hen til den vejfarende, foreslog ham at købe hans hest, betalte den og tog den med. – Nå, Jacques, sagde hans herre til ham – du har til tider dine anelser, men som du ser, har jeg også til tider mine. Det er en køn hest, og sælgeren har svoret dig til, at den ingen fejl har, men in puncto hest er alle mennesker svindlere.

Jacques: På hvilke punkter er de ikke det?

Herren: Du kan ride den og overlade mig din.

Jacques: Det er jeg med på.

Nu var de begge kommet til hest igen, og Jacques fortsatte:

– Da jeg forlod mit hjem, havde min fader, min moder og min gudfader hver efter deres ringe evne givet mig noget. Og jeg havde gemt syv louisdorer igen, som min ældste broder Jean havde foræret mig, da han tiltrådte sin ulyksalige rejse til Lissabon. – (Her begyndte Jacques at græde, og hans herre at forestille ham, at det stod skrevet histoppe.) – Det er ganske rigtigt, herre, det har jeg sagt mig selv over hundrede gange, men jeg kan alligevel ikke lade være at græde …

Og hermed græd Jacques hjerteskærende. Men hans herre tog en pris tobak og så på sit ur. Efter at Jacques havde taget tøjlerne mellem tænderne og tørret sine øjne med begge hænder, fortsatte han:

– Af Jeans fem louisdorer, af mine håndpenge og af, hvad jeg havde fået af mine forældre og venner, havde jeg lavet mig en lille reservekapital, som jeg ikke havde givet en øre ud af endnu. Nu kom denne skat mig til gode, ikke sandt, herre?

Herren: Du kunne umuligt blive længere i hytten.

Jacques: Selv når jeg betalte?

Herren: Men hvad ville din broder Jean egentlig i Lissabon?

Jacques: Jeg har indtryk af, at De vil afbryde mig. Når De bliver ved at spørge på den manér, kan vi rejse jorden rundt uden at nå enden af min kærlighedshistorie.

Herren: Hvad gør så det, når bare du taler, og jeg hører efter. Du gør vrøvl i stedet for at takke mig.

Jacques: Min broder var taget til Lissabon for at finde ro. Min broder Jean var en klog knægt. Det var hans ulykke. Han havde haft det bedre, hvis han havde været et fjols som jeg. Men det

står skrevet histoppe. Det stod skrevet histoppe, at den karmelitermunk, der tiggede æg, uld, hør, frugt og vin i vor by, skulle forlokke Jean og få ham til at trække i munkekutten.

Herren: Har din broder Jean været karmelitermunk?

Jacques: Ja, og oven i købet barfodskarmeliter. Han var flittig, klog, lidt pirrelig. Han var landsbyens rådgiver. Han kunne læse og skrive og havde fra sin ungdom beskæftiget sig med at tyde og kopiere gamle dokumenter. Han gennemgik alle grader i ordenen, var efterhånden portner, kældermester, gartner, sakristan, prokurator, adjunktus og skatmester. Hvis han havde fortsat ad den vej, havde det været en lykke for os alle. To af vore søstre og et par andre piger i byen havde han skaffet gode mænd. Han kunne ikke vise sig på gaden, uden at fædre, mødre og børn omringede ham og råbte: "God dag, broder Jean, hvordan har De det, broder Jean?" Kom han ind i et hus, så kom Himlens velsignelse ind sammen med ham, og hvis der var en datter, var han gift to måneder efter. Stakkels broder Jean! Hans ærgerrighed blev hans fordærv. Klosterforvalteren i det kloster, hvor han var adjunktus, var gammel. Munkene hævder, at Jean havde næret ønske om, når han var død, at blive hans efterfølger, og at han derfor havde bragt hele arkivet i uorden, havde brændt de gamle optegnelser og lavet nye, så at Satan selv ikke, når den gamle klosterforvalter var død, havde kunnet hitte rede i sagerne. Skulle man bruge et eller andet skriftstykke, varede det måneder, inden man fandt det. Ofte fandt man det overhovedet ikke. Munkene havde luret min broder Jean: De tog sagen meget alvorligt, i stedet for, at Jean blev klosterforvalter, som han havde håbet, kom han på vand og brød og blev så længe idømt strenge straffe, at han overlod en anden nøglerne

til sine optegnelser. Munkene er uforsonlige. Da man havde fået alle de oplysninger, man havde brug for, af Jean, satte de ham til at være kullemper i det laboratorium, hvor man destillerer karmelitervand. Broder Jean, der før havde været ordenens bankier og adjunktus hos forvalteren, var altså nu kullemper. Men broder Jean havde et følsomt gemyt og kunne ikke bære dette fald fra magtens og glansens tinde og ventede blot på en lejlighed til at unddrage sig denne ydmygelse.

Så kom der i klosteret en ung pater, der på prædikestolen og i skriftestolen gjaldt for et vidunder indenfor ordenen. Han hed pater Angelo. Han havde skønne øjne, et skønt ansigt og arme og hænder til at male. Han prædikede og prædikede, og han tog i skrifte, og de gamle skriftefædre blev forladt af deres skriftebørn, og deres skriftebørn flokkedes om den unge pater Ange. Aftenen før søndagene og de store helligdage var pater Anges bod omringet af mænd og kvinder, der søgte syndsforladelse, mens de gamle fædre forgæves ventede søgning i deres forladte boder. Og det ærgrede dem i høj grad. – Men, herre, hvis jeg nu lod min broder Jeans historie hvile og begyndte på min kærlighedshistorie igen, ville det være fornøjeligere.

Herren: Nej, nej. Lad os nu tage en pris tobak og se, hvad klokken er og gå videre.

Jacques: Ja, ja, når De ønsker det.

Men Jacques' hest var af en anden mening. Pludselig løber den løbsk og styrter sig ned i en grøft. Jacques giver den schenklerne og strammer tømmen, for det tossede dyr kommer næppe op ad grøften, før det styrter op ad en lille høj, hvor det

bliver stående, og hvor Jacques, da han ser sig om, befinder sig under lutter galger.

Hvis det nu havde været en anden end mig, kære læser, så skulle det ikke have fejlet, at galgerne var besat med alle slags røvere, og at der fandt en trist genkendelsesscene sted. Hvis jeg fortalte Dem en sådan historie, ville De måske tro den, for der hænder såmænd endnu besynderligere ting, men derfor ville det ikke blive mere sandt: Galgerne var tomme. Jacques lod hesten falde til ro, hvorpå den af sig selv gik ned ad højen og op ad grøften og førte Jacques til hans herre igen, der glad udbrød:

"Nå, min ven, hvor har du gjort mig forskrækket, – men du falder i tanker. Hvad tænker du på?"

"På det, jeg så deroppe."

Herren: Hvad så du deroppe?

Jacques: Nogle galger.

Herren: Fanden også! Det var et dårligt varsel! Men husk nu dine grundsætninger. Hvis det står skrevet histoppe, kan du leve lige så hæderligt, du vil – du bliver hængt alligevel. Og hvis det ikke står skrevet histoppe, så har hesten løjet. Hvis dyret ikke har haft en guddommelig indskydelse, så har den kuller – så må man passe på. –

Efter et øjebliks tavshed tørrede Jacques panden og rystede ørerne som en, der vil ryste en ubehagelig tanke bort, og så genoptog han uopfordret sin fortælling:

– De gamle munke holdt råd og besluttede sig til for enhver pris at skaffe sig af med den grønskolling. Ved De, hvad de gjorde? – Jamen, herre, De hører jo ikke efter!

– Jo, jeg hører, bliv bare ved!

Jacques: De vandt portneren, der var en gammel slyngel som de selv. Den gamle slyngel anklagede den unge pater for at have taget sig friheder med et af sine unge skriftebørn i skriftestolen og beedigede, at han havde set det.

Måske var det sandt, måske var det løgn. Hvad ved man? Men hvad der var pudsigt, var, at dagen efter denne beskyldning blev prioren krævet af en læge for noget medicin, han havde leveret den slubbert af en portner til at kurere en galant sygdom med. – Men, herre, De hører jo ikke efter! De er adspredt – jeg tør vædde på, at det er de galger!

Herren: Det kan jeg ikke nægte.

Jacques: Jeg kan mærke, at Deres blik er rettet mod mit ansigt, ser jeg uhyggelig ud?

Herren: Nej, nej.

Jacques: Det vil sige ja! – Men, herre, hvis De er bange for mig, behøver vi jo bare at skilles.

Herren: Men Jacques, du er gået fra forstanden, er du sikker på dig selv.

Jacques: Nej, herre, og hvem er sikker på sig selv?

Herren: Ethvert godt menneske! Og skulle Jacques, den brave Jacques, ikke føle afsky for forbrydelsen? – Nå, Jacques, lad os slutte denne diskussion og gå videre med din fortælling.

Jacques: Som følge af denne bagtalelse eller sladder fra portnerens side mente man sig berettiget til at chikanere den stakkels fader Ange på tusind måder, så at han næsten var ved at miste forstanden. Man tilkaldte en læge og fik ham til ved bestikkelse at attestere, at den fromme mand var gal og trængte til atter at indånde sit fædrelands luft. Hvis det kun havde drejet sig om at fjerne eller indespærre pater Ange, havde det

været en nem sag. Men blandt hans skriftebørn, hvis afgud han var, var der mange store damer, man måtte tage hensyn til. Til dem talte man om deres skriftefader fuld af den mest hykleriske medlidenhed: Å, den stakkels fader Angelo, hvor er det trist, han var vort klosters stolthed!

– Hvad er der da hændt ham? – På dette spørgsmål svarede man kun med at udstøde et dybt suk og vende øjnene mod himlen. Hvis man trængte ind på dem, bøjede man hovedet og tav. Til dette skaberi tilføjede man nu og da: "Å, Gud, hvad er vi mennesker? – Han har til tider øjeblikke, der er forbavsende – åndslyn – måske kommer det igen, men der er ikke meget håb – hvilket tab for kirken! –" Imens fordoblede man mishandlingerne, der var intet, man lod uforsøgt for at få ham i den tilstand, man foregav, han var i. Og det ville også være lykkedes, hvis ikke min broder Jean havde haft medlidenhed med ham. Kort sagt, en aften, da vi allerede var gået i seng, hørte vi det banke på døren: Vi stod op, vi lukkede op, og pater Angelo og min broder, begge forklædte, stod for os. De blev næste dag i vort hus. Den næste dag igen brød de op ved solopgang. De havde fyldt lommerne godt, og Jean sagde til mig, da han omfavnede mig til afsked: "Jeg har fået dine søstre gift, og hvis jeg blot var blevet to år endnu i klostret, skulle du være blevet en af de største domæneforpagtere i sognet. Men nu har alt forandret sig, og her er alt, hvad jeg kan gøre for dig. Lev vel, Jacques! Hvis pateren og jeg får lykken med os, skal du også nok komme til at nyde godt af det." Og derefter trykkede han de fem louisdorer, jeg har talt om, i hånden på mig sammen med fem til, som jeg skulle give til den pige i landsbyen, som han

sidst havde fået gift og lige var nedkommet med en rask dreng, der lignede min broder Jean som det ene æg det andet.

Herren: (Efter at han har lukket snusdåsen op og puttet uret i lommen igen):

Og hvad ville De så i Lissabon?

Jacques: Opsøge et jordskælv, der ikke kunne finde sted uden dem; blive knust, opslugt, brændt – som det stod skrevet histoppe.

Herren: Å, de munke, de munke.

Jacques: Selv den bedste af dem er ikke et skud krudt værd.

Herren: Det ved jeg bedre end du.

Jacques: Har De også været i kløerne på dem?

Herren: Det skal jeg fortælle dig en anden gang.

Jacques: Men hvori ligger det, at de er så nederdrægtige?

Herren: Formodentlig fordi de er munke. – Nu vil vi vende tilbage til din kærlighedshistorie.

Jacques: Nej, herre, vi vil ikke vende tilbage til den.

Herren: Ønsker du ikke, jeg skal kende den?

Jacques: Jo, det vil jeg gerne have. Men skæbnen ønsker det ikke. Ser De: Så snart jeg lukker munden op, blander Fanden sig i det, og der sker stadig et eller andet, der afskærer mig ordet. Jeg bliver aldrig færdig med den historie: Det står skrevet histoppe.

Herren: Prøv bare, min ven.

Jacques: Men hvis De nu begynder på Deres kærlighedshistorier, så kunne det måske bryde fortryllelsen, og så ville der komme mere gang i mine; jeg har nu fået ind i mit hoved, at det er sådan, og jeg har somme tider den følelse, at skæbnen taler til mig.

Herren: Og du befinder dig altid vel ved at adlyde denne røst?

Jacques: Et bevis herpå er jo, at denne skæbnestemme sagde mig, at Deres ur befandt sig i bissekræmmerens kasse.

Herren begyndte at gabe, og imens slog han på sin tobaksdåse, og mens han gjorde det, så han ud i det fjerne, og derefter sagde han til Jacques: "Jacques, ser du ikke noget derhenne til venstre?"

Jacques: Jo, det gør jeg, og jeg tør vædde på, at det er noget, der forhindrer mig i at fortsætte min og Dem i at begynde på Deres historie.–

Jacques havde ret. Da det, de så, kom hen imod dem, og de samtidig nærmede sig det, forkortede disse to bevægelser i modsat retning afstanden, og de så snart en vogn dækket med sort, trukket af fire sorte og sortbehængte heste. På kuskesædet sad en sortklædt kusk med en nedslået hat, der var prydet med et krepslør, der hængte lige ned til den venstre skulder. Denne kusk sad med hængende hoved, lod tøflerne hænge og lod sig snarere lede af hestene, end han ledede dem. Endelig var begge vore rejsende nået op på siden af dette uhyggelige køretøj. I samme øjeblik dette skete, udstødte Jacques et skrig, styrtede ned af hesten, rev sig i håret, væltede sig på jorden og råbte: "Min kaptajn, min stakkels kaptajn! Det er ham, der er ingen tvivl, det er hans våben! –" Og der stod rigtig nok en kiste på vognen dækket med et liglagen, og på kistelåget lå en kårde med gehæng, og ved siden af kisten gik der en præst med sit breviar i hånden og messede. Vognen kørte videre, fulgt af Jacques, der jamrede, og herren, der fulgte efter Jacques og bandede, og nogle sortklædte tjenere, der bekræftede Jacques, at det virkelig var hans kaptajns ligtog, og at han var død i den

nærmeste by, hvorfra hans lig skulle overføres til hans familiegravsted. Efter at kaptajnen, da en ven af ham, der var officer ved samme regiment, var død, havde måttet give afkald på den tilfredsstillelse at duellere med denne ven mindst én gang om ugen, var han faldet hen i en slags melankoli, der i løbet af nogle måneder havde revet ham bort. Efter at Jacques havde ofret sin kaptajn tilstrækkelige lovtaler, sorg og tårer, gjorde han sin herre en undskyldning, steg til hest igen, og de red videre i tavshed.

Men i Himlens navn, hr. forfatter, vil De spørge, hvor red de hen?

I Himlens navn, kære læser, vil jeg svare, ved man, hvor man går hen? Hvor går De selv hen? Skal jeg måske erindre Dem om Æsops historie? Hans herre Xantippus sagde til ham en sommer – eller måske en vinteraften, for grækerne badede på alle årstider: "Æsop, gå hen til badene. Hvis der ikke er mange mennesker, vil vi bade –" Æsop går. På vejen møder han en vagtpatrulje fra Athen. "Hvor går du hen?" – "Hvor jeg går hen," svarer Æsop, "det ved jeg ikke." – "Nå, det ved du ikke. Så i fængsel med dig!" – "Nå," sagde Æsop, "var det ikke det, jeg sagde, at jeg ikke vidste, hvor jeg gik hen. Jeg ville gå til badet, og nu går jeg i fængsel." – Jacques fulgte sin herre, som De følger Deres, og hans herre fulgte sin herre, som Jacques fulgte ham. – Men hvem var Jacques herres herre? Nå, er der måske mangel på herrer i verden? Jacques herre havde hundrede for en, akkurat som De har, men ingen af dem har vel været rigtig god, for han skiftede dem fra dag til dag. – Han var et menneske. – Et lidenskabeligt menneske ligesom De, kære

læser, nysgerrig som De, besværlig som De, en mand, der spurgte ligesom De. – Men hvorfor spurgte han? Et besynderligt spørgsmål! Han spurgte for at få noget at vide og for at bringe det videre, nøjagtig lige som De, kære læser. –

Herren sagde til Jacques: – Du lader ikke til at være oplagt til at begynde på din kærlighedshistorie igen?

Jacques: Min stakkels kaptajn, nu går han derhen, hvor vi alle skal gå, og hvor det er mærkeligt, han ikke er gået hen for længe siden. Ahi – ahi –.

Herren: Men Jacques, jeg tror, du græder? – Græd du blot og pålæg dig ingen tvang, for du kan græde uden at behøve at skamme dig. Hans død befrier dig for de skrupler med hensyn til det passende, der generede dig, medens han levede. Du har ikke de samme grunde til at skjule din smerte, som du havde til at skjule din lykke. Man vil ikke tænke på at drage konsekvenser af dine tårer, som man ville gjort det af din glæde. Ulykken tilgiver man. I et sådant øjeblik må man vise sig følsom eller utaknemmelig, og alt vel overvejet er det bedre at forandre en svaghed end vække mistanke om en last. Giv du din klage frit løb, så den bliver mindre smertefuld, lad den være heftig, at den kan blive mindre langvarig. Drag ham frem i din erindring, som han var, overdriv endog, hvad han var. Tænk på hans skarpsyn til at trænge til bunds i de dybeste materier, hans fintfølende måde at forklare de vanskeligste spørgsmål på, hans grundfæstede smag, der lod ham tiltrækkes af de betydeligste spørgsmål, den frugtbarhed, han anvendte på de ufrugtbareste, den kunst, hvormed han forsvarede de anklagede: Hans overbærenhed gav ham tusind gange mere ånd end interessen

og egenkærligheden gav den skyldige. Han var ikke streng mod andre end sig selv. Han tænkte aldrig på at søge at undskylde de små forseelser, han selv gjorde sig skyldig i, han forsøgte tværtimod med al en fjendes spidsfindighed at gøre dem værre, forsøgte med al en misunders opfindelsesevne at nedsætte værdien af sine dyder gennem en skarp prøvelse af de motiver, der måske ubevidst havde ligget til grund for dem. Sæt ingen andre grænser for din sorg end den, tiden sætter. Lad os underkaste os verdensordenen, når vi mister vore venner, ligesom vi underkaster os den, når det behager verdensordenen at disponere over os selv. Vi må underkaste os skæbnens dom, når det gælder dem, ligesom vi underkaster os den uden modstand, når den rammer os. Den pligt at stede de døde til hvile er ikke sjælens sidste pligt. Jorden, der i dette øjeblik bevæges, vil atter blive fast over den døde, du har elsket. Men din sjæl vil bevare hele sin følsomhed.

Jacques: Det er meget smukt, herre, men hvad fanden skal det til? Jeg har mistet min kaptajn og er fortvivlet over det, og så langer De mig som en papegøje en kondolenceskrivelse ud fra en mand eller kvinde til en anden kvinde, der har mistet sin elsker.

Herren: Jeg tror, den er fra en kvinde.

Jacques: Jeg tror, den er fra en mand. Men hvad enten den er fra en mand eller fra en kvinde, så må jeg endnu engang spørge, hvad fanden skal det til? Tror De, jeg har været kæreste med min kaptajn? Nej, herre, min kaptajn var en brav mand, og jeg har altid været en honnet fyr.

Herren: Hvem bestrider det, Jacques?

Jacques: Men hvad fanden skal så denne kondolence fra en mand eller kvinde til en anden kvinde til? Når jeg bliver ved at spørge Dem, vil De måske fortælle mig det.

Herren: Nej, Jacques, det må du finde ud af alene.

Jacques: Det kunne jeg spekulere på resten af mit liv, uden at finde ud af det, selv om jeg så spekulerede til den yderste dag.

Herren: Jacques, jeg havde indtrykket af, at du hørte opmærksomt efter, mens jeg talte.

Jacques: Det kan man jo aldrig lade være med, når noget er latterligt.

Herren: Det er godt, Jacques.

Jacques: Jeg var lige ved at le højt der, hvor De talte om skrupler med hensyn til det passende, der skulle have generet mig, mens min kaptajn levede, og hvorfra hans død nu befriede mig.

Herren: Det er storartet, Jacques! Jeg har altså nået min hensigt. Kunne jeg have grebet det bedre an for at trøste dig? Du græd, hvis jeg havde talt med dig om genstanden for din sorg, hvad havde jeg så nået derved? At du havde grædt videre, og jeg måtte blive ved at trøste dig. Men jeg har adspredt dig ved min latterlige ligtale og den lille strid, der fulgte deraf. Du må indrømme mig, at dine tanker nu er lige så langt fra din kaptajn som ligvognen, der fører ham til hans sidste hvilested. Og nu tænker jeg, kan du også genoptage din kærlighedshistorie.

Jacques: Det tænker jeg også.

– Doktor, sagde jeg til lægen, bor De langt borte herfra?

– En god fjerdingvej i det mindste.

– Bor De godt?

– Det går an.

– De har vel ikke en seng til overs?

– Nej.

– Hvad, ikke engang mod betaling, mod god betaling?

– Å, mod betaling og mod god betaling, det er noget andet. Men, kære ven, De ser mig ikke ud til at kunne betale, endsige betale godt.

– Lad mig bare om det! Og jeg kan blive en smule plejet hos Dem?

– Udmærket. Min kone har hele sit liv omgåedes med syge. Og jeg har en datter, min ældste, der kan klare alt forefaldende og anlægge en forbinding så godt som jeg.

– Hvad skal De have for at give mig husly, kost og pleje?

Lægen sagde, idet han kløede sig bag øret: – Husly – kost – og pleje? Men hvem garanterer mig for betalingen?

– Jeg betaler hver dag.

– Ja, det lader sig høre. – – Men herre, jeg tror ikke, De hører efter.

Herren: Nej, Jacques, det står skrevet histoppe, at du denne gang, og det skal måske ikke være sidste gang, skal tale uden at blive hørt.

Jacques: Når man ikke hører på en, der taler, er det enten fordi man tænker på ingenting eller tænker på noget andet end det, den der taler siger: Hvilken af delene gør De?

Herren: Det sidste! Jeg spekulerer på det, en af de sortklædte tjenere, der fulgte efter ligvognen, sagde, at din kaptajn ved en vens død var blevet berøvet den fornøjelse at duellere mindst en gang om ugen. Forstod du, hvad han mente med det?

Jacques: Fuldstændig!

Herren: Det er en gåde, du må løse mig.

Jacques: Og hvad djævelen kommer det Dem ved?

Herren: Ikke meget. Men når du fortæller noget, vil du vel gerne have, man skal høre på dig?

Jacques: Ja, det er klart.

Herren: Men jeg vil oprigtigt sige dig, at det kan jeg ikke love dig, så længe disse uforståelige ord løber rundt i hovedet på mig. Fri mig altså fra det.

Jacques: Ja, ja, men sværg mig i det mindste, at De vil lade være at afbryde mig!

Herren: Ja, sværge dig det kan jeg jo sagtens.

Jacques: Min kaptajn, en god mand, en hædersmand, en fortjenstfuld mand, en af de bedste officerer i korpset, men en mand, der var lidt af en særling, havde sluttet venskab med en anden officer af samme regiment, ligeledes en god mand, en hædersmand, en fortjenstfuld mand, en af de bedste officerer i korpset, men lige så sær som han –

Jacques var ved at tage hul på historien om sin kaptajn, da de hørte en skare mennesker og heste bag dem på vejen. Det var ligvognen, der kom tilbage. Den var omgivet af – toldembedsmænd? Nej. – Underofficerer? – Måske. I hvert fald gik præsten foran toget med hænderne bundet på ryggen. Og efter ham fulgte den sortklædte kusk, ligeledes med bagbundne hænder. Og efter dem de sørgeklædte tjenere, også bundne. Den, der blev forbavset, var Jacques. Han råbte: "Min kaptajn, min stakkels kaptajn er ikke død! Gudskelov!" – Dermed vendte han sin hest, gav den sporerne og sprængte det foregivne ligtog i møde. Han var ikke tredive skridt fra det, da en af de officerer eller soldater, der omgav vognen, sigtede på ham og råbte:

"Holdt! Vend om, eller du er dødsens! –" Jacques standsede brat, rådspurgte ved sig selv skæbnen og mente at høre den sige: "Vend om," og det gjorde han. Men hans herre sagde til ham: "Nå, Jacques, hvad er det?"

Jacques: Det ved jeg min tro ikke.

Herren: Hvorfor ikke?

Jacques: Det ved jeg endnu mindre.

Herren: Du skal se, det er smuglere, der har fyldt kisten med forbudte varer, og at de er blevet forrådt til politiet af de samme slyngler, de har købt varerne af.

Jacques: Men hvad skulle min kaptajns våben på den vogn?

Herren: Eller også er det en bortførelse. Man har skjult en kvinde, en pige eller en nonne i kisten. Liglagenet dør man ikke af.

Jacques: Men hvad skulle min kaptajns våben på vognen?

Herren: Hvad vil du! Men fortæl mig nu historien om din kaptajn til ende.

Jacques: Bryder De Dem endnu om at få den historie? Måske lever min kaptajn endnu.

Herren: Ja, hvad gør det?

Jacques: Jeg holder ikke så meget af at tale om de levende, fordi man somme tider er udsat for at rødme over, hvad man har sagt om dem, over det gode, man har sagt, fordi de spolerer det igen, og over det onde, man har sagt, fordi de gør det godt igen.

Herren: Lad være med ferske lovtaler og streng moraliseren, men se tingen, som den er.

Jacques: Det er ikke så let. Har ikke enhver sin karakter, sin interesse, sin smag, sine lidenskaber, hvorefter han overdriver

eller undervurderer enhver sag? Sige tingen, som den er –! Det hænder måske ikke to gange om dagen i en hel stor by. Og er den, der hører bedre indstillet end den, der fortæller? Nej. Og således går det til, at man knapt to gange om dagen i en hel stor by bliver forstået, som man har udtrykt sig.

Herren: Fanden også, Jacques, med de grundsætninger måtte jo tungen blive fordømt til intet at sige og ørerne til intet at høre og intet at tro. Tal du nu blot som den, du er, og så skal jeg høre til, som den jeg er og tro dig, så godt jeg kan.

Jacques: Kære herre, livet går med lutter quiproquo'er [Note 2)]. Der er kærlighedens quiproquo, venskabets quiproquo, politikkens quiproquo, finansens, kirkens, regeringens, handelens, hustruernes, mændenes –.

Herren: Å, lad alle de quiproquo'er være og prøv at konstatere, at du selv har lavet det største quiproquo ved at indlade dig på moralske afhandlinger, hvor det drejer sig om historiske kendsgerninger. Og kom nu med historien om din kaptajn!

Jacques: Man siger altså næsten intet i denne verden, der bliver forstået, som man har sagt det, men hvad værre er: Man gør næsten intet, der bliver opfattet, som det er gjort.

Herren: Der er vist ikke i hele verden noget hoved, der rummer så mange paradokser som dit.

Jacques: Ja, hvad gør så det: Et paradoks er ikke altid galt.

Herren: Det er sandt.

Jacques: Min kaptajn og jeg kom til Orleans. Hele byen talte om, hvad der var hændt en borger, der hed hr. Pelletier, en mand, der var i den grad gennemtrængt af medlidenhed med de ulykkeligt stillede, at han, efter at han ved overdreven gavmildhed i at give almisser havde forvandlet sin betydelige

formue til et meget beskedent udkomme, gik fra dør til dør for at skaffe hos andre den hjælp, han ikke mere kunne yde af sin egen lomme.

Herren: Og tror du, at der var to meninger om denne mands handlinger?

Jacques: Nej, ikke blandt de fattige. Men næsten alle rige anså ham for en slags tosse. Og det var ikke langt fra, at hans slægtninge havde ladet ham spærre inde som ødeland. Mens vi indtog en forfriskning i en kro, havde en skare lediggængere samlet sig om en slags taler, gadens barber, og sagde til ham: "De var til stede, fortæl, hvordan det hele gik til." "Med fornøjelse," sagde gadetaleren, der intet ønskede hellere end at komme til at præke: Hr. Aubertot, en af mine kunder, hvis hus ligger lige over for kapucinerkirken, stod i døren. Hr. Pelletier gik i lag med ham og sagde til ham: "Hr. Aubertot, giver De mig ikke noget til mine venner?" Sådan kalder han, som De ved, de fattige.

"Nej, ikke i dag, hr. Pelletier."

Hr. Pelletier bliver ved: "Hvis De vidste, for hvem jeg påkalder Deres gavmildhed i dag! Det er en stakkels kone, der lige er nedkommet, og som ikke har en stump tøj at svøbe sit barn i."

"Jeg kan ikke."

"Det er for en køn ung pige, der ikke har arbejde og ikke noget at leve af, og som Deres gavmildhed måske kan hindre i at styrte sig ud i et dårligt liv."

"Jeg kan ikke, siger jeg Dem!"

"Det er for en håndværker, der kun har sit arbejde at leve af, og som lige har brækket benet ved at falde ned fra et stillads."

"Jeg kan ikke."

"Men, hr. Aubertot, lad Dem røre, og vær overbevist om, at De aldrig får lejlighed til at gøre noget mere fortjenstfuldt."

"Nej, nej, jeg kan ikke."

"Kære, gavmilde hr. Aubertot! –"

"Lad mig være, hr. Pelletier, når jeg vil give, giver jeg uden at lade mig bede."

Og hermed vendte hr. Aubertot ham ryggen og gik ind i sin butik. Hr. Pelletier følger efter ham. Han følger ham ind i værelset bag butikken og derfra ind i lejligheden. Der giver hr. Aubertot, der bliver ophidset over hans hårdnakkethed, hr. Pelletier en lussing.

Her sprang min kaptajn ivrigt op og sagde til taleren: "Og slog han ham ikke ihjel?"

"Nej, det kan man da ikke sådan uden videre."

"En lussing, død og pine, en lussing. Men hvad gjorde han da?"

"Hvad han gjorde, da han havde fået lussingen? Han lo og sagde til hr. Aubertot: Nå, det var til mig, men hvad får så mine fattige?"

Ved disse ord brød alle tilhørerne ud i beundringsråb med undtagelse af min kaptajn, der sagde til dem: "Deres hr. Pelletier, mine herrer, er en nar, en fej kujon, men denne kårde skulle ikke desto mindre have hævnet ham, hvis jeg havde været til stede, og denne Aubertot kunne have prist sig lykkelig, hvis han var sluppet med at miste næsen og begge ørerne."

Taleren svarede: "Jeg ser, min herre, at De ikke ville have givet den uforskammede tid til at indse sin fejl, kaste sig for hr. Pelletiers fødder og give ham sin pung."

"Sikkert ikke."

"De er soldat og hr. Pelletier kristen. De har en forskellig opfattelse af en ørefigen."

"Alle hæderlige mænds kinder er ens."

"Evangeliet er af en anden opfattelse."

"Jeg har evangeliet i mit hjerte og i min kårde. Andet kender jeg ikke."

Hvor Deres evangelium er, herre, ved jeg ikke, mit står histoppe. Enhver vurderer fornærmelser og velgerninger på sin måde, og måske fælder vi i to forskellige øjeblikke i vort liv ikke den samme dom.

Herren: Det kan vi snakke om bagefter, dit forbandede sludrechatol!

Når Jacques' herre blev forstemt, tav Jacques, faldt i tanker og brød så ofte tavsheden med en ytring, der ganske vist hang sammen med hans tanker, men så fjernt fra det, de tidligere havde talt om, som når man, når man læser en bog, springer flere sider over. Det skete også nu, og han sagde: – Kære herre –.

Herren: Nå, har du endelig fundet mælet igen. Det glæder mig for os begge to. Jeg begyndte at kede mig, fordi jeg ikke hørte på dig og du, fordi du ikke talte. Så begynd dog –.

Jacques ville nu begynde igen på historien om hans kaptajn, da hans hest for anden gang med et mægtigt sæt sprang bort fra vejen, løb med ham over en bred slette, omtrent en fjerdingvej og så ganske pludselig blev stående mellem to galger. – Mellem to galger! En besynderlig opførsel af en hest, at blive ved at føre sin rytter til retterstedet!

"Hvad mon det betyder," tænkte Jacques. "Er det et vink af skæbnen?"

Herren: Det er der ikke tvivl om! Din hest er synsk, og det sørgelige er, at alle disse profetier, denne synskhed, disse forudsigelser gennem drømme eller visioner ikke nytter noget: Begivenheden indtræffer alligevel. Kære ven, jeg råder dig til at lette din samvittighed, ordne dine små anliggender, og snarest muligt fortælle mig historien om din kaptajn og din kærlighedshistorie, for det ville gøre mig ondt, om jeg skulle miste dig uden at have hørt dem. Hvad skulle det hjælpe, at du græmmede dig mer, end du gør. Den skæbne, hvis røst to gange har givet sig til kende gennem din hest, vil blive fuldbyrdet! Tænk over, om der ikke er nogen, du skylder noget. Betro mig din sidste vilje og stol på, at den skal blive trofast udført. Hvis du har stjålet noget fra mig, tilgiver jeg dig. Bed blot Gud om tilgivelse og stjæl ikke fra mig igen i den mere eller mindre korte tid, vi endnu har tilbage at leve sammen.

Jacques: Når jeg tænker over min fortid, kan jeg ikke finde noget, der kan bringe mig i konflikt med den jordiske retfærdighed. Jeg har hverken myrdet, stjålet eller voldtaget.

Herren: Så meget værre. Jeg havde foretrukket, at forbrydelsen var begået, frem for at du først skal til at begå den, og af gode grunde.

Jacques: Men måske bliver jeg ikke hængt for en forbrydelse, jeg selv har begået, måske er det en andens forbrydelse, jeg bliver hængt for.

Herren: Det kan jo være.

Jacques: Måske bliver jeg først hængt, når jeg er død.

Herren: Det kan også være.

Jacques: Jeg bliver måske overhovedet ikke hængt.

Herren: Det tvivler jeg om, at du slipper for.

Jacques: Måske står det skrevet histoppe, at jeg blot skal være til stede, når en anden bliver hængt. Og hvem ved, hvem den anden er? Om han er nær eller fjern?

Herren: Kære Jacques, bliv hængt, når skæbnen vil det, og din hest forudsiger det, men lad være at blive uforskammet. Hold op med dine frække antydninger og fortæl mig hurtigt din kaptajns historie.

Jacques: Vær ikke vred, herre, der er jo overordentlig hæderlige mennesker, der er blevet hængt. Det er retfærdighedens quiproquo.

Herren: Den slags quiproquo'er er sørgelige. Lad os tale om noget andet.

Jacques, der var blevet beroliget ved de mange udlægninger, hestens profetier kunne gøres til genstand for, sagde:

"Da jeg trådte ind i regimentet, var der to officerer, der i alder, rang, begavelse og tapperhed var næsten lige. Min kaptajn var den ene. Den eneste forskel på dem var, at den ene var rig, den anden ikke. Det var min kaptajn, der var rig. Denne lighed måtte enten fremkalde den største sympati eller den største antipati: Den gjorde begge dele."

Her standsede Jacques, og det gjorde han ofte under denne fortælling, hver gang hans hest drejede hovedet til højre eller venstre. Når han så fortsatte, gentog han altid de sidste ord, som om han havde haft hikke.

"Den gjorde begge dele. Der var dage, hvor de var de bedste venner af verden og andre, hvor de var dødelige fjender. På de dage, de var venner, søgte de hinanden, gav ud på hinanden, betroede hinanden deres sorger, glæder og længsler. De rådspurgte hinanden i deres hemmeligste anliggender, de

drøftede deres huslige interesser, deres forhåbninger, deres ængstelser og deres avancementsudsigter. Og når de så mødtes næste dag? Så gik de hinanden forbi uden at se på hinanden, eller også mønstrede de hinanden med et stolt blik, sagde De til hinanden, skældte hinanden ud, greb til kården og sloges. Hvis en af dem blev såret, kastede den anden sig over ham, græd og jamrede og fulgte kammeraten hjem og blev siddende ved hans seng, indtil han blev rask. Otte dage, fjorten dage, en måned efter begyndte de forfra igen. Og man kunne således se to brave mænd – to brave mænd – stadig svæve i den fare, at den ene kunne komme til at dræbe den anden, og i så fald ville den, der blev dræbt, ikke være mindst at beklage. Der var ofte blevet talt med dem om dette ejendommelige forhold. Selv jeg, som min kaptajn havde givet lov at tale frit, sagde til ham: "Men hvis De nu dræbte ham?" Ved disse ord begyndte han at græde, skjulte sit ansigt i sine hænder og løb som en sindssyg op og ned i værelset. To timer senere bragte hans kammerat ham såret hjem eller han viste kammeraten samme tjeneste. Hverken mine eller andres forestillinger hjalp. Den eneste mulighed for at kurere dem, var at skille dem. Krigsministeren blev underrettet om deres stadig så besynderligt svingende følelser, og min kaptajn fik en kommando, med udtrykkelig befaling til straks at begive sig til sin post og ikke fjerne sig derfra. En anden befaling bandt kammeraten til regimentet. – Den forbandede hest gør mig tosset! – til regimentet. – Næppe var ministerens befaling indtruffet, før min kaptajn, under påskud af at takke for den udviste nådesbevisning, begav sig til hoffet, og her gjorde han rede for, at han var rig og at hans i små kår levende kammerat havde samme ret til kongens nåde. Den

post, man havde tiltænkt ham, kunne passende belønne vennens fortjenester og forbedre hans forhold. Og han selv ville blive meget glad over det. Da ministeren ikke havde haft anden hensigt end at skille de to gale mennesker ad, og da højmodighed altid gør et vist indtryk, blev det besluttet – dit forbandede bæst, vil du holde hovedet lige – blev det besluttet, at min kaptajn skulle blive ved regimentet og hans kammerat få kommandoen. Næppe var de blevet skilt, før de begge følte, hvor svært de havde ved at undvære hinanden. De nedsank i en dyb melankoli. Min kaptajn tog orlov for at rejse hjem, men to mil fra garnisonen solgte han sin hest, forklædte sig som bonde og begav sig til den by, hvor hans ven var kommandant. Han kom dertil. – Gå du bare hvorhen du vil. Er der en galge til, du gerne vil se? – Han kom dertil, men det stod skrevet histoppe, at hvor forsigtigt de end skjulte deres glæde ved gensynet, og uagtet de kun omgikkes således som en kommandant og en bonde kan omgås, så fattede dog de soldater og officerer, der tilfældigt var vidne til deres gensyn og som kendte deres historie, mistanke og underrettede majoren. Han, der var en klog mand, smilede over meddelelsen, men undlod ikke at tillægge den den betydning, den fortjente. Han omgav kommandanten med spioner. Deres første beretning gik ud på, at kommandanten gik meget lidt, bonden slet ikke ud. Det var dog umuligt, at disse to mænd kunne leve sammen hele otte dage, uden at deres besynderlige mani bemægtigede sig dem. Og dette skete også. De ser, kære læser, hvor skikkelig jeg er: Jeg behøvede bare piske på hestene foran den floromhængte ligvogn, for at forsamle Jacques, hans herre, betjentene og underofficererne sammen med resten af ligtoget foran døren til

det næste værtshus, og afbryde historien om Jacques' kaptajn, for at gøre Dem så utålmodig, jeg ville. Men så skulle jeg lyve, og jeg ynder ikke løgn, med mindre den er nyttig eller nødvendig. Et faktum er det nemlig, at Jacques og hans herre ikke så ligvognen mere, og at Jacques, hvis hests opførsel stadig foruroligede ham, fortsatte sin beretning:

"En dag berettede spionerne majoren, at der havde fundet en meget levende ordveksling sted mellem kommandanten og bonden. Derefter var de gået ud, bonden foran, og kommandanten var, syntes det, kun ugerne fulgt efter. De var gået ind hos en vekselerer i byen, og der var de endnu.

Man erfarede siden, hvad de havde haft for: Da de ikke havde håb om at ses mere, havde de besluttet at slås på liv og død, men ihukommende det trofaste venskabs pligter havde min kaptajn, der, som jeg sagde, var rig – sagde var rig, til trods for sin øjeblikkelige ophidselse, forlangt af sin kammerat, at han skulle modtage en anvisning på fire og tyve tusind pund, der kunne gøre ham det muligt, hvis han dræbte kaptajnen i duellen, at leve et sted i udlandet, idet han, da den anden protesterede, stillede det som en betingelse for overhovedet at duellere med ham. Den anden svarede hertil: "Tror du virkelig, min ven, at jeg ville overleve dig, hvis jeg dræbte dig?" – Jeg håber ikke, herre, at De vil fordømme mig til at fortsætte hele vor rejse på dette ejendommelige dyr! – De kom ud fra bankieren og begav sig hen imod byens porte, da de pludselig blev omringede af majoren og nogle officerer. Selv om det så ud som en tilfældighed, lod vore to venner, eller hvis De foretrækker det, vore to fjender, sig ikke narre. Bonden gav sig til kende. Man fulgte dem nu til et afsides liggende hus, hvor

man kunne overnatte. Næste morgen ved daggry brød min kaptajn op efter at have omfavnet sin kammerat atter og atter, og tog afsked med ham for bestandig for aldrig at se ham mere. Og næppe var han kommet hjem, før han døde."

Herren: Og hvem siger dig, at han er død?

Jacques: Hvad skulle ellers kisten og ligvognen og kaptajnens våben? Min stakkels kaptajn er død. Det er jeg ikke i tvivl om.

Herren: Og præsten med de bagbundne hænder og betjentene og underofficererne og ligvognen, der vendte tilbage til byen? Din kaptajn er i live, det er jeg ikke i tvivl om. Men ved du ikke noget om hans kammerat?

Jacques: Hans kammerats historie er en smuk linje i den store bog eller i det, som står skrevet histoppe.

Herren: Jeg håber –.

Jacques' hest tillod ikke herren at fortsætte. Den skød af sted som et lyn, hverken til højre eller til venstre, men lige ud ad landevejen. Man så snart ikke Jacques mere, og hans herre holdt sig, i den overbevisning, at vejen førte til et rettersted, i siderne af latter. Men da Jacques og hans herre kun betyder noget, når de er sammen og ikke er noget værd hver for sig, ikke mer en Don Quixote er uden Sancho og Richardet uden Ferragus, hvad Cervantes fortsætter og Ariosts efterligner, monsignor Forti-Guerra ikke har forstået, så lad os to, kære læser, snakke lidt sammen, indtil de atter bliver forenet.

Nu tror De naturligvis, at historien om Jacques' kaptajn er opdigtet. Men De tager fejl. Jeg sværger Dem til, at den historie, Jacques fortalte sin herre, blev fortalt i Invalidehotellet en Sankt Ludvigs dag. Året kan jeg ikke huske, men det var en dag, jeg var til middag hos en hr. de Saint-Etienne, der var forstander

for stiftelsen, og den, der fortalte den i overværelse af flere officerer, der kendte de omhandlede begivenheder, var en meget alvorlig person, der slet ikke gjorde indtryk af at rende med sladder. Jeg gentager, hvad jeg før har sagt: Pas på, at De ikke i denne samtale mellem Jacques og hans herre tager det, der er sandt for opdigtet og omvendt. Nu er De altså advaret, og jeg vasker mine hænder.

"Ja," siger De, "det må jo have været et par besynderlige fyre!"

Og det gør Dem mistænksom? Jeg forsikrer Dem, at naturen er så forskelligartet, navnlig med hensyn til instinkt og karakter, at en digters fantasi ikke kunne udfinde noget så barokt, at naturen ikke havde et forbillede for det. Jeg har selv truffet en, der ganske svarede til *Doktoren mod sin vilje*, som jeg ellers har betragtet som et af de lystigste og mest fantastiske fostre af en digters fantasi. Hvad siger De, en, der svarer til manden, som konen siger til: "Jeg har tre små børn på halsen," og som svarer: "Så sæt dem ned på jorden!" Og da hun siger: "De råber i ét væk på brød," svarer: "Så giv dem nogle klø." – Ja, ganske rigtigt, en, der ligner ham. – Jeg skal gengive hans samtale med min kone:

– Nå, Gousse, hvor kommer du fra?

– Derfra, hvor jeg gik hen.

– Hvad lavede du der?

– Gjorde en mølle i stand, der ikke rigtigt ville gå.

– Hvem tilhørte den?

– Det ved jeg ikke, det var ikke mølleren, jeg skulle lave i stand. De er ganske usædvanlig godt klædt på i dag. Men hvor kan det være, at De under den fine dragt har en snavset skjorte?

– Jeg har ikke mere end den ene.

– Hvorfor har De kun én?

– Fordi jeg kun har én krop.

– Min mand er ikke hjemme, men derfor kan De vel nok spise middag med mig?

– Det kan jeg godt, da han hverken har taget min mave eller min appetit med sig.

– Hvordan har Deres kone det?

– Som hun selv vil. Det er noget, hun må om.

– Og Deres børn?

– Storartet.

– Og drengen, der har de kønne øjne og den friske teint og ser så sund og trivelig ud?

– Han har det bedre end nogen af de andre. Han er død.

– Lader De Deres børn få nogen undervisning?

– Nej, det gør jeg ikke.

– Lader De dem hverken lære at læse og skrive?

– Nej.

– Hvorfor dog ikke?

– Fordi jeg ikke har lært noget og ikke er blevet mere uvidende af den grund. Hvis de har forstand, vil de gøre ligesom jeg, og er de nogle fæhoveder, vil det, de lærer, blot gøre dem endnu dummere. –

– Hvis De nogen sinde møder denne original, kan De ganske roligt give Dem i snak med ham, selv om De ikke kender ham. De kan tage ham ind på en beværtning, sætte ham ind i Deres anliggende og foreslå ham at tage med Dem tyve mil bort. Han gør det. Når De så har benyttet hans hjælp, kan De sende ham hjem uden at give ham en sou, og han vil tage veltilfreds hjem. Har De nogen sinde hørt tale om en, der hed Prémontval, der

holdt offentlige forelæsninger i Paris over matematik? – Det var en ven af ham. –

Men Jacques og hans herre har måske fundet hinanden igen. Skal vi slutte os til dem igen, eller vil De blive her hos mig? – Nå, Gousse og Prémontval havde en skole sammen. Blandt de elever, der i store skarer strømmede til skolen, var der også en ung pige, frøken Pigeon, datter af den berømte kunstner, der har konstrueret de to smukke planiglober, der fra den kongelige park er blevet bragt ind i Videnskabernes Akademis sal. Frøken Pigeon gik hver morgen til skole med mappen under armen og bestikket i muffen. Prémontval forelskede sig i sin elev, og midt i de matematiske opgaver og sætninger blev der avlet et barn. Den gamle Pigeon var ikke den mand, der roligt hørte på en tilståelse af den art. De elskendes stilling var meget vanskelig. De holdt råd, men da de ikke ejede det ringeste, førte det ikke rigtigt til noget resultat. De bad vennen Gousse om hjælp. Han solgte uden at spilde et ord alt, hvad han ejede: Linned, klæder, instrumenter, bøger. Og da han havde gjort det i penge, satte han de to elskende i en postvogn og ledsagede dem til alperne. Her gav han dem den smule penge, han endnu havde tilbage i sin pung, omfavnede dem, ønskede dem lykkelig rejse og begav sig på hjemvejen, idet han tiggede sig frem til Lyon, hvor han ved at male væggene i et munkekloster tjente så meget, at han kunne komme tilbage til Paris uden at tigge sig frem. – Det var en overordentlig smuk handling! – Visselig. Og efter denne heroiske handling mener De naturligvis, at Gousse var i besiddelse af en meget høj moral. Men så må De mene om igen. Han havde ikke mere moral, end der kan rummes i hovedet på en gedde. Det er umuligt. – Men sådan forholder det sig ikke

desto mindre. – Jeg havde taget ham i min tjeneste. Jeg udstedte en anvisning til ham på firsindstyve francs. Summen var angivet i tal. Og hvad gør han? Føjer et nul til og lader sig udbetale otte hundrede francs.

Det var dog skrækkeligt. – Han er lige så uærlig, når han stjæler fra mig, som han er honnet, når han fuldstændig plukker sig for en vens skyld. Han er blot en original uden nogen som helst grundsætninger. De firsindstyve francs var ham ikke nok, så han skaffede sig ved et pennestrøg de otte hundrede, han havde brug for. Og så den historie med de kostbare bøger, han forærede mig! – Hvad var der med dem? – Jamen, kære læser, lad os nu ikke glemme Jacques og hans herre! Og Jacques' kærlighedshistorie! – Ak, kære læser, den opmærksomhed, hvormed du hører på min sidste fortælling, beviser mig klart, hvor lidt du interesserer dig for mine to hovedpersoner, og jeg er mest fristet til at lade dem blive, hvor de er. – Nå, men jeg skulle altså bruge en kostbar bog. Han bragte mig den. Nogen tid efter skulle jeg igen bruge en anden kostbar bog. Den kom han også med. Jeg ville betale ham, han ville ikke tage imod penge. Nogen tid efter var der en tredje kostbar bog, jeg havde brug for.

– Ja, den kan De ikke få, sagde han. De skulle have snakket om det noget før, nu er min doktor ved Sorbonne død.

– Hvad kommer denne doktors død den bog ved, jeg har brug for? Har De taget de to andre i hans bibliotek?

– Ja, det har jeg.

– Uden hans tilladelse?

– Å, hvad skulle jeg med den for at udøve en distributiv ret? Jeg har jo ikke gjort andet end at anbringe bøgerne på en bedre

måde, det vil sige, jeg har bragt dem fra et sted, hvor de ingen nytte gjorde, til et sted, hvor der var brug for dem. – Døm efter dette, hvordan menneskene er. Og så er der den storartede historie med Gousse og hans kone! – Nå, jeg kan forstå, De har nok af det nu, og at De synes, vi godt kunne vende tilbage til Jacques og hans herre igen. – Det er ikke venligt af Dem, læser, at behandle mig ganske som en automat: Kom med Jacques' kærlighedshistorier, hold op med Jacques' kærlighedshistorier. – Nu vil jeg have historien om Gousse, nu gider jeg ikke høre den mere –. Selvfølgelig må jeg nu og da rette mig efter Deres luner, – men jeg må også sommetider have lov at følge mine egne, ikke at tale om, at den tilhører, der giver mig lov at begynde at fortælle derved forpligter sig til at høre mig færdig. Jeg har for det første sagt Dem – men for det første at sige noget, der forudsætter, at der i det mindste kommer et 'for det andet'. Altså for det andet. – Nu kan De høre efter eller lade være, så taler jeg for mig selv. – Altså, Jacques' kaptajn og hans kammerat var måske ofre for en heftig og hemmelig skinsyge: Det er en følelse, som venskab ikke altid udelukker. Intet er så svært at tilgive som dygtighed. Var de måske hver for sig bange for, at den ene skulle springe forbi den anden? Søgte de hver for sig på forhånd at befri sig for en farlig medbejler? Prøvede de måske kræfter med en kommende lejlighed for øje? Hvor kan man tænke sig noget sådant om en mand, der ædelmodigt afstår sin stilling til sin ubemidlede ven? Det er rigtigt, at han afstod den, men hvis man havde taget den fra ham, ville han måske med kården i hånd havde fordret den igen. Men lad det nu være, hvad det er, og lad os bare sige, at det var nu deres bløde punkt. Har vi ikke hver vort? De to officerers var et, de

delte med hele Europa flere århundreder igennem: Det hed ridderligt sindelag. Alle disse strålende fra top til tå bevæbnede skarer, der prydet med deres damers farver tumlede deres stridsheste og med fældede lanser og lukket eller åbent visir målte hinanden med trodsige blikke, truede med at strække hinanden i støvet og fylde de mægtige turneringspladser med klang af våben, der brast, alle disse skarer var venner, der blot skinsygt kæmpede om æren. Disse venner var, i samme øjeblik de havde fældet lanserne og fra hver sin side af banen jog hinanden i møde med sporerne i hingstens sider, de bitreste fjender. De angreb med samme raseri som på slagmarken. Og vore to officerer var ikke andet end to gamle riddere, født i vore dage, der havde bibeholdt de gamle skikke. Alle dyder og laster kommer og går med moden. Den korporlige styrke har haft sin tid, smidigheden i legemsøvelser sin. Tapperhed bliver snart mere, snart mindre vurderet. Jo mere udbredt den er, desto mindre beundres og lovprises den. Betragt engang menneskenes forskellige tilbøjeligheder, og De vil se, at der er adskillige, der synes at være kommet for sent til verden: De tilhører et andet århundrede. Og hvorfor skulle vi ikke tro, at vore to officerers eneste grund til disse daglige og farlige kampe var lysten til at finde modstanderens svage side og hævde sin egen overlegenhed? Dueller er jo noget, der gentager sig under alle mulige former i det menneskelige samfund: Blandt gejstlige, embedsmænd, litterater, filosoffer. Enhver stand har sin lanse og sin ridder, og vore pæneste og fornøjeligste selskaber er ikke andet end små turneringer, hvor man bærer sin dames farver i hjertet, hvis man da ikke har dem på skulderen. Jo flere mennesker, der er til stede, desto livligere er

turneringen. Damernes nærværelse forøger kamplysten og udholdenheden og skammen, når man bukker under i deres nærværelse, glemmer man ingensinde.

Og Jacques?

Jacques var kommet igennem byens porte, var faret gennem gaderne ombølget af børnenes jubel og var kommet helt ud i forstaden på den anden side af byen, hvor hesten pludselig sprang løs på en lav port. Mellem den øverste portstolpe og Jacques' hoved kom det til en frygtelig kamp, hvor enten stolpen måtte vige, eller Jacques styrte bagover. Som man kan tænke sig, var det det sidste, der skete. Jacques faldt af hesten, slog næsten hovedet i stykker og mistede bevidstheden. Man hjalp ham op og kaldte ham ved hjælp af en snaps til live igen. Jeg tror oven i købet, at herren i huset forbandt ham. – Var manden læge? Nej. Imens var Jacques' herre redet videre og havde spurgt alle, han traf, efter Jacques. – Har I ikke set en høj, mager mand på en broget hest?

– Jo, han er lige redet forbi, han red, som om Fanden var lige i hælene på ham, han må for længe siden være hos sin herre.

– Og hvem er så hans herre?

– Skarpretteren.

– Skarpretteren?

– Ja, det var da hans hest.

– Hvor bor da skarpretteren?

– Han bor temmelig langt borte. Men De skal ikke gøre Dem ulejlighed at gå derhen, for der kommer allerede hans folk, der ser ud til at have den magre mand med, De spurgte om, og som vi troede var en af hans knægte.

– Og hvem sagde alt det til Jacques' herre? En krovært foran hvis dør han havde gjort holdt. Det var ikke til at tage fejl af, det var en krovært. Han var lille og tyk som en tønde. Skjorteærmerne var smøget op til midt på armene, han havde en bomuldshue på hovedet, et køkkenforklæde om sig og en stor kniv ved siden. – Red i en fart en seng til den ulykkelige mand, sagde Jacques' herre til ham, – hent en sårlæge, en læge, en apoteker. – Imens lagde de Jacques, hvis hoved var indbundet i en uhyre forbinding, for fødderne af ham.

– Jacques, Jacques?

– Er det Dem, herre?

– Ja, her er jeg, se på mig.

– Jeg kan ikke.

– Hvad er der sket med dig?

– Å, hesten, den forbandede hest! Jeg skal fortælle det alt sammen i morgen, hvis jeg ikke dør i nat.

– Mens de bar ham op på værelset, dirigerede herren transporten: – Pas på. Gå roligt, langsomt. For pokker, I støder ham. Du der, der holder ham i benene, drej mere til højre, og du der oppe ved hovedet mere til venstre. Men Jacques sagde med sagte stemme: – Det stod altså skrevet histoppe. Lige så snart han var kommet i seng, faldt han i en dyb søvn. Herren tilbragte natten ved hans seng, følte hans puls og fugtede hele tiden kompresset med sårvand. Jacques overraskede ham i denne beskæftigelse, da han vågnede og sagde: – Hvad er det, De laver?

Herren: Jeg våger hos dig. Du er min tjener, når jeg er syg, og når jeg er rask. Men jeg er din tjener, når det går dig galt.

Jacques: Det glæder mig, at De er human. Det er herrerne ikke for ofte over for deres tjenere.

Herren: Hvordan går det med dit hoved?

Jacques: Lige så godt som med bjælken, det knaldede imod.

Herren: Tag lagnet her i tænderne og ryst godt. Hvad mærker du?

Jacques: Ingenting. Det lader ikke til, at der er nogen revne i krukken.

Herren: Så meget desto bedre. Men vil du til at stå op?

Jacques: Hvad ville De have, jeg ellers skulle gøre?

Herren: Jeg ville have, at du skulle hvile dig ud.

Jacques: Jeg synes, vi skulle spise frokost og så rejse.

Herren: Men hvad så med hesten?

Jacques: Den lod jeg blive hos herren, den fine, ridderlige mand, der tog den tilbage for samme pris, han havde solgt os den for.

Herren: Ved du, hvem den fine, ridderlige mand er?

Jacques: Nej.

Herren: Jeg skal fortælle dig det undervejs.

Jacques: Hvorfor ikke nu? Hvorfor skal det være en hemmelighed?

Herren: Hemmelighed eller ej – er der nogen nødvendighed for at sige det netop nu og ikke vente til senere?

Jacques: Nej, det er der ikke.

Herren: Men du må have en hest.

Jacques: Måske har værten her ikke noget højere ønske end at sælge os en af sine heste.

Herren: Sov du nu blot lidt igen, så skal jeg imens se at ordne det.

Jacques' herre går ned, bestiller frokost, køber en hest, kommer op igen og finder Jacques i tøjet. De har spist frokost og er taget af sted, og Jacques har protesteret kraftigt, fordi han fandt det uopdragent at tage af sted uden at have gjort en visit hos den borger, mod hvis port han havde været lige ved at slå sig ihjel, og som havde taget sig så hjerteligt af ham. Hans herre beroligede ham imidlertid med, at han havde givet mandens tjenere en rigelig drikkeskilling, da de kom med ham. Men Jacques hævdede, at de penge, der var givet til folkene, ikke fritog ham for hans forpligtelser overfor herren, og at det var på den måde, man gav folk afsmag for gode gerninger og gav sig selv udseende af at være utaknemmelig. – Herre, jeg kan høre alt det, den herre vil sige om mig ved at tænke mig, hvad jeg selv ville sige, hvis jeg havde været i hans sted og han i mit.

De var netop ved at ride ud af byen, da de traf en stor, kraftig mand med en hat med tresser på hovedet og en rigt galoneret frakke. Han gik alene, blot ledsaget af to hunde, der løb foran ham. Ikke så snart havde Jacques fået øje på ham, før han sprang af hesten og udbrød: "Det er ham!" og i et nu kastede sig om halsen på ham. Manden med de to hunde lod til at blive meget forlegen over Jacques' omfavnelse, stødte ham blidt tilbage og sagde: – De gør mig alt for megen ære.

– Nej, jeg skylder Dem mit liv, og jeg kan ikke takke Dem nok.

– De ved ikke, hvem jeg er.

– Er De ikke den hjælpsomme borger i byen, der hjalp mig, badede mine sår og forbandt mig, da min hest – –.

– Det er sandt nok.

– Og er De ikke den hæderlige borger, der tog hesten tilbage til den samme pris, De havde solgt mig den for?

– Det er jeg.

Og så kyssede Jacques ham først på den ene kind og så på den anden kind, og hans herre smilede, og hundene snusede med næsen i vejret, som om de var forundrede over en scene, de så for første gang. Efter at Jacques yderligere havde udøst sig i en række høflighedsbevisninger, der ikke blev gengældt, og en del ønsker, der blev modtaget køligt, steg han igen til hest og sagde til sin herre: – Jeg nærer den dybeste veneration for denne mand, og De må fortælle mig, hvem han er.

Herren: Og hvorfor, Jacques, nærer du denne veneration for ham?

Jacques: Fordi han ikke selv gør noget nummer ud af de tjenester, han yder. Han må være hjælpsom af naturen og vant til at gøre godt.

Herren: Hvoraf slutter du det?

Jacques: Af den ligegyldige og kølige måde, hvorpå han tog imod min tak; han hilser ikke, siger ikke et ord, synes ikke at kende mig, og måske siger han nu til sig selv med en følelse af foragt: Det lader til, at venlig handlemåde er noget ganske ukendt for denne vejfarende, og det må falde ham meget vanskeligt at yde folk tjenester, siden han bliver så rørt over det. – Hvad mærkeligt er der ved det, jeg siger, siden De ler så hjerteligt af det? – Men det kan nu også være det samme, sig mig mandens navn, at jeg kan skrive mig det op.

Herren: Med fornøjelse. Skriv kun.

Jacques: Lad mig så høre.

Herren: Skriv: Den mand, jeg nærer den dybeste veneration for –

Jacques: – den dybeste veneration for – –

Herren: Er – – –

Jacques: Er – – –

Herren: Bøddelen i –

Jacques: Bøddelen!

Herren: Ja vist så – bøddelen.

Jacques: Vil De ikke være så god at sige mig, hvor det morsomme er i den spøg?

Herren: Det er ikke spøg. Følg blot de enkelte led i kæden. Du skal bruge en hest, skæbnen sender dig en mand i armene med en hest, og denne mand er bøddel. Denne hest bærer dig to gange til et rettersted. Tredje gang kaster den dig af foran bøddelens hus, hvor du bliver liggende bevidstløs. Og hvor bringer man dig hen derfra? Til en kro, et herberg, et asyl. Jacques, kender du historien om Sokrates' død?

Jacques: Nej.

Herren: Sokrates var en vismand fra Athen. Allerede i gammel tid var det farligt at være vismand mellem dårer. Hans medborgere dømte ham til at tømme giftbægeret. Nå, Sokrates gjorde som du. Han mødtes med bøddelen, der lige så høflig som du rakte ham giftbægeret. Jacques, du må indrømme, du er en slags filosof. Jeg ved meget vel, at den slags mennesker er en torn i øjet på de store, som de ikke bøjer knæ for. Og for embedsmændene, der på embeds vegne er beskyttelse af de fordomme, hine forfølge. Og for præsterne, der sjældent ser dem ved deres altre. Og for digterne, der er mennesker uden principper, og som i deres tåbelighed betragter filosofien som

en økse ved foden af de skønne kunster, uden at betænke, at de digtere, der har forsøgt sig på satirens forhadte område, også kun har været smigrere. Og forhadt af folkene, der altid har været slaver af de tyranner, der undertrykte dem, skurkene, der bedrog dem, og bajadserne, der lo ad dem. Som du ser, kender jeg hele faren ved din profession og betydningen af den tilståelse, jeg forlanger af dig. Men jeg vil ikke misbruge din hemmelighed. Jacques, min ven, du er filosof, det gør mig ondt for dig. Og hvis det er tilladt af det, der sker i dag, at tage varsel om de kommende ting, og hvis det, der skrevet histoppe, undertiden afsløres for menneskene længe før det hænder, så slutter jeg, at din død vil blive filosofisk, og at du vil modtage strikken med lige så megen værdighed, som Sokrates modtog giftbægeret.

Jacques: Herre, en profet kunne ikke have sagt det bedre, men heldigvis –

Herren: – tror du ikke ret meget på det, hvilket giver min anelse endnu mere vægt.

Jacques: Men tror De da på det, herre?

Herren: Ja, det gør jeg. Men selv om jeg ikke troede på det, ville det være uden følger.

Jacques: Hvorfor det?

Herren: Farligt er det kun for dem, der taler om det. Men jeg tier.

Jacques: Og Deres forudanelser?

Herren: Jeg ler ad dem, men jeg tilstår, at jeg gør det med skælven. Der er anelser, der er ganske forbløffende. Man er blevet opflasket med disse eventyr fra sin første barndom. Hvis ens drømme fem eller seks gange er gået i opfyldelse, og du så

drømmer, at din bedste ven er død, løber du tidligt næste morgen hen for at se, om han virkelig er det. Men man kan ikke værge sig mod anelser, der påtrænger sig en i et øjeblik, hvor noget sker fjernt fra en og som har et symbolsk præg.

Jacques: De taler til tider så dybsindigt og sublimt, at jeg ikke forstår Dem? Kunne De ikke forklare Dem ved et eksempel?

Herren: Det kan jeg sagtens. En kone levede på landet med sin firsindstyveårige mand, der led af stensmerter. Han forlader konen og tager til byen for at lade sig operere. Aftenen før operationen skriver han til sin kone: "Når du modtager dette brev, befinder jeg mig under broder Comes kniv. –" Du kender de gifteringe, der består af to dele, hvor mandens og konens navn er indgraveret på hver sin del. Sådan en ring bar konen, da hun modtog mandens brev. I samme øjeblik hun begyndte at læse brevet, faldt de to halvdele af ringen fra hinanden. Den halvdel, der bar hendes navn, blev siddende på fingeren, mens den anden halvdel med mandens navn faldt sønderbrudt ned på brevet, hun læste. – Sig mig, Jacques, tror du, at der er nogen, der har så stærkt et hoved og så fast en sjæl, at han ikke under sådanne omstændigheder ville blive mere eller mindre rystet? Konen blev dødsens angst. Hendes angst varede til den næste postdag, da manden skrev, at operationen var lykkedes, og at han befandt sig udenfor enhver fare og håbede inden månedens udgang at kunne omfavne hende.

Jacques: Og kom han virkelig til at omfavne hende?

Herren: Det gjorde han.

Jacques: Jeg spørger om det, fordi jeg ofte har lagt mærke til, at skæbnen er lumsk. Man siger i første øjeblik, at varslet har løjet, men så viser det sig i næste øjeblik, at det var sandt

alligevel. De tror altså, herre, at jeg er offer for et symbolsk varsel. Og mod Deres vilje tror De mig truet af den død, der ramte filosoffen?

Herren: Ja, det kan jeg ikke skjule for dig. Men kunne du ikke for at sprede disse triste tanker begynde igen –

Jacques: – på min kærlighedshistorie?

Jacques begyndte igen på sin kærlighedshistorie. Vi forlod ham vist hos lægen.

Lægen: Jeg er bange for, at det knæ må have mere end én dags behandling.

Jacques: Det vil tage så lang tid, som står skrevet histoppe, men hvad gør det?

Lægen: For kost, logis og pleje vil det ikke blive så lidt.

Jacques: Det drejer sig ikke, doktor, om hvor meget det bliver for hele tiden, men om, hvor meget det bliver om dagen.

Lægen: Er femogtyve sous for meget?

Jacques: Alt for meget. De må huske på, doktor, jeg er en fattig djævel. Lad os sige det halve og sørg så for, at jeg snarest muligt bliver bragt hen til Dem.

Lægen: Tolv en halv sous, det er meget lidt. Skal vi sige tretten?

Jacques: Tolv en halv sous, tretten sous – lad gå!

Lægen: Og så betaler De hver dag?

Jacques: Det er betingelsen.

Lægen: Jeg har nemlig satan til kone, der ikke forstår spøg.

Jacques: Nå, doktor, se så i en fart at få mig bragt hjem til den satan af en kone!

Lægen: En måned til tretten sous om dagen, det bliver nitten francs og ti sous. De vil vel nok give tyve francs?

Jacques: Lad gå.

Lægen: De skal få en god forplejning, blive godt behandlet og blive hurtigt kureret. Men foruden forplejning, logi og behandling bliver der måske desuden nogle medikamenter og noget linned at betale, og –

Jacques: Og så –

Lægen: Ja, i det hele bliver det vel fireogtyve francs.

Jacques: Lad da gå med fireogtyve francs, men så heller ikke mere.

Lægen: En måned til fireogtyve francs, to måneder, det bliver otteogfyrre francs, tre måneder tooghalvfjerds. Det vil glæde konen, hvis De straks, når De kom, betalte halvdelen af de tooghalvfjerds francs.

Jacques: Det går jeg med til.

Lægen: Hun ville blive endnu mere glad, hvis –

Jacques: Hvis jeg betalte forud med det samme for hele kvartalet. Godt, det er jeg også villig til.

Jacques tilføjede: Lægen fik fat på mine værtsfolk og meddelte dem vor aftale, og et øjeblik efter var manden, konen og børnene forsamlet om min seng med glade miner. Der blev en spørgen uden ende, om, hvordan jeg havde det, og om, hvordan det gik med mit knæ, og de holdt lovtaler over lægen og hans kone og ønskede mig i det uendelige alt godt og var utrolig ivrige efter at gøre mig tjenester. Lægen havde naturligvis ikke fortalt dem, at jeg havde penge, men de kendte manden. Når han tog mig hjem til sig, så vidste de besked. Jeg betalte folkene, hvad jeg var dem skyldig og gav børnene lidt penge, som forældrene ikke lod dem beholde ret længe. Det var morgen. Manden gik i marken, konen tog sin kurv på ryggen og gik sin

vej, og børnene, der var gnavne og misfornøjede, fordi pengene var blevet taget fra dem, stak også af, og da det gjaldt om at få mig op af sengen, klædt på og lagt på en båre, var der ikke andre til stede end lægen, der råbte af fuld hals, men uden at der var nogen, der hørte det.

Herren: Og Jacques, der elsker at tale med sig selv, sagde sandsynligvis: – Betal aldrig forud, hvis du ikke ønsker at blive dårligt behandlet.

Jacques: Nej, kære herre. Det var ikke tiden til at filosofere, men til at blive utålmodig og bande. Og jeg blev utålmodig og bandede, og til sidst filosoferede jeg også, men mens jeg gjorde det, kom doktoren, der havde forladt mig, tilbage med et par bønder, som han havde lejet til at transportere mig på min egen bekostning, hvilket han ikke undlod at meddele mig. Mændene lagde mig forsigtigt på en slags båre, der bestod af en madras lagt over nogle grene.

Herren: Gudskelov og tak. Nu er du altså kommet i huset hos lægen og forelsker dig i hans kone eller datter.

Jacques: Jeg tror, De tager fejl, kære herre.

Herren: Og du tror altså, at jeg skulle tilbringe tre måneder i doktorens hus, før jeg hører et ord om din kærlighedshistorie. Nej, Jacques, det er umuligt. Forskån mig, beder jeg dig, for en beskrivelse af huset, af doktorens karakter, hans kones humør og måden, hvorpå din helbredelse skred frem. Spring alt det over! Til sagen, til sagen! Nu er dit knæ altså næsten raskt, du befinder dig egentlig rigtig godt, og du er forelsket.

Jacques: Ja, ja da, siden De har sådan et hastværk: Jeg er forelsket.

Herren: Og hvem er det så, du er forelsket i?

Jacques: En stor brunet pige på atten år, velvoksen, med store, sorte øjne, en lille rød mund, smukke arme og smukke hænder. – Å, herre, de smukke hænder – de hænder –

Herren: Du tror endnu at holde dem i dine –

Jacques: De har mere end én gang holdt dem i Deres og trykket dem i smug, og det er kun de hænders skyld, at De ikke har gjort alt, hvad De havde lyst til.

Herren: Nej, ved du nu hvad, Jacques, det var jeg ikke forberedt på.

Jacques: Jeg heller ikke.

Herren: Hvor meget jeg så spekulerer, kan jeg ikke huske hverken en stor brunet pige eller et par smukke hænder. Prøv på at udtrykke dig tydeligere.

Jacques: Lad gå, men på betingelse af, at vi vender om og atter begiver os til lægens hus.

Herren: Tror du, det står skrevet histoppe?

Jacques: Ja, det må De belære mig om. Men hernede står der skrevet: *Chi va piano va sano.*

Herren: Og *chi va sano va lontano* og jeg kunne godt lide at komme hurtigt til målet.

Jacques: Nå, hvad vil De så?

Herren: Lad os gøre, som du vil.

Jacques: Nå, så er vi hos lægen igen. Det var skrevet histoppe, at vi skulle komme der igen. Doktoren, hans kone og hans børn anstrengte sig så meget for med alle mulige små kneb at tømme min pung, at det snart lykkedes. Helbredelsen af mit knæ syntes at være skredet frem uden i virkeligheden at være det, såret var næsten lukket, jeg kunne gå ved hjælp af en krykke, og jeg havde endnu atten francs tilbage. Der er ingen, der mere

elsker at tale end den, der stammer, og ingen, der mere elsker at gå end den, der halter. En efterårsdag, det var godt vejr, besluttede jeg mig til en lang tur. Jeg ville gå fra den landsby, hvor jeg var, til nabolandsbyen, der lå omtrent to mil borte.

Herren: Og hvad hed så den landsby?

Jacques: Hvis jeg fortalte Dem det, ville De vide det hele. Da jeg havde nået landsbyen, gik jeg ind på kroen, hvilede mig og tog en forfriskning, dagen begyndte at hælde, og jeg havde besluttet mig til at begive mig på hjemvejen, da jeg hørte en kvinde råbe højt. Jeg gik udenfor. Der stod en mængde mennesker omkring hende. Hun lå på jorden og rev sig i håret, idet hun pegede på skårene af en stor krukke, råbte hun: – Jeg er ødelagt for en hel måned. Hvad skal mine stakkels børn leve af i den tid? Forvalteren, hvis hjerte er hårdere end en sten, vil ikke eftergive mig en sou. Hvor er jeg ulykkelig, jeg er ødelagt, ødelagt! – Alle beklagede hende. Jeg hørte ikke andet rundt om end "den stakkels kone!" men ingen stak hånden i lommen. Jeg trådte rask frem og spurgte: – Min gode kone, hvad er der sket? – Hvad der er sket? Kan De ikke se det? Jeg blev sendt af sted for at købe olie, jeg snublede og faldt, krukken gik i stykker, og der ligger olien, den var fuld af. – I det samme kom konens småbørn løbende, de var næsten nøgne, og også moderens klædedragt bar vidnesbyrd om familiens elendighed. Og både moderen og børnene græd. De kender mig jo, ti gange mindre havde været nok til at røre mig. Mine indvolde vendte sig af medlidenhed, og jeg fik tårer i øjnene. Jeg spurgte stammende, for hvor mange penge olie var der i krukken. "For hvor mange penge," sagde hun, idet hun rakte hænderne i vejret, "for ni francs, for mere, end jeg kan tjene på en hel måned! –" Jeg løste

straks op for min pung og kastede to dalere til hende, idet jeg sagde: "Vær så god, min gode kone, her er tolv –", og uden at vente på tak begav jeg mig ad landsbyen til.

Herren: Der gjorde du en god gerning, Jacques.

Jacques: Nej, med Deres tilladelse gjorde jeg en dumhed. Jeg var næppe kommet hundrede skridt fra landsbyen, før det gik op for mig. Og jeg var ikke kommet halvdelen af vejen, førend det gik endnu tydeligere op for mig. Og da jeg kom hjem til min doktor med tomme lommer, blev det mig fuldstændig klart.

Herren: Det kan være, at du har ret, og at min lovtale er lige så malplaceret som din mildhed – men alligevel – nej, jeg bliver ved min første dom. Netop deri, at du glemte din egen trang, ligger det fortjenstfulde i din handling. Jeg ser følgerne: Du bliver udsat for en umenneskelig behandling af din læge og hans kone. De jager dig ud af huset. Men selv om du skulle dø på møddingen udenfor deres dør, ville du på møddingen føle tilfredshed over din handling.

Jacques: Herre, sådan en sjælsstyrke har jeg ikke. Jeg gik mellemfornøjet hen ad vejen. Jeg må tilstå, at jeg ærgrede mig over mine to dalere, som jeg ikke desto mindre havde foræret bort, og ved den ærgrelse ødelagde jeg den gode gerning, jeg havde gjort. Jeg var nået midtvejs, og solen var helt gået ned, da tre banditter styrtede frem fra buskadset, der voksede langs vejen, kastede sig over mig, slog mig i jorden, udplyndrede mig og var forundrede over at finde så få penge hos mig. De havde regnet med et meget større udbytte. Da de havde set almissen, jeg gav i landsbyen, havde de bildt sig ind, at den der så let gav en halv louisdor ud, måtte have en snes igen af dem. I raseri over at være blevet skuffede og være udsat for at blive

radbrækkede for en håndfuld soustykker, hvis jeg angav dem, og hvis de blev fanget, og jeg kendte dem igen, vaklede de et øjeblik, om de skulle slå mig ihjel. Heldigvis hørte de en støj. De flygtede, og jeg slap med nogle hudafskrabninger, som jeg havde pådraget mig ved at falde, mens de plyndrede mig. Da banditterne var borte, gik jeg videre og nåede med stort besvær landsbyen. Jeg kom der klokken to om natten, bleg, medtaget, smerterne i mit knæ var blevet værre, og jeg havde ondt i hele kroppen af de slag, jeg havde fået. Doktoren – hvad er der i vejen, herre? De skærer tænder, som om De stod overfor en fjende. –

Herren: Det gør jeg også! Jeg har kården i hånden, jeg slår løs på banditterne og hævner dig. Men sig mig, hvordan han, som har skrevet den store bog, har kunnet skrive, at det skulle være lønnen for din fortjenstfulde handling? Jeg, der er et usselt menneske, sammensat af mange fejl, overtager forsvaret for dig, mens han der, som man siger er billedet på al fuldkommenhed, ser roligt på, at du bliver overfaldet, slået i jorden, mishandlet. –

Jacques: Rolig, rolig, herre! Det, De siger der, lyder skrækkelig kættersk.

Herren: Hvad ser du efter?

Jacques: Jeg ser, om der er nogen i nærheden, der kan have hørt det. – Nå, doktoren følte min puls og konstaterede, at jeg havde feber. Jeg gik i seng uden at omtale mit eventyr og lå i svære tanker på mit leje og spekulerede frem og tilbage. Jeg havde ikke en sou, og jeg var ikke spor i tvivl om, at når jeg vågnede næste morgen, ville man kræve den aftalte betaling af mig.

Nu slyngede herren sine arme om halsen på sin tjener og sagde: "Stakkels Jacques, hvad vil du gøre? Hvad skal der blive af dig? Jeg er alvorligt ængstelig for, hvordan det skal gå dig!"

Jacques: Bare rolig, herre, jeg er jo her.

Herren: Ja, det tænkte jeg slet ikke på. Jeg var hos dig i ånden, da du vågnede næste morgen og blev krævet for pengene.

Jacques: Herre, her i livet ved man ikke, hvad man skal glæde sig over, og hvad man skal sørge over. Det gode har det onde i følge, og det onde det gode. Vi vandrer i natten under det, som er skrevet histoppe, lige tåbelige i vore ønsker, i vore glæder og vore sorger. Når jeg græder, finder jeg ofte, at jeg er en tåbe.

Herren: Og når du ler?

Jacques: – finder jeg også, at jeg er en tåbe. Men jeg kan hverken lade være at græde eller at le. Og det gør mig rasende. Jeg har prøvet hundreder af gange. – Nå, men jeg lukkede altså ikke et øje hele natten.

Herren: Nej, sig mig nu, hvad det er, du har prøvet.

Jacques: At grine ad det alt sammen. Å, hvis det var lykkedes mig!

Herren: Hvad ville det have nyttet dig?

Jacques: Det havde befriet mig for enhver bekymring, jeg havde ikke haft noget behov, jeg kunne have været ganske herre over mig selv og kunne have følt mig lige så vel tilpas på et gadehjørne med hovedet på en afvisersten, som når jeg hvilede hovedet på en god pude. Sådan har jeg det somme tider, men det fandens ved det er, at det ikke varer ved, og selv om jeg ofte ved lejligheder, hvor det gælder, kan være hård og fast som en klippe, så hænder det ofte, at en lille modsigelse, en ren bagatel bringer mig ud af fatning. Det kan man kalde at slå sig selv på

munden. Men nu har jeg resigneret, jeg har taget det parti at være, som jeg er. Og ved at tænke mig lidt om, er jeg blevet klar over, at det omtrent kommer ud på ét, og jeg har tænkt ved mig selv: Hvad betyder det, hvordan man er? Det er også en let og bekvem form for resignation.

Herren: Ja, bekvem er den, det er sikkert.

Jacques: Tidligt næste morgen slog doktoren mine sengeforhæng til side og sagde: – Nå, min ven, lad os så se på knæet, for jeg skal viden om.

– Doktor, sagde jeg i en ynkelig tone – jeg er søvnig endnu.

– Så meget desto bedre, det er et godt tegn.

– Lad mig sove, jeg bryder mig ikke om at blive forbundet.

– Det behøves heller ikke, sov De blot.

Dermed trak han forhængene for, og jeg sov ikke.

En time efter kom doktorens kone og trak forhængene fra og sagde: – Så, min ven, spis så Deres sukkerbrød.

– Fru doktor, sagde jeg i en ynkelig tone, jeg har ingen appetit.

– Spis bare, De skal ikke betale hverken mere eller mindre for det.

– Jeg vil ikke have noget!

– Så meget des bedre, så spiser jeg og børnene det.

Og så trak hun mine sengeforhæng for igen, kaldte på sine børn, og så gik de i en fart i lag med min frokost.

Kære læser, jeg kunne lide at vide, hvad De nu ville sige til, hvis jeg genoptog historien om manden, der kun havde én skjorte, fordi han ikke havde mere end én krop ad gangen. Hvis jeg nu havde vovet mig ind i en blindgade à la Voltaire, som jeg

ikke kunne komme ud af igen og kun begyndte på en eller anden ligegyldig fortælling for at vinde tid og måske finde et middel til at komme ud af den, jeg er begyndt på. Men, kære læser, De tager ganske fejl på alle punkter. Jeg ved ganske nøje, hvordan Jacques kom ud af sin forlegenhed, og hvad jeg nu fortæller Dem om Gousse, manden, der kun havde én skjorte ad gangen, fordi han ikke havde mere end én krop ad gangen, er aldeles ikke noget opdigtet.

2. afdeling

Det var en pinsedags morgen, at jeg modtog en billet fra Gousse, hvori han bad mig besøge ham i et fængsel, hvor han var blevet spærret inde. Mens jeg klædte mig på, måtte jeg stadig tænke på hans skæbne. Og jeg tænkte, at hans skrædder, hans bager, hans vinhandler eller hans vært havde fået ham sat i gældsfængsel. Jeg kommer og finder ham i et rum sammen med flere personer af et fordægtigt udseende. Jeg spørger ham, hvad det er for folk.

– Den gamle, De ser der med brillerne på næsen, er en dygtig mand, der regner udmærket og som forsøger at bringe de udtog, han skriver af, i overensstemmelse med sine regninger. Det er meget vanskeligt, vi har snakket om det, men jeg tvivler ikke om, at det vil lykkes.

– Og hvem er den anden?

– Det er et fæhoved.

– Men hvem er det ellers?

– Et fæ, der har opfundet en maskine til at trykke falske banknoter med, en dårlig maskine, der har tyve fejl.

– Og den tredje, der er i liberi og spiller basviol?

– Han er her kun rent foreløbigt. I aften måske eller i morgen tidlig bliver han bragt til Bicêtre, da det blot drejer sig om noget lapperi.

– Og De selv?

– Det er noget endnu mindre.

Efter at have givet dette svar, rejser han sig, kaster sin hue på sengen, og straks forsvinder hans tre stuefæller. Da jeg kom

ind, sad Gousse ved et lille bord, tegnede geometriske figurer og arbejdede så roligt, som om han sad hjemme. Nu var vi altså alene. "Og hvad bestiller De så her?"

"Jeg arbejder, som De ser."

"Og hvem har fået Dem herind?"

"Det har jeg selv."

"De selv?"

"Ja, jeg selv."

"De selv?"

"Ja, jeg selv."

"Og hvordan har De båret Dem ad med at blive arresteret?"

"På samme måde som jeg ville have fået en anden arresteret. Jeg har anlagt sag imod mig. Jeg har vundet sagen og på grundlag af den dom, jeg har opnået, har jeg fået udstedt en arrestbefaling mod mig, fået mig sat fast og fået mig anbragt her."

"Er De blevet gal?"

"Aldeles ikke, det er sandt hvert ord, jeg fortæller Dem."

"Kunne De da så ikke indlede en ny proces mod Dem selv, vinde den og få en kendelse, så De kunne komme ud?"

"Nej."

Sagen var, at Gousse havde en køn tjenestepige, der betjente ham mindst en halv gang oftere end hans kone. Denne ulige deling havde forstyrret freden i huset. Uagtet intet var vanskeligere end at pine denne mand, der var mindst af alle modtagelig for spektakler, tog han dog det parti at forlade konen, for at leve sammen med pigen. Men hele hans formue bestod af hans møbler, apparater, tegninger, værktøj og andet indbo. Han foretrak nu at lade konen sidde uden noget fremfor

selv at drage af med tomme hænder. Og af den grund fattede han følgende beslutning: Han udstedte veksler til pigen, hun stævnede ham og fik ret til at gøre udlæg i hans indbo og sælge det. Så var det meningen, at de skulle lade sagerne bringe fra Pont-Saint-Michel til den bolig, hvor han havde tænkt at indrette sig med hende. Han var henrykt for ideen, skrev veksler, tog to sagførere, løb fra den ene til den anden og forfulgte sig selv med al mulig heftighed, var stærk i angrebet, svag i forsvaret og blev som følge deraf dømt til at betale. Nu lagde han i ånden beslag på alt, hvad han havde i huset, men det gik ikke ganske som han havde ventet. Det var et rigtig udspekuleret kvindemenneske, han havde at gøre med, der i stedet for at lægge beslag på hans møbler og indbo, gjorde arrest på hans person og lod ham kaste i gældsfængsel. Så gådefulde end de svar, han havde givet mig lød, var de dog i overensstemmelse med kendsgerningerne.

Mens jeg nu fortalte Dem denne historie, som De tror er opdigtet. – Og hvad var der med manden i liberi, der spillede basviol? Læser, jeg lover dig, du skal få den. Men tillad mig nu at vende tilbage til Jacques og hans herre. Jacques og hans herre var nu kommet til det herberg, hvor de ville tilbringe natten. Det var sent, byportene var lukkede, og de var nødt til at blive i forstaden. Holdt, jeg hører støj – De hører, De var jo slet ikke til stede – det er jo slet ikke Dem, det drejer sig om. – Det er sandt. Men Jacques da – og hans herre – der høres et forfærdeligt spektakel. Jeg ser to mænd. – De ser slet ikke noget. Det er slet ikke Dem, det drejer sig om. De var jo slet ikke til stede. – Det er også sandt. Men der sad to mænd i rolig samtale foran døren til det værelse, de havde lejet og en kvinde

med hænderne i siden overøste dem med en flod af skældsord, og Jacques forsøgte at berolige konen, der lige så lidt hørte på hans beroligende ord som de to personer, hun henvendte sig til, skænkede hendes skældsord opmærksomhed. "Vær nu rolig, min gode kone," sagde Jacques, "lad mig høre, hvad der er i vejen. De herrer lader jo til at være honnette mennesker."

"De, honnette mennesker? De er barbarer er de, det er mennesker uden hjerte, uden humanitet, uden nogen som helst følelse! Hvad har den stakkels Nicole gjort, at de har mishandlet hende sådan? Hun bliver måske invalid for resten af livet."

"Det er ikke så slemt, som De tror."

"Det var et forfærdeligt slag, siger jeg Dem, hun bliver krøbling."

"Lad os nu se, der må sendes bud efter lægen."

"Det er sket."

"Hun må lægges i seng."

"Hun er lagt i seng og ligger og udstøder hjerteskærende hyl. Stakkels Nicole."

Midt i jammeren blev der ringet: "Fru værtinde, vinen!"

Hun svarede: "Den skal straks komme." Så ringede det igen og nogen råbte: "Fru værtinde, sengetøj!" Hun svarede: "Det skal straks komme." – "Koteletterne og anden!" – "Kommer straks." – "Et glas og en natpotte." – "Straks" – og fra den anden ende af huset var der en rasende mand, der råbte: "Dit forbandede sludrehoved, hvad blander du dig i det for? Er det din mening at lade mig vente til i morgen tidlig? Jacques, Jacques." Værtinden, der var kommet sig lidt af sin sorg og sin vrede, sagde til Jacques: "Lad det nu være godt, det er meget venligt af Dem."

"Jacques, Jacques."

"Skynd Dem! Å, hvis De vidste, hvor den stakkels skabning var ulykkelig!"

"Skynd Dem dog at komme af sted! Jeg tror, det er Deres herre, der kalder."

"Jacques, Jacques!"

Det var ganske rigtigt Jacques' herre, der havde taget tøjet af alene, var ved at dø af sult og var blevet utålmodig over ikke at blive betjent. Jacques kom, og et øjeblik efter kom værtinden, der så meget nedslået ud: "Min herre," sagde hun til Jacques' herre, "jeg beder tusind gange om forladelse, men der er ting i livet, man ikke kan tage. Men hvad vil De have? Jeg har haner, duer, en udmærket hareryg, kaniner. Det er en god kaninegn her. Vil De hellere have fuglevildt?" Jacques bestilte, som han plejede, aftensmad til sin herre og sig selv. Maden blev serveret, og mens herren slugte sin mad, sagde han: "Nå, hvad pokker bestilte du dernede?"

Jacques: Måske noget godt, måske noget dårligt. Hvem ved?

Herren: Og hvad var det så for noget godt eller dårligt, du lavede?

Jacques: Jeg forhindrede konen der i at lade sig slå ihjel af to mænd, der sidder dernede og som i det mindste har brækket en arm på hendes pige.

Herren: Og måske havde det været en lykke for hende at blive slået ihjel. –

Jacques: Af ti grunde, hvoraf den ene er bedre end den anden. Måske den største lykke, der er hændet mig, der sidder her og taler med Dem. –

Herren: Var det at blive slået ihjel? – Skål!

Jacques: Ja, herre, at blive slået fordærvet, slået fordærvet på landevejen om natten. Dengang jeg var på vejen hjem fra dens landsby, hvor jeg havde gjort, efter min mening den dumhed, efter Deres mening den gode gerning, at forære mine penge bort.

Herren: Nå, ja jeg kan nok huske det, – skål! – Men hvordan begyndte striden, du fik jævnet dernede, og mishandlingen af værtindens pige?

Jacques: Det ved jeg såmænd ikke.

Herren: Du kender ikke oprindelsen til striden og blander dig alligevel i den. Det er hverken klogt, retfærdigt eller stemmende med dine principper. – Skål!

Jacques: Jeg ved ikke af, at principper er andet end noget man foreskriver andre end sig selv. Jeg tænker et, men kan ikke lade være at gøre noget andet. Alle prædikener ligner på en prik indledningen til kongelige edikter. Alle prædikanter vil have, at man skal leve efter deres lære, fordi vi måske vil befinde os bedre ved det. Mens de selv – dyden. –

Herren: Dyden, Jacques, er god nok, både gode og onde siger kun godt om den, – skål!

Jacques: Ja, fordi de begge står sig ved det.

Herren: Nå, men hvordan kunne det blive så stor en lykke for dig at blive slået halvt ihjel?

Jacques: Det er sent, både De og jeg har spist godt til aften. Vi er trætte begge to. Vi må hellere gå i seng.

Herren: Det går ikke, og værtinden skylder os også noget endnu. Begynd du imens på din kærlighedshistorie.

Jacques: Hvor var det nu, jeg var. Jeg beder Dem, herre, for denne gang og også for fremtiden at hjælpe mig på gled igen.

Herren: Det påtager jeg mig, og i min egenskab af sufflør kan jeg fortælle dig, at du var i din seng, uden penge og meget besværet, mens doktorens kone og børn spiste din portion *rotie au sucre*.

Jacques: Så hørte man en vogn standse udenfor porten. En tjener kommer ind og spørger: – Er det ikke her, der bor en stakkels mand, en soldat, der går med krykke og som kom hjem i går aftes fra landsbyen her lige ved?

– Jo, sagde doktorens kone, hvad vil De ham?

– Tag ham med os her i vognen.

– Han ligger i sengen der. Træk gardinerne fra og snak med ham.

Så langt var Jacques kommet, da værtinden kom ind og sagde til dem: – Hvad vil De have til dessert?

Herren: Hvad De har.

Uden at gøre sig den ulejlighed at gå ned, råbte værtinden: "Nanon, kom op med frugt, biskuit og syltetøj –"

Da Jacques hørte navnet Nanon, sagde han til sig selv: Nå, det er den pige, der blev mishandlet, i hvert fald var konen da vred, hvis ikke –

Og herren sagde til værtinden: De blev ordentlig vred før?

Værtinden: Ja, men hvem ville ikke blive det? Den stakkels lille skabning havde ikke gjort noget som helst. Hun var ikke kommet indenfor i værelset, før jeg hørte hende jamre, å, jamre. – Nå, nu er jeg, Gud være lovet, mere rolig. Lægen sagde, det var ikke noget. Men der er dog et par vældige skader, den ene i hovedet og den anden ved skulderen.

Herren: Har De haft hende længe?

Værtinden: Højst fjorten dage. Hun var blevet efterladt på poststationen her i nærheden.

Herren: Hvad? Var hun blevet efterladt?

Værtinden: Ja, det var hun ved Gud. Der er mennesker, der er mere hårdhjertede end sten. Hun var lige ved at drukne, da hun skulle over floden. Det var et rent mirakel, hun kom hertil, og jeg tog hende til mig af barmhjertighed.

Herren: Hvor gammel er hun?

Værtinden: Vistnok over halvandet år.

Her brast Jacques i latter og udbrød: Det er en tævehund!

Værtinden: Det yndigste dyr i verden. Jeg ville ikke give Nicole fra mig for ti louisdorer. Min stakkels lille Nicole!

Herren: Fruen har et blødt hjerte.

Værtinden: Det har De ret i. Jeg holder af mine dyr og mine folk.

Herren: Det er rigtigt. Og hvem var det så, der mishandlede Deres Nicole?

Værtinden: To borgere fra den nærmeste by. De sidder hele tiden og småhvisker. De tror ikke, man kan høre, hvad de siger, og at man ikke kender deres historie. De har ikke været her mere end tre timer, og jeg kender historien i dens mindste enkeltheder. Den er interessant. Og hvis de herrer ikke har mere travlt med at komme i seng end jeg, skal jeg fortælle Dem den, ganske som Deres tjener fortalte den til min pige, der tilfældigvis er fra hans egn og som har fortalt den videre til min mand, der har fortalt mig den. Svigermoderen til den yngste af herrerne rejste her igennem for ikke mere end tre måneder siden. Meget mod sin vilje tog hun til et kloster, hvor hun ikke holdt det ud ret længe. Hun døde der. – Det er derfor, de to

herrer er i sorg. – Nå, men nu er jeg, uden at lægge mærke til det, ved at komme ind i Deres historie. Godnat, mine herrer, og sov godt. Var De tilfreds med vinen?

Herren: Den var meget god.

Værtinden: Og De var også tilfreds med aftensmaden?

Herren: Meget tilfreds. Deres spinat var lidt salt.

Værtinden: Jeg er sommetider lidt for gavmild. De får en god seng, og lagnerne kommer lige fra vask. Her bliver de aldrig brugt to gange.

Derefter trak værtinden sig tilbage, og Jacques og hans herre gik i seng og lo ad den fejltagelse, der havde fået dem til at tage en tævehund for datter eller pige, og af værtindens lidenskab for en forladt hund, som hun havde haft i fjorten dage. Mens Jacques bandt båndet om sin nathue sagde han til sin herre: – Jeg vil vædde på, at af alt, hvad der lever i værtshuset her, er det hunden, konen holder mest af. Hans herre sagde: – Det kan godt være, Jacques, men lad os nu sove.

Mens Jacques og hans herre hviler sig, vil jeg opfylde mit løfte med hensyn til beretningen om herren i fængslet, der sad og filede på basfiolen, eller snarere hans medfange, hr. Gousses beretning:

– Den tredje her, sagde han, er intendant i et fornemt hus. Han havde forelsket sig i en bagerkone i Universitetsgaden. Bageren var en skikkelig mand, der interesserede sig mere for sin ovn end for sin kones opførsel. Hvis det ikke var med sin jalousi, han generede vore to elskende, var det ved altid at være der. Hvad gjorde de så for at komme ud over den besværlighed? Intendanten præsenterede sin herre en klage, hvori bageren blev fremstillet som en mand af slette sæder, en drukkenbolt,

der altid sad på kro og tærskede sin kone, der var den honnetteste og ulykkeligste kone i verden. På grundlag heraf fik han udfærdiget en arrestordre, og dette papir, der skulle berøve manden hans frihed, blev overgivet til en retsbetjent, der skulle bringe sagen i orden uden udsættelse. Tilfældigvis var denne retsbetjent en ven af bageren. De gik nu og da på en vinstue sammen. Bageren gav bagværk, og retsbetjenten betalte vinen. – Så gik han med arrestordren i lommen hen foran bagerbutikken og gav det aftalte tegn. Og så sad de og var optaget af at spise og fugte maden. Og retsbetjenten spørger så sin kammerat, hvordan hans forretning gik.

– Rigtig godt.

Om han ikke havde nogen besværligheder?

– Ingen.

Om han ingen fjender havde?

– Det vidste han da ikke af.

Hvordan han havde det med sin familie, sine naboer, sin kone?

– Venskabeligt og fredeligt.

– Hvor kan så den ordre stamme fra, som jeg har til at arrestere dig?' sagde retsbetjenten. Hvis jeg gjorde min pligt, tog jeg dig i kraven, og så var der en vogn lige i nærheden, og så kørte jeg dig hen til det sted, der er nærmere betegnet i arrestordren her. Se, læs her …

Bageren læste og blegnede. Retsbetjenten sagde til ham: 'Vær bare rolig. Lad os blot sammen overveje, hvad vi skal gøre for din og min sikkerhed. Hvem kommer hos dig?

– Ingen.

– Din kone er køn og koket?

– Jeg lader hende gøre, hvad hun vil.

– Er der ingen, der lægger an på hende?

– Næ, det er der min tro ikke. Det skulle da være en intendant, der sommetider kommer og trykker hende i hånden og sladrer lidt med hende. Men det er altid ude i butikken, mens jeg er der, og mine svende er der. Og jeg tror ikke, der er noget imellem dem, som ikke er i al tugt og ære.

– Du er en skikkelig mand.

– Det kan godt være, men det bedste, man kan gøre, er at tro på sin kones hæderlighed, og det er det, jeg gør.

– Og denne intendant, hvem er han hos?

– Hos hr. de Saint-Florentin.

– Og fra hvilke kontorer tror du, arrestordren er udgået?

– Måske fra hr. de Saint-Florentins?

– Rigtigt!'

– Næ, spise mit bagværk, kysse min kone og lade mig sætte fast. Det er for nederdrægtigt. Det kan jeg ikke tro på.

– Du er en skikkelig mand. Hvordan synes du, din kone har været de sidste dage?

– Snarere lidt trist end det modsatte.

– Og intendanten? Er det længe siden, du har set ham?

– I går, tror jeg. Jo, det var i går.

– Og du lagde ikke mærke til noget særligt?

– Å, jeg lægger ikke sådan mærke til noget. Men det forekom mig, da de skiltes, at de gjorde nogle tegn med hovedet, som om den ene sagde ja, og den anden sagde nej.'

– Og hvad for et hoved sagde ja?

– Intendantens.

– Enten er de uskyldige begge to, eller også er de enige. Hør, min ven, lad være at gå hjem. Frels dig et eller andet sikkert sted, i templet eller i abbediet, hvor du vil, og så lad mig klare sagen. Og så husk endelig –

– Ikke at vise mig og holde mund.

– Netop.

På samme tid er bagerens hus omringet af spioner. Politispioner i alle forklædninger henvender sig til bagerkonen og spørger efter hendes mand. Hun svarer en, at han er syg, en anden, at han er rejst til en fest, en tredje, at han er taget til et bryllup. Og hvornår han kommer tilbage?

Hun ved ikke noget.

Den tredje dag klokken to om morgenen kommer man og meddeler retsbetjenten, at man havde set en mand i en kappe helt op over næsen, stille åbne døren til gaden og stille glide ind i bagerens hus. Straks indfinder retsbetjenten, fulgt af en politikommissær, en låsesmed, en droske og nogle betjente sig på åstedet. Porten bliver brudt op. Retsbetjenten og politikommissæren går sagte op ad trappen. Man banker én gang og én gang til. Tredje gang bliver der spurgt indefra: – Hvem er det?

– Luk op.

– Hvem er det?

– Luk op i kongens navn.

– Godt! sagde intendanten til bagerkonen, som han var i seng med. – Der er ingen fare. Det er retsbetjenten, der kommer for at udføre sin ordre. Luk bare op. Jeg siger mit navn, han trækker sig tilbage, og så er det forbi.

Bagerkonen i bar særk lukker op og går i seng igen.

Retsbetjenten: Hvor er Deres mand?

Bagerkonen: Han er ikke her.

Retsbetjenten (trækker sengeforhænget fra): Hvem er det der da?

Intendanten: Det er mig. Jeg er hr. de Saint-Florentins intendant.

Retsbetjenten: De lyver, De er bageren, for det er bageren, der er i seng med bagerens kone. Stå op, klæd Dem på og følg med.

Der var ikke andet at gøre end at lystre, og han bliver ført her hen. Ministeren, der er blevet underrettet om sin intendants træskhed, har givet sin billigelse til retsbetjentens handlemåde, og denne kommer i aften og fører intendanten fra fængslet her til Bicêtre, hvor han, takket være administratorernes økonomi, får sit fjerdingspund dårligt brød om dagen, sin smule kokød, og hvor han i øvrigt kan sidde og gnide basfiolen fra morgen til aften –

Hvad, om jeg nu også lagde hovedet på puden, indtil Jacques og hans herre vågner. Hvad mener De om det? –

Den næste dag, lidt sent, stod Jacques op, stak hovedet ud af vinduet for at se, hvordan vejret var, så, det var afskyeligt, gik i seng igen og lod os, hans herre og mig, sove så galt, vi havde lyst.

Jacques, hans herre og de andre rejsende, der var stoppet op i samme herberg, troede, at vejret ville klare op ved middagstid. Det gjorde det ikke, og regnstormen havde fået åen, der skilte forstaden fra byen, til at svulme sådan op, at det ville have været farligt at komme over, hvorfor alle de, der skulle den vej, valgte at spilde en dag og vente over. Nogle gav sig til at sludre, andre

gik frem og tilbage, nogle stak næsen udenfor porten, så op på himlen og kom bandende og stampende ind igen. Andre igen snakkede politik eller drak. Mange spillede kort. Resten røg, sov eller bestilte ingenting. Herren sagde til Jacques: – Jeg håber, Jacques vil genoptage beretningen om sine kærlighedseventyr, og at Himlen, der vil, at jeg skal have den tilfredsstillelse at høre beretningen til ende, vil holde os her ved hjælp af det dårlige vejr.

Jacques: Himlen, der vil! Man ved aldrig, hvad himlen vil eller ikke vil, og måske ved den det heller ikke selv. Det gentog min stakkels kaptajn, der ikke er mere, hundreder af gange for mig. Og jo længere jeg har levet, des mere må jeg erkende, at han har ret. – Nå, men nu De, herre.

Herren: Jeg forstår, hvad du mener: Du var ved vognen og ved tjeneren, til hvem doktoren sagde om at trække dit sengeforhæng fra og snakke med dig.

Jacques: Tjeneren kom hen til sengen og sagde: – Kom, kammerat, stå op, klæd dig på og lad os komme af sted. Jeg svarede ham fra tæpper og lagenet, som jeg havde op over hovedet, uden at se på ham: – Kammerat, lad mig sove og gå væk selv. Tjeneren svarede, at han havde sin herres ordre, og den måtte han udføre.

– Og har Deres herre, der giver ordrer om en mand, han ikke kender, også givet ordre til at betale, hvad jeg skylder her?

– Det er ordnet. Skynd Dem. De venter Dem alle på slottet, hvor jeg kan garantere Dem, at De vil få det bedre end her, hvis da ellers fortsættelsen svarer til den iver, man har vist efter at se Dem.

Jeg lader mig overtale, står op, klæder mig på og bliver taget under armen. Jeg havde taget afsked med doktorkonen og skulle til at stige til vogns, da konen kommer hen til mig, trækker mig i ærmet og beder mig komme med hen i en krog, da hun har noget at sige mig. Da vi er der, siger hun: – Hør, min ven, De har vist ikke noget at beklage Dem over her, vel? Doktoren har reddet Deres ben, og jeg har passet Dem godt, og jeg håber, at De ikke vil glemme os, når De nu kommer op på slottet.

– Og hvad kan jeg gøre for Dem der?

– Bede om, at det må blive min mand, der kommer og tilser Dem der. Det er det rigtige selskab! Det er den bedste praksis i hele egnen. Herren er gavmild, man får en rigelig betaling. De er i stand til at gøre vor lykke. Min mand har flere gange forsøgt at få indpas der, men forgæves.

– Men sig mig, fru doktor, er der ikke en sårlæge på slottet?

– Sikkert.

– Og hvis denne anden var Deres mand, og det var ham, der blev intrigeret ud?

– Lægen dér skylder De jo ikke noget. Men jeg tror, De skylder min mand noget: Hvis De kommer til at gå på benene lige som før, er det hans værk.

– Og fordi Deres mand har gjort godt mod mig, skal jeg gøre ondt mod en anden? Ja, hvis pladsen havde været ledig –

Jacques skulle til at fortsætte, da værtinden kom ind. På armen havde hun Nicole, der var ordentligt bundet ind. Hun kyssede den, beklagede den, kærtegnede den og talte til den som til et barn: – Den stakkels Nicole, hun har klynket hele natten. Og De, mine herrer, har De sovet godt?

Herren: Udmærket.

Værtinden: Vejret er frygteligt.

Jacques: Ja, det er vi kede af.

Værtinden: Skal De herrer langt?

Jacques: Det ved vi ikke.

Værtinden: Følger De herrer efter nogen?

Jacques: Næ, vi følger ikke efter nogen.

Værtinden: Nå, De rejser eller gør ophold alt efter de forretninger, De har på vejen.

Jacques: Vi har ingen forretninger.

Værtinden: De herrer rejser måske for fornøjelsens skyld?

Jacques: For fornøjelsens skyld eller for det modsatte.

Værtinden: Jeg håber, det første må være tilfældet.

Jacques: Deres ønske betyder ikke en døjt. Det vil afhænge af, hvad der er skrevet histoppe.

Værtinden: Å, De rejser måske i anledning af et ægteskab?

Jacques: Måske, måske ikke.

Værtinden: Tag Dem i agt, mine herrer. Den herre der nede, der behandlede min stakkels Nicole så grusomt, har indgået et ægteskab, der er meget besynderligt. – Nå, min lille Nicole, kom, mit stakkels dyr. Kom, så skal jeg kysse dig. Jeg skal love dig, det skal ikke ske mere. Se, hvor hun ryster på alle lemmer.

Herren: Og hvad særligt var der så ved den herres ægteskab?

Efter dette spørgsmål fra Jacques' herre sagde værtinden: – Jeg hører støj neden under, jeg går ned og giver mine ordrer, og så skal jeg komme op og fortælle Dem alt det. – Hendes mand, der var blevet træt af at råbe: – Kone, kone, kommer op og sammen med ham hans fadder, som han ikke har set. Værten siger til sin kone: – Hvad djævelen bestiller du her? – Og da han

vender sig om og får øje på sin medfadder: – Kommer du med penge til mig?

Fadderen: Kære, du ved jo, at jeg ingen har.

Værten: Du har ingen? Det skal jeg nok få, når jeg får fat i din kærre, dine heste, dine okser og din seng. Hvad, din elendige karl!

Fadderen: Jeg er ingen elendig karl.

Værten: Hvad er du da? Du er i elendighed, du ved ikke, hvor du skal tage det, du skal bruge til at tilså dine marker med. Ejeren, der er træt af at blive ved med at give dig forskud, vil ikke give dig noget mere. Så kommer du til mig, og så lægger konen der sig imellem. Og det forbandede sludrehoved, der er årsag til alle mit livs dumheder, får mig overtalt til at give dig lån. Det gør jeg. Du lover at betale tilbage. Og ti gange svigter du. Men jeg lover dig, *jeg* skal ikke svigte. Gå din vej herfra. –

Jacques og hans herre er ved at lægge et godt ord ind for den stakkels djævel, men værtinden lægger fingeren på munden og gør tegn til, at de skal tie stille.

Værten: Gå din vej herfra.

Fadderen: Det er sandt alt, hvad du siger, og det er også sandt, at pantevidnerne er hos mig, og at vi nu er bragt til tiggerstaven, min datter, min dreng og jeg.

Værten: Det er den skæbne, du fortjener. Hvad ville du her i morges? Jeg forlader mit arbejde med at tappe vin, kommer op fra kælderen og finder dig ikke. Gå din vej, siger jeg.

Fadderen: Ja, jeg var kommet, men var bange for den modtagelse, du ville give mig. Så vendte jeg om og gik igen.

Værten: Det var fornuftigt.

Fadderen: Og nu må min stakkels anstændige og kønne Marguerite tage bort herfra og tage plads i Paris.

Værten: Tage plads i Paris! Du vil altså have hende ødelagt?

Fadderen: Det er ikke noget, jeg vil. Det er den hårdhjertede mand, jeg taler med, der vil det.

Værten: Jeg hårdhjertet! Det er jeg slet ikke. Det har jeg aldrig været, og det ved du godt.

Fadderen: Jeg er ikke længere i stand til at forsørge min datter og min dreng. Så må hun tage ud og tjene, og han må lade sig hverve.

Værten: Og det skulle jeg være skyld i! Næ, det skal ikke ske. Du er et grusomt menneske. Så længe jeg lever, vil du være min kval. Nå, hvor meget skal du så bruge?

Fadderen: Ingenting. Jeg er fortvivlet over at være i gæld til Dem, og jeg vil ikke skylde Dem mit liv. De gør mere ondt ved Deres fornærmelser end godt ved Deres tjenester. Hvis jeg havde pengene, ville jeg smide dem lige i ansigtet på Dem, men jeg har ingen. Min datter må det gå, som Gud vil. Min dreng må lade sig slå ihjel, hvis det skal være, og jeg går ud og tigger, men det skal ikke blive ved Deres port. Jeg vil ikke have noget, ikke noget som helst at takke en ond mand som Dem for. Stik i en fart de penge, De får for mine okser, mine heste og mit indbo i lommen. Velbekomme! De er født til at skabe utaknemmelige, og det vil jeg ikke være. Farvel.

Værten: Kone, nu går han. Stands ham dog.

Værtinden: Nå, fadder, lad os nu snakke om, hvordan man kan hjælpe Dem.

Fadderen: Jeg vil slet ikke have hans hjælp. Det er for dyrt –

Og værten blev ved at hviske til sin kone: – Lad ham ikke gå. Stands ham dog. Hans datter til Paris, hans dreng til hæren og han selv tigge ved dørene her i sognet! Det kan jeg ikke holde ud.

Imens gjorde hans kone sig forgæves anstrengelser: Bonden, der havde karakter, ville ikke tage imod noget og holdt sig stejlt. Værten, der havde tårer i øjnene, henvendte sig til Jacques og hans herre og sagde til dem: – Mine herrer, prøv at overtale ham. – Jacques og hans herre blandede sig i sagen. Og alle på én gang besvor bonden om at give sig. – Om *jeg* nogensinde har set. – Om *De* nogensinde har set? Men De var jo ikke til stede. Sig: Om *man* nogensinde har set. – Nå, ja, lad gå. Om *man* nogensinde har set en mand nedslået over et afslag og henrykt over, at man nu ville tage imod hans penge, så var det værten. Han omfavnede sin kone, omfavnede fadderen, omfavnede Jacques og hans herre og råbte: – Lad os straks få jaget de elendige fogedmedhjælpere ud af hans hus.

Fadderen: Men indrøm så også –

Værten: Jeg indrømmer, at jeg ødelægger alt. Men, fadder, hvad vil du. Sådan er jeg nu. Naturen har skabt mig som den mest hårdhjertede og det mest varmhjertede menneske, jeg kan hverken give eller nægte.

Fadderen: Kunne det ikke være anderledes?

Værten: Jeg er i en alder, hvor man ikke forandrer sig let, men hvis de første, der havde henvendt sig til mig, havde givet mig en sådan omgang, var jeg måske blevet bedre. Jeg takker dig for din lektion, måske kan jeg drage lære af den – gå ned, kone, og giv ham, hvad han behøver. Så gå da for fanden, kone, skynd

dig. Du kan så bagefter komme tilbage til de herrer, som det lader til, du befinder dig godt sammen med –

Konen og fadderen gik ned. Værten blev lidt endnu. Da han var gået, sagde Jacques til sin herre: – Det var dog en besynderlig mand! – Hvad mon Himlen, der havde sendt det dårlige vejr, fordi den ønskede, at De skulle høre min kærlighedshistorie, nu vil?

Herren, der strakte sig i lænestolen, gabte og slog på sin tobaksdåse, svarede: – Jacques, vi har mere end en dag at være sammen i, med mindre –

Jacques: Det vil sige, at i dag vil himlen, at jeg skal tie stille, eller at værtinden skal tale. Det er et sludrehoved, der intet hellere ønsker. Lad hende så tale.

Herren: Du bliver vred.

Jacques: Det er, fordi jeg også elsker at tale.

Herren: Din tur kommer nok.

Jacques: Eller kommer ikke.

Værtinden kom tilbage, stadig med Nicole på armen, og sagde: – Jeg håber, De skal få en god middag. Krybskytten har lige været her. Så lader skovfogeden ikke vente på sig. Alt mens hun blev ved at snakke, satte hun sig i en stol. Så sidder hun, og hun begynder sin fortælling.

Værtinden: Man skal tage sig i agt for tjenere. Herrerne har ikke været fjender.

Jacques: De ved ikke, hvad De siger, frue. Der er gode tjenere, og der er dårlige tjenere, og hvis man regnede op, var der måske flere gode tjenere end herrer.

Herren: Du passer ikke på dig selv og gør akkurat den samme fejl, der ryster dig hos andre.

Jacques: Det er, fordi herrerne –

Herren: Det er, fordi tjenerne –

Ja, kære læser, hvor kan det nu være, at jeg ikke lader en heftig strid opstå mellem de tre personer? At værtinden bliver taget i nakken og smidt ud af Jacques. At Jacques bliver taget i nakken af sin herre og jaget væk. At den ene går til den ene side og den anden til den anden side, og at De hverken får værtindens historie eller fortsættelsen af Jacques' kærlighedshistorie? Men berolig Dem, jeg gør det ikke.

Værtinden fortsatte altså: – Det må indrømmes, at hvis der er mange slette mænd, er der også mange slette kvinder.

Jacques: Og at man ikke behøver at gå langt for at finde dem.

Værtinden: Hvad blander De Dem i? Jeg er kvinde, og jeg har lov at sige om kvinderne, hvad der behager mig og behøver ikke Deres tilslutning.

Jacques: Min tilslutning er lige så god som en andens.

Værtinden: De, herre, har her en tjener, der gør sig vigtig og ikke har respekt. Jeg har også folk, men de skulle bare vove. –

Herren: Jacques, ti stille, og lad fruen tale.

Værtinden, der er opmuntret af herrens udtalelse, rejser sig, fikserer Jacques, sætter hænderne i siden og glemmer, at hun har Nicole på armen, taber den, og der ligger Nicole på gulvet, fornærmet og regerende i sit svøb, gøende af fuld hals, mens værtinden blander sine skrig med Nicoles gøen, og Jacques blander sine latterudbrud med Nicoles gøen og værtindens skrig, mens Jacques' herre åbner sin tobaksdåse, tager sin pris og kan ikke lade være at le. Og så er hele kroen i oprør. – Nanon, Nanon, skynd dig, skynd dig og kom med brændevinsflasken –

å, min stakkels Nicole er død – tag forbindingen af hende. – Hvor er du kejtet!

– Jeg gør det, så godt jeg kan!

– Å, hvor den jamrer! Gå væk og lad mig – Hun er død. – Ja, le bare, din store tølper. – Der er virkelig noget at le af. – Min arme Nicole er død!

– Næ, frue, næ, jeg tror, hun kommer til sig selv. Nu rører hun sig.

Og Nanon gnider den om snuden med brændevin og hælder i den. Og værtinden lamenterer og udlader sig mod uforskammede tjenere, og Nanon siger: – Se frue, den åbner øjnene. Nu ser hun på Dem.

– Det stakkels dyr, se, hvor det er talende! Hvem ville ikke blive rørt af det?

– Så kæl lidt for den, frue. Sig noget til den.

– Nå-e, lille Nicole. Græd, mit barn, hvis det kan lette dig. Der er en skæbne for dyrene som for menneskene. Den skænker de dovne døgenigter og bralrende ædedolke, men lader de andre, der er de bedste skabninger af verden, blive ulykkelige.

– Fruen har ret. Der er ingen retfærdighed her på jorden.

– Ti stille, bind hende ind igen og læg hende på min hovedpude og tænk på, at ved det mindste klynk bliver det dig, det går ud over. Kom, stakkels dyr, at jeg kan kysse dig endnu engang, før du bliver taget væk. Kom da her hen med hende, fæhoved, du er – å, sådanne hunde, de er gode, og de er mere værd –

Jacques: End fader, moder, brødre, søstre, børn, tjenere, ægtemænd –

Værtinden: Ja, men det er ikke noget at le af. Sådan en er uskyldig, trofast, gør en aldrig ondt, mens derimod de andre –

Jacques: Ja, leve hundene! Der er ikke noget så fuldkomment under solen.

Værtinden: Hvis der er noget, er det i hvert fald ikke mændene. Jeg ville ønske, De kendte møllerens hund. Det er min Nicoles tilbeder. Der er ikke én af jer mandfolk, så mange I er, som den ikke burde få til at rødme af skam. Den kommer, lige fra det begynder at blive lyst, fra over en mil væk og planter sig foran vinduet, og det er suk på suk, så man får ondt af den. Hvordan vejret så er, den bliver siddende. Regnen falder på dens krop, der synker ned i sandet. Det er lige det, man ser ørerne og snudespidsen. Ville De handle sådan for den kvindes skyld, De elskede højst?

Herren: Det er meget galant.

Jacques: Men hvor er på den anden side en kvinde, der er så værdig til den hensynsfuldhed som Deres Nicole? –

Værtindens passion for dyr var dog ikke, som man kunne have troet, hendes hovedpassion. Det var at snakke. Jo mere fornøjelse man havde af at høre på hende, og jo mere tålmodighed, desto større var ens fortjeneste. Hun lod sig derfor heller ikke plage om at genoptage sin fortælling om det besynderlige ægteskab. Hun stillede kun den betingelse, at Jacques skulle tie stille. Herren lovede på Jacques' vegne tavshed. Jacques strakte sig skødesløst i en krog med lukkede øjne og huen trukket ned over ørerne og med ryggen halvvejs mod værtinden. Herren hostede, spyttede, snød næse, tog uret op og så, hvad klokken var, tog sin snusdåse frem, slog på låget

og tog sin pris tobak. Og værtinden forberedte sig på at nyde den herlige fornøjelse at tale.

Hun skulle lige til at begynde, da hun hørte hunden jamre.

– Nanon, se dog efter det stakkels dyr – det forstyrrer mig, jeg ved slet ikke, hvor jeg kom til.

Jacques: De har slet ikke sagt noget endnu.

Værtinden: De to mænd, som jeg var i skænderi med angående min stakkels Nicole, da De kom, min herre –

Jacques: Sig: Mine herrer.

Værtinden: Hvorfor det?

Jacques: Fordi man hidtil har behandlet os høfligt, og det er jeg *vant* til. Min herre kalder mig Jacques, andre folk hr. Jacques.

Værtinden: Jeg kalder Dem hverken Jacques eller hr. Jacques. Jeg taler ikke til Dem. *(Frue? – Hvad er der? – Nøglen til nummer ni – Se efter i krogen ved skorstenen.)* De to mænd er gode adelsmænd. De kommer fra Paris og er på vej til den ældstes godser.

Jacques: Hvem ved det?

Værtinden: De, der siger det.

Jacques: Det er en køn besked.

Herren gør tegn til værtinden, hvoraf hun forstår, at det løber lidt rundt for Jacques. Hun svarer herpå med en medlidende skulderbevægelse og tilføjer: "I hans alder! Det er meget slemt."

Jacques: Meget slemt aldrig at vide, hvor man går hen.

Værtinden: Den ældste af dem er marquis des Arcis. Det er en levemand, overordentlig elskværdig og med meget ringe tro på kvindernes dyd.

Jacques: Han har ret.

Værtinden: Hr. Jacques, De afbryder mig.

Jacques: Fru værtinde i *Store Hjort*, jeg taler ikke til Dem.

Værtinden: Marquisen traf dog en, der var så ejendommelig, at hun modstod ham. Hun hed fru de la Pommeraye. Det var en enke af gode sæder, god fødsel, formuende og stolt. Hr. de Arcis brød med alle sine bekendtskaber, knyttede sig udelukkende til fru de la Pommeraye, gjorde hende sin opvartning med den største stadighed, prøvede ved alle tænkelige ofre at bevise, at han elskede hende, foreslog hende endda, at gifte sig med hende, men denne kvinde havde været så ulykkelig med sin første mand, at hun … *(Frue! – Hvad er der? – Nøglen til havrekisten? … Se efter på sømmet og hvis den ikke er der, så i kisten.)*, at hun hellere ville have udsat sig for alle slags ulykker end for farerne ved et andet ægteskab.

Jacques: Å, hvis det havde været skrevet histoppe!

Værtinden: Denne kvinde levede meget tilbagetrukket. Marquisen var en gammel ven af hendes afdøde mand. Hvis man kunne tilgive ham hans noget blødagtige smag for galanteri, var han hvad man kalder en hædersmand. Marquisens hårdnakkede kur, i forbindelse med hans personlige egenskaber, hans ungdom, hans udseende, hans tilsyneladende helt sande lidenskab, ensomheden, trangen til ømhed, med ét ord alt det, der får os til at bukke under for mændenes forførelse – *(Frue! – Hvad er der? – Det er postillonen. – Anbring ham i det grønne værelse og server ham det sædvanlige.)* – gjorde sin virkning, og efter at fru de Pommeraye i flere måneder havde kæmpet imod marquisen, mod sig selv og i henhold til skik og brug havde krævet de højtideligste eder, gjorde hun marquisen lykkelig, og han kunne have nydt den blideste skæbne, om han havde kunnet bevare de følelser for sin

elskerinde, som han havde svoret, og som hun nærede for ham. Ved De, min herre, det er kun kvinderne, der forstår at elske? Mændene forstår ingenting af det – *(Frue? – Hvad er der? – Det er tiggermunken. – Giv ham tolv sous for de to herrer her, seks for mig og lad ham gå om på de andre værelser)*. Efter nogle års forløb begyndte han at finde fru de Pommerayes liv alt for indgetogent. Han foreslog hende at deltage i selskabslivet. Hun samtykkede. At tage imod nogle kvinder og nogle mænd. Hun samtykkede. At give en souper. Hun samtykkede. Lidt efter lidt gik der en dag, to dage uden at han så hende. Lidt efter lidt hændte det, at han svigtede til en souper, han selv havde arrangeret. Lidt efter lidt afkortede han sine besøg. Han havde forretninger, der kaldte ham. Når han så kom, sagde han et enkelt ord, slængte sig i en lænestol, tog en bog, lagde den igen, snakkede med sin hund eller faldt i søvn. Om aftenen krævede hans helbred, der var blevet elendigt, at han trak sig tilbage i god tid: Det var Tronchins [Note 3)] mening. "Denne Tronchin er en stor mand, jeg er ikke i tvivl om, at han kan redde vor veninde, som alle andre har opgivet." Og imens tager han sin stok og hat og går og glemmer sommetider at kysse hende – *(Frue! – Hvad er der? – Det er bødkeren – Lad ham gå ned i kælderen og se på de to vinfade)*. Fru de la Pommeraye havde en anelse om, at hun ikke længere var elsket. Det gjaldt om at være sikker på, at det var rigtigt og sådan bar hun sig ad – *(Frue! – Ja, nu kommer jeg)*.

Værtinden, der var træt af alle afbrydelserne, gik ned og tog antagelig forholdsregler til at få dem til at høre op, og kom så tilbage:

Værtinden: En dag efter middag sagde hun til marquisen: – Min ven, De falder i tanker.

– De også, marquise.

– Det er sandt og endda i temmelig triste tanker.

– Hvad er der i vejen med Dem?

– Ingenting.

– Det passer ikke. Hør marquise, sagde han gabende, fortæl mig hvad der er i vejen. Det vil adsprede både Dem og mig.

– Keder De Dem?

– Nej, men der er dage –

– Hvor man keder sig.

– Nej, De tager fejl, kære veninde. Jeg sværger Dem, at De tager fejl. Men der er virkelig dage … Man ved ikke, hvori det ligger.

– Min ven, jeg har i lang tid været fristet til at gøre Dem en tilståelse. Men jeg er bange for, den vil gøre Dem ondt.

– Skulle De kunne sige mig noget, der vil gøre mig ondt?

– Måske, men Himlen er mit vidne, at jeg er uskyldig – *(Frue! Frue! Frue! – Har jeg ikke sagt, at hvad det så end drejer sig om, har jeg forbudt at kalde på mig. Kald på min mand. – Han er borte.)* Jeg beder Dem undskylde, mine herrer, jeg skal være her igen om et øjeblik.

Værtinden går ned, kommer igen og genoptager sin beretning:

– Det er sket uden at jeg har villet det. Det er en forbandelse, som hele menneskeslægten øjensynlig er underkastet, siden jeg, selv jeg, ikke har kunnet unddrage mig den.

– Det er noget med Dem – og De er bange. – Hvad drejer det sig om?

– Marquis, det drejer sig om – jeg er fortvivlet – og jeg vil gøre Dem fortvivlet – og alt velovervejet, er det bedre, jeg tier.

– Nej, min kære veninde, tal. Skulle De i Deres hjertes dyb have nogen hemmelighed for mig? Var det ikke den første af vore overenskomster, at vi skulle åbne vore sjæle for hinanden uden nogen reservation?

– Det er sandt, og det er det, der tynger mig. Det er en bebrejdelse, der er slutstenen på en meget vigtigere bebrejdelse, jeg gør mig. Har De ikke lagt mærke til, at jeg ikke er så munter som før? Jeg har mistet appetitten, jeg spiser og drikker kun, fordi jeg skal, og jeg kan ikke sove. Vore mest intime sammenkomster mishager mig. Om natten ransager jeg mig selv og siger til mig selv: Er han blevet mindre elskværdig? Nej. Har du nogle mistænkelige forbindelser at bebrejde ham? Nej. Er hans ømhed for dig blevet mindre? Nej. Hvorfor, når din ven er den samme, er så dine følelser for ham ændrede? For det er de. Du kan ikke skjule det for ham. Du venter ham ikke længere med den samme utålmodighed. Du har ikke mere den samme glæde ved at se ham, den samme utålmodighed, når han kommer senere end ventet. Denne søde bevægelse, når du hørte hans vogn, når han blev meldt, og når han viste sig. Det følte du ikke mere.

– Hvad siger De, frue!

Derefter lagde marquise de Pommeraye hænderne for øjnene, bøjede hovedet, tav et øjeblik og tilføjede: – Marquis, jeg har været forberedt på deres forbavselse og på alle de bitre ting, De vil sige mig. Skån mig, marquis, skån mig – nej, skån mig ikke, sig mig dem. Jeg vil høre dem med resignation, fordi jeg fortjener dem. Ja, min kære marquis, det er sandt – ja, jeg

gør. – Men er det ikke en tilstrækkelig stor ulykke, at det er hændt, uden at man dertil behøver at føje skammen, foragten over at være falsk ved at skjule det for Dem? De er den samme, men Deres veninde er forandret. Hun højagter Dem, hun skatter Dem så højt som nogen sinde, men – men en kvinde, der som hun er vant til nøje at iagttage, hvad der foregår i hendes sjæls hemmeligste dybder og ikke stole på noget, kan ikke skjule for sig selv, at kærligheden er borte. Opdagelsen er frygtelig, men den er ikke mindre sand af den grund. Marquise de la Pommeraye er ubestandig, jeg, jeg er letfærdig! – Marquis, bliv blot rasende, kald mig ved de værste navne. Det har jeg selv gjort. Jeg er rede til at tage imod alt – undtagen beskyldningen for at være falsk, som jeg håber De vil skåne mig for. For det er jeg ikke – *(Kone? – Hvad er der? – Ingenting – Man har ikke et øjebliks ro i dette hus, selv på dage, hvor der næsten ingen mennesker er, og man tror, der ikke er noget at gøre. Hvor en kvinde i min stilling er at beklage, navnlig når hun har et drog til mand!)* – Efter at marquisen havde sagt det, kastede hun sig tilbage i stolen og gav sig til at græde. Marquisen lagde sig på knæ for hende og sagde: – De er en henrivende kvinde, en tilbedelsesværdig kvinde, en kvinde som ingen anden! Deres åbenhjertighed, Deres hæderlighed ydmyger mig, og jeg burde dø af skam. Å, hvor står De i dette øjeblik højt over mig! Hvor ser jeg, at De er stor og jeg lille! Det er Dem, der har talt først, og mig, der først var den skyldige. Min kære veninde, Deres oprigtighed overvælder mig, og jeg ville være et uhyre, hvis den ikke gjorde det, og jeg tilstår, at Deres hjertes historie, ord for ord, er mit hjertes. Alt det, De har sagt, har jeg sagt til mig selv. Men jeg tav, jeg led og ved ikke, når jeg ville have haft mod til at tale.

– Er det sandt, min ven?

– Så sandt som noget. Og der er ikke andet at gøre end at lykønske hinanden til, at vi på samme tid har mistet den skrøbelige og bedrageriske følelse, der forenede os.

– Ja, hvor ville det have været en ulykke, om min kærlighed havde varet, når Deres var hørt op.

– Eller om det havde været hos mig, den først var hørt op!

– De har ret, det føler jeg.

– De har aldrig forekommet mig så elskværdig, så smuk som i dette øjeblik. Og hvis ikke fortidens erfaring havde gjort mig mistænksom, ville jeg have troet, jeg elskede Dem højere end nogen sinde.

Og marquisen tog hendes hænder og kyssede dem. – *(Kone! – Hvad er der? – Foderhandleren. – Se i bogen. – Og hvor er den? – Bliv bare, jeg har den.)* Fru de la Pommeraye, der skjulte den dødelige græmmelse, der fortærede hende, tog ordet igen og sagde til marquisen:

– Men, marquis, hvad skal der blive af os?

– Vi har ikke ført hinanden bag lyset. De har ret til min fulde agtelse, og jeg tror ikke ganske at have mistet den ret, jeg havde til Deres. Lad os vedblive at ses og nyde det ømmeste venskabs gensidige fortrolighed. Vi har sparet hinanden for alle de kedsommeligheder, de små troløsheder, disse bebrejdelser, hele den gnavenhed, der almindeligvis hører sammen med lidenskaber, der hører op. Vi er noget enestående i vor slags. De får Deres fulde frihed igen, og De skænker mig min. Vi ledsager hinanden på rejse. Jeg er Deres fortrolige med hensyn til Deres erobringer, og jeg skjuler ikke mine for Dem, hvis jeg skulle gøre nogen, hvad jeg tvivler stærkt om, da De har gjort mig

kræsen. Det vil blive henrivende! De hjælper mig med Deres råd, og jeg nægter Dem ikke mine i de vanskelige omstændigheder, hvor De tror at have brug for dem. Hvem ved, hvad der kan ske?

Jacques: Ingen!

Værtinden: Det er meget sandsynligt, at jo mere jeg ser mig om, des mere vinder De ved sammenligningen, og at jeg vender tilbage mere overbevist end nogen sinde om, at fru de la Pommeraye var den eneste kvinde skabt til at gøre mig lykkelig. Og når jeg er kommet sådan igen, tør jeg vædde på, at jeg bliver resten af mit liv.

– Hvis det så bare ikke skete, at De fandt mig mere, når De kom tilbage? For, når alt kommer til alt, marquis, er man ikke altid retfærdig. Og det er ikke udelukket, at jeg måske kunne finde behag i, forelske mig i, måske endda føle lidenskab for en anden, der ikke kunne måle sig med Dem.

– Jeg ville sikkert blive fortvivlet, men jeg kunne jo ikke beklage mig. Jeg kunne kun give skæbnen skylden, der ville skille os, da vi var sammen og nærme os til hinanden, når vi ikke kunne forenes mere. –

Efter denne konversation gav de sig til at filosofere over det menneskelige hjertes ustadighed, løfternes ubestandighed, ægteskabets lænker – *(Frue? – Hvad er der? – Diligencen!)* – Mine herrer, jeg må forlade Dem. I aften, når jeg er færdig med mit arbejde, kommer jeg igen og skal fortælle Dem slutningen på historien, hvis det interesserer Dem. – *(Frue! – Kone! – Fru værtinde! – Nu kommer jeg.)*

Da værtinden er gået, siger herren til sin tjener: "Jacques, har du lagt mærke til en ting?"

Jacques: Til hvad?

Herren: At den kone fortæller meget bedre, end man kunne vente af en krokone.

Jacques: Det er sandt. Folkenes stadige afbrydelser har flere gange irriteret mig.

Herren: Også mig.

Og De, kære læser, tal kun frisk ud. De ser, vi er godt i gang med at være åbenhjertige. Vil De gerne have, at vi slipper denne fikse, snakkesalige krokones elegante, men langtrukne historier og genoptager fortællingen om Jacques' kærlighedshistorie? For min skyld ingen alarm. Når konen kommer igen, er der intet, den snaksomme Jacques hellere vil end at lukke døren i for næsen af hende. Han er rede til at sige til hende gennem nøglehullet: – Godnat, frue, min herre sover, og jeg går i seng. Vi må udsætte resten af historien, til vi kommer forbi igen.

Den første ed, to kødelige væsener aflagde, var ved foden af en klippe, der smuldrede til støv. De bevidnede deres bestandighed under en himmel, der ikke et øjeblik er den samme. Alt vekslede i dem og omkring dem, og de troede deres hjerter fri for omskiftelse. O! Børn, altid børn! – Jeg ved ikke, hvem disse reflektioner stammer fra, om det er fra Jacques, fra hans herre eller fra mig. Det er sikkert, at de stammer fra en af os, og at forud for dem og efter dem kom der mange, som Jacques, hans herre og jeg kunne være blevet ved med lige til aftensmaden, til efter aftensmaden, til værtinden kom tilbage, hvis ikke Jacques havde sagt til sin herre: – Hør, herre, alle disse højtravende sentenser, som De der fortæller; Gud ved, hvorfor de ikke er nær så meget værd som en gammel fabel hjemme fra min landsby.

Herren: Hvad er det for en fabel?

Jacques: Det er fablen om skeden og kniven. En dag skændtes skeden og kniven. Kniven sagde til skeden: "Skede, min pige, du er løsagtig, du tager hver dag mod nye knive!" Skeden svarede: "Min ven kniv, du er lige så løsagtig, for du skifter hver dag skede!" – "Skede, det er ikke det, du har lovet mig!" – "Kniv, du har bedraget mig først!" – En tilhører, der sad mellem skeden og kniven ved bordet, hvor striden rejstes, tog ordet og sagde til dem: "Du skede og du kniv gjorde ret i at skifte, siden I havde lyst til det. Men I havde uret i at love ikke at ville skifte. Kniv, indså du ikke, at Vorherre har skabt dig til at gå i forskellige skeder og dig, skede, til at tage mod mere end én kniv. Du betragtede de knive som tossede, der afgav løfte om at give afkald på at bruge skeder, og du, skede, betragtede de skeder, der afgav løfte om at lukke sig for enhver kniv, som lige så tossede: Og I tænkte ikke på, at I selv var næsten lige så tossede, når I svor, du, skede, at holde dig til en eneste kniv, og du, kniv, om at holde dig til en eneste skede."

Her sagde herren: – Din fabel er ikke særlig moralsk, men munter. Du ved ikke, hvad det er for en besynderlig idé, der gik mig gennem hovedet. Jeg tænkte på, hvis jeg nu giftede dig med værtinden her, hvordan så en mand som du ville gøre, der elsker at tale, hvis han var gift med en kone, der aldrig holder op med at tale.

Jacques: Som jeg gjorde de første tolv år af mit liv, som jeg tilbragte hos mine bedsteforældre.

Herren: Hvad hed de? Hvad var deres profession?

Jacques: De var kludekræmmere. Min bedstefader Jason havde flere børn. Hele familien var alvorlig. De stod op, klædte sig på,

gik til deres arbejde, spiste middag, kom tilbage igen uden at have sagt et ord. Om aftenen kastede de sig i deres stole. Moderen og døtrene spandt, syede, strikkede uden at sige et ord. Sønnerne hvilede sig. Faderen læste op af Det gamle Testamente.

Herren: Og hvad gjorde du?

Jacques: Jeg løb rundt i værelset med en knebel i munden.

Herren: En knebel?

Jacques: Ja, med en knebel. Og det er den forbandede knebel, jeg kan takke for min rasende trang til at tale. I hele sit liv, der var langt, havde min bedstemor ikke sagt andet end *Hat til salg!* Og min bedstefar, som man så ved dødsboauktionerne, stående ret op og ned, med hænderne under sine frakkeskøder, havde aldrig sagt andet end *En sou*. Der var dage, hvor han var fristet til ikke at tro på Bibelen.

Herren: Hvorfor det?

Jacques: På grund af dens gentagelser, som han betragtede som sladderagtighed, uværdig den Helligånd, og holdt på, at de, der gentog, var tåber, der tog dem, der hørte på dem, for tåber.

Herren: Jacques, hvad om du, for at holde dig skadesløs for din lange tavshed i de tolv knebelens år hos din bedstefar og mens værtinden her har talt –

Jacques: – genoptog min kærlighedshistorie?

Herren: – nej, en anden, som du ikke har givet mig slutningen af, den om din kaptajns kammerat.

Jacques: Å, herre, hvor De dog har en ubarmhjertig hukommelse.

Herren: Å, Jacques, lille Jacques –

Jacques: Hvad ler De af?

Herren: Af det, jeg sikkert vil komme til at le af mer end én gang: Jeg ser for mig dig i din barndom hos din bedstefader med knebelen i munden.

Jacques: Min bedstemoder tog den ud af munden på mig, når der ingen andre var hjemme. Og når min bedstefader opdagede det, blev han misfornøjet og sagde: – Bliv ved på den måde, og barnet bliver det værste sludrehoved, der nogen sinde har eksisteret. Hans forudsigelse er gået i opfyldelse.

Herren: Nå, kære Jacques, så til historien om din kaptajns kammerat.

Jacques: Jeg vil ikke gøre mig kostbar. Men De vil slet ikke tro på den.

Herren: Den er altså så mærkværdig?

Jacques: Nej, men den er allerede hændt en anden, en fransk militær, der hed, tror jeg, hr. de Guerchy.

Herren: Nå ja, så vil jeg sige som en fransk digter, der havde skrevet et meget godt epigram, sagde til en, der i hans nærværelse pralede med, at han havde lavet det: – Hvorfor skulle herren ikke have lavet det? Når jeg har kunnet gøre det? Hvorfor skulle Jacques' historie ikke være hændt hans kaptajns kammerat, fordi den også er hændt en fransk militær, hr. de Guerchy. Så slår du oven i købet to fluer med ét smæk og fortæller mig to personers historie, for jeg kender den ikke.

Jacques: Så meget desto bedre. Men sværg på det!

Herren: Jeg sværger.

Læser, jeg havde megen lyst til at kræve den samme ed af Dem, men jeg vil nøjes med at gøre Dem opmærksom på en ejendommelighed i Jacques' karakter, som han øjensynlig havde

fra sin bedstefader Jason, den tavse kludekræmmer, nemlig, at Jacques i modsætning til andre sludrehoveder hadede gentagelser. Han sagde også somme tider til sin herre: – Herre, De bereder mig den sørgeligste fremtid. Hvad skal der blive af mig, når jeg ikke har mer at fortælle?

– Du må begynde forfra.

– Jacques begynde forfra! Det modsatte er skrevet histoppe. Og hvis jeg skulle komme til at gentage, hvad jeg har fortalt, ville jeg ikke kunne lade være at udbryde: – Å, hvis din bedstefader hørte dig! – og jeg ville længes tilbage til knebelen.

Jacques: I den tid, da der blev spillet hasard på markederne i Saint-Germain og Saint-Laurent –

Herren: Jamen, det er jo i Paris, og din kaptajns kammerat var jo kommandant ved en grænsefæstning.

Jacques: For Guds skyld, herre, lad mig dog tale: – trådte flere officerer ind i en bod og fandt der en anden officer, der snakkede med indehaversken af boden. En af dem foreslog ham at spille tikort. De må nemlig vide, at efter min kaptajns død var hans kammerat, da han var blevet rig, også blevet spiller. Han, eller hr. de Guerchy, accepterer. Skæbnen spiller terningbægret i hænde på hans modspiller, der vinder, vinder, vinder i en uendelighed. Spillerne blev ivrige, og man havde spillet trumf, største trumf, små halve, store halve, stor trumf, allerhøjeste trumf og aller aller højeste trumf, da en af de tilstedeværende fik det indfald at sige til min kaptajns kammerat eller til hr. de Guerchy, at han gjorde vel i at lade det være godt nu og holde op med at spille, da man her forstod det bedre end han. Ved denne udtalelse, der kun var en spøg, troede min kaptajns kammerat eller hr. de Guerchy, at han havde med en falskspiller at gøre og

stak pludselig hånden i lommen og tog en spids kniv frem, og da hans modstander lagde hånden på terningerne for at lægge dem i bægeret, jog han kniven gennem hånden og sømmede den på den måde fast til bordet og sagde: "Hvis terningerne er mærkede, er De en snyder, hvis ikke, har jeg uret –." Det viste sig, at terningerne var gode nok. Hr. de Guerchy sagde: "Det gør mig meget ondt, og jeg tilbyder, hvad satisfaktion, De måtte ønske ..." Det var ikke sådan, min kaptajns kammerat sagde. Han sagde: "Jeg har tabt mine penge. Jeg har gennemboret en hædersmands hånd. Men til gengæld har jeg genvundet fornøjelsen af at duellere så meget, jeg har lyst." Officeren med den gennemhullede hånd trækker sig tilbage og lader sig forbinde. Da han er helbredet, opsøger han ham, der har stukket kniven gennem hånden på ham og kræver ham til regnskab. Denne eller hr. de Guerchy finder forlangendet rimeligt. Den anden, min kaptajns kammerat, kaster sig om halsen på ham og siger til ham: "Jeg har ventet Dem med en utålmodighed, som jeg ikke kan finde udtryk for ..." De mødes. Han, der har gennemboret hånden, hr. de Guerchy eller min kaptajns kammerat, får et kårdestød gennem kroppen. Han, der har fået hånden gennemboret, lader ham bære hjem og siger til ham: "Min herre, vi ses igen." Hr. de Guerchy svarer ikke noget, min kaptajns kammerat svarede: "Det regner jeg sikkert med." De slås anden gang, tredje gang lige op til otte, ti gange, og stadig er det ham, der har gennemboret den andens hånd, der bliver på marken. Det var begge to ansete officerer, folk, der havde indlagt sig fortjeneste. Deres eventyr vakte opsigt. Ministeren blandede sig i sagen. Man holdt den ene tilbage i Paris og forlangte, at den anden skulle blive på sin

post. Hr. de Guerchy underkastede sig hoffets ordre. Min kaptajns kammerat var utrøstelig, og det er forskellen på to mænd, der begge er tapre, men hvoraf den ene er klog, mens den anden har et gran galskab i sig. Hertil er hr. de Guerchys og min kaptajns eventyr ens, og det er grunden til, at jeg nævner dem begge, men nu skiller jeg dem fra hinanden og taler kun om min kaptajns kammerat, fordi resten kun angår ham. Og her, herre, vil De kunne se, hvor lidt vi mestrer vor skæbne, og hvor sælsomme ting, der er skrevet i den store rulle histoppe!

Min kaptajns kammerat, ham med kniven, ansøger om permission for at foretage en rejse i sin hjemegn. Han får den. Hans vej går over Paris. Han rejser med en diligence. Klokken tre om morgenen kommer vognen forbi operaen. Folk kommer fra bal. Tre eller fire unge galninge foreslår de rejsende at spise frokost med sig. Man kommer ved daggry til frokosten. Man ser på hinanden. Og hvem er det, der bliver forbavset? Det er ham, der har fået kniven gennem hånden, der genkender ham, der gav ham den gennem hånden. De veksler håndtryk, omfavner hinanden og giver udtryk for, hvor henrykte de er for at træffes. Øjeblikkelig går de sammen bag en lade, tager kården i hånden, den ene i skødefrakke, den anden i domino. Min kaptajns kammerat bliver øjeblikkelig strakt til jorden. Hans modstander sender ham hjælp og sætter sig til bords med sine venner og resten af rejseselskabet og drikker og spiser i godt humør. Og så spredes de, nogle genoptager rejsen, andre vender tilbage til hovedstaden, maskerede og på postheste …

– da værtinden kom igen og gjorde ende på Jacques' fortælling.

Nu er hun der, og jeg forsikrer Dem, læser, der er ingen mulighed for at sende hende ned igen. – Hvorfor ikke? – Fordi hun kommer med to flasker champagne, en i hver hånd, og det er skrevet histoppe, at enhver taler, der henvender sig til Jacques med en sådan indledning, vil blive hørt.

Hun kommer altså ind, sætter de to flasker på bordet og siger: "Nå, hr. Jacques, lad os så slutte fred …" Værtinden var ude over den første ungdom, stor og tyk, rask i det, køn, rund, en mund, der er en smule for stor, men med smukke tænder, tykke kinder, lidt fremspringende øjne, en firkantet pande, smuk hud, åbent ansigt, kvik og munter, armene lidt lovlig tykke, men kønne hænder, lige til at tegne eller modellere. Jacques tog hende om livet og omfavnede hende kraftigt. Hans uvilje havde aldrig kunnet modstå god vin og en køn kvinde. Det er noget, der er skrevet histoppe om *Dem*, læser, om *mig* og *mange andre*. "Herre," sagde hun, "skal hr. Jacques og jeg være alene om det? Selv om De skulle rejse hundrede mil, kunne De ikke få noget bedre at drikke på hele vejen." Og hermed anbragte hun den ene af flaskerne mellem sine knæ og trak proppen op, og det var med en mærkelig behændighed, hun holdt tommelfingeren for flaskeåbningen, uden at der kom en dråbe ud. "Nå," sagde hun til Jacques, "hurtigt, hurtigt, kom med glasset." Jacques kommer med glasset, og i det samme fjerner værtinden tommelfingeren lidt fra flaskeåbningen, og Jacques' ansigt bliver helt fuldt af skum. Jacques går med på spøgen, og værtinden ler, og Jacques og hans herre ler. Man tog et par slurke, den ene efter den anden, for at være sikker på, at det var en rigtig god flaske, og så sagde værtinden: "Gudskelov! Nu er de alle i seng, og der er ingen til at afbryde mig, så nu kan jeg

genoptage min fortælling." Jacques, der så på hende med et blik, hvis naturlige livlighed champagnen havde forøget, sagde til sin herre: "Vor værtinde har været smuk som en engel, hvad mener De, herre?"

Herren: Har været? Det er hun min salighed endnu!

Jacques: Herren har ret. Men der er det, at jeg ikke sammenligner hende med en anden kvinde, men med hende selv, da hun var ung.

Værtinden: Nu er der ikke meget ved mig. Næ, det var dengang, man kunne spænde mig om livet med de to første fingre på hver hånd, man skulle have set mig. Man kom fire mil fra for at tage ind her. Men lad os lade de gode og dårlige hoveder, jeg har fordrejet, hvile og vende tilbage til fru de Pommeraye.

Jacques: Skulle vi ikke først drikke en skål for de dårlige hoveder, De har fordrejet, eller min skål?

Værtinden: Gerne. Det var nogen, der var umagen værd, Deres regnet med eller ikke. Ved De, at jeg i ti år har været garnisonens tilflugt i al tugt og ære. Jeg har hjulpet mange, der knapt har kunnet gøre deres felttog uden mig. Det var flinke folk, og jeg har ikke grund til at beklage mig over nogen, og de heller ikke over mig. Aldrig gældsbreve. De har somme tider ladet mig vente, men i løbet af to, tre, fire år er mine penge kommet igen …

Og så giver hun sig til at opregne de officerer, der har gjort hende den ære at øse af hendes pung, både hr. den, oberst ved regimentet XXX og hr. den, kaptajn ved regimentet XXX, og her giver Jacques sig til at skrige op: "Min kaptajn! Min stakkels kaptajn! Har De kendt ham?"

Værtinden: Om jeg har kendt ham, en høj, velskabt mand, lidt tør, et nobelt og alvorligt ansigt, en god gang ben og to små røde pletter ved den højre tinding. De har altså været i tjenesten?

Jacques: Ja, det har jeg.

Værtinden: Så elsker jeg Dem endnu højere. De har nok nogle gode egenskaber i behold fra den tid. Lad os drikke på Deres kaptajns sundhed!

Jacques: Hvis han er i live endnu.

Værtinden: Død eller levende, hvad betyder det? Er en militær ikke skabt til at blive dræbt? Må han ikke blive rasende, hvis han efter ti belejringer og seks slag dør, omgivet af hele det store rakkerpak. – Men tilbage til vor historie og lad os drikke et glas til.

Herren: De har min tro ret, fru værtinde.

Værtinden: Det glæder mig, at De er enig med mig.

Herren: – for Deres vin er fortræffelig.

Værtinden: Nå, det er om min vin, De taler. Ja, det har De også ret i. Kan De huske, hvor vi var?

Herren: Ja, ved afslutningen af den svigagtige betroelse.

Værtinden: Marquis des Arcis og fru de la Pommeraye omfavnede hinanden, begge henrykte for hinanden og skiltes. Jo mere fruen havde behersket sig, mens de var sammen, des heftigere var hendes smerte, da han var gået. Det er kun alt for sandt, han elsker mig ikke mere! … Jeg skal ikke i enkeltheder skildre alle vore dårskaber, når vi kvinder bliver forladt, I ville blive alt for forfængelige. Jeg har sagt Dem, at denne kvinde var stolt, men hun var også hævngerrig. Da hendes første raseri var kølnet, og hun rolig kunne give sig hen til sin vrede, tænkte hun

på, hvordan hun kunne få hævn, men en så grusom hævn, at den kunne skræmme og afskrække alle dem, der i fremtiden følte sig fristede til at forføre og bedrage en hæderlig kvinde. Hun har hævnet sig, og det grusomt. Hendes hævn har vakt opsigt og har ikke skræmmet nogen. Vi er ikke siden blevet mindre skændigt forført og bedraget.

Jacques: Det kan gælde de andre, men De selv?

Værtinden: Ak! Jeg først og fremmest. Hvor er vi kvinder tossede! Og hvis så endda de slette mænd vandt noget ved at skifte! Nå, men lad os lade det fare. Hvad skulle hun gøre? Hun ved det endnu ikke. Hun spekulerer, hun spekulerer.

Jacques: Mon man ikke, mens hun spekulerer –

Værtinden: Det er rigtigt. Men begge flaskerne er tomme – *(Jean! – Frue! – To flasker – af dem, der ligger helt tilbage, bag ved risknipperne)*. Ved at spekulere kom hun på følgende idé: Fru de Pommeraye havde i sin tid kendt en dame fra provinsen, som en proces havde ført til Paris sammen med hendes datter, der var ung, smuk og havde fået en god opdragelse. Hun havde bragt i erfaring, at denne dame, der var blevet ruineret ved tabet af sin proces, var sunket ned til at holde spillebule. Man mødtes hos hende, man spillede, man souperede, og i almindelighed var der en eller to af gæsterne, der blev og tilbragte natten med fruen eller frøkenen, som det nu passede dem. Fru de la Pommeraye lod en af sine folk eftersøge dem. Man fik fat i dem og indbød dem til at besøge fru de la Pommeraye, som de knapt nok erindrede. Damerne, der havde taget navnet fru og frøken d'Aisnon, lod ikke vente på sig. Allerede næste dag begav moderen sig til fru de la Pommeraye. Efter at de første hilsener var udvekslet, blev der spurgt, hvad

hun tog sig for, og hvad hun havde taget sig for, siden hun havde tabt sin proces. "For at tale rent ud," svarede fru d'Aisnon, "driver jeg en farlig, ilde anset og lidet lønnende forretning, der byder mig imod. Men nød bryder alle love. Jeg var næsten besluttet på at lade min datter gå til operaen, men hun har kun en lille stemme i dagligstueformat og har aldrig været mere end en middelmådig danserinde. Jeg har ført hende rundt, under og efter min proces, hos embedsmænd, hos høje herrer, hos gejstlige, hos finansmænd, der har nydt hendes selskab en tid, og så ladet hende sidde. Det er ikke, fordi hun ikke er smuk som en engel, har frihed og ynde, men hun har ikke denne letfærdighedens ånd, ikke nogen af de talenter, der er egnede til at vække blaserede mænds begær. Men det, der har skadet os mest, er, at hun gik hen og forgabede sig i en lille abbé af høj byrd, gudsforgåen, upålidelig, letsindig, hyklerisk, modstander af filosofferne, en mand, hvis navn jeg ikke vil nævne Dem. Men han er den ringeste af dem, der for at få et bispeembede er slået ind på den vej, der på samme tid er den sikreste og forlanger mindst talent. Jeg ved ikke, hvad han har foregøglet hende, men han kom morgen, middag og aften. Bliver han biskop, eller bliver han det ikke? Heldigvis er de raget uklar. Hun spurgte ham en dag, om han kendte dem, han polemiserede imod. Det svarede han nej til, og om han selv nærede andre følelser end dem, han latterliggjorde. Det svarede han også nej til. Og så lod hun sig rive hen til at sige, at så var den rolle, han spillede, den elendigste og falskeste, som tænkes kunne."

Fru de la Pommeraye spurgte hende, om de var meget kendte.

– Alt for kendte, desværre.

– Så vidt jeg forstår, er De ikke særlig tilfreds med Deres forhold?

– På ingen måde, og min datter siger mig hver dag, at en hvilken som helst anden tilværelse synes hende at være at foretrække for hendes. Hun er så melankolsk, at det ender med –

– Hvis jeg nu havde sat mig i hovedet at berede Dem og Deres datter den mest strålende lod, ville De så tage imod det?

– Mod meget mindre.

– Men jeg må vide, om De kan love mig på det højeste at rette Dem efter de råd, jeg giver Dem?

– Hvilke de så er, kan De regne med det.

– Og De vil være til min disposition, når det passer mig?

– Vi vil afvente Deres ordrer med utålmodighed.

– Det er mig tilstrækkeligt. Gå blot hjem. De vil snarest få mine ordrer. Og i mellemtiden skiller De Dem af med Deres møbler, sælger alt, også Deres kjoler, hvis de er for iøjnefaldende: det passer ikke ind i mine planer.

Jacques, der begyndte at blive interesseret, sagde til værtinden:

– Hvad om vi drak fru de Pommerayes skål?

Værtinden: Gerne.

Jacques: Og fru d'Aisnons?

Værtinden: Det er hørt!

Jacques: Og så vil De ikke nægte at gå med til en skål for frøken d'Aisnon, der har en smuk dagligstuestemme, kun lidt talent for dans og en melankoli, der sætter hende i den sørgelige nødvendighed at tage imod en ny elsker hver aften?

Værtinden: Det er ikke noget at le af, det er forfærdeligt. Hvis De vidste, hvad det er for en straf, når man ikke elsker! …

Jacques: Lad os drikke for frøken d'Aisnon på grund af hendes straf.

Værtinden: Ja, lad os det.

Jacques: Fru værtinde, elsker De Deres mand?

Værtinden: Å, så som så.

Jacques: Så er De virkelig at beklage, for han synes mig at være i besiddelse af en robust sundhed.

Værtinden: Det er ikke alt guld, der glimrer.

Jacques: Lad os drikke på vor værts gode sundhed!

Værtinden: Drik den alene.

Herren: Hør Jacques, min ven, du skynder dig for meget.

Værtinden: De skal ikke være bange, herre. Det er en god vin, og den mærkes ikke i morgen.

Jacques: Når den ikke mærkes i morgen, og jeg ikke gør stort ud af min fornuft i aften, så, herre, smukke værtinde, er der endnu en skål, en skål, der ligger mig meget på hjerte, det er den for frøken d'Aisnons abbé.

Værtinden: Næ, fy dog, hr. Jacques. En hykler, en stræber, en ignorant og intolerant. Det er sådan, jeg tror, man kalder dem, der gerne ville kvæle enhver anderledes tænkende.

Herren: De ved ikke, fru værtinde, at Jacques her er en slags filosof, og at han gør forfærdelig meget ud af de små idioter, der vanærer sig selv og den sag, de forsvarer så slet. Han siger, at hans kaptajn kaldte dem modgift mod Huet'erne, Nicole'erne og Bossuet'erne [Note 4)]. Han forstod ikke noget af det, lige så lidt som De. – Er Deres mand gået i seng?

Værtinden: For længe siden.

Herren: Og han lader Dem nok sidde her og snakke.

Værtinden: Å, vore mænd er vant til turen! – Fru de Pommeraye står op i sin vogn, kører gennem forstæderne og de fjernest liggende kvarterer, borte fra familien d'Aisnons nuværende bopæl, lejer en lille lejlighed i et honnet hus i nærheden af sognekirken, lader den møblere så nødtørftigt som muligt, indbyder fru og frøken d'Aisnon til middag, installerer dem enten samme dag eller nogle dage efter og efterlader dem nøje forskrift om, hvordan de har at opføre sig.

Jacques: Fru værtinde! Vi har glemt at drikke for fru de la Pommeraye og marquis des Arcis. Det er ikke pænt.

Værtinden: Kil bare på, hr. Jacques, kælderen er ikke tom endnu. – Her er forskrifterne eller det af dem, jeg kan huske:

"De viser Dem ikke på offentlige promenader, da det er nødvendigt, at De ikke bliver opdaget."

"De tager ikke imod nogen, ikke engang naboer og naboersker, da det er nødvendigt, at De synes at leve i største tilbagetrukkethed."

"De anlægger allerede fra i morgen en yderst devot klædedragt, da det er nødvendigt, at man tror, De er meget devote."

"De har ikke hos Dem andre bøger end opbyggelsesbøger, da intet hos Dem må kunne forråde Dem."

"De møder med den største punktlighed til sognekirkens gudstjenester såvel helligdage som søgnedage."

"De sørger for at skaffe Dem adgang til et eller andet klosters modtagelsesrum. Nonnernes sladder vil ikke være os uden nytte."

"De gør nært bekendtskab med sognepræsten og de andre præster i sognet, da jeg kan få brug for deres vidnesbyrd."

"De omgås ingen af dem."

"De går til skrifte mindst to gange om måneden."

"De genoptager Deres familienavn, fordi det er et hæderligt navn, og man før eller senere vil foretage undersøgelser i Deres hjemstavn."

"Fra tid til anden giver De nogle små almisser, men tager ikke imod under noget som helst påskud. Man skal tro, at De hverken er fattige eller rige."

"De spinder, syr, strikker, broderer og giver velgørende damer Deres arbejde at sælge."

"De lever i største tarvelighed. Deres datter går aldrig ud uden Dem, eller De uden hende. Og De forsømmer ingen lejlighed til at virke opbyggende med små midler."

"Og fremfor alt gentager jeg, ser De aldrig hjemme hos Dem hverken præster, munke eller hellige."

"De går på gaden med nedslagne øjne, og i kirken ser De kun Gud."

Jeg indrømmer, det er et kedeligt liv, men det skal ikke vare ved, og jeg lover Dem den mest eklatante oprejsning. Tænk nu over det. Hvis De mener, at denne tvang ligger over Deres kræfter, så tilstå det bare. Jeg vil hverken blive fornærmet eller overrasket. Jeg har glemt at sige Dem, at det vil være heldigt, om De lagde Dem lidt mystisk svada til, og at Det gamle og Det ny Testamente ikke var Dem ubekendt, så at man kunne antage Dem for devote af gammel dato. De kan være jansenister eller molinister, ganske som De vil, men det bedste ville være, om De var af samme mening om Deres sognepræst. Forsøm ikke

lejligheden til, når som helst at gøre udfald mod filosofferne. Udbryd, at Voltaire er Antikrist, lær udenad Deres lille abbés værker, kolporter dem, hvis det er nødvendigt.

Fru de la Pommeraye tilføjede: – Jeg besøger Dem ikke hjemme hos Dem selv. Jeg er ikke værdig at omgås så fromme kvinder. Men vær ikke ængstelig. De kommer her hos mig i al hemmelighed nu og da, og så skal vi i vor lille kreds tage revanche for den strenge diæt. Men De må endelig ikke nu, fordi De lader fromme, lade Dem rive med af det. Hvad angår udgifterne til Deres lille husholdning, bliver det min sag. Hvis mit forsæt lykkes, får De ikke mere brug for mig, og hvis det skulle mislykkes uden Deres skyld, er jeg tilstrækkelig rig til at kunne sikre Dem en hæderlig eksistens, der er bedre end den, De har ofret mig. Men fremfor alt lydighed, absolut, ubegrænset lydighed under min vilje. Uden det svarer jeg intet for nutiden og binder mig ikke for noget som helst i fremtiden."

Herren: (Slår på sin tobaksdåse og ser på sit ur, hvad klokken er). Det er dog et skrækkeligt kvindemenneske! Gud fri mig for at møde hendes lige.

Værtinden: Tålmodighed! Tålmodighed! De kender hende ikke endnu.

Jacques: Og mens vi venter, skønne charmante værtinde, mener De så ikke, at vi skulle snakke lidt med flasken?

Værtinden: Hr. Jacques, min champagne forskønner mig i Deres øjne.

Herren: Jeg har længe haft lyst at gøre Dem et spørgsmål, der måske er indiskret, men som jeg ikke længere kan holde tilbage?

Værtinden: Værsågod at spørge.

Herren: Jeg er sikker på, at De ikke er født i et herberg.

Værtinden: Det er sandt.

Herren: Og at De er kommet fra en højere stand ved ganske særlige omstændigheder.

Værtinden: Det indrømmer jeg.

Herren: Og hvad, om vi et øjeblik afbrød historien om fru de la Pommeraye …

Værtinden: Næ, det kan ikke lade sig gøre. Jeg fortæller gerne andres historie, men ikke min egen. Blot så meget: Jeg er blevet opdraget i Saint-Cyr, hvor jeg ikke læste meget i evangeliet, men derimod mange romaner. Fra det kongelige abbedi og til herberget, jeg her har, er der en lang vej.

Herren: Det er tilstrækkeligt. Betragt det, som om jeg ikke har sagt noget.

Værtinden: Mens vore to devote virkede opbyggende, og den gode duft af deres fromhed spredtes i kvarteret omkring dem, overholdt fru de la Pommeraye overfor marquisen skinnet af agtelse, venskab, fortrolighed i fuldeste mål. Han var altid velkommen, fik hverken skænd eller sure miner, selv når han havde været længe borte. Han fortalte hende alle sine små eventyr, og hun syntes at more sig ærligt over dem. Hun gav ham råd ved de lejligheder, hvor han syntes at have svært ved at få held med sig. Hun henkastede somme tider nogle ord om ægteskab, men i en så uinteresseret tone, at man ikke kunne tænke, at det var noget, der angik hende. Hvis marquisen rettede nogle af de ømme eller galante talemåder til hende, som man ikke kan lade være med over for en kvinde, man har kendt, enten smilede hun, eller lod hun dem falde til jorden. Hvis man skulle tro det, var hendes hjerte i fred, og, at hvad hun aldrig

havde tænkt sig muligt, følte hun nu: At en ven som han var tilstrækkelig til hendes livs lykke, nu hun var ude over den første ungdom og var temmelig gæret af.

– Hvad! Har De ikke noget at betro mig?

– Nej.

– Og hvad med den lille greve, veninde, som gjorde sådan kur til Dem i min tid?

– Ham har jeg lukket min dør for og ser ham ikke mere.

– Det er da latterligt, og hvorfor har De gjort det?

– Jeg brød mig ikke om ham.

– Å, frue, jeg tror at kunne gætte grunden: De elsker mig endnu.

– Det er muligt.

– De regner med en tilbagekomst?

– Hvorfor ikke?

– Og De forbeholder Dem alle fordelene ved en ulastelig opførsel?

– Jeg tror det.

– Og hvis jeg nu skulle have den lykke eller ulykke at begynde igen, så ville De i det mindste lukrere af den tavshed, De har iagttaget overfor min uret.

– De tror, at jeg er meget fintfølende og meget storsindet.

– Veninde, efter det, De har gjort, er der intet heltemod, De ikke var i stand til at vise.

– Det har jeg slet ikke noget imod, at De tænker.

– Jeg tror, det er mig, der løber den største fare i forholdet til Dem.

Jacques: Det tror jeg også.

Værtinden: De havde i tre måneder stået på samme punkt, da fru de Pommeraye mente, det var tid at sætte sine planer i sving. En sommerdag, da vejret var godt, og hun ventede marquisen til middag, lod hun give besked til fru d'Aisnon og hendes datter om, at de skulle komme hen i den kongelige park. Marquisen kom. Der blev serveret i god tid. Man spiste. Man spiste i godt humør. Efter middagen foreslog fru de Pommeraye marquisen en lille udflugt, hvis han ikke havde noget bedre for. Der var den dag hverken opera eller komedie, det var marquisen selv, der havde gjort den bemærkning, og for at holde sig skadesløs for et morsomt skuespil ved et nyttigt, var det marquisen, der ved et tilfældets lune selv indbød fruen til at gå hen og se det kongelige kunstkabinet. Som De kan tænke Dem, blev det ikke afslået. Hestene blev spændt for, de tager af sted, kommer til den udstilling, blander dem i mængden, ser alt og intet ligesom de andre.

Læser, jeg har glemt at skildre Dem den stilling, de tre personer, som det drejer sig om her, indtager. På den måde hører De dem bare tale, men ser dem ikke. Men bedre sent end aldrig. *Herren* til venstre, i nathue og slåbrok, lå skødesløst henslængt i en stor betrukket lænestol med lommetørklædet kastet hen over den ene stolearm og snusdåsen i hånden. *Værtinden* i baggrunden lige overfor døren, sidder ved bordet med glasset foran sig. *Jacques* uden hat på højre side af hende, med begge albuer på bordet og sænket hoved mellem to flasker. To andre flasker stod på gulvet ved siden af ham.

Da marquisen og hans gode veninde var kommet ud fra kunstkabinettet, promenerede de i haven. De fulgte den første allé til højre ved indgangen lige ved planteskolen, da fru de

Pommeraye udstødte et forbavset udbrud: – Nej, jeg tager ikke fejl, jeg tror, det er dem. Ja, det er virkelig dem. Og straks forlader hun marquisen og iler hen at møde vore to devote damer. Frøken d'Aisnon var henrivende i den enkle dragt, der, fordi den ikke tiltrækker opmærksomheden, lader denne helt fæstne sig ved hendes egen person: – Å, er det Dem, frue?

– Ja, det er mig.

– Og hvordan har De det? Og hvordan har De haft det i den evighed, man ikke har set Dem?

– De kender vore ulykker. Man har måttet resignere og leve tilbagetrukket, som det passer for vor beskedne formue. Man må trække sig tilbage fra verden, når man ikke længere kan optræde standsmæssigt.

– Men hvorfor forlade mig, der ikke lever i "verden" og er så fornuftig at finde den så kedelig, som den virkelig er?

– En af ulemperne ved at være uformuende, er, at man bliver mistroisk. De fattige er bange for at være til besvær.

– Til besvær hos mig. Det er virkelig en fornærmelse.

– Frue, jeg er ganske uskyldig i det. Jeg har ti gange talt om Dem til moder, men hun har hver gang sagt: Fru de Pommeraye! – Nej, ingen, ingen tænker mere på os.

– Hvor er det uretfærdigt! Men lad os tage plads og snakke sammen. Det er min ven, marquis des Arcis. Hans nærværelse behøver ikke at genere os. Hvor er frøkenen vokset, og hvor er hun blevet smuk, siden vi sidst har set hinanden!

– Vor stilling har den fordel, at den berøver os alt, hvad der skader vor sundhed. Se på hendes ansigt, se på hendes arme, det er noget, der skyldes enkelt og regelmæssigt liv, søvn, arbejde og god samvittighed. Og det er noget, som …

Man sætter sig, taler om venskab. Fru d'Aisnon taler godt for sig, frøkenen kun lidt. Begge havde noget devot i taleformen, men talte alligevel let og uden snerperi. Længe før det blev mørkt, rejste vore to devote damer sig. Man forestillende dem, at det endnu var god tid, men fru d'Aisnon hviskede temmelig højt i øret på fru de la Pommeraye, at de endnu havde nogle andagtsøvelser at udføre, og at det var dem umuligt at blive længere. De var allerede kommet et stykke bort, da fru de la Pommeraye kom i tanker om, at hun ikke havde spurgt om deres adresse og ikke meddelt dem sin: "Det er en fejl –" tilføjede hun, "som jeg ikke ville have begået før i tiden." Marquisen løb efter dem for at gøre forsømmelsen god igen. De tog imod fru de la Pommerayes adresse, men hvor meget end marquis'en insisterede, kunne han ikke få deres. Han vovede ikke at tilbyde dem sin vogn, men han tilstod overfor fru de la Pommeraye, at han havde følt sig fristet til det. Marquisen undlod ikke at spørge fru de la Pommeraye, hvem damerne var.

– To væsner, der er lykkeligere end vi. Se, hvor de ser sunde ud, og hvor deres ansigter lyser af ro. Uskyld og sømmelighed dikterer deres tale! Sådan noget ser man ikke, hører man ikke i vore kredse. Vi beklager de devote, og de beklager os. Når alt kommer til alt, tror jeg, det er dem, der har ret.

– Men marquise, føler De Dem fristet til at blive hellig?

– Hvorfor ikke?

– Pas på. Jeg ønsker ikke, at vort brud, hvis det er et brud, skulle føre Dem til det.

– Ville De foretrække, at jeg åbnede min dør for den lille greve?

– Absolut.

– De vil råde mig til ham?

– Uden vaklen …

Fru de la Pommeraye fortalte, hvad hun vidste om de to damers navn, hjemstavn, oprindelige stilling og lade al sin interesse og den mest mulige patos i sin fortælling og tilføjede: – Det er to meget fortjenstfulde damer, navnlig datteren. De vil forstå, at med et sådant ansigt vil man her have store ressourcer. Men de har foretrukket at leve hæderligt og beskedent fremfor behageligt, men i skam. Det, de har til overs, er så lidt, at jeg i virkeligheden ikke ved, hvordan de kan eksistere. De arbejder nat og dag. Udholde fattigdom, når man er født i den, er der mange mennesker, der kan. Men gå fra overflod til det allerstrengest nødvendige, være tilfredse, finde lykken i det, det er noget, jeg ikke forstår. Det er det, religionen tjener til. Vore filosoffer kan sige, hvad de vil, religionen er nu noget godt.

– Navnlig for dem, der er ulykkelige.

– Og hvem er ikke det, mere eller mindre?

– Jeg dør, hvis De går hen og bliver devot.

– Det var også en stor ulykke! Dette liv betyder så lidt, når man sammenligner det med evigheden.

– De er allerede begyndt at tale som en missionær.

– Jeg taler som en kvinde, der er overbevist. Svar mig nu ærligt, marquis. Ville ikke alle vore rigdomme synes os elendige pjalter, hvis vi var mere gennemtrængte af forventningen om den glæde og frygten for de pinsler, der venter os i et andet liv. Forføre en ung pige, eller kvinde, der er knyttet til sin mand, med bevidstheden om, at man kunne dø i hendes arme og

pludselig blive nedstyrtet til en straf uden ende, indrøm, at det ville være den forfærdeligste tanke.

– Det sker dog hver dag.

– Det er, fordi man ingen religion har, fordi man er forvildet.

– Det er, fordi vore religiøse følelser har ringe indflydelse på vore sæder. Men jeg sværger Dem til, kære veninde, at De i fuldt løb er på vej til skriftestolen.

– Det var også det bedste, jeg kunne gøre.

– Hør nu, De er rent gal. De har endnu tyve års smukke synder tilbage. Gå dog ikke glip af dem. Så kan De endelig angre og rose Dem af Deres synder for fødderne af en præst, hvis De har lyst til det. – Men vor underholdning har taget en lovlig alvorlig vending. Deres fantasi er blevet rasende sort, og det er virkningen af den afskyelige ensomhed, De er dykket ned i. Tro De mig! Kald snarest muligt den lille greve tilbage, så ser De hverken djævel eller helvede mere, og De vil være fortryllende som før. De er bange for, at jeg skal bebrejde Dem det, hvis vi nogen sinde skulle komme sammen igen. Men det sker måske ikke, og på grund af en frygt, der er mere eller mindre begrundet, berøver De Dem den sødeste glæde. Og æren ved at være mere værd, end jeg er i virkeligheden, er ikke det offer værd.

– Det er meget sandt, hvad De siger, og det er heller ikke det, der holder mig tilbage. – Og så siger de meget andet, som jeg ikke kan huske.

Jacques: Fru værtinde! Skulle vi ikke tømme et glas, det frisker op på hukommelsen?

Værtinden: Ja, lad os drikke et glas. – Efter at være spadseret lidt frem og tilbage steg fru de la Pommeraye og marquisen til

vogns igen. Fru de la Pommeraye sagde: "Hvor man føler sig gammel! Da jeg kom til Paris, var hun ikke så stor som så."

– De taler om datteren af den dame, vi traf?

– Ja. Det er som en have, hvor de visnede roser viger pladsen for friske roser. Har De set rigtigt på hende?

– Ja, det har jeg ikke undladt.

– Hvad synes De om hende?

– Et hoved af Rafael anbragt på hans Galatheas krop. Og så en sødme i stemmen!

– Og en undseelse i blikket!

– En tækkelighed i holdningen!

– Og noget decent i talen, som jeg ikke har truffet hos nogen anden ung pige før. Det er virkningen af opdragelsen.

– Når naturen i forvejen er god.

Marquisen satte fru de la Pommeraye af ved hendes dør. Hun skyndte sig at tilkendegive vore to damer, i hvor høj grad hun var tilfreds med den måde, hvorpå de havde udført deres roller.

Jacques: Hvis de bliver ved, som de er begyndt, ville den hr. marquis des Arcis, om han så var Djævelen i egen høje person, ikke kunne klare dem ud af den historie.

Herren: Jeg kunne godt lide at vide, hvad hensigten er.

Jacques: Det ville jeg være meget ked af. Det ville ødelægge hele fornøjelsen for mig.

Værtinden: Efter den dag blev marquisen mere stadig i sine besøg hos fru de la Pommeraye, som lagde mærke til det uden at spørge om grunden. Hun talte aldrig først om de to devote damer. Hun ventede altid på, at han skulle begynde på emnet. Hvad han altid gjorde af utålmodighed og med en dårligt forstilt ligegyldighed.

Marquisen: Har De set Deres veninder?

Fru de la Pommeraye: Nej.

Marquisen: Ved De, det er ikke rigtig pænt. De er rig, og de andre er nedsunkne i elendighed. Og så indbyder De dem ikke engang til at spise hos Dem engang imellem.

Fru de la Pommeraye: Jeg troede, marquisen kendte mig lidt bedre. Fordum smykkede kærligheden mig med dyder, nu udstyrer venskabet mig med fejl. Jeg har indbudt dem ti gange, uden at de én gang har taget imod. De vil ikke komme her af de mærkeligste grunde. Og når jeg aflægger dem et besøg, må jeg lade min vogn holde for enden af gaden og komme i dagligdragt uden sminke og uden mine diamanter. Man skal nu ikke forbavses alt for meget over deres forsigtighed: En fejlagtig meddelelse ville være i stand til at vende forskellige velgørende menneskers sind fra dem og berøve dem deres understøttelse. At gøre godt, koster øjensynlig meget.

Marquisen: Navnlig når man er devot.

Fru de la Pommeraye: Siden det mindste påskud er tilstrækkeligt til at få dem til at høre op. Hvis man vidste, at jeg interesserede mig for dem, ville man sige: Fru de la Pommeraye protegerer dem. Så trænger de ikke til noget, – og understøttelserne ville høre op.

Marquisen: Understøttelserne?

Fru de la Pommeraye: Ja, min herre, understøttelserne.

Marquisen: Det er bekendte af Dem, og de er henvist til understøttelse!

Fru de la Pommeraye: Jeg ser endnu engang, marquis, at De ikke elsker mig længere og at en del af Deres agtelse for mig er forsvundet sammen med Deres ømme følelser. Hvem har sagt

Dem, at hvis disse kvinder var i en sådan trang, at de måtte tage imod understøttelser af sognet, at det så var min skyld?

Marquisen: Jeg beder Dem tusind gange om tilgivelse, frue. Det er mig, der har uret. Men hvilken grund har de til at afslå en venindes venlige støtte?

Fru de la Pommeraye: Å! Marquis. Vi mennesker af verden er meget langt fra at forstå disse samvittighedsfulde sjæles skrupuløse finfølelse. De tror ikke, at de kan tage mod hjælp af hvemsomhelst.

Marquisen: Det er at berøve os det bedste middel til at udsone vor tåbelige ødselhed.

Fru de la Pommeraye: Slet ikke. Hvis for eksempel des Arcis blev grebet af medynk med dem. Hvorfor lader han så ikke sin hjælp til dem gå gennem hænder, der er mere værdige?

Marquisen: Og mindre sikre.

Fru de la Pommeraye: Det er muligt.

Marquisen: Tror De, at hvis jeg sendte dem en snes louisdorer, de så ville nægte at tage imod dem?

Fru de la Pommeraye: Det er jeg sikker på. Og ville en sådan nægtelse synes Dem ubegrundet af en moder, der har et så henrivende barn?

Marquisen: Ved De, jeg føler mig fristet til at gå hen og prøve?

Fru de la Pommeraye: Det vil jeg tro. Tag Dem i agt, marquis, tag Dem i agt. Det er en medlidenhed, der kommer noget pludselig og er lidt mistænkelig.

Marquisen: Hvad det så end er, ville de mon modtage mig?

Fru de la Pommeraye: Sikkert ikke. Når De kommer der i Deres vogn, klædt på som De er og med tjenerskab og man kendte den

unge piges charme, så skulle der ikke mere til for at fremkalde naboers og naboerskers sladder og bringe dem i fordærv.

Marquisen: Det gør mig ondt, hvad De siger, for det var sandelig ikke min hensigt. Man må altså give afkald på at hjælpe dem og se dem.

Fru de la Pommeraye: Det tror jeg.

Marquisen: Men hvis jeg nu lod min hjælp gå gennem Deres hænder?

Fru de la Pommeraye: Jeg tror ikke hensigten med hjælpen er tilstrækkelig ren til, at jeg vil befatte mig med det.

Marquisen: Der er nogen, der er grusom.

Fru de la Pommeraye: Ja, grusom. Det er ordet.

Marquisen: Men sikke en indbildning! De holder mig for nar, marquise. En ung pige, som jeg kun har set én eneste gang.

Fru de la Pommeraye: Men hun er en af dem, man ikke glemmer, når man har set hende.

Marquisen: Ja, det er sandt. Det er af den slags ansigter, der forfølger os.

Fru de la Pommeraye: Marquis, tag Dem nu i agt. De er i færd med at skaffe Dem sorger, og jeg vil hellere beskytte Dem herimod end skulle trøste Dem bagefter. Bland ikke hende her sammen med dem, De før har kendt; det kan ikke sammenlignes. En som hun lader sig ikke friste. Man forfører ikke den slags, man kommer dem ikke nær, de hører ikke på én, man opnår ikke noget hos dem.

Efter den konversation kom marquisen pludselig i tanker om, at han havde en påtrængende forretning. Han rejste sig pludselig og gik bekymret.

I temmelig lang tid var der ikke en dag, hvor marquisen ikke besøgte fru de la Pommeraye. Men han kom, satte sig og sagde ikke noget. Fru de la Pommeraye var alene om at tale og efter et kvarters tid rejse marquisen sig og gik.

Så blev han borte omtrent en måned, hvorefter han kom tilbage, men trist, melankolsk og medtaget. Da fru de la Pommeraye så ham, sagde hun: Som De dog ser ud! Hvor kommer De fra? Har De tilbragt al den tid i berygtede huse?

Marquisen: Ja, næsten. Af fortvivlelse har jeg kastet mig ud i et forfærdeligt vildt levned.

Fru de la Pommeraye: Hvad! Af fortvivlelse?

Marquisen: Ja, af fortvivlelse. –

Derefter gav han sig til at spadsere frem og tilbage uden at sige et ord. Han gik hen til vinduerne og stirrede på himlen og standsede foran fru de la Pommeraye. Han gik hen til døren og kaldte på sine folk, men havde ikke noget at sige dem. Han sendte dem bort igen og kom tilbage i stuen. Han stillede sig op foran fru de la Pommeraye, der sad og arbejdede uden at lægge mærke til ham. Han ville tale, men vovede det ikke. Til sidst fik fru de la Pommeraye medlidenhed med ham og sagde: – Hvad er der i vejen med Dem? Der går en måned uden at man ser Dem, og så kommer De igen med et ansigt, som om De havde ligget i jorden og strejfer rundt som en sjæl i pine.

Marquisen: Jeg kan ikke holde det ud mere. Jeg må sige Dem alt. Jeg er blevet stærkt betaget af Deres venindes datter. Jeg har gjort alt, alt for at glemme hende. Men jo mere jeg har gjort, des tydeligere står hun for min erindring. Dette himmelske væsen har besat mig. Gør mig en meget stor tjeneste.

Fru de la Pommeraye: Hvad skal det være?

Marquisen: Jeg må absolut se hende igen, og det skal De hjælpe mig til. Jeg har ladet dem udspejde. Al deres gang er hjemmefra og til kirken og fra kirken hjem. Ti gange har jeg til fods krydset deres vej. De har blot ikke opdaget mig. Jeg har uden resultat taget opstilling ved deres port. De har gjort mig liderlig som en abe og derefter from som en engel. Jeg har ikke forsømt en messe i fjorten dage. Å, veninde, hvilket ansigt, hvor er hun skøn!

Fru de la Pommeraye vidste alt det. Det vil sige, sagde hun til marquisen, at efter at De har sat alt ind på at blive helbredet, har De intet skyet for at blive gal og det er det sidste, der er lykkedes Dem, ikke?

Marquisen: Lykkedes, ja jeg kan ikke sige Dem i hvor høj grad. Vil De ikke have medlidenhed med mig og skal jeg ikke skylde Dem den lykke at se hende igen?

Fru de la Pommeraye: Sagen er vanskelig, men jeg skal tage mig af den men på én betingelse: Det er, at De lader disse ulykkelige være i ro og lader være at pine dem. Jeg vil ikke skjule for Dem, at de har skrevet til mig om Deres forfølgelse med bitterhed og her er deres brev.

Brevet, man gav marquisen at læse, var aftalt imellem dem. Det var datteren, der syntes at have skrevet det efter moderens ordre: Og man havde deri anbragt alt det hæderlige, søde, rørende, elegante og åndfulde, der kunne fordreje hovedet på marquisen. Og han ledsagede også hvert ord med et udbrud. Der var ikke en sætning, han ikke læste igen. Han græd af glæde. Han sagde til fru de la Pommeraye: Indrøm, man kan ikke skrive bedre end det er skrevet.

Fru de la Pommeraye: Det indrømmer jeg.

Marquisen: Og at man ved hver linje føler sig gennemtrængt af respekt og beundring for kvinder af den karakter!

Fru de la Pommeraye: Ja, det burde være sådan.

Marquisen: Jeg skal holde mit ord, men jeg bønfalder Dem om så heller ikke at svigte Deres.

Fru de la Pommeraye: Jeg er i virkeligheden, marquis, lige så gal som De. De må have bevaret en frygtelig magt over mig. Det ængster mig.

Marquisen: Når ser jeg hende igen?

Fru de la Pommeraye: Det ved jeg ikke. Først må man overlægge, hvordan sagen kan ordnes og undgå enhver mistanke. De kan ikke være uvidende om Deres syn på sagen. Tænk på, hvordan min velvilje ville tage sig ud i deres øjne, hvis de tænkte sig, at jeg handlede efter aftale med Dem. Men, marquis, mellem os sagt, hvorfor skal jeg bringe mig i den forlegenhed? Hvad vedrører det mig, om De elsker eller ikke elsker? Om De skejer ud? Red De hellere Deres garn ud selv. Den rolle, De tildeler mig er også alt for besynderlig.

Marquisen: Kære veninde, hvis De svigter mig er jeg fortabt! Jeg vil slet ikke tale om mig selv, siden det fornærmer Dem. Men jeg vil tale om disse interessante og værdige væsner, der er Dem så kære. De kender mig. Spar dem for alle de dårskaber, jeg er i stand til at gøre. Jeg vil opsøge dem, ja, det siger jeg Dem på forhånd. Jeg vil forcere deres dør, jeg vil trænge ind mod deres vilje, jeg vil sætte mig, jeg ved ikke, hvad jeg vil sige eller gøre. For hvad har de ikke at frygte af den sindstilstand, jeg befinder mig i?

– De vil have bemærket, mine herrer, sagde værtinden, at lige siden begyndelsen af dette eventyr og til nu, havde marquis des

Arcis ikke sagt et ord, der ikke var et dolkestød rettet mod fru de la Pommerayes hjerte. Hun var ved at kvæles af indignation og raseri, og det var med skælvende og brudt stemme, at hun svarede: – De har ret. Å, hvis jeg havde været elsket sådan, så måske – nå, lad os ikke tale om det. – Det er ikke for Deres skyld, men jeg regner i hvert fald med, at De lader mig få lidt tid.

Marquisen: Den mindst, mindst mulige.

Jacques: Fru værtinde, det er dog fanden til kvindfolk! Helvede er ikke værre. Jeg skælver og for at berolige mig, må jeg drikke et glas. – Vil De lade mig drikke alene?

Værtinden: Ja, jeg er ikke bange. – Fru de la Pommeraye sagde ved mig selv: Jeg lider, men jeg lider ikke alene. Du grusomme mand, jeg ved ikke, hvor længe min pine vil vare, men jeg skal gøre din evig. – Hun lod marquisen vente omtrent en måned på det møde, hun havde lovet ham, og hele tiden berusede han sig i sin følelse og under påskud af at forsøde hans ventetid, tillod hun ham at underholde hende om hans lidenskab.

Herren: Og gøre den stærkere ved at tale om den.

Jacques: Hvilken kvinde! Hvilken djævel af en kvinde. Min frygt vokser mer og mer.

Værtinden: Marquisen kom altså hver dag for at snakke med fru de la Pommeraye, der opnåede at forbitre ham, forhærde ham og bringe ham til fortvivlelse ved den mest kunstlede snak. Han spurgte om deres hjemsted, fødsel, opdragelse, formue og ruin. Han kom stadig tilbage til det og troede aldrig, han havde fået nok at vide. Fru de la Pommeraye gjorde ham opmærksom på hans følelsers udvikling og gjorde ham fortrolig med grænsen for dem under påskud af at gøre ham ængstelig. –

Marquis, sagde hun, pas på, det her vil føre Dem langt ud. Der kan jo komme en dag, da mit venskab, som De misbruger på en så ejendommelig måde, hverken vil være mig undskyldning nok i mine egne eller Deres øjne. Det er jo ikke hver dag, man gør de største dumheder. Jeg er bange for, marquis, at De ikke vil få pigen uden på betingelser, som De hidtil ikke har haft smag for.

Da fru de la Pommeraye troede marquisen tilstrækkeligt behandlet til, at hendes plan kunne lykkes, traf hun aftale med de to damer, at De skulle komme til middag hos hende. Til marquisen sagde hun, at han for at føre dem bag lyset skulle komme klædt på, som han kom fra landet og overraske dem.

Man var ved den anden ret, da marquisen blev meldt. Fru de la Pommeraye og de to damer spillede ypperligt forlegne. – Frue, sagde han til fru de la Pommeraye, jeg kommer fra mit gods, og det er for sent at komme hjem til mig selv, hvor jeg ikke er ventet, så jeg smigrer mig med, at De ikke vil have noget imod at give mig middagsmad. Og alt imens havde han taget en stol og sat sig til bords. Kuverterne var anbragt sådan, at han kom til at sidde ved siden af moderen og lige overfor datteren. Han takkede med et øjekast fru de la Pommeraye for denne fine opmærksomhed. Efter de første øjeblikkes uro, blev vore to devote beroligede. Man snakkede og blev endda muntre. Marquisen viste moderen den mest udsøgte opmærksomhed og datteren den mest tilbageholdne høflighed. Det var en virkelig overordentlig stor hemmelig morskab for de tre damer, denne marquis'ens store forsigtighed i retning af ikke at tillade sig noget, der kunne skræmme dem. De var så umenneskelige at tale opbyggeligt hele tre timer i træk, og fru de la Pommeraye sagde til ham: Deres tale gør Deres forældre megen ære. Det

første man lærer, udslettes aldrig. De forstår alle den guddommelige kærligheds finheder, som om De aldrig havde haft anden åndelig næring end den hellige Frans fra Sales. Har De aldrig været lidt kvietist? – Det erindrer jeg ikke?

Det behøver ikke siges, at vore to devote damer anvendte alt, hvad de ejede af gratie, esprit, besnærelse og finhed i den konversation. I forbigående kom man ind på kapitlet lidenskaber og frøken Duquenoi (det var hendes familienavn) sagde, at der kun var én eneste, der var farlig. Marquisen var af samme mening. Mellem seks og syv trak damerne sig tilbage, og det var umuligt at holde på dem. Fru de la Pommeraye gav fru Duquenoi ret i, at man først og fremmest måtte gøre sin pligt ellers ville der ikke være en dag, hvis sødme ikke blev forstyrret af samvittighedsnag. Så tog de altså af sted til marquisens store fortrydelse, og han sad tilbage ansigt til ansigt med fru de la Pommeraye.

Fru de la Pommeraye: Nå, marquis, må jeg ikke være ualmindelig god? Find i Paris én anden kvinde, der ville bære sig ad som jeg.

Marquisen (knælende for hende): Jeg indrømmer det. Der er ikke en, der ligner Dem. Deres godhed bringer mig ganske ud af fatning. De er den eneste virkelige ven, jeg har i verden.

Fru de la Pommeraye: Er De sikker på, at De altid vil dømme sådan om, hvad jeg har gjort?

Marquisen: Jeg ville være et uhyre, hvis jeg nogensinde ville dømme det ringere.

Fru de la Pommeraye: Nå, lad os tale om noget andet. Hvordan har hjertet det?

Marquisen: Skal jeg være ærlig? Jeg må have den pige, ellers går jeg til grunde.

Fru de la Pommeraye: De får hende sikkert også, men det er spørgsmål om som hvad.

Marquisen: Vi får se.

Fru de la Pommeraye: Marquis, marquis, jeg kender Dem, og jeg kender damerne. Jeg ser, hvordan det vil gå.

Der gik henimod to måneder, uden at marquisen viste sig hos fru de la Pommeraye, og han havde i den tid foretaget sig følgende:

Han indledte bekendtskab med moderens og datterens skriftefader. Det var en ven af den lille abbé, jeg har talt om. Efter at denne præst havde gjort alle de mest hykleriske indvendinger, det var muligt mod en uhæderlig intrige og solgt så dyrt som muligt sit kalds hellighed, gik han ind på alt, hvad marquisen ville.

Den Guds mands første skurkestreg var at unddrage damerne sognepræstens velvilje, og få ham overbevist om, at fru de la Pommerayes protegéer fik en almisse af sognet, der gik fra trængende, der var mere at beklage end de. Meningen var gennem nød at få dem til at gå ind på hans synspunkter.

Dernæst arbejdede han på gennem skriftestolen at så tvedragt mellem moder og datter. Når han hørte moderen beklage sig over sin datter, forværrede han den enes uret og pustede til den andens fortrydelse. Hvis det var datteren, der beklagede sig over moderen, antydede han, at forældres magt over deres børn var begrænset og at, hvis moderens forfølgelse nåede et vist punkt, ville det måske ikke være umuligt at

unddrage hende denne tyranniske autoritet. Og så pålagde han hende som pønitense, at møde til skrifte igen.

En anden gang talte han til hende om hendes yndigheder, men på en let måde. Det var en af de farligste gaver, Gud kunne skænke en kvinde, og om det indtryk disse yndigheder havde gjort på en mand, han ikke ville nævne, men som det var let at gætte, hvem var. Han gik derefter over til at omtale Himlens uendelige overbærenhed overfor de fejl, som visse omstændigheder gjorde nødvendige. Og om naturens svaghed, for hvilken enhver finder undskyldning i sig selv. Om visse heftige og almenmenneskelige tilbøjeligheder, som selv de helligste mænd og kvinder ikke var undtaget fra. Han spurgte hende endelig, om hun ikke havde noget begær, om hendes temperament ikke talte til hende i hendes drømme og om mænds nærværelse ikke foruroligede hende. Endelig bragte han på bane spørgsmålet om, hvorvidt en kvinde burde give efter for eller modstå en lidenskabelig forelsket mand og måske lade en hjemfalde til død og dom, for hvem Jesus havde udgydt sit blod. Han havde ikke mod til at afgøre det spørgsmål. Og så udstødte han dybe sukke og bad for dem, der var stedte i pine – Den unge pige lod ham udgyde sig. Hendes moder og fru de la Pommeraye, hvem hun trofast berettede skriftefaderens udtalelser satte forskellige tilståelser i hende, der alle havde til hensigt at opmuntre ham yderligere.

Jacques: Deres fru de la Pommeraye er en nedrig kvinde.

Herren: Ja, Jacques, det er nu så nemt sagt. Men hvor kommer nederdrægtigheden fra? Fra marquis des Arcis. Lad du ham være sådan, som han havde svoret, og som han burde være og se så, hvilke fejl fru de la Pommeraye har. Og når vi rejser videre,

vil du anklage ham og jeg påtage mig at forsvare ham. Men hvad angår den ækle koblerske præst overlader jeg ham til dig.

Jacques: Ja, han er så usympatisk, at jeg tror, at jeg efter dette ikke mere vil gå til skrifte. Og hvordan med Dem, fru værtinde?

Værtinden: Jeg vil blive ved at gå til min gamle sognepræst, der ikke er nysgerrig, og som ikke hører andet end, hvad man siger til ham.

Jacques: Hvad om vi drak et glas for Deres sognepræst?

Værtinden: Denne gang er jeg enig med Dem. For det er en brav mand, der ikke har noget imod, at de unge piger og karle danser om søndagen og at de voksne mænd og kvinder kommer hos mig, når de bare ikke går drukne herfra. Skål for sognepræsten.

Jacques: Hans skål!

Værtinden: Vore to damer var ikke i tvivl om, at den Guds mand snarest ville gøre forsøg på at spille et brev i hænde på sit skriftebarn. Hvilket også skete. Men med hvilke omsvøb! Han vidste ikke, fra hvem det var. Han var ikke i tvivl om, at det jo var fra en eller anden velgørende, barmhjertig sjæl, der havde fået nys om deres ulykke og ville hjælpe dem. Sådan noget formidlede han ofte. Og for øvrigt er De en fornuftig pige og Deres moder forsigtig, og jeg pålægger Dem kun at åbne brevet i hendes nærværelse. Frøken Duquenoi tog imod brevet og overgav det til sin moder, der på stedet lod det gå videre til fru de la Pommeraye. Hun lod præsten kalde til sig, og med brevet i hånden overvældede hun ham med velfortjente bebrejdelser og truede ham med at angive ham for hans overordnede, hvis hun oftere hørte tale om ham.

I det omtalte brev udgød marquisen sig i anbefalinger for sin egen person og lovprisninger af frøken Duquenoi. Han udmalede sin lidenskab så stærk som den i virkeligheden var og foreslog de fordelagtigste betingelser og foreslog endog en bortførelse.

Efter at have givet præsten en omgang, sendte fru de la Pommeraye bud efter marquisen, hun forestillende ham, hvor uværdig en opførsel som hans var for en hæderlig mand, og hvor den kunne kompromittere hende. Og idet hun viste ham brevet, hævdede hun, at trods det ømme venskab, der forenede dem, kunne hun ikke, hvis der hændte frøken Duquenoi noget, undlade at overgive det til domstolene eller sende det til moderen.

– Marquis, sagde hun, kærligheden ødelægger Dem. De er født under en uheldig stjerne, siden den, der kan tilskynde til store ting, kun får Dem til at begå slette handlinger. Og hvad har disse stakkels kvinder gjort, at der til deres ulykke skal føjes skændsel. Er det nødvendigt, fordi datteren er smuk og ønsker at vedblive at være dydig, at De efterstræber hende? Skal det absolut være Dem, der skal være skyld i, at hun kommer til at afsky en af Himlens skønneste gaver? Og hvorved har jeg fortjent at blive Deres medskyldige? Nå, marquis, kast Dem nu for mine fødder, bed mig om tilgivelse og sværg, at De vil lade mine bedrøvede veninder i fred. Marquisen lovede ikke at foretage sig noget uden hendes samtykke, men han måtte have den pige, hvad det end måtte koste.

Marquisen holdt aldeles ikke sit ord. Da moderen var underrettet, henvendte han sig til hende. Han tilstod sin forbryderiske hensigt, tilbød en anselig sum og talte om

opfyldelsen af de forhåbninger, som fremtiden kunne bringe. Brevet var ledsaget af et skrin med kostbare smykker.

De tre kvinder holdt råd. Moderen og datteren var tilbøjelige til at modtage tilbuddet. Men det stemte ikke med fru de la Pommerayes planer. Hun erindrede om det løfte, der var givet hende og truede med at afsløre alt.

Til stor sorg for de devote damer, hvoraf den yngste blev nødt til at tage de ørelokker, der klædte hende så godt, af igen, og skrinet og brevet blev sendt tilbage med et svar fuldt af stolthed og forargelse. Fru de la Pommeraye beklagede overfor marquisen, at der var så lidt bund i hans løfter. Marquisen undskyldte sig med, at han umuligt kunne foreslå hende en så upassende kommission. – Marquis, marquis, sagde fru de la Pommeraye, jeg har allerede advaret Dem. De er ikke ved målet endnu. Men det er for sent at prædike for Dem, det ville være spildt: Der er ikke flere udveje.

Marquisen tilstod, at han tænkte som hun, men bad om tilladelse til at gøre et sidste forsøg. Det var at udsætte en betydelig årsrente til de to kvinder, dele sin formue med dem og for livstid give dem brugsretten til en af hans ejendomme i byen og desuden til en ejendom på landet.

– Gør det, sagde marquisen. Det er kun vold, jeg modsætter mig. Men vær overbevist om, min ven, at den sande ære og dyd for dem, der har den lykke at besidde den, er ubetalelig. Deres ny tilbud vil ikke lykkes bedre end de foregående. Jeg kender de to kvinder, og jeg vil gerne vædde på, at jeg får ret.

De nye tilbud bliver gjort. Igen rådslagning mellem de tre kvinder. Mor og datter afventer i tavshed fru de la Pommerayes afgørelse. Hun gik lidt frem og tilbage uden at sige noget. –

Nej, sagde hun til sidst. Det er ikke nok for mit sårede hjerte. Og hun afgjorde derefter, at tilbuddet ikke skulle modtages. Straks brød de to kvinder ud i tårer, kastede sig for hendes fødder og forestillende hende, hvor forfærdeligt det var for dem at give afkald på en umådelig formue, som de kunne tage imod uden uheldige konsekvenser. Fru de la Pommeraye svarede dem: – Bilder De Dem ind, at jeg gør det for Deres skyld? Hvem er De? Hvad skylder jeg Dem? Hvad skulle afholde mig fra at sende jer begge to tilbage til jeres spillebule? Måske er det, der tilbydes Dem, for meget for Dem, men det er for lidt for mig. Skriv det brev, jeg her dikterer Dem og send det af sted, mens jeg ser på det. De to kvinder vendte hjem mere forskrækkede end bedrøvede.

Jacques: Den kone må ha' Djævlen i kroppen! Skulle en kølnet kærlighed ikke være tilstrækkelig straffet med tabet af halvdelen af en stor formue?

Herren: Jacques, du har aldrig været kvinde, endsige en hæderlig kvinde, og du dømmer ud fra din karakter, der ikke er den samme som fru de la Pommerayes. Jeg er bange for, at det står skrevet histoppe, at marquis des Arcis skal blive gift med en tøjte.

Jacques: Hvis det er skrevet histoppe, sker det.

Værtinden: Marquisen viste sig snart igen hos fru de la Pommeraye. – Nå, sagde hun, hvordan gik det så med Deres ny tilbud?

Marquisen: Givet og afvist. Jeg er fortvivlet. Gid jeg kunne rive denne ulykkelige lidenskab ud af mit hjerte. Gid jeg kunne rive selve mit hjerte ud. Men jeg kan ikke. Se på mig, fru marquise, synes De ikke, at jeg har en vis lighed med den unge pige?

Fru de la Pommeraye: Jeg har ikke sagt noget til Dem om det, men jeg har lagt mærke til det. Men det er ikke det, det drejer sig om. Hvad har De bestemt?

Marquisen: Jeg kan ikke bestemme mig til noget. Jeg har mest lyst til at smide mig i en vogn og køre lige så langt, jorden vil bære mig. Men et øjeblik efter svigter kræfterne mig. Jeg er fuldstændig tilintetgjort, mit hoved svimler: Jeg bliver ganske åndssvag og ved hverken ud eller ind.

Fru de la Pommeraye: Jeg vil ikke råde Dem til at rejse. Det er ikke ulejligheden værd at tage til Villejuif [Note 5)] bare for at tage hjem igen.

Den næste dag skrev marquisen til fru de la Pommeraye, at han rejste på landet og blev der, så længe han kunne. Han bønfaldt hende at tale hans sag hos hendes veninder, hvis lejlighed gaves. Hans fravær var kort. Han vendte tilbage besluttet på at gifte sig med den unge pige.

Jacques: Jeg har ondt af den stakkels marquis.

Herren: Å, det har jeg nu ikke så meget.

Værtinden: Han steg ud af vognen ved fru de la Pommerayes dør. Hun var gået ud. Da hun kom hjem, fandt hun marquisen henslængt i en lænestol med lukkede øjne og fortabt i dybe drømmerier. – Nå, marquis, er De der? Det var ikke længe, landet kunne charmere Dem.

– Nej, sagde han, jeg befinder mig ikke vel nogen steder, og jeg kommer til at begå den største dumhed, en mand i min stilling og alder og med min karakter kan begå. Men hellere gifte sig end lide. Jeg gifter mig.

Fru de la Pommeraye: Marquis, det er en alvorlig historie, som forlanger overvejelse.

Marquisen: Jeg har kun gjort en, men den er solid: Jeg kan aldrig blive mere ulykkelig, end jeg er.

Fru de la Pommeraye: Det kunne være galt.

Jacques: Den forræderske!

Marquisen: Nu er der endelig, kære veninde, en kommission, hvormed jeg synes jeg i al ære kan besvære Dem. Opsøg moder og datter. Spørg moderen, gransk datterens hjerte og meddel dem min hensigt.

Fru de la Pommeraye: Så sagte, marquis. Jeg har troet at kende dem tilstrækkeligt til det, jeg skulle have med at gøre. Men nu, hvor det gælder min vens lykke, må han give mig lov til at undersøge det lidt nærmere. Jeg skal søge oplysninger i deres hjemstavn, og jeg lover at følge dem skridt for skridt under deres ophold i Paris.

Marquisen: De forsigtighedsregler synes mig temmelig overflødige, kvinder, der lever i nød og modstår den lokkemad, jeg har sat ud, kan kun være enestående væsner. Med de tilbud, jeg har gjort, ville jeg kunne have vundet en hertuginde. Men har De for øvrigt ikke selv sagt …

Fru de la Pommeraye: Jo, jeg har sagt alt, hvad De vil, men derfor må De alligevel give mig lov til at tilfredsstille …

Jacques: Den tæve! Den forbryderske! Det gale menneske! Men hvorfor også knytte sig til sådan et menneske?

Herren: Og hvorfor forføre hende og løsrive sig fra hende?

Værtinden: Og hvorfor ophøre at elske hende uden nogen grund?

Jacques (peger med fingeren op mod himlen): Å, kære herre!

Marquisen: Hvorfor gifter De Dem ikke også, marquise?

Fru de la Pommeraye: Med hvem om jeg må spørge?

Marquisen: Med den lille greve. Han er åndfuld, af god familie og har formue.

Fru de la Pommeraye: Og hvem svarer mig for hans troskab? De måske?

Marquisen: Nej, men det forekommer mig, at en ægtemands troskab kan man let undvære.

Fru de la Pommeraye: Det er sandt. Men jeg ville måske være så original at blive fornærmet. Og jeg er hævngerrig.

Marquisen: Javel, men så hævn Dem. Det er da ganske klart. Vi bor i hus sammen og har det hyggeligt sammen alle fire.

Fru de la Pommeraye: Det kan være meget smukt. Men jeg gifter mig ikke. Den eneste mand, jeg måske kunne have følt mig fristet til at gifte mig med …

Marquisen: Var mig?

Fru de la Pommeraye: Det kan jeg jo nu uden risiko tilstå Dem.

Marquisen: Og hvorfor ikke have sagt det før?

Fru de la Pommeraye: Det, der nu er sket, viser, at jeg har gjort ret. Den, De nu får, vil i enhver retning passe Dem bedre end jeg.

Værtinden: Fru de la Pommeraye gav sine oplysninger al den nøjagtighed og hurtighed, hun ville. Hun forelagde marquisen de mest smigrende. Der var nogle fra Paris og nogle fra provinsen. Hun krævede fjorten dage til af marquisen, for at han kunne tænke sig yderligere om. De fjorten dage syntes ham uendelige. Endelig var fru de la Pommeraye nødt til at give efter for hans utålmodighed og hans bønner. Det første møde fandt sted hos hendes veninder. De gik ind på alt. Lysningen foretoges. Ægteskabskontrakten blev underskrevet. Marquisen

skænkede fru de la Pommeraye en udsøgt diamant, og ægteskabet blev fuldbyrdet.

Jacques: Sikken et komplot og sikke intriger!

Herren: Uforståeligt.

Jacques: Fri mig fra bekymringen med hensyn til bryllupsnatten, så kan jeg i øvrigt ikke se, at der skete nogen stor ulykke.

Herren: Hold mund, din tølper.

Værtinden: Bryllupsnatten forløb udmærket.

Jacques: Jeg troede …

Værtinden: Tro, hvad Deres herre lige sagde.

Og idet hun sagde det, strøg hun sin hånd over Jacques' ansigt og trak ham i næsen. – Men den næste dag –!

Jacques: Den næste dag blev ikke som den foregående?

Værtinden: Ikke ganske. Næste dag skrev fru de la Pommeraye en billet til marquisen og bad ham komme til hende snarest muligt i anledning af en vigtig sag. Marquisen lod ikke vente på sig.

Han blev modtaget med et ansigt, hvori vreden stod malet i al sin styrke. Den tale, der blev holdt til ham, var ikke lang. Her er den: "Marquis –" sagde hun. "Nu skal De lære mig rigtigt at kende. Hvis andre kvinder havde selvagtelse nok til at billige min harme, vil Deres lige være mindre almindelig. De havde erobret en hæderlig kvinde, som De ikke har forstået at bevare. Denne kvinde er mig. Og hun har hævnet sig ved at lade Dem ægte en kvinde, der er Dem værdig. Gå herfra og gå hen i Rue Traversière til hotel Hambourg, så kan De få besked om den beskidte forretning, som Deres kone og svigermoder har drevet der i ti år under navnet d'Aisnon."

Den arme marquis' forbavselse og bestyrtelse lader sig ikke beskrive. Han vidste ikke, hvad han skulle tro. Men hans uvished varede ikke længere, end det tog at gå fra den ene ende af byen til den anden. Han kom ikke hjem til sig selv hele dagen. Han flakkede rundt i gaderne. Hans svigermoder og hans kone havde en vis mistanke om, hvad der var sket. Ved det første slag af dørhammeren flygtede svigermoderen ind i sin lejlighed og låsede sig inde. Hans kone ventede ham alene. Så snart manden kom ind, læste hun på hans ansigt det raseri, der beherskede ham. Hun kastede sig for hans fødder med ansigtet mod gulvet uden at sige et ord. – Gå bort, skændige! sagde han, langt bort fra mig. Hun ville rejse sig, men faldt tilbage igen med ansigtet mod gulvet og udbredte arme mellem marquisens fødder. – Tramp på mig, sagde hun, knus mig, for jeg har fortjent det. Gør alt, hvad De vil med mig, men skån min moder. – Gå, sagde marquisen, gå! Det er tilstrækkeligt med den skændsel, De har bragt over mig. Skån mig for at begå en forbrydelse.

Det stakkels væsen blev i den stilling, hvori hun lå og svarede ikke. Marquisen sad i en lænestol med hovedet i sine arme og kroppen halvt hvilende på sengen og brølede nu og da uden at se på hende: "Gå –!" Den ulykkelige tavshed og ubevægelighed overraskede ham. Han gentog endnu højere: – Så gå dog! Forstår De ikke, hvad jeg siger? Endelig bøjede han sig ned og stødte hårdt til hende, og da han så, at hun var uden bevidsthed og næsten uden liv, tog han hende og løftede hende op på en kanapé og betragtede hende et øjeblik med øjne, hvori skiftevis medlidenhed og vrede spejlede sig. Han ringede. Tjenerne kom ind. Kvinderne blev tilkaldt. – Bær fruen, der har et ildebefindende, ind i hendes lejlighed og hjælp hende. – Lidt

efter lod han i al hemmelighed spørge til hendes befindende. Man sagde, at hun var vågnet af den første besvimelse, men at afmagtsanfaldene fulgte hurtigt efter hinanden og var så hyppige og så langvarige, at man ikke kunne svare for noget. Et par timer efter lod han igen i al hemmelighed forhøre om hendes tilstand. Man sagde ham, at hun var ved at kvæles og havde fået en slags hikke, der kunne høres helt ned i gården. Tredje gang, det var om morgenen, fik han den besked, at hun havde grædt meget, at hikken var stilnet af, og at hun syntes at være ved at falde i søvn. Den følgende dag lod marquisen spænde for og forsvandt i fjorten dage, uden at man vidste, hvor han var blevet af. Før han var rejst, havde han imidlertid sørget for alt, hvad moder og datter trængte til og givet ordre til at adlyde fruen som det var ham selv. I al den tid var de to kvinder sammen næsten uden at tale. Datteren hulkede og udstødte somme tider et skrig. Til andre tider rev hun sig i håret og vred hænderne, uden at moderen vovede at nærme sig hende eller forsøge at trøste hende. Den enes ansigt udtrykte fortvivlelse, den andens forfærdelse. Datteren sagde tyve gange til sin moder: – Mor! Lad os gå bort herfra, lad os frelse os. Men moderen modsatte sig det hver gang og svarede: – Nej, min datter, vi må blive. Vi må se, hvad der vil ske. Den mand vil ikke dræbe os. – Å, sagde datteren, Gud give, han havde gjort det. Moderen svarede hende, at hun hellere skulle tie stille end tale som en tosse.

Da marquisen kom tilbage, lukkede han sig inde i sit kabinet og skrev to breve, det ene til sin kone, det andet til sin svigermor. Den sidste rejste endnu samme dag til karmeliterklostret i den nærmeste by, hvor hun nu for nogle

dage siden er død. Datteren klædte sig på og slæbte sig ind i mandens lejlighed, hvor han formodentlig havde tilkaldt hende. Da hun var kommet indenfor døren, kastede hun sig på knæ for ham. – Rejs Dem, sagde marquisen –.

I stedet for at rejse sig, slæbte hun sig på knæ hen imod ham. Hun skælvede over hele kroppen. Hun havde håret udslået, kroppen var lidt bøjet, armene trykket ind mod siderne, hovedet hævet og blikket rettet mod hans øjne, mens ansigtet var vådt af tårer. – Jeg har indtryk af, sagde hun, mens en hulken afbrød hvert ord, at Deres hjerte, der med fuld ret var fyldt af harme, er blødgjort, og at jeg med tiden vil opnå barmhjertighed. Nåde, herre! Men tilgiv mig ikke for hastigt. Der er så mange hæderlige piger, der er blevet uhæderlige hustruer, at jeg måske kan blive eksempel på det modsatte. Jeg er endnu ikke værdig til, at De nærmer Dem mig. Vent og lad mig blot beholde håbet om tilgivelse. Hold mig fjernt fra Dem. De skal se min opførsel og dømme om den. Jeg vil være tusindfold lykkelig, hvis De nu og da vil værdiges at kalde mig til Dem. Frigiv mig den mørkeste krog i Deres hus, hvor De vil tillade mig at bo. Jeg skal blive der uden at knurre. Å, om jeg kunne rive det navn og den titel, man har ladet mig uretmæssigt erhverve, af mig og så dø, når De var tilfredsstillet. Jeg har ladet mig lede af svaghed, overtalelse og trusler til en afskyelig handling. Men tro ikke, at jeg er ond. Det er jeg ikke, siden jeg ikke har vaklet, da De kaldte mig, og siden jeg nu vover at hæve mine øjne mod Dem og tale til Dem. Å, gid De kunne læse i mit hjerte og se, hvor langt mine fordums fejltrin er fra mig nu; hvor mine liges sæder er mig fremmede. Fordærvelsen er pålagt mig, men har ikke fået tag i mig. Jeg

kender mig selv, og det kan jeg sige med rette, at efter mine tilbøjeligheder, mine følelser, min karakter var jeg født værdig til at nyde den ære at tilhøre Dem. Å, hvis jeg havde haft frihed til at se Dem, havde jeg blot behøvet at sige et ord, og jeg tror, jeg havde haft mod til at sige det. Herre, råd over mig, som De vil. Lad Deres folk komme ind. Lad dem berøve mig, hvad jeg har og kast mig ud på gaden i natten. Jeg finder mig i alt. Hvilken skæbne De så vil berede mig, så underkaster jeg mig den. En afkrog på landet, et klosters mørke kan for bestandig fjerne mig fra Deres øjne. Sig blot et ord, og jeg går. Deres lykke er ikke uhjælpelig tabt, og De kan glemme mig –.

Rejs Dem, sagde marquisen blidt, jeg har tilgivet Dem. Selv i krænkelsens øjeblik har jeg højagtet min hustru i Dem, og der er ikke udgået af min mund et ord, der kunne krænke hende, eller hvis der er, angrer jeg det, og jeg lover, at hun aldrig skal høre et ord, der ydmyger hende, hvis hun erindrer, at man ikke kan gøre sin mand ulykkelig uden selv at blive det. Vær hæderlig og lykkelig og gør mig lykkelig. Rejs Dem, min hustru, jeg beder Dem, rejs Dem og omfavn mig, fru marquise, rejs Dem, fru des Arcis, stå op.–

Mens han talte, var hun blevet liggende med ansigtet skjult i sine hænder og hovedet hvilende mod marquisens knæ. Men ved ordet 'min hustru, fru des Arcis', rejste hun sig pludselig, kastede sig ind til marquisen og holdt ham omslynget halvt kvalt af smerte og glæde. Så rev hun sig løs fra ham og kastede sig ned og kyssede hans fødder.

– Å, sagde marquisen, jeg har tilgivet Dem. Jeg har jo sagt det, og jeg ser, at De ikke tror det.

– Jeg kan næsten ikke tro det, svarede hun.

Marquisen tilføjede: – Og i virkeligheden tror jeg ikke, jeg angrer noget, og jeg tror, at denne Pommeraye i stedet for at tage hævn over mig, har gjort mig en stor tjeneste. Klæd Dem nu på, min hustru, og imens vil Deres kufferter blive pakket. Vi tager ud til mit gods og bliver der, til vi kan vise os igen uden konsekvenser for nogen af os.

De blev næsten tre år borte fra hovedstaden.

Jacques: Og jeg vil vædde på, at de tre år gik som én dag, og at marquis des Arcis blev en af de bedste ægtemænd og fik en af de bedste hustruer i verden.

Herren: Ja, jeg går halvt med dig. Men i virkeligheden ved jeg ikke hvorfor. For jeg har slet ikke været fornøjet med pigen under alle moderens og fru de la Pommerayes intriger. Der var ikke et øjebliks frygt, ikke det mindste tegn på usikkerhed, ingen samvittighedsnag. Jeg har set hende uden modvilje gå med til disse afskyeligheder. Hun har aldrig tøvet med at gøre, hvad der blev forlangt af hende. Hun går til skrifte og til alters. Hun har både religionen og sine skriftefædre til bedste. Jeg synes, hun er lige så falsk, lige så foragtelig, lige så nederdrægtig som de to andre. – – Fru værtinde, De fortæller godt, men De er ikke trængt dybt nok ind i den dramatiske kunst. Hvis De havde villet, at den unge pige skulle tiltrække sig sympati, så skulle De have gjort hende frimodig og vist hende som det uskyldige og tvungne offer for moderen og fru de la Pommeraye. Så skulle den grusomste behandling have tvunget hende mod hendes vilje til i løbet af et år at tage del i denne kæde af misgerninger. På den måde skulle man have forberedt hendes forsoning med sin mand. Når man indfører en person på scenen, må rollen være en helhed. Men jeg må spørge Dem,

fortryllende værtinde: Er den pige, der er i komplot med de to forbryderiske kvinder, den samme, som vi har set ligge bønfaldende for sin husbonds fødder? De har syndet mod Aristoteles, Horats', de Vidas og Le Bossus regler.

Værtinden: Jeg kender hverken aristokraten eller den pukkelryggede. Jeg har fortalt Dem sagen, som den er passeret, uden at udelade noget eller føje noget til. Og hvem ved, hvad der skete i den unge piges hjerte, og om hun ikke i de øjeblikke, hvor hun måske syntes at handle mest letfærdigt, ikke i al hemmelighed var fortæret af sorg?

Jacques: Fru værtinde, denne gang må jeg være enig med min herre, der vil tilgive mig, siden det sker så sjældent og med hans Bossu, som jeg slet ikke kender og de to andre herrer, han har citeret, og som jeg ikke kender spor mere. Hvis frøken Duquenoi, tidligere la d'Aisnon, havde været et godt barn, måtte man have set det.

Værtinden: Godt barn eller ej, i hvert fald er hun nu en udmærket kone. Og sikkert og vist er det, at hendes mand er tilfreds som en konge og ikke vil bytte hende bort for nogen anden.

Herren: Det ønsker jeg ham til lykke med. Han har haft mere lykke end forstand.

Værtinden: Og jeg ønsker Dem godnat. Det er sent, og det er nødvendigt, at jeg er den sidste, der går i seng, og den første, der står op. Det er en forbandet virksomhed! Godnat, mine herrer, godnat. Jeg har lovet Dem, jeg kan ikke huske i hvilken anledning, historien om et besynderligt giftermål, og jeg tror, jeg har holdt ord. Jeg tror ikke, hr. Jacques, at De vil have svært

ved at falde i søvn. Deres øjne er allerede halvt faldt til. Godnat, hr. Jacques.

Herren: Nå, fru værtinde, er der ingen mulighed for at få Deres egne eventyr at høre?

Værtinden: Nej.

Jacques: Det er dog en rasende trang, De har til at høre eventyr.

Herren: Det er rigtigt. De belærer mig og morer mig. En god fortæller er sjælden.

Jacques: Og derfor bryder jeg mig ikke om andre end de historier, jeg selv fortæller.

Herren: Du holder mere af at tale dårligt end at tie stille.

Jacques: Netop.

Herren: Og jeg foretrækker at høre noget dårligt fortalt fremfor ikke at høre noget.

Jacques: Det er bekvemt for os begge to.

Jeg ved ikke, hvor værtinden, Jacques og hans herre havde deres forstand, siden de ikke fandt en eneste ting, der kunne tjene til forsvar for frøken Duquenoi. Forstår pigen i det hele taget noget af fru de la Pommerayes kunstigheder? Ville hun ikke hellere have taget imod marquisens tilbud og taget ham til elsker end til ægtemand? Var hun ikke stadig under indflydelse af fru de la Pommerayes despotiske trusler? Kan man laste hende for hendes afsky for en frygtelig og nedværdigende tilstand? Og hvis man tager det standpunkt at agte hende højere af den grund, kan man så kræve så megen finfølelse, så mange skrupler af hende i valget af midlerne til at komme ud af den?

Og tror De, læser, at forsvaret for fru de la Pommeraye er sværere at føre? Det ville måske være Dem behageligere at høre Jacques' og hans herres mening om dette emne. Men de havde så meget andet interessant at tale om, at de formodentlig havde forsømt dette. Tillad altså, at jeg et øjeblik beskæftiger mig med det.

De bliver rasende blot ved navnet fru de la Pommeraye og udbryder: Å, den forfærdelige kvinde, den hyklerske, den forbryderske. – Nu ikke nogen udbrud, ingen vrede, ingen partiskhed. Lad os nu se fornuftigt på sagen. Der øves hver dag handlinger, der er skændige uden nogen genialitet. De kan hade, De kan frygte fru de la Pommeraye, men De kan ikke foragte hende. Hendes hævn er bedsk, men den er ikke plettet af nogen selviskhed. Det blev ikke sagt, at hun kastede den diamant, marquisen havde foræret hende, i ansigtet på ham. Men det gjorde hun. Det har jeg fra de sikreste kilder. Det drejede sig ikke om at forøge sin formue eller opnå nogen hæderstitel. Hvad er der at sige, om hun havde gjort det for at skaffe en ægtemand en belønning for hans fortjenester. Hvis hun havde givet sig hen til en minister eller til en embedsmand for en orden eller et regiment til sin mand. Eller til en gejstlig, der uddelte præbender for et rigt abbedi. Det ville De have syntes var ganske naturligt. Det er nu engang skik og brug. Men når hun hævner sig for en fornærmelse, så oprøres De mod hende i stedet for at se, at hendes vrede ikke forarger Dem, uden fordi De ikke selv er i stand til at føle den så dybt, eller fordi De ikke regner en kvindes dyd noget videre. Har De tænkt lidt over, hvad fru de la Pommeraye har ofret marquisen? Jeg siger ikke noget om, at hendes pung altid stod ham åben, og at

han gennem adskillige år ikke havde andet hus, andet bord end hendes. Det vil De bare ryste på hovedet af. Men hun havde rettet sig efter alle hans ønsker og hans smag i hver henseende. For at behage ham havde hun lagt sit liv helt om. Hun nød i selskabet den højeste agtelse på grund af sine sæders renhed. Nu gik hun ned på det almindelige niveau. Man sagde om hende, da hun havde taget imod marquisens hyldest: Nå, nu er den vidunderlige marquise endelig blevet en af vore. – Hun mærkede om sig de ironiske smil. Hun havde hørt de spøgefulde bemærkninger og rødmet over dem og sænket blikket. Hun havde tømt hele den bitre kalk, der beredes de kvinder, hvis korrekte optræden i lang tid har været i vejen for de dårlige sæder hos hendes omgivelser. Hun havde tålt alle de ubehageligheder, hvorved man hævner sig på dem, der har været så sippede, at de har stillet deres hæderlighed til skue. Hun var forfængelig. Hun ville være død af smerte hellere end, efter at have båret skammen ved at have forladt dydens vej, at skulle vise verden latterligheden ved at være ladt i stikken. Hun var på det punkt, hvor tabet af en elsker ikke erstattes. Sådan var hendes karakter, at det, der var sket, fordømte hende til kedsomheden og ensomheden.

En mand dolker en anden mand for en håndbevægelse, for en benægtelse. Og så skulle en kvinde, der er fortabt, vanæret, forrådt, ikke have lov at kaste forræderen i armene på en kurtisane? Å, læser, du er letfærdig i din ros og meget streng i din fordømmelse. Men, vil De sige, det er meget mere fremgangsmåden end selve sagen, jeg bebrejder hende. Jeg har ikke følelse for en harme, der er gemt så længe, for et væv af løgn og bedrag, der varer næsten et år. Det har jeg heller ikke,

og det har hverken Jacques, hans herre eller værtinden. Men De tilgiver alt i den første bevægelse. Men jeg siger Dem, at hvis andres første bevægelse er kort, så varer den længe hos fru de la Pommeraye og kvinder af hendes karakter. Deres sjæl bliver stundom hele deres liv den samme som i krænkelsens første øjeblik. Og hvad urimeligt, hvad uretfærdigt er der i det? Jeg kan ikke se andet, end at forræderi ville blive mindre almindeligt. Jeg er i høj grad tilhænger af en lov, der fordømte den til kurtisanerne, der havde forført og forladt en hæderlig kvinde: Den gemene mand til de gemene kvinder.

Mens jeg snakker, snorker Jacques' herre, som om han havde hørt på mig. Og Jacques, hvis benmuskler nægtede at gøre tjeneste, dingler rundt i værelset i bar skjorte og med bare fødder, støder imod alt, han møder og vækker sin herre, der mellem sengeforhængene siger til ham: – Jacques, du er drukken.

– Eller næsten!

– Hvornår har du tænkt dig at gå i seng?

– Straks, herre. Men der er bare det – der er det –

– Hvad er der?

– Der er en rest, der står og bliver doven i den flaske. Jeg kan ikke fordrage flasker, der ikke er tømt helt. Det vil stå mig i hovedet, når jeg er kommet i seng. Der skal ikke mere til, for at jeg ikke lukker et øje. Vor værtinde er min tro en storartet kvinde, og hendes vin er også storartet. Det ville være synd at lade den stå og blive doven. – Nu er den snart i ly – den bliver ikke doven mere. – og stammende og på bare ben og i bar skjorte havde Jacques ekspederet to, tre bredfyldte mål uden

mellemled – som han udtrykte det, det vil sige fra flasken i glasset og fra glasset i munden. Der er to versioner angående, hvad derpå fulgte, efter at han havde slukket lyset. Nogle påstår, at han gav sig til at famle sig frem langs væggen uden at kunne finde sin seng, og at han sagde: – Den er der minsandten ikke mere, og hvis den er der, står det skrevet histoppe, at jeg ikke skal finde den. Og hvad enten det er det ene eller det andet, må jeg undvære den. Og at han tog det parti at strække sig på stolene. Andre hævder, at han fik benene rodet ind mellem stolebenene, faldt om på gulvet og blev liggende der. I morgen eller i overmorgen, når De har hvilet hovedet, kan De vælge den af de to versioner, der passer Dem bedst.

Vore to rejsende, der var kommet sent til ro og varme i hovederne af vinen, sov til langt op på morgenen. Jacques på gulvet eller på stolene alt efter, hvilken version De vælger. Hans herre mere bekvemt i sengen. Værtinden kom og meddelte dem, at det ikke tegnede til godt vejr, men, at selv om vejret tillod dem at fortsætte deres vej, ville det være livsfarligt, eller de ville blive standset af det stigende vand i den å, de skulle over. Der var flere ryttere, der ikke havde villet tro det, som var blevet tvunget til at vende om. Herren sagde til Jacques: – Hvad skal vi gøre? Jacques svarede: – Lad os først spise frokost med værtinden. Det vil klare det. Værtinden svor på, at det var klogt tænkt. Frokosten blev serveret. Værtinden havde ikke noget større ønske end at være i godt humør. Jacques' herre var villig i så henseende, men Jacques selv begyndte at blive lidende. Han spiste med modvilje, drak kun lidt og var tavs. Det sidste var navnlig et alvorligt symptom. Det var følgen af den dårlige nat,

han havde haft, og det dårlige leje. Han klagede over smerter i alle lemmer. Hans ru røst tydede på en halslidelse. Hans herre rådede ham til at gå i seng. Men han ville ikke gøre noget. Værtinden foreslog ham en løgsuppe. Han bad om, der måtte blive tændt op i værelset, for han havde kuldegysninger. Og at han måtte få noget havresuppe og en flaske hvid vin. Hvilket skete med det samme. Så gik værtinden, og Jacques var alene med sin herre. Herren gik hen til vinduet og sagde: – Det er dog fanden til vejr! Og idet han vendte sig om til Jacques, tilføjede han: – Nu er der en god lejlighed til at fortsætte og fuldende din kærlighedshistorie! Men man taler ikke godt om kærlighed og andre ting, når man har smerter. Prøv dig frem, og hvis du kan fortsætte, så gør det. Hvis ikke, så drik din havresuppe og sov.

Jacques hævdede, at tavshed var usund for ham. Og at han var et sludredyr. Og at den væsentligste fordel ved hans stilling, den, der betød mest for ham, var friheden til at holde sig skadesløs for de ti år med kneblen i munden, han havde tilbragt hos sin bedstefader, Himlen være ham nådig.

Herren: Men så snak da, siden det morer os begge. Du var ved, jeg kan ikke mere huske, hvad for et uhæderligt forslag af sårlægens kone. Jeg tror, det drejede sig om at få den læge, der var på slottet, smidt ud og anbringe manden i hans sted.

Jacques: Nu er jeg der. Men lad os væde ganen.

Jacques fyldte et stort krus med havresuppe, hældte lidt hvidvin i og slugte indholdet. Det var en recept, han havde fra sin kaptajn, og som hr. Tissot, der havde den fra Jacques, anbefaler i sin bog om behandling af almindelige sygdomme. Den hvide vin, sagde Jacques og hr. Tissot, driver vandet, er diuretisk, hjælper på havresuppens flade smag og opretholder

mavens og indvoldenes tonus. Da Jacques havde tømt sit krus, fortsatte han:

– Nu har jeg altså forladt lægens hus, er steget til vogns, er ankommet til slottet og er omgivet af alle dets beboere.

Herren: Kendte de noget til dig?

Jacques: Ja, det gjorde de. Kan De huske, der var noget med en kone og en krukke olie?

Herren: Ja, det kan jeg godt.

Jacques: Hun gik til hånde hos intendanten og tjenestefolkene. Jeanne havde på slottet udbredt sig over den barmhjertighed, jeg havde vist hende. Min gode gerning var kommet slottets herre for øre, og man havde heller ikke ladet ham i uvidenhed om de spark og næveslag, hvormed den var blevet belønnet på landevejen. Han havde givet ordre til at finde mig og bringe mig til ham. Og så er jeg der altså. Man ser på mig, man udspørger mig, man beundrer mig. Jeanne omfavnede og takkede mig. – Indlogér ham bekvemt, sagde herren til sine folk – og sørg for, at han ikke kommer til at savne noget. Og til slottets kirurg sagde han: – De fører stadig tilsyn med ham! – Alt blev udført til punkt og prikke. Nu kan man sige, at det var rigtigt eller galt at bruge sine penge på den måde. Men, ikke sandt, hvem ved, hvad der står skrevet histoppe? Man kan også sige, det er en ulykke at blive slået fordærvet, – men uden de to begivenheder ville hr. Desglands aldrig have hørt tale om Jacques.

Herren: Hr. Desglands, herren til Miremont! Det er på slottet Miremont, du er? Hos min gamle ven, fader til hr. Desforges, provinsens intendant.

Jacques: Netop! Og den unge, slanke brunette med de sorte øjne –

Herren: Er Denise, Jeannes datter?

Jacques: Ja, det er hende.

Herren: Ja, du har ret; hun er en af de kønneste og anstændigste skabninger i tyve miles omkreds. Jeg og de fleste af slottets gæster har uden held gjort alt for at forføre hende. Og der var ikke en af os, der ikke ville have begået store dårskaber for hendes skyld, hvis hun ville have gjort en lille en for hans skyld.

Da Jacques her holdt op at tale, sagde herren til ham: – Hvad tænker du på, hvad er det, du gør?

Jacques: Jeg beder.

Herren: Beder du?

Jacques: Til tider.

Herren: Og hvad siger du?

Jacques: Jeg siger: Du, der har skabt den store bog, og som med din hånd har skrevet alt, hvad der står skrevet histoppe. Du har vidst altid, hvad der skal blive mig til del. Din vilje ske! Amen!

Herren: Skulle du ikke hellere tie stille?

Jacques: Måske ja, måske nej. Og hvad der så sker, ville jeg hverken glæde mig eller sørge, hvis jeg var herre over mig selv. Men jeg er ikke konsekvent, jeg glemmer mine principper eller min kaptajns lærdomme og ler og græder som en tåbe.

Herren: Lo din kaptajn aldrig, græd han aldrig?

Jacques: Kun sjældent: – Jeanne kom ind til mig om morgenen med sin datter, og idet hun først henvendte sig til mig, sagde hun: – Herre, De er nu i et smukt slot, hvor De vil få det lidt

bedre end hos Deres kirurg. Navnlig i begyndelsen vil der blive sørget storartet for Dem. Men jeg kender tjenestefolk. Jeg har selv været det længe nok. Lidt efter lidt bliver ivrigheden mindre. Herskabet tænker ikke længere på Dem. Og hvis Deres sygdom varer ved, bliver De glemt, ja, så fuldstændig glemt, at hvis De skulle få lyst at dø af sult, så ville det lykkes Dem. Og idet hun derefter henvendte sig til sin datter, sagde hun: – Hør her, Denise, jeg ønsker, at du skal se til den herre fire gange om dagen: om morgenen, ved middagstid, klokken fem og ved aftensmadstid. Jeg vil have, at du skal adlyde ham, som det var mig. Nu har jeg sagt det, og så gør du det.

Herren: Ved du, hvad der er sket med den stakkels Desglands?

Jacques: Nej. Men hvis de ønsker, jeg har gjort for hans lykke, ikke er gået i opfyldelse, er det ikke, fordi de ikke var oprigtige. Det var ham, der skaffede mig til kommandør de la Boulaye, der døde på Malta. Han skaffede mig til kaptajnen, hans ældre broder, der måske nu er død af en fistel. Fra ham kom jeg til den yngre broder, der var generaladvokat i Toulouse, som blev gal, og som familien lod indespærre. Fra ham kom jeg til grev de Tourville, der hellere ville lade skægget gro i en kapucinerkappe end sætte sit liv i fare. Grev de Tourville fik mig anbragt hos fru marquisen af Belloy, der stak af til London med en udlænding. Hun fik mig til en af sine fætre, der ruinerede sig med kvinder og tog til øerne. Og fætteren, der anbefalede mig til en hr. Herissant, der var ågerkarl af profession og som bagmand havde en hr. de Rusai, der fik mig ind hos frøken Isselin, som De holder og som anbragte mig hos Dem, som jeg vil få mit brød hos på mine gamle dage, som De har lovet mig, hvis jeg

bliver hos Dem. Og der er ingen sandsynlighed for, at vi skilles. Jacques er skabt for Dem og De for ham.

Herren: Ved du hvad, Jacques, du har været i mange huse i kort tid.

Jacques: Det er sandt. Somme tider er jeg blevet afskediget.

Herren: Hvorfor?

Jacques: Fordi jeg er født snaksom, og de mennesker ville have, man skulle tie stille. Det er ikke som Dem, der ville afskedige mig i morgen, hvis jeg holdt op med at snakke. Jeg har netop den last, der passer for Dem. Men hvad er det dog, der er hændt hr. Desglands? Fortæl mig det, mens jeg laver mig en gang havresuppe.

Herren: Du har boet i hans slot og har aldrig hørt tale om hans plaster?

Jacques: Nej.

Herren: Den historie må vi vente med, til vi er undervejs. Den anden er kort. Han havde tjent sine penge ved spil. Han knyttede sig til en kvinde, du har kunnet se på slottet, en åndfuld, alvorlig kvinde, ejendommelig og hård. Denne kvinde sagde engang til ham: – Enten elsker De mig højere end Deres spil, og i så fald giver De mig Deres æresord på ikke at spille mere, eller også elsker De spillet højere, og i så fald skal De ikke tale til mig om Deres lidenskabelige kærlighed, men blive ved at spille, så meget De har lyst. Desglands gav sit æresord på, at han ikke ville spille mere. – Hverken det store eller det lille spil? – Intet af dem. I omtrent ti år levede de sammen på slottet, som du kender, da Desglands, der blev kaldt til byen i en forretningssag, havde det uheld hos sin sagfører at træffe en af sine gamle spillekammerater, der slæbte ham med til middag

på en spillebule, hvor han på en aften tabte alt, hvad han ejede. Hans elskerinde var ubøjelig. Hun var rig, gav ham en beskeden pension og skilte sig for bestandig fra ham.

Jacques: Det gør mig ondt. Han var en hædersmand.

Herren: Hvordan går det med halsen?

Jacques: Dårligt.

Herren: Det er, fordi du taler for meget og drikker for lidt.

Jacques: Det er, fordi jeg ikke bryder mig om havresuppe, men elsker at tale.

Herren: Nå, Jacques, nu er du altså hos Desglands og er sammen med Denise, og Denise har fået besked af sin mor om at besøge dig mindst fire gange om dagen. Den lille skurk! At foretrække en Jacques!

Jacques: En Jacques! En Jacques, herre, er en mand som enhver anden.

Herren: Du tager fejl, Jacques, en Jacques er ikke en mand som enhver anden.

Jacques: Somme tider bedre end en anden.

Herren: Du forglemmer dig, Jacques. Genoptag dine kærlighedshistorier og husk på, at du ikke er og aldrig bliver andet end en Jacques.

Jacques: Hvis ikke Jacques i den hytte, hvor vi traf røverne, havde været lidt mere end sin herre –

Herren: Jacques, du er en uforskammet knægt. Du misbruger min godhed. Hvis jeg har gjort den dumhed at hæve dig op fra den plads, hvor du hører hjemme, så skal jeg nok vide at anbringe dig der igen. Tag din flaske og din kedel og gå nedenunder.

Jacques: Det er bare noget, De siger, herre. Jeg har det så godt her, og jeg går ikke ned.

Herren: Jeg siger dig, du går ned.

Jacques: Jeg er sikker på, De siger galt. Mener De virkelig, herre, efter at jeg i ti år har været vant til at leve på lige fod? –

Herren: Jeg ønsker, det skal høre op.

Jacques: Efter at De har fundet Dem i alle mine uforskammetheder?

Herren: Det vil jeg ikke mere.

Jacques: Efter at have ladet mig sidde til bords med Dem, kaldt mig Deres ven? –

Herren: Du ved ikke, hvad navnet ven betyder, når det er en overordnet, der giver en underordnet det.

Jacques: Når man ved, at alle de ordrer, De giver, ikke er andet end et slag i luften, når De ikke bliver stadfæstet af Jacques. – Efter at have knyttet vore navne i den grad sammen, at det ene ikke nævnes uden det andet, og at alverden siger Jacques og hans herre, behager det Dem midt i at skille dem! Næ, herre, det skal ikke ske. Det er skrevet histoppe, at så længe Jacques lever, så længe hans herre lever, og selv efter, de begge er døde, vil man sige Jacques og hans herre.

Herren: Og jeg siger: Jacques, du går nedenunder, og du gør det straks, fordi jeg giver dig ordre til det.

Jacques: Herre, giv mig enhver anden ordre, hvis De vil have, at jeg skal adlyde.

Her rejste Jacques' herre sig, tog ham i knaphullet og sagde alvorligt til ham: – Gå ned!

Jacques svarede ham koldt: – Jeg går ikke ned.

Herren rystede ham stærkt og sagde: – Gå ned, din slyngel, adlyd mig.

Jacques svarede ham koldt igen: – Lad gå med slyngel! Men slynglen går ikke ned. Hør nu her, herre. Det, jeg, som man siger, har i hovedet, har jeg ikke i hælene. De ophidser Dem uden nytte. Jacques bliver, hvor han er og går ikke ned.

Og efter at Jacques og hans herre hidindtil har behersket sig, bryder de nu løs begge to og råber i munden på hinanden: – Vil du gå ned!

– Jeg vil ikke gå ned.

– Du skal gå ned.

– Jeg går ikke ned.

Ved spektaklet kom værtinden op og spurgte, hvad der var på færde. Men i første øjeblik fik hun ikke svar. De blev ved at råbe: – Du går ned! – og: – Jeg går ikke ned! Til sidst gik herren tung om hjertet frem og tilbage på gulvet og mumlede: – Har man nogen sinde set noget lignende? Hvortil værtinden, der stod helt forbløffet, sagde: – Hør, mine herrer, hvad drejer det sig om?

Og hvortil Jacques ganske uanfægtet svarede værtinden: – Det er min herre, det løber rundt for. Han er gal.

Herren: Det er noget dumt sludder, du siger.

Jacques: Ganske som De vil.

Herren (til værtinden): *Har* De hørt mage?

Værtinden: Han har uret. Men ro, ro. Tal én ad gangen, så jeg kan blive klar over, hvad det drejer sig om.

Herren (til Jacques): – Tal, din slyngel!

Jacques (til herren): – Tal selv.

Værtinden (til Jacques): – Hør nu, hr. Jacques, tal nu. Deres herre befaler det, og en herre er nu engang en herre.

Jacques forklarede værtinden sagen. Efter at have hørt forklaringen, sagde værtinden: – Mine herrer, vil De tage mig til voldgiftsdommer?

Jacques og *hans herre* på én gang: – Gerne, fru værtinde, meget gerne.

Værtinden: Og De giver mig Deres æresord på at rette Dem efter min kendelse?

Jacques og *hans herre:* – På ære! På ære!

Derefter sætter værtinden sig ved bordet og taler og opfører sig som en højtidelig embedsmand, idet hun siger:

– Havende hørt hr. Jacques' forklaring og efter kendsgerningerne, der viser, at Jacques' herre er en god, en meget god, en alt for god herre, og såsom Jacques ikke er nogen dårlig tjener om end noget tilbøjelig til at forveksle den absolutte og uigenkaldelige besiddelse af en ret med den rent forbigående, annullerer jeg den lighed, der i tidens løb er blevet etableret parterne imellem, men opretter den straks igen. Jacques vil have at gå ned, men derefter komme op igen. Han vil indtræde i alle de prærogativer, han har nydt til dato. Hans herre vil have at række ham hånden og sige med venlighed til ham: – Goddag, Jacques, det glæder mig at se dig – og Jacques vil have at svare: – Og jeg, herre, er henrykt over at træffe Dem igen. – Og jeg forbyder, at der nogen sinde bliver tale om den sag, og at spørgsmålet om herrens og tjenerens prærogativ bliver drøftet i fremtiden. Det er altså vor vilje, at den ene skal befale og den anden adlyde, alt efter bedste evne, og at der skal

råde med hensyn til, hvad den ene kan, og den anden skal, den samme dunkelhed som før.

Efter at have sluttet denne udtalelse, som hun havde hugget i et eller andet værk i tiden, offentliggjort i anledning af en lignende strid, hvor man fra den ene ende af kongeriget havde hørt herren råbe til sin tjener: – Du skal gå ned, mens tjeneren på sin side råber: – Jeg går ikke ned! – sagde hun til Jacques: – Giv mig nu armen uden mere vrøvl. – Jacques råbte smerteligt: – Det står altså skrevet histoppe, at jeg skal gå ned. –

Værtinden (til Jacques): – Det var skrevet histoppe, at i det øjeblik, man tager en herre, går man ned og op, frem og tilbage, eller bliver hvor man er, og uden at benene kan nægte at adlyde hovedets ordre. Giv mig så armen, så at min ordre kan blive udført. –

Jacques gav værtinden armen. Men næppe var de kommet over dørtærsklen, før herren styrtede hen og omfavnede Jacques og forlod ham for at omfavne værtinden. Og alt imens disse omfavnelser foregik, sagde herren: – Det står skrevet histoppe, at jeg aldrig skal blive af med den original, og at så længe jeg lever, skal han være min herre og jeg hans tjener. Værtinden tilføjede: – Og jævnt set befinder ingen af Dem sig dårligere derved.

Efter at værtinden havde skilt trætten, som hun troede var den første, og som ikke var den hundrede af den slags, og havde anbragt Jacques på hans plads igen, gik hun til sit arbejde, og herren sagde til Jacques: – Nu, da vi koldblodigt er i stand til at se sundt på sagen, vil du så ikke indrømme –?

Jacques: Jeg vil indrømme, at når man har givet sit æresord, må man holde det. Og da vi har lovet dommeren ikke mere at

komme tilbage til den sag, må vi lade være at tale om den.

Herren: Du har ret.

Jacques: Men uden at komme tilbage til denne sag kunne vi så ikke prøve på forhånd at undgå hundrede andre ved en eller anden fornuftig ordning.

Herren: Det går jeg med til.

Jacques: Lad os først fastslå: Punkt 1. Eftersom det er skrevet histoppe, at jeg er Dem uundværlig, at De ikke kan klare Dem uden mig, vil jeg misbruge denne fordel alle de gange, lejligheden tilbyder sig.

Herren: Jamen sådan noget har man da aldrig før fastslået.

Jacques: Fastslået eller ikke fastslået. Den slags har eksisteret til alle tider, eksisterer i dag og vil gøre det, så længe verden består. Tror De ikke, at andre ligesom De har søgt at slippe udenom, og at De er i stand til det mere end andre? Frigør Dem fra denne idé og underkast Dem den nødvendighedens lov, som det ikke står i Deres magt at slippe udenom.

Lad os endvidere fastslå punkt 2. Eftersom det er lige så umuligt for Jacques ikke at være klar over sin magt over sin herre, som det er for hans herre at miskende sin svaghed og frigøre sig for sin overbærenhed, bør det sig, at Jacques er uforskammet, og at hans herre, for fredens skyld, ikke lægger mærke til det. Alt det er ordnet uden vort vidende, alt det er beseglet histoppe, i det øjeblik naturen skabte Jacques og hans herre. Det blev besluttet, at De skulle have titlen og jeg realiteten. Hvis De vil modsætte Dem naturens vilje, kommer De ingen vegne.

Herren: Men på den måde er din lod bedre end min.

Jacques: Hvem benægter det?

Herren: Men ud fra den betragtning skulle jeg jo tage din stilling og du min.

Jacques: Ved De, hvad der så ville ske? De ville miste titlen, men ikke opnå realiteten. Lad os blive, som vi er, vi har det meget godt begge to. Og måtte resten af vort liv give årsag til dannelsen af et mundheld!

Herren: Hvad for et mundheld?

Jacques: "Jacques leder sin herre". Vi vil være de første, på hvem det anvendes, men man vil anvende det om tusind andre, der er mere værd end De og jeg.

Herren: Det synes mig hårdt, meget hårdt.

Jacques: Herre, kære herre, De vil kæmpe mod en torn, som blot vil stikke Dem endnu dybere. Det er altså, hvad der er vor overenskomst.

Herren: Og hvad betydning har vort samtykke overfor, hvad der er nødvendighedens lov?

Jacques: Megen. Tror De, det er unyttigt at vide én gang for alle, rent og klart, hvad man har at holde sig til? Alle vore stridigheder indtil nu er blot kommet, fordi vi ikke har sagt hinanden det klart, at De kaldes min herre, og at det er mig, der er det. Men nu ved vi det, og vi behøver blot at gå frem efter det.

Herren: Men hvor fanden har du lært det?

Jacques: I den store bog. Å, kære herre, man kan reflektere, meditere, studere alverdens bøger, så er man dog ikke andet end en lille skriverdreng, når man ikke har læst i den store bog.

Om eftermiddagen klarede vejret op. Nogle rejsende påstod nu, at bækken var til at vade over. Jacques gik ned. Herren betalte værtinden rigeligt. Og nu var der en mængde rejsende

ved herbergets port, der forberedte sig til at fortsætte deres rejse. Blandt dem var Jacques og hans herre og manden med det mærkelige ægteskab og hans ledsager. Fodgængerne tog deres rejsesække og stokke, andre arrangerede dem i deres pakvogne eller køretøjer, rytterne er steget til hest og tømmer det sidste bæger. Den elskværdige værtinde holder en flaske i hånden, lader byde glas og fylder dem uden at glemme sit eget. Man siger hende forbindtligheder. Hun svarer med høflighed og spøg. Man giver hesten sporerne, hilser og tager af sted.

Det hændte, at marquis des Arcis og hans rejseledsager skulle samme vej som Jacques og hans herre. Af disse personer er der kun en, De ikke kender. Han var næppe mere end to-tre og tyve år. Hans ansigt udtrykte frygtsomhed, han bar hovedet lidt hældet mod venstre skulder. Han var tavs og var ikke videre verdensvant. Hvis han skulle hilse på nogen, bukkede han overkroppen uden at røre benene. Når han sad, havde han den vane at tage frakkeskøderne og samle dem over lårene, holde hænderne i lommen på skøderne og høre på den, der talte, med næsten lukkede øjne. På denne besynderlige holdning gættede Jacques ham, og idet han nærmede munden til sin herres øre, sagde han: – Jeg tør vædde på, at den unge mand har båret munkekutte.

– Og hvorfor det, Jacques?

– De skal få det at se.

Vore fire rejsende fulgtes. De snakkede om regnen, om det gode vejr, om værtinden, om værten, om striden mellem marquis des Arcis og værtinden, om Nicole. Denne forsultne og snavsede lille tævehund var ustandselig kommet og havde gnedet sig op ad hans strømper, efter forgæves et par gange at

have forsøgt at jage den væk med servietten, var han blevet utålmodig og havde givet den et spark. – Og så kom samtalen ind på kvindernes besynderlige forkærlighed for dyr. Hver sagde sin mening om sagen. Og henvendt til Jacques sagde herren: – Og hvad mener du så, Jacques?

Jacques spurgte sin herre, om han ikke havde lagt mærke til, at småfolk, selv om de var nok så elendige og ikke havde til det tørre brød, altid havde noget til hundene. Og han spurgte, om han ikke havde lagt mærke til, at de hunde, der var opdraget til at gå på to, danse, apportere, springe på kommando eller ligge todt, var de ulykkeligste dyr i verden. Hvoraf han drog den slutning, at mennesket altid vil have en eller flere at kommandere med, og da dyrene befinder sig i samfundet straks under de lavest stillede borgere, der bliver kommanderet af alle de andre samfundsklasser, anskaffer de sig et dyr for også at have nogen at kommandere med. Altså, sagde Jacques, har hver sin hund. Ministeren er hund for kongen, departementschefen for ministeren, kvinden er hund for manden eller manden for kvinden. Når min herre får mig til at tale, når jeg hellere ville tie stille – hvilket i virkeligheden meget sjældent forekommer – når han får mig til at tie, når jeg hellere ville tale – hvilket er meget vanskeligt – når han forlanger, jeg skal fortælle min kærlighedshistorie, og jeg hellere ville fortælle noget andet, når jeg er begyndt på at fortælle mine kærlighedshistorier, og han afbryder mig – hvad er jeg så andet end hans hund? De svage er hund for de stærke.

Herren: Men, Jacques, den forkærlighed for dyr har jeg ikke alene lagt mærke til hos småfolk, jeg kender fornemme damer,

der er omgivet af en *meute* af hunde for ikke at tale om katte, papegøjer og fugle.

Jacques: Det er karikaturen af dem selv og dem, der omgiver dem. De elsker ingen, og ingen elsker dem. De kaster for hundene en følelse, de ikke ved, hvad de skal gøre af.

Marquisen: Det var et besynderligt synspunkt.

Herren: Hvad man giver dyrene, kunne man føde to eller tre ulykkelige mennesker med.

Jacques: Undrer det Dem nu for tiden?

Herren: Nej.

Marquisen af Arcis så på Jacques, smilede af hans ideer og sagde så henvendt til hans herre: – Det er ikke nogen almindelig tjener, De har der.

Herren: En tjener, det er meget venligt sagt. Det er mig, der er hans tjener, og der har ikke manglet meget i, at han ikke længere siden end i morges havde ført formelt bevis for det.

Alt mens de snakkede, nåede de natkvarteret og tog værelse sammen. Jacques' herre og marquisen spiste til aften sammen. Jacques og den unge mand fik serveret for sig selv. Herren skitserede i få ord for marquisen Jacques' historie og hans fatalistiske ideer. Marquisen talte om den unge mand, der ledsagede ham. Han havde været munk og var kommet ud af sit kloster på grund af et besynderligt eventyr. Der var nogle venner, der havde anbefalet ham, og nu var han, indtil noget bedre viste sig, blevet hans sekretær. Jacques' herre sagde: – Det er morsomt.

Marquisen: Hvad morsomt finder De i det?

Herren: Jeg taler om Jacques. Vi var knapt kommet ind i huset, før Jacques hviskede til mig: – Herre, se på den unge mand, jeg

tør vædde på, at han har været munk.

Marquisen: Han har truffet det rette, jeg ved ikke hvordan. Plejer De at gå tidligt i seng?

Herren: Nej, almindeligvis ikke. Og i aften så meget mindre som vi ikke har gjort mere end en halv dagsrejse.

– Hvis De ikke har noget nyttigere eller behageligere for, sagde marquisen, skal jeg fortælle Dem min sekretærs historie. Den er ikke helt almindelig.

Herren: Jeg vil med glæde høre på Dem.

3. afdeling

Jeg forstår Dem, læser, De siger til mig: Og Jacques' kærlighedshistorie? Tror De ikke, jeg er lige så nysgerrig som De? Skulle De have glemt, at Jacques elskede at tale og navnlig om sig selv. Det er en almindelig mani hos folk af hans stand. Det er noget, der hæver dem op af deres fornedrelse, der løfter dem op på scenen og pludselig forvandler dem til interessante personligheder. Hvad er det efter Deres mening, der drager den jævne befolkning til at overvære henrettelser? Umenneskelighed? De tager fejl: Folket er ikke umenneskeligt. De ville, om de kunne, rive den ulykkelige, om hvis skafot de trænges, ud af retfærdighedens hænder. Næ, det man går til Grèvepladsen for, er at overvære en scene, man kan fortælle om, når man kommer hjem til forstaden. Den eller en anden, det er ligegyldigt, bare man kan spille en rolle, kan samle naboerne om sig og blive hørt på. Arrangér en munter fest på boulevarden, og De skal se, at retterstederne ikke vil have mere publikum. Folket er begærligt efter skuespil, fordi man morer sig, mens man nyder det og morer sig endnu mere ved at fortælle om det, når man kommer hjem. Folket er forfærdeligt i sin vrede, men den varer ikke længe. Dets egen elendighed har gjort det medfølende. Det vender øjnene bort fra det rædselsfulde skuespil, det er kommet for at se. Det bliver blødgjort og græder på vejen hjem. – Alt det, jeg fortæller Dem her, har jeg fra Jacques, kære læser. Jeg tilstår det, fordi jeg ikke holder af at pynte mig med lånte fjer. Jacques anerkendte hverken dyden eller lasten. Han hævdede, at man var født

lykkelig eller ulykkelig. Når han hørte ordene belønning eller straf, trak han på skuldrene. Efter hans anskuelse var belønning en opmuntring for de gode, straf et skræmmemiddel for de onde. Hvad andet, når der ikke eksisterer nogen handlefrihed, og vor skæbne er skrevet histoppe? Han troede, at et menneske fulgte sin vej mod hæder eller skændsel lige så naturnødvendigt som en kugle, der havde bevidsthed, ville følge et bjergs skråning. Og at, hvis den kæde af årsager og virkninger, der udgør et menneskes liv fra dets fødsel til dets sidste suk, var os kendt, ville vi forblive overbevist om, at han har gjort det, han nødvendigvis måtte gøre. Jeg har adskillige gange modsagt ham, men uden virkning. Hvad skal man i virkeligheden svare den, der siger til Dem: Hvorledes end summen af de elementer, hvoraf jeg er sammensat, er, så er jeg én. Det var sådan, Jacques ræsonnerede under påvirkning af sin kaptajn. At skelne mellem en fysisk og en moralsk verden forekom ham blottet for mening. Hans kaptajn havde stoppet ham alle disse meninger i hovedet, som han havde øst af sin Spinoza, som han kunne udenad. Efter det system skulle man troet, at Jacques ikke glædede sig over noget, ikke var bevæget over noget. Men det passede dog ikke. Han opførte sig næsten som De og jeg. Han takkede sin velgører, for at han skulle vise ham velgerninger igen. Han kom i vrede over et uretfærdigt menneske, og når man bebrejder ham, at han så lignede hunden, der bed den sten, der havde ramt den, sagde han: Nej, nej, den sten, hunden bider i, forbedrer sig ikke, men det uretfærdige menneske ændrer sig under stokken. For øvrigt var han ofte inkonsekvent ligesom De og jeg og glemte sine principper, undtagen under nogle omstændigheder, hvor hans filosofi øjensynlig fik

herredømmet over ham. Så var det, han sagde: Det var nødvendigt, at det skete, for det var skrevet histoppe. Han prøvede på at forhindre ulykker, han var forsigtig, men med den største foragt for forsigtigheden. Men når det var sket, kom han tilbage til sit mundheld og var trøstet. For øvrigt var han en brav mand, åben, hæderlig, tapper, hengiven, trofast, meget stædig, endnu mere snakkesalig og ked af, ligesom De og jeg, at være begyndt på sine kærlighedshistorier næsten uden håb om at kunne fuldføre dem. Jeg råder Dem derfor, læser, til at tage Deres parti. Og i stedet for Jacques' kærlighedshistorie høre på marquisen af Arcis' fortælling om hans sekretærs eventyr. For øvrigt ser jeg den stakkels Jacques med halsen indsvøbt i et stort tørklæde. Hans feltflaske, der tidligere var fyldt med god vin, indeholdt nu havresuppe. Han hostede og bandede værtinden, de havde forladt, og hendes champagne, hvad han ikke havde gjort, om han havde tænkt på, at alt stod skrevet histoppe, selv hans forkølelse.

Og desuden, læser, altid disse kærlighedshistorier! En, to, tre, fire, som jeg har fortalt Dem. Tre eller fire, der kommer siden: Det er mange kærlighedshistorier. Det er på den anden side sandt, at når det er Dem, jeg skriver for, må man enten undvære Deres bifald eller følge Deres smag, og den er afgjort for kærlighedshistorier. Alle de fortællinger, De læser på vers eller prosa, er kærlighedshistorier. Næsten alle Deres poesier, elegier, idyller, sange, epistler, komedier, tragedier og operaer handler om kærlighed. Næsten ingen malerier og skulpturer er andet end fortællinger om kærlighed. Deres hele næring har, så længe De har eksisteret, ikke været andet end kærlighedshistorier, og De er ikke træt endnu. Man bliver holdt

på den kost længe endnu, mænd, kvinder, store og små børn, uden at blive træt af den. Jeg ville ønske, at fortællingen om marquis des Arcis' sekretær også var en kærlighedshistorie, men jeg er bange for, det ikke er det, og at De vil blive ked af det. Det er kedeligt for marquis des Arcis, for Jacques' herre, for Dem, læser, og for mig.

– Der kommer en tid, hvor næsten alle unge piger og unge mennesker bliver melankolske. De er pint af en ubestemt uro, der breder sig over alt, og som ikke finder noget, der beroliger den. De søger ensomhed, de græder. Klostrenes stilhed tiltrækker dem. Det billede af fred, der synes at herske i disse hellige boliger forfører dem. De tager den første udvikling af et temperament for Guds røst, der kalder dem. Og det er netop, når naturen kalder dem, at de optager en slags liv, der er lige modsat naturens bud. Fejltagelsen varer ikke ved. Naturens udtryk bliver mere klart. Fejltagelsen erkendes og den, der er indespærret i klostret angrer, smægter, falder i svaghed, i vanvid eller fortvivlelse. – Det var fortalen til marquisens fortælling. – Led ved verden i en alder af sytten år, forlod Richard (det er min sekretærs navn) sit fædrene hus og tog præmonstransernes dragt.

Herren: Præmonstransernes? Det kan jeg lide ham for. De er hvide som svaner. Og Sankt Norbert, der grundlagde ordenen, glemte kun en ting i sine regler. –

Marquisen: At tildele hver af munkene en vis-à-vis.

Herren: Hvis det ikke var skik, at kærlighedsguderne gik nøgne, ville de være forklædt som præmonstransermunke. Der hersker en besynderlig politik indenfor den orden. Man tillader

dens medlemmer hertuginden, marquisen, grevinden, præsidentinden, rådsherreinden, selv finansmandinden, men ikke nogen borgerlig dame. Hvor smuk end indehaversken er, ser De sjældent en præmonstranser i hendes butik.

Marquisen: Det var det samme, Richard har fortalt mig. Efter to års noviciat ville Richard have aflagt klosterløftet, hvis hans forældre ikke havde modsat sig det. Hans fader krævede, at han indtrådte i klostret og fik lov at prøve sin kaldelse, mens han overholdt alle klosterlivets bud i et år. Overenskomsten blev nøje overholdt fra begge sider. Da prøveåret under familiens øjne var forløbet, forlangte Richard at aflægge løftet. Hans fader sagde til ham: "Jeg har indrømmet dig et år til at tage din beslutning i, nu håber jeg, at du ikke vil nægte mig et til det samme. Jeg giver dig lov til at tilbringe det, hvor du vil." Under dette venteår knyttede ordenens abbed ham til sig. Det var i den tid, han blev impliceret i et af disse eventyr, der kun hænder i klostre. Abbeden hed fader Hudson. Fader Hudson havde et meget interessant ansigt. En høj pande, et ovalt ansigt, en ørnenæse, store blå øjne, kraftige kinder, en smuk mund, smukke tænder, hovedet dækket med en skov af hvidt hår, der føjede værdighed til hans interessante ansigt. Han havde ånd, kundskaber, munterhed og den fineste holdning og tale. Desuden kærlighed til orden og arbejde. Men han var tillige i besiddelse af den mest stormende lidenskabelighed, den vanvittigste hang til fornøjelser og kvinder, evnen til intrige drevet til det yderste, de mest opløste sæder, den absolutteste despoti i klostret. Da man overdrog ham ledelsen var klostret inficeret med en uvidende jansenisme. Studeringerne blev dårligt drevet, de verdslige forretninger vanskøttet, de religiøse

former forældet, gudstjenesterne celebreret på en upassende måde, de rum, der var tilovers, beboet af uheldige personer. Fader Hudson omvendte eller fjernede jansenisterne, ledede selv studierne, bragte orden i de verdslige forretninger, oprettede disciplin, jog de uheldige pensionærer ud, indførte regelmæssighed og anstændighed i gudstjenesten og gjorde sit klostersamfund til et af de mest opbyggende. Men den strenge tvang, han pålagde andre, unddrog han sig selv. Det jernåg, han lagde på sine underordnede, var han ikke så dum at dele. Således var munkene ophidset mod fader Hudson af et indeklemt raseri, der netop derfor var desmere heftigt og farligt. Hver var hans fjende og spion. Hver beskæftigede sig i hemmelighed med at udforske hans opførsel. Enhver førte i hemmelighed bog over hans skjulte udskejelser. Enhver var besluttet på at bringe ham i fordærv. Han gjorde ikke et skridt, der ikke blev fulgt. Så snart han havde indledet en intrige, var den kendt. Ordensabbeden havde et hus, der stødte op til klostret. Det havde to døre, en ud mod gaden, en mod klostret. Hudson havde ladet låsene bryde op. Selve abbediet blev sædet for natlige scener og abbedens seng for hans fornøjelser. Det var af døren ud mod gaden, at han, når natten var skredet frem, selv indførte kvinder af alle stænder i sin embedsbolig. Der serveredes udsøgte souper'er. Abbeden havde skriftestol og havde fordærvet alle dem af sine skriftebørn, der var ulejligheden værd. Blandt skriftebørnene var der en lille sukkerbagerske, der vakte opsigt i hele kvarteret ved sit koketteri og sine yndigheder. Hudson, der ikke kunne aflægge hende besøg, tog hende ind i sit serail. En sådan bortførelse

kunne ikke undgå at vække opsigt og vække ægtemandens og slægtningenes mistanke.

De opsøgte Hudson. Han modtog dem med en bestyrtet mine. Da de gode folk var i færd med at forklare ham deres bekymringer, ringer klosterklokken. Det var klokken seks om eftermiddagen. Hudson påbyder dem tavshed, blotter sit hoved, rejser sig og siger i en følelsesfuld og bevæget tone, mens han gør et stort korsets tegn: Angelus domini nuntiavit Mariæ ... Og faderen til sukkerbagersken og hendes brødre siger, skamfulde over deres mistanke, til ægtemanden: "Min søn, du er en tåbe, – min broder, har du ikke skam i livet! En mand, der siger Angelus, en helgen!" – En vinteraften, han var på vej hjem til klostret, blev han antastet af en af de skabninger, der antaster forbipasserende. Han finder hende køn, han følger hende. Næppe er han kommet ind, før politiet kommer til. Et eventyr som det havde bragt enhver anden i fordærv. Men Hudson er en mand med hoved, og hændelsen skaffede ham politiembedsmandens protektion og velvilje. Da han blev ført frem for ham, sagde han således: "Jeg hedder Hudson og er mit klosters øverste. Da jeg kom til var alt i uorden. Der var hverken videnskabeligt arbejde, disciplin eller gode sæder. Det åndelige blev skandaløst forsømt. De verdslige forretningers forsømthed truede klostret med forestående ruin. Jeg har bragt orden i alt det. Men jeg er et mandfolk, og jeg har foretrukket at henvende mig til en falden kvinde fremfor til en hæderlig. Så kan De nu foretage Dem med mig, hvad De vil." Embedsmanden anbefalede ham større forsigtighed i fremtiden, lovede ham diskretion med hensyn til dette eventyr og ytrede ønsket om at gøre hans nærmere bekendtskab.

Imidlertid havde de fjender, hvoraf han var omgivet, sendt ordenens øverste skrivelser, hvori var anført, hvad de vidste om Hudsons dårlige opførsel. Denne øverste var jansenit og følgelig tilbøjelig til at tage hævn over den forfølgelse, Hudson havde udsat hans meningsfæller for. Som følge deraf befuldmægtigede han to personer til at efterforske beskyldningerne og få dem verificeret i lovlig form, alt i stor hemmelighed. Min sekretær var en af disse.

Så blev altså to mænd, novicer, installeret i Hudsons hus og fulgte blindt de ordrer, der var blevet dem givet. De fik snart samlet en liste med flere forsyndelser end der skulle til for at sætte halvtreds munke *in pace*. Deres ophold havde været langt, men de havde båret sig så behændigt ad, at intet var blevet gennemskuet. Hudson var altså, så klog han end var, lige ved at være fortabt, uden selv at have mindste anelse om det. Dog forårsagede den ringe iver, de viste for at gøre ham deres opvartning, deres hemmelige rejser, det, at de gik meget ud, dels hver for sig, dels sammen, deres hyppige konferencer med de andre munke, de mennesker de besøgte og modtog besøg af, ham alligevel megen uro. Han udspionerede dem og lod dem udspionere. Og snart blev formålet med deres mission klart for ham. Han tabte ikke hovedet og spekulerede ivrigt over, hvordan han skulle, ikke selv komme i ly for uvejret, men få det ledet over hovederne på de to befuldmægtigede. Han bestemte sig for følgende mærkværdige udvej.

Han havde forført en ung pige, som han holdt skjult i en lille lejlighed i forstaden Saint-Medard. Han løber op til hende og holder følgende tale til hende: "Mit barn, alt er opdaget, vi er fortabte. Inden otte dage er du sat fast, og jeg ved ikke, hvad der

sker med mig. Men lad nu være at fortvivle og græd ikke. Hør nu bare på mig, og gør hvad jeg siger og gør det godt. Så skal jeg klare resten. I morgen tager jeg på landet. Mens jeg er borte, opsøger du de to munke, hvis navne jeg giver dig. Forlang at tale med dem i al hemmelighed. Når du er alene med dem, kaster du dig på knæ for dem, bønfalder om deres hjælp. Græd, hulk, riv dig i håret, fortæl dem hele vor historie og på en sådan måde, at den vækker den største medlidenhed med dig og den største afsky for mig."

"Hvad? Skulle jeg sige til dem –"

"Ja, du fortæller dem, hvem du er, at jeg har forført dig i skriftestolen, bortført dig fra dine slægtninge og forvist dig til det hus, hvor du er. Sig, at efter at jeg har berøvet dig din ære og styrtet dig ud i forbrydelsen, har jeg overladt dig til elendigheden. Sig, at du ikke mere ved, hvad der skal blive af dig."

"Men fader –"

"Gør som jeg foreskriver dig eller vær forberedt på, at vi begge er fortabte. De to munke vil ikke undlade at beklage dig, forsikre dig om deres hjælp og bede dig om et møde til, hvilket du skal indrømme dem. De vil skaffe sig oplysninger om dig og dine forældre, og da du ikke har sagt dem andet end, hvad sandt er, mistænker de dig ikke. Efter dette første og andet møde skal jeg foreskrive dig, hvad du skal foretage dig ved det tredje. Du skal bare tænke på at spille din rolle godt."

Alt gik, som Hudson havde tænkt sig. Han foretog en rejse til. De to befuldmægtigede gav pigen underretning om det. Hun kom igen til dem i klostret. De bad hende atter fortælle om sin ulykke. Mens hun fortalte til den ene, noterede den anden op.

De sukkede over hendes skæbne, meddelte hende, hvor fortvivlede hendes forældre var og lovede hende personlig sikkerhed og hævn over hendes forfører, men på betingelse af, at hun underskrev beretningen, de havde opnoteret. Dette syntes først at skræmme hende, men da man insisterede, gik hun med. Så var der ikke spørgsmål om andet end dag, tid og sted for opsætningen af aktstykket, noget der krævede tid og ro. – "Hvor vi er, kan det ikke ske. Hvis prioren kom tilbage, og han så dig – og hos mig, det vover jeg ikke at foreslå." – Pigebarnet og de befuldmægtigede skiltes og gav hinanden tid til at komme over vanskelighederne. Samme dag blev Hudson underrettet om, hvad der var sket. Han var fuld af glæde, han var nær sin triumf. Han skulle snart lære de grønskollinger, hvem de havde at gøre med. – "Skriv," sagde han til den unge pige, "og sæt dem stævne et sted, jeg skal anvise dig. Det er et sted, der sikkert vil passe dem. Det er et anstændigt hus og konen, der bor der, nyder den største agtelse hos de andre lejere i nabolaget." Men konen var en af dem, der under fromheds maske trænger sig ind i de bedste huse, med blid og salvelsesfuld tale og erhverver mødres og døtres fortrolighed for at få dem ud i uordentligt liv. Det var det, Hudson anvendte hende til. Hun var hans hjælperske. Indviede han hende i sin hemmelighed? Det ved jeg ikke. – De to, der var udsendt af ordenens øverste gik ind på at komme der. De er så sammen med den unge pige. Den snedige værtinde har trukket sig tilbage. Man begynder at føre til protokols, da der høres en støj i huset. – "Hvem ønsker de herrer at tale med?" – "Vi søger en fru Simon." (Det var damens navn). – "Det er hendes dør, De er ved." Der bliver banket voldsomt på døren.

"Skal jeg svare?" spørger den unge pige munkene.

"Svar!"

"Skal jeg lukke op?"

"Luk op!"

Den, der sagde det, var en politimand, som Hudson havde intim forbindelse med, for hvem kendte han ikke? Han havde sat ham ind i den fare, han svævede i og dikteret ham den rolle han skulle spille. – "Aha!" sagde politimanden, idet han trådte ind, "to munke i en tête-à-tête med en pige! Hun er ikke ilde!" Den unge pige havde klædt sig på på en sådan måde, at det var umuligt at tage fejl af hendes bestilling, eller hvad hun havde for med de to munke, hvoraf den ældste ikke var tredive år. De hævdede begge deres uskyldighed. Politimanden spøgte og tog den unge pige, der havde kastet sig for hans fødder og bad om nåde, under hagen. – "Vi er i et hæderligt hus," sagde munkene.

"Javel," sagde politimanden, "et hæderligt hus!"

Og de var kommet i et vigtigt anliggende.

"Ja, det vigtige anliggende, der har ført dem herhen, kender vi – ikke frøken?"

"Det er den rene sandhed, hvad de herrer siger."

Nu var det politimandens tur til at føre til protokols, og da der intet var i hans sagsfremstilling udover de rene fakta, blev de to munke nødt til at skrive under. Da de gik ned ad trapperne, stod alle lejerne på deres trappeafsatser, og foran porten var der et mægtigt opløb, en droske, vagt, der satte dem op i drosken, mens folk skældte og hujede. De havde deres kapper på og var fortvivlede. Den svigefulde politimand udbrød: "Ja, kære fædre, hvorfor også besøge sådanne steder og disse skabninger? Men der bliver ikke noget ud af det. Jeg har

politiets ordre til at give dem i hænderne på Deres abbed, der er en galant, overbærende mand. Han vil ikke gøre mere ud af sagen end den fortjener. Jeg tror ikke, man i Deres kloster har den samme skik som hos de grusomme kapucinere. Hvis det havde været kapucinere, De havde med at gøre, ville jeg beklage Dem." – Mens kommissæren talte, tog drosken vej mod klostret. Menneskemængden voksede, omgav vognen, løb i forvejen og efter i fuldt løb. Man hørte her: "Hvad er der på færde?" – "Det er munke!" – "Hvad har de lavet?" – "De er blot taget hos nogle piger ..." – "Præmonstransermunke hos piger! Ja, de går karmeliterne og franciskanerne i bedene – nu er de der!" Politimanden står af, banker, banker igen, banker tredje gang. Endelig bliver der lukket op. Man tilkalder Hudson, der lader vente mindst en halv time på sig, for at give skandalen så stort omfang som muligt. Endelig kommer han. Politimanden hvisker med ham, han lader til at mægle. Hudson afslår hårdt hans bøn. Endelig påtager han sig en alvorlig og fast mine og siger til ham: "Jeg har ingen løsagtige munke i mit kloster. De mennesker er to fremmede, jeg ikke kender, måske er det et par forklædte skælme, som De kan gøre med, hvad De har lyst!" Med disse ord lukkes porten. Betjenten stiger op i vognen igen og siger til de to stakkels djævle, der er mere døde end levende: "Jeg har gjort, hvad jeg kunne. Jeg havde aldrig troet, fader Hudson kunne være så hård. Men hvorfor fanden går I også til piger?"

"Hvis hun, De har truffet os med, er en pige, så er det aldeles ikke uanstændige grunde, der har ført os til hende."

"Å, kære fædre, det er en gammel politimand, I fortæller det! Hvem er I?"

"Vi er munke og den dragt, vi bærer, er vor."

"Tænk på, at i morgen må jeres sag opklares. Sig sandheden. Jeg kan måske hjælpe jer."

"Vi har talt sandhed. – Men hvor kører vi hen?"

"Til Lille Chatelet."

"Til fængslet?"

"Ja, det gør mig ondt."

Det var virkelig der, Richard og hans ledsager blev anbragt, men det var ikke Hudsons mening, at lade dem blive der. Han havde taget en postvogn og var kørt til Versailles. Der talte han med ministeren og fremstillede sagen på den måde, der passede ham: "Det er sådan noget, man udsætter sig for, når man vil indføre reformer i et kloster i forfald, og når man jager kætterne ud. Der mangler kun lidt i, at jeg var fortabt og vanæret. Og forfølgelserne ville ikke høre op med det. Alle de skændigheder, man kan beskylde en hæderlig mand for, vil De få at høre. Men jeg håber, Deres Excellence, at De vil erindre, at vor ordens øverste –"

– Jeg ved det, jeg ved det og beklager Dem. De tjenester, De har bevist kirken og Deres orden er ikke glemt. Herrens udvalgte har til alle tider været genstand for modgang, De har vist at bære det. Man bør efterligne Dem. De kan regne med kongens velvilje og beskyttelse. De munke, de munke! Jeg har selv været det og ved af erfaring, hvad de er i stand til.

– Om det så var så lykkeligt for kirken og staten, at Deres Eminence overlevede mig, ville jeg uden frygt gå videre.

– Jeg skal snarest klare Dem ud af det. Gå De blot rolig.

– Nej, monseigneur, nej, jeg kan ikke gå uden en udtrykkelig ordre, der frigiver de to slette munke.

– Jeg ser, at religionens og Deres dragts ære er Dem så magtpåliggende, at De glemmer personlige fornærmelser. Det er fuldt ud kristeligt, og det opbygger mig uden at det forbavser mig, når det gælder en mand som Dem. Sagen skal ikke volde nogen skandale.

– Å, monseigneur, De overvælder min sjæl med glæde! I øjeblikket var det alt, hvad jeg frygtede.

– Jeg skal tage mig af sagen.

Endnu samme aften fik Hudson en løsladelsesordre, og den næste dag ved daggry var Richard og hans ledsager tyve mil fra Paris under ledsagelse af en betjent, der førte dem tilbage til deres ordenshus og overbragte ordenens øverste et brev, der pålagde ham at ophøre med den slags anslag og pålagde vore to munke klosterbod.

Denne historie vakte forfærdelse blandt Hudsons fjender. Der var ikke en munk i klostret, der ikke skælvede under hans blik. Nogle måneder efter blev der tildelt ham et rigt abbedi. Ordenens øverste følte en dødelig harme over det. Han var gammel, og der var al grund til at frygte, at abbed Hudson ville blive hans efterfølger. Han nærede en øm kærlighed til Richard. – "Min stakkels ven," sagde han en dag til ham, "hvad skal der blive af dig, hvis du kommer ind under den skurk Hudson? Jeg er meget ængstelig for, hvordan det skal gå dig. Du har endnu ikke aflagt noget løfte. Hvis du følger mit råd, aflægger du din gejstlige dragt." – Richard fulgte hans råd og vendte tilbage til sit fædrenehjem, der ikke lå langt fra Hudsons abbedi.

Hudson og Richard kom i de samme huse, og det var umuligt, at de ikke skulle træffes, og det gjorde de da også en dag. Richard besøgte en dame, der ejede et slot mellem Chalons

og Saint-Dizier, et bøsseskud fra Hudsons abbedi. Damen sagde til ham: "Vi har her Deres forhenværende prior. Han er meget elskværdig, men hvordan er han på bunden?"

– Den bedste ven og den værste fjende.

– Frister det Dem ikke, at træffe ham?

– På ingen måde –.

Næppe har han givet dette svar, før man hører en cabriolet rulle ind i gården og ser Hudson stige ud sammen med en af de smukkeste kvinder på egnen.

–De vil få ham at se, selv om De ikke ønsker det, for det er ham, der kommer nu! sagde slotsfruen.

Slotsfruen og Richard går damen og Hudson i møde. Damerne omfavner hinanden og Hudson udbryder, idet han ser Richard og genkender ham: "Å, er det Dem, min kære Richard? De har villet bringe mig i fordærv, men jeg tilgiver Dem. Tilgiv også mig Deres besøg på Lille Chatelet og lad os ikke tænke mere på det."

– Indrøm, hr. abbed, at De var en stor skælm.

– Det er muligt.

– Og at hvis det var gået retfærdigt til, skulle det have været Dem og ikke mig, der skulle have været på Chatelet.

– Det er muligt. – Det er, tror jeg, den fare jeg løb dengang, jeg skylder mine nye sæder. Å, kære Richard, hvor har det ikke fået mig til at tænke, og hvor er jeg ikke blevet forandret!

– Den kvinde, De er kommet sammen med, er fortryllende.

– Jeg har ikke mere sans for sådan tiltrækning.

– Hvilken skikkelse!

– Det er blevet mig ligegyldigt.

– Hvilken yppighed!

– Før eller senere vender man sig bort fra en nydelse, som man kun indtager på ryggen af et tag med fare for ved hver bevægelse at styrte ned og brække halsen.

– Hun har de skønneste hænder af verden.

– Jeg har givet afkald på at interessere mig for skønne hænder. Er ens hoved i orden vender man tilbage til sin stands ånd, til den eneste sande lykke.

– Og de blikke, hun i skjul sender Dem! Indrøm, De, som er kender, at De næppe nogensinde har mødt nogle så strålende og blide. Hvilken ynde, hvilken lethed, hvilken ædel fremtoning og holdning!

– Jeg tænker ikke mere på disse forfængelige ting, jeg læser skriften og mediterer over kirkefædrene.

– Og fra tid til anden over denne dames yndigheder. Bor hun langt fra Moncetz? Er manden ung?

Hudson, der blev utålmodig over alle disse spørgsmål og var ganske overbevist om, at Richard ikke tog ham for nogen helgen, sagde brysk til ham: – Richard, De skider mig et stykke, og det gør De ret i.

Kære læser, tilgiv mig dette ligefremme udtryk, men indrøm, at her som i uendelig mange gode historier, ville et pænt ord have ødelagt alt.

Vore fire personer blev sammen på slottet. Man spiste en god og munter middag sammen, og om aftenen skiltes man med løfte om gensyn …

Mens marquisen af Arcis talte med Jacques' herre, havde Jacques ikke været tavs sammen med sekretær Richard, der fandt, at han var en ægte original, hvad han oftere ville finde blandt mennesker, hvis ikke først opdragelsen, senere deres

færden i verden, havde slidt dem som pengestykker, der, fordi de stadig cirkulerer, taber deres præg. Det blev imidlertid sent, og uret tilkendegav herrer og tjenere, at det var tid at gå til ro, og det vink fulgte de.

Næste morgen skilles vore rejsende, da marquisen ikke længere skulle samme vej som Jacques og hans herre. – Så skal vi altså genoptage Jacques' kærlighedshistorie? Jeg håber det. Hvad sikkert er, er at Jacques' herre undersøgte hvad klokken var, tog en pris og sagde til Jacques: "Nå, Jacques, din kærlighedshistorie?"

Jacques: Og på de betingelser, De er gået ind på?

Herren: Jeg forstår. – Du er altså anbragt på slottet og Jeanne, den gamle hushjælp, har beordret sin unge datter, Denise, til at besøge dig tre gange om dagen og pleje dig. Men før vi går videre, så sig mig, havde Denise sin mødom?

Jacques (hostende): Det tror jeg.

Herren: Og din svendedom?

Jacques: Å, det var længe siden, den var røget.

Herren: Det var altså ikke din første kærlighed?

Jacques: Hvorfor?

Herren: Fordi man elsker den, man har givet den, ligesom man er elsket af den, man har berøvet den.

Jacques: Sommetider, sommetider ikke.

Herren: Hvordan mistede du den?

Jacques: Jeg mistede den ikke. Jeg byttede den væk. Hør herre, jeg kan gætte ved at se på Deres højre mundkrog, der trækker sig i vejret og på Deres venstre næsebor, der vibrerer, at jeg lige så godt kan fortælle godvilligt som lade mig nøde. Så meget mere som jeg kan mærke, at mine halssmerter er ved at blive

værre og fortsættelsen af min kærlighedshistorie vil være lang, og jeg ikke har courage til mere end en eller to små historier.

Herren: Hvis Jacques vil gøre mig en stor fornøjelse. –

Jacques: Hvad skulle han så?

Herren: Begynde med at fortælle om tabet af sin svendedom. Jeg skal betro dig, jeg har altid været lækkersulten efter at høre om den store begivenhed.

Jacques: Og hvorfor det om jeg må spørge?

Herren: Fordi af al den slags er det det eneste, der er pikant. De andre er bare flove og almindelige gentagelser. Jeg er sikker på, at af alle et smukt skriftebarns synder, er det den eneste, skriftefaderen fæster opmærksomheden ved. Jeg er sikker på, det var et gammelt uanstændigt kvindemenneske hjemme i din landsby, der gav dig den første lærdom.

Jacques: De skal ikke vædde. De taber.

Herren: Så var det præstens pige.

Jacques: De skal stadig ikke vædde, for så taber De igen.

Herren: Så var det præstens niece.

Jacques: Hans niece var ved at revne af arrigskab og fromhed, to egenskaber, der går udmærket sammen, men som jeg ikke bryder mig om.

Herren: Nu tror jeg, jeg har det.

Jacques: Jeg tror ingenting.

Herren: En markeds- eller torvedag.

Jacques: Det var hverken markeds- eller torvedag.

Herren: Du skulle til byen.

Jacques: Jeg skulle aldeles ikke til byen.

Herren: Og det stod skrevet histoppe, at du i en kro traf en af disse imødekommende skabninger, at du blev fuld og –

Jacques: Jeg havde ikke drukket en tøddel. Og det, der står skrevet histoppe er, at De i denne time skal fortabe Dem i falske gætninger, og at De derved begår netop den fejl, De har bebrejdet mig, trangen til at gætte og altid galt. Som De ser mig her, herre, er jeg engang blevet døbt.

Herren: Hvis du har tænkt på at begynde historien om tabet af din svendedom med din dåb, når vi ikke så snart til vejs ende.

Jacques: Som følge deraf havde jeg en fadder og en gudmoder. Mester Bigre, den kendteste vognmand i byen, havde en søn. Gamle Bigre var min fadder, og hans søn var min ven. Da vi var i sytten-atten års alderen, blev vi begge to forelskede i en lille syerske, der hed Justine. Hun regnedes ikke for at gøre sig særlig kostbar, men hun fandt det formålstjenligt at hævde sig ved at vise sig lidt storsnudet, og til det formål udvalgte hun sig mig.

Herren: Ja, det er en af de besynderligheder hos kvinder, man ikke forstår noget af.

Jacques: Min fadder, vognmandens bolig, bestod i et enetages hus. Han havde sin seng stående bag i værkstedet. Den unge Bigre, min ven, sov oppe på loftet, hvor man kravlede op til ad en stige, næsten midt imellem hans faders seng og døren til værkstedet.

Når gamle Bigre var godt og vel faldet i søvn, åbnede min ven sagte døren, og Justine kravlede op på loftet ad den lille stige. Næste morgen ved daggry, før gamle Bigre var vågnet, kom sønnen ned og åbnede døren, og Justine smuttede ud samme vej, hun var kommet.

Herren: For at gå til et andet loft, sit eget eller en andens.

Jacques: Hvorfor ikke? Bigre og Justine havde det dejligt sammen, men en skønne dag blev det ødelagt. Det stod skrevet histoppe, og altså skete det.

Herren: Blev det ødelagt af faderen?

Jacques: Nej.

Herren: Af moderen?

Jacques: Næ, hun var død.

Herren: Af en rival?

Jacques: Nej, nej, nej, ved alle djævle, nej. Kære herre, det er skrevet histoppe, at det skal følge Dem resten af Deres dage, at De skal blive ved at gætte og gætte galt.

En morgen hvilede min ven Bigre, mere træt end ellers, enten af gårsdagens arbejde eller nattens fornøjelse, sødt i Justines arme, da en vældig røst hørtes for foden af den lille trappe: "Din forbandede dovendidrik! Det har ringet Angelus, den er næsten halv seks, og du ligger der oppe endnu. Har du tænkt dig at blive liggende til middag? Skal jeg komme op og få dig ned i en hurtighed?"

"Hvad er der, fader?"

"Den hjulaksel, den gamle, arrige forpagter venter på! Vil du have, han skal komme igen og gøre kvalm?"

"Akslen er færdig, og inden et kvarter skal han få den."

– Tænk Dem min stakkels ven, unge Bigres og Justines forskrækkelse.

Herren: Jeg er sikker på, at Justine lovede sig selv ikke at komme mere på loftet, og at hun var der igen om aftenen. Men hvordan slap hun ud den morgen?

Jacques: Hvis De føler Dem forpligtet til at gætte det, skal jeg tie stille. – Imens var unge Bigre styrtet ud af sengen på bare

ben, bukserne i hånden og jakken over armen. Mens han tager tøjet på, brummer gamle Bigre i skægget: "Efter at han har forgabet sig i den lille syerske, går alting forkert. Men det skal der blive en ende på. Det begynder at kede mig. Hvis det så endda havde været en pige, der var det værd. Men sådan en lille tøjte. Å, hvis min stakkels afdøde kone, der var så ærekær, havde oplevet det, havde hun for længe siden givet ham en dragt prygl og revet øjnene ud af hovedet på hende, når hun kom fra højmesse, og det lige udenfor kirken mens alle så på det. For hende var der ingenting, der kunne standse. Men selv om jeg har været skikkelig til nu, så tager de fejl, hvis de tror, jeg bliver ved."

Herren: Og det hørte Justine oppe på loftet?

Jacques: Det gjorde hun sikkert. Imens gik unge Bigre afsted med sin vognaksel til forpagteren, og gamle Bigre gav sig i lag med sit arbejde. Efter at have hugget lidt, syntes han, at hans næse trængte til en pris tobak. Han søgte efter snusdåsen i sin lomme under hovedgærdet. Han finder den ikke. "Det er den slyngel, der som sædvanlig har hugget den. Lad os se, om han ikke i det mindste har ladet den ligge deroppe."

Og dermed kravler han op på loftet. Lidt efter opdager han, at han heller ikke har sin pibe og sin kniv, og han stiger igen op på loftet.

Herren: Og Justine?

Jacques: Hun havde i hast samlet sine klæder sammen og ladet sig glide ned under sengen, hvor hun lå udstrakt på maven, mere død end levende.

Herren: Og din ven, unge Bigre?

Jacques: Da han har fået afleveret akslen, sat den i og fået sine penge, løber han hjem til mig og forklarer mig den forfærdelige forlegenhed, han er i. Efter at jeg har moret mig lidt, siger jeg til ham: "Hør, Bigre, driv nu lidt om i byen, hvor du vil, så skal jeg klare sagen for dig. Jeg beder dig kun om én ting, det er at give mig tid." – De smiler, herre, hvad er der?

Herren: Ingenting.

Jacques: Min ven Bigre går. Jeg klæder mig på, for jeg er ikke stået op endnu. Jeg går hjem til hans fader, der næppe har fået øje på mig, før han glad og forbavset siger: "Ih, gudsøn, er du der! Hvor kommer du fra, og hvad har du lavet på den tid af morgenen?" Min gudfar holdt virkelig af mig, så derfor sagde jeg frimodigt: "Det kommer ikke så meget an på, hvor jeg kommer fra, som hvordan jeg kommer hjem."

"Å, gudsøn, du er nok på gale veje. Jeg er bange for, at du og Bigre er to alen af ét stykke. Du har ikke været hjemme i nat?"

"Og far forstår ikke spøg på det punkt."

"Og det har din far ret i, gudsøn. Nå, men lad os få lidt frokost. Så kan vi se, hvad flasken siger, om den kan give os et godt råd."

Herren: Det var en mand med gode principper.

Jacques: Jeg svarede ham, at jeg hverken trængte til eller havde lyst til at spise eller drikke, og at jeg var ved at falde om af træthed og søvnighed. Gamle Bigre, der i sin tid havde været med på noderne, sagde drillende: "Gudsøn, hun har sikkert været køn, og du har vist ikke ligget på den lade side. Hør nu her: Bigre er gået. Gå du op på loftet og læg dig på hans seng. – Men bare ét ord, før han kommer igen. Det er din ven. Når I bliver alene, så sig til ham, at jeg er vred, meget vred. Der er en

lille én, der hedder Justine, som du nok kender (det gør alle knægtene i byen), der har ødelagt ham for mig. Du gør mig en stor tjeneste, hvis du kan få ham væk fra den pige. Før var han det, man kalder en køn fyr, men efter han har gjort det ulykkelige bekendtskab – Du hører ikke på, hvad jeg siger, dine øjne er ved at falde i. Gå op og hvil dig."

Jeg går op, klæder mig af, løfter tæppet og lagnerne, famler over alt. Der er ingen Justine. Imens hører jeg gamle Bigre, min gudfader sige: "De børn, de satans børn! Der er en til, som gør sin fader sorg!" – Der var bælgmørkt deroppe. Jeg bukker mig ned, jeg famler mig frem med hænderne, får fat i hendes arme, jeg tager fat i hende og trækker hende til mig. Hun kommer frem under sengen, skælvende. Jeg omfavner hende og beroliger hende. Jeg gør tegn til hende, at hun skal gå i seng. Hun rækker bedende hænderne mod mig, kaster sig for mine fødder. Jeg havde måske ikke modstået denne stumme scene, hvis det havde været lyst. Men når mørket ikke skræmmer, gør det dristig. Og så nagede hendes tidligere foragt mig. Jeg svarede derfor ikke, men puffede hende hen mod trappen, der førte ned til butikken. Hun udstødte et angstens skrig. Gamle Bigre, der hørte det, sagde: "Han taler i søvne." Justine var dånefærdig, hendes knæ vaklede; hun mumlede: "Han kommer – han kommer – jeg er fortabt!" – "Nej," hviskede jeg, "nej, tag Dem sammen og læg Dem i sengen." Hun bliver ved med at stritte imod, men jeg holder fast. Så giver hun efter, og så ligger vi der ved siden af hinanden.

Herren: Din forræder, din forbryder! Ved du, hvad det er for en forbrydelse, du er ved at begå? Du øver vold imod denne

pige, om ikke ved magt så ved at skræmme hende. Hvis du kom for domstolene, ville du blive dømt som voldtægtsforbryder.

Jacques: Jeg ved ikke, om jeg voldtog hende, men jeg ved, at jeg ikke gjorde hende noget ondt, og hun ikke mig. Først vendte hun munden bort, når jeg kyssede hende og hviskede mig ganske sagte i øret: "Nej, nej, hr. Jacques!" Så lod jeg, som om jeg ville stå ud af sengen og gå hen til trappen. Så holdt hun på mig og hviskede: "Jeg havde aldrig troet, De var så slem. Jeg ser, der er ingen medlidenhed at vente af Dem, men lov, sværg i det mindste. –"

"Hvad?"

"At Bigre ikke får noget at vide."

Herren: Og du svor og lovede, og alt gik godt.

Jacques: Og så meget godt en gang til.

Herren: Og meget godt endnu en gang til!

Jacques: Det er ganske, som om De selv har overværet det. Imens kommer unge Bigre, min ven, der er utålmodig, urolig, træt af at spanke om udenfor huset uden at træffe mig, ind til sin fader, der gnavent siger til ham: "Du har været længe væk for ingenting." – Unge Bigre svarer ham endnu mere gnavent: "Å, den fandens aksel måtte files i begge ender, fordi den var for tyk."

"Jeg havde jo sagt dig det. Men du vil altid handle efter dit eget hoved."

"Det er også bedre, den er for tyk end for tynd."

"Tag den hjulring og gå ud på gaden og gør den færdig."

"Hvorfor skal det være udenfor?"

"Fordi støjen ellers vækker din ven Jacques."

"Jacques!"

"Ja, Jacques er oppe på loftet og hviler sig. Å, de stakkels forældre! Er der ikke det ene, er der det andet. Nå, kan du rubbe dig! Så længe du står der som idiot og hænger med hovedet og åben mund bliver der ikke gjort noget."

– Min ven Bigre styrter rasende hen mod trappen, men min gudfader holdt ham tilbage og sagde: "Hvor skal du hen? Lad den stakkels knægt sove, han er ødelagt af træthed. Tror du, at du i hans sted ville have brudt dig om at få din hvile forstyrret?"

Herren: Og alt dette hørte Justine?

Jacques: Som De hører mig.

Herren: Og hvad gjorde du?

Jacques: Jeg grinede.

Herren: Og Justine?

Jacques: Hun rev sit hovedklæde af, rev sig i håret og vendte øjnene mod himlen. Det antager jeg da.

Herren: Jacques! Du er en barbar, du har et hjerte af sten!

Jacques: Nej, herre, jeg har tværtimod megen følelse, men jeg gemmer den til en bedre lejlighed. De, der ødsler med følelser, giver ofte så meget af dem uden grund, at de ikke har mere, når der virkelig er brug for det. – Imens klædte jeg mig på og gik ned. Gamle Bigre sagde til mig: "Du trængte til det. Det har gjort dig godt. Da du kom, så du ud, som om du havde ligget i jorden, og nu er du frisk og rødkindet som et barn, der lige har fået patte. Søvn er en god ting! Gå ned i kælderen, dreng, og tag en flaske, så vi kan få lidt frokost. Nå, gudsøn, nu har du ikke noget imod lidt frokost?"

"Slet ikke." Flasken kommer og bliver anbragt på bordet, og vi sidder hos. Gamle Bigre fylder sit glas og mit, mens unge Bigre

trækker sit glas væk og siger vredt: "Jeg er ikke tørstig på den tid af morgenen."

"Du vil ikke have noget at drikke?"

"Nej."

"Jeg ved nok, hvad der er i vejen. Du skal se, gudsøn, det er noget med Justine. Han har været henne hos hende og har ikke truffet hende eller truffet hende sammen med en anden. Det er, som jeg siger dig. Men det behøver jo ikke at forhindre os i at drikke. Skål, gudsøn!"

Jeg: Skål, gudfar! Drik med os, min ven Bigre. Du sørger for meget og over noget, der ikke er det værd.

Unge Bigre: Jeg har jo allerede sagt, at jeg ikke vil drikke.

Jeg: Hvis din fader nu har truffet det rigtige, hvad fanden, så får du hende nok at se igen, I snakker sammen, og du ser, du har uret.

Gamle Bigre: Ja, lad ham det. Er det ikke bare rimeligt, at det fruentimmer volder ham bekymring til gengæld for den bekymring, han volder mig? Her, tag et glas til, og så kommer vi til dine sager. Jeg kan se, det er nødvendigt, at jeg går med til din far, men hvad vil du have, jeg skal sige til ham?

Jeg: Alt hvad De vil, alt det, De har hørt ham sige tusind gange, når han er kommet her med Deres søn.

Gamle Bigre: Nå, lad os så komme af sted. –

Han går, og jeg følger med, vi kommer til porten. Jeg lader ham gå ind alene. Det var en kuriøs samtale mellem gamle Bigre og min gamle. Jeg står skjult i et lille kammer bag en tynd væg, hvor jeg kan høre hvert eneste ord.

Gamle Bigre: Hør, gamle, du må bære over med din søn endnu engang.

"Bære over med ham. For hvad?"

"Du lader, som du ikke ved noget?"

"Det er ikke noget, jeg lader. Jeg ved ikke noget."

"Du er vred, og det har du ret i."

"Ikke spor."

"Jeg siger jo."

"Hvis du ønsker det, kan jeg godt være det, men så må jeg først vide, hvad det er for dumheder, han har lavet."

"Javel. Lad gå med en tre-fire gange, men derfor må det ikke blive en regel. Man træffer nogle unge mennesker og nogle pigebørn. Man drikker, man fjaser, man danser. Tiden løber, og imens er porten hjemme blevet lukket." – Og Bigre sænker stemmen og siger: "Der er ingen, der kan høre os, men når vi skal være ærlige, var vi så klogere i Deres alder? Ved du, hvem der er dårlige fædre? Det er dem, der har glemt de streger, de selv lavede i deres ungdom. Var vi ikke ude om natten?"

"Og, Bigre, havde vi ikke nogle forelskelser, som vore forældre ikke syntes om?"

"Derfor råber jeg også mere op, end jeg egentlig tager mig det nær. Gør du det samme."

"Men Jacques har ikke været ude i nat i hvert fald. Det er jeg sikker på."

"Ja, så har han været det en anden nat. Men i hvert fald er du ikke vred på ham, vel?"

"Nej."

"Og når jeg er gået, skælder du ham ikke ud?"

"På ingen måde."

"Det giver du mig dit ord på?"

"Det gør jeg."

"Dit æresord?"

"Mit æresord."

"Det er godt. Så går jeg hjem igen."

Da min gudfader er kommet til døren, slår min fader ham lempeligt på skulderen og siger: "Du, Bigre, der er noget lusk her. Vores drenge er et par lumske krabater. Jeg tror nok, de har drevet spas med os i dag. Men det bliver jo nok opdaget før eller senere. Farvel, gamle ven."

Herren: Nå, hvordan endte så historien mellem din ven Bigre og Justine?

Jacques: Som den skulle. Han blev vred, og hun blev endnu mere vred. Hun græd, han blev formildet. Hun svor på, at jeg var den bedste ven, han havde, og jeg svor på, at hun var byens anstændigste pige. Han troede os, bad os om forladelse og elskede og agtede os begge to endnu mere. Det var altså begyndelsen, midten og enden på historien om, hvordan jeg mistede min svendedom. Og nu, kære herre, kunne jeg godt lide, De ville fortælle mig det moralske formål med denne uanstændige historie.

Herren: At lære kvinderne bedre at kende.

Jacques: Behøver De det?

Herren: Lære vennerne bedre at kende.

Jacques: Har De nogen sinde troet, at der var en eneste, der holdt stand overfor Deres kone eller datter, hvis hun havde foresat sig, at han skulle falde?

Herren: Lære fædre og børn bedre at kende.

Jacques: Næ, herre, til alle tider har de og vil til alle tider skiftes til at holde hinanden for nar.

Herren: Hvad du siger der, er evige sandheder, men af den slags, der aldrig kan indskærpes for ofte. Hvordan end den beretning, du har lovet mig efter den her, vil blive, kan du være forvisset om, at kun en tåbe vil undlade at drage lære af den. Bliv altså ved.

Læser, der er en ting, der giver mig skrupler. Jeg har måske givet Jacques eller hans herre æren for nogle refleksioner, der rettelig tilkommer Dem. Hvis det er tilfældet, kan De bare tage dem tilbage, uden at de bliver fornærmede i den anledning.

Jacques: Der var en dag bryllup i landsbyen. Broder Jean havde bortgiftet en af naboernes døtre. Jeg var brudesvend. Man havde anbragt mig ved bordet mellem et par af sognets værste spøgefugle. Jeg gjorde indtryk af at være et fæhoved, uagtet jeg ikke var det i så høj grad, som de troede. De gjorde mig et par spørgsmål om, hvad jeg troede, der skulle ske bryllupsnatten. Jeg svarede tilstrækkelig tosset på det, og de grinede så højt, at deres koner råbte fra den anden ende af bordet: "Hvad er der i vejen? Hvad er det, der er så morsomt dernede?" "Å," sagde den ene, "det skal jeg fortælle dig i aften." Den anden kone, der var lige så nysgerrig, fik det samme svar af sin mand. Måltidet fortsattes, og de blev ved at spørge mig, og jeg svarede de samme dumheder, og mændene grinede, og konerne undredes. Efter måltidet blev der danset, og derefter blev brudeparret ført til sengs og strømpebåndet overleveret, og jeg gik i min seng og de to spøgefugle i deres og fortalte deres koner det uforståelige, utrolige, at jeg store prygl på tyve år, der så rigtig godt ud, var ganske kvik og slet ikke dum, at jeg var så uskyldig, ja, lige så

uskyldig, som jeg kom af moders liv, og konerne fandt det lige så utroligt som mændene. Den næste dag gjorde Suzanne tegn til mig og sagde: "Jacques, har du noget at bestille?"

"Næ, naboerske, hvad kan jeg tjene Dem med?"

"Jeg ville gerne – jeg ville gerne –" og mens hun sagde "Jeg ville gerne", trykkede hun min hånd og så underligt på mig. "Jeg ville gerne bede dig tage havekniven og gå med mig ud i krattet og hjælpe mig med at skære et par risknipper, for det er alt for tungt arbejde for mig."

"Det vil jeg gerne, fru Suzanne –"

Jeg tager havekniven, og vi drager af sted. Mens vi går hen ad vejen, lægger Suzanne hovedet på min skulder, tager mig under hagen, trækker mig i ørerne og kniber mig i siden. Vi kommer til stedet. Det var en skråning. Suzanne lægger sig lige så lang, hun er, på jorden helt oppe på skråningen med benene fra hinanden og med armene bag hovedet. Jeg lå nedenfor og huggede med kniven i buskadset. Jeanne trak hælene højt op under sig, så hendes skørter blev meget korte, og jeg gik stadig løs på buskadset med havekniven uden at se videre efter, hvor jeg ramte og ramte ofte ved siden af. Endelig sagde Suzanne: "Er du snart færdig, Jacques?"

"Så snart De ønsker det."

"Kan du ikke se," sagde hun halvhøjt, "at jeg ønsker det?"

Jeg gjorde mig færdig, fik vejret igen og gjorde mig færdig en gang til. – Og Suzanne –

Herren: Berøvede dig den svendedom, du ikke havde?

Jacques: Det er sandt. Men Suzanne lod sig ikke narre. Hun smilede og sagde til mig: "Du er en skælm. Der har du givet min mand en ordentlig en at løbe med."

"Hvad mener De med det, fru Suzanne?"

"Ingenting, ingenting. Du forstår mig godt nok. Men nar du mig bare flere gange til på den måde. Jeg skal nok tilgive dig." Nå, jeg bandt risknippet sammen og tog det på ryggen, og vi kom tilbage, hun til sit, og jeg til vort hus.

Herren: I gjorde ikke ophold på vejen?

Jacques: Nej.

Herren: Var der ikke langt fra landsbyen til krattet?

Jacques: Ikke længere end fra krattet til landsbyen.

Herren: Var hun ikke mere værd?

Jacques: Måske mere for en anden eller en anden dag. Hvert øjeblik har sin pris.

Nogen tid efter havde fru Marguerite, det var den anden spøgefugls kone, noget korn, der skulle males og havde ikke tid at gå til møllen. Hun bad min fader, om en af drengene kunne gå for hende. Da jeg var den største, var hun ikke i tvivl om, at valget ville falde på mig, hvilket også skete. Marguerite går hjem, jeg læsser sækken på æslet og fører det alene til møllen. Kornet er malet, og vi, æslet og jeg, begiver os på hjemvejen, temmelig triste, fordi jeg troede, jeg skulle gå glip af lønnen for mit besvær. Jeg tog fejl. Mellem landsbyen og møllen var der en lille skov, man skulle igennem. Der fandt jeg fru Marguerite siddende ved vejkanten. Det begyndte at skumre. "Er du endelig der, Jacques?" sagde hun. "Ved du, det er en evig tid, jeg har ventet dig?"

Læser, nu er De for pedantisk. Det kan godt være, hun ikke har sagt "en evig tid". Det siger en dame fra byen. Marguerite har måske sagt: "En pokkers tid".

Jacques: Det var, fordi vandet stod lavt i åen, kværnen gik langsomt, mølleren var fuld, og hvor meget jeg skyndte mig, kunne jeg ikke komme før.

Marguerite: Sæt dig ned og lad os snakke lidt sammen.

Jacques: Det vil jeg gerne, fru Marguerite –.

Så sidder jeg der ved siden af hende for at snakke, og dog siger ingen af os noget. Så siger jeg til sidst: "De siger ikke noget, Marguerite –."

Marguerite: Det er for at spekulere på, hvad min mand har sagt om dig.

Jacques: De skal ikke tro, hvad han siger. Han driver bare spøg.

Marguerite: Han har sagt, at du aldrig har elsket.

Jacques: Nå ja, det er sandt nok.

Marguerite: Er det sandt? Aldrig nogen sinde.

Jacques: Aldrig.

Marguerite: Skulle det virkelig være muligt, at du i din alder ikke ved, hvad en kvinde er?

Jacques: Jo, det ved jeg da rigtignok.

Marguerite: Ja, hvad er en kvinde da?

Jacques: En kvinde?

Marguerite: Ja, en kvinde. –

Jacques: Det er – en mand, der har hovedtøj, kjole og store bryster. –

Herren: Å, din slubbert –!

Jacques: Den anden havde ikke ladet sig narre. Det ville jeg have, hun her skulle. Fru Marguerite brød ud i latter, der truede med ikke at ville tage ende. Jeg lod yderst forundret over, hvad der var at le af og spurgte hende om det. Hun sagde, at hun lo

af min naivitet. "Hvad," sagde hun, "er det muligt, at du, der er så stor, ikke ved andet?"

"Ja, det er det."

Så tav fru Marguerite og jeg med.

"Men, fru Marguerite," sagde jeg igen, "vi sidder jo for at sludre, og De siger ikke et ord. Hvad er der i vejen? Hvad tænker De på?"

Marguerite: Jeg tænker på – jeg tænker på – jeg tænker på –.

Og mens hun sagde disse "Jeg tænker på", bølgede hendes bryst, hendes stemme blev svag, hun skælvede og lukkede øjnene, mens munden stod åben. Hun så ud til at falde i afmagt, og jeg lod, som jeg troede, hun var døende og råbte, som om jeg var meget forfærdet: "Å, fru Marguerite, sig dog noget, er De syg?"

Marguerite: Nej, min dreng. Lad mig være i ro et øjeblik. – Jeg ved ikke, hvad der er i vejen – det kom helt pludseligt."

Herren: Det var ikke sandt?

Jacques: Nej, det var det ikke.

Marguerite: Jeg sad og faldt i drømme.

Jacques: Drømmer De også sådan om natten, når De sover hos Deres mand?

Marguerite: Somme tider.

Jacques: Bliver han så ikke forskrækket?

Marguerite: Han er vant til det –.

Lidt efter lidt kom hun helt til sig selv og sagde: "Jeg tænkte på forleden ved brylluppet for otte dage siden, hvordan min mand og Suzannes mand havde dig til bedste. Det gjorde mig ondt for dig og fik mig til at føle mig så underlig til mode."

Jacques: De er alt for god, fru Marguerite.

Marguerite: Jeg kan ikke lide, at man holder nogen for nar. Og jeg tænkte på, at de ved første lejlighed ville begynde endnu værre, og det var jeg ked af.

Jacques: Men det kommer jo bare an på Dem selv, at det ikke sker mere.

Marguerite: Hvordan det?

Jacques: Hvis De lærte mig –

Marguerite: Hvad for noget?

Jacques: Det, jeg ikke ved, og som fik Suzannes og Deres mand sådan til at grine af mig. Så gjorde de det ikke mere.

Marguerite: Nej, nej. Jeg ved, du er en god dreng, der ikke siger det til nogen. Men jeg tør alligevel ikke.

Jacques: Hvorfor ikke?

Marguerite: Fordi jeg ikke tør.

Jacques: Å, kære fru Marguerite, lær mig det, jeg skal nok være Dem så taknemmelig, tag og lær mig det – og mens jeg bad, klemte jeg hendes hænder og hun mine. Jeg kyssede hende på øjnene og hun mig på munden. Imens blev det helt mørkt. Så sagde jeg: "Jeg ser nok, at De ikke holder så meget af mig, at De vil lære mig det, og det er jeg meget bedrøvet over. Men lad os så rejse os. Lad os gå hjemad." – Fru Marguerite tav. Hun greb en af mine hænder, jeg ved ikke, hvor hun førte den hen, men faktum er, at jeg udbrød: "Der er ikke noget!"

Herren: Din slubbert, din ærkeslubbert!

Jacques: Faktum er, at hun ikke havde meget tøj på og jeg heller ikke. Faktum er, at jeg stadig havde hånden, hvor der ikke var noget hos hende, og hun havde hånden, hvor det samme ikke var tilfældet med mig. Faktum er, at jeg lå under hende og hun følgelig oven på mig. Faktum er, at da jeg på ingen måde

hjalp hende, måtte hun tage hele ulejligheden på sig. Faktum er, at hun så inderligt gik op i undervisningen, at der kom et øjeblik, hvor jeg troede, hun var ved at dø. Faktum er, at jeg var mig selv lige så lidt mægtig som hun og udbrød: "Å, fru Suzanne, hvor er det dejligt!"

Herren: Du mener fru Marguerite.

Jacques: Næ, næ. Faktum er, at jeg løb rundt i navnene. I stedet for at sige Marguerite, sagde jeg Suzanne. Faktum er, at jeg tilstod for fru Marguerite, at det, hun troede at lære mig, havde fru Suzanne lært mig, ganske vist på en lidt anden måde, for tre-fire dage siden. Faktum er, at hun sagde: "Hvad, er det Suzon og ikke mig!" Faktum er, at jeg svarede: "Hverken den ene eller den anden." Faktum er, at alt mens hun lo af sig selv, Suzon, begge mændene, både Suzons og hendes egen, og imens skældte mig lidt ud, befandt jeg mig oven på hende og hun følgelig under mig, samt alt mens hun tilstod, at hun havde meget fornøjelse af det, men ikke helt så meget som på den anden måde, var hun snart oven på mig igen og jeg følgelig under hende. Faktum er, at efter vi havde ligget lidt stille og hvilet, var hverken jeg eller hun underst og hverken hun eller jeg øverst, for vi lå ved siden af hinanden og hun med bøjet hoved og tæt ind til mig med ryggen til. Faktum er, at hvis jeg ikke i forvejen havde kendt kunsten, havde Marguerite lært mig alt, hvad der kunne læres. Faktum er, at vi havde temmelig svært ved at nå tilbage til byen. Og faktum er også, at mine halssmerter er taget til, og at det ser ud til, at jeg ikke kan tale i de første fjorten dage.

Herren: Og du så ikke de to koner siden?

Jacques: Jo, jo, mere end én gang.

Herren: Begge to?

Jacques: Ja, begge to.

Herren: Og de blev ikke uvenner?

Jacques: Da de begge havde gavn af at enes, blev de så meget bedre venner.

Herren: Vore kvinder havde nok gjort det samme, men hver med sin. – Hvad ler du af?

Jacques: Hver gang jeg kommer til at tænke på den lille mand, der råbte, bandede, skummede, fægtede med hovedet, med fødderne, med hænderne, med hele kroppen, parat til at springe ned fra høloftet med risiko for at slå sig ihjel, kan jeg ikke lade være at grine.

Herren: Og hvem er den lille mand? Var det Suzons mand?

Jacques: Nej.

Herren: Var det da Marguerites mand?

Jacques: Nej, De bliver altid den samme! – De bliver Dem selv lig, så længe De lever!

Herren: Hvem var det da?

Jacques svarede ikke på det spørgsmål, og herren sagde igen: "Sig mig bare, hvem var den lille mand?"

Jacques: Der var en dag en lille dreng, der sad neden for en lingerihandlerskes disk og græd ganske forfærdeligt. Konen, som gråden generede, spurgte drengen: "Hvad græder du for, min ven?"

"Det er, fordi de vil have mig til at sige A."

"Hvorfor vil du ikke sige A?"

"Fordi lige så snart de har fået mig til at sige A, vil de have mig til at sige B. –"

Og hvis jeg fortæller Dem, hvad den lille mand hed, må jeg også fortælle Dem resten.

Herren: Måske.

Jacques: Det er givet.

Herren: Nå, min ven Jacques, fortæl mig så, hvad den lille mand hed. Du brænder jo dog efter det, ikke sandt? Gør nu dig selv den fornøjelse.

Jacques: Det var en slags dværg, pukkelrygget, krumbøjet, stammende, enøjet, skinsyg, liderlig, forelsket i og måske elsket af Suzon. Det var landsbyens kapellan.

Jacques lignede barnet i lingeributikken som den ene dråbe vand den anden, men med den forskel, at efter han havde fået ondt i halsen, var det svært at få ham til at sige A, men når han engang var kommet i gang, tog han af sig selv hele alfabetet igennem.

– Jeg var i laden, hjemme hos Suzon, alene med hende.

Herren: Og det havde sine grunde, ikke?

Jacques: Det havde det. Da kapellanen kommer, bliver han gal i hovedet, skælder ud og spørger i en bydende tone Suzon, hvad hun laver der i den mest skjulte krog af laden med en af byens mest forvorpne knægte.

Herren: Nå, du havde allerede fået et vist ry?

Jacques: Og ikke ufortjent. Han blev mere og mere rasende. Og til sin første udtalelse føjede han andre endnu mindre smigrende. Så blev jeg også rasende. Fra skældsord gik vi over til håndgribeligheder. Jeg får fat på en greb og jager den mellem benene på ham, så jeg får ham på gaflen og smider ham op på høloftet som et neg.

Herren: Var det et højt loft?

Jacques: Mindst ti fod, og den lille mand kunne ikke være kommet ned uden at knække halsen.

Herren: Og så?

Jacques: Så løste jeg Suzons halskæde og tog hende på brystet og kælede for hende. Hun gjorde en smule modstand. Der lå en æselsadel, hvis anvendelighed vi kendte. Jeg trak hende hen til sadlen.

Herren: Du løftede skørterne op på hende?

Jacques: Det gjorde jeg.

Herren: Og kapellanen så det?

Jacques: Så tydeligt som jeg ser Dem.

Herren: Og han sagde ikke noget?

Jacques: Jo, det kan De tro. Han kunne ikke styre sit raseri mere og gav sig til at råbe: "Mo–ord! Mo–ord! Bra–and! Bra–and! Ty–ve! Stop tyven!" og så kommer manden, som vi troede langt borte, løbende.

Herren: Det var en skam! Jeg holder ikke af præster.

Jacques: Og De ville have været henrykt, hvis jeg lige for øjnene af ham der …

Herren: Det indrømmer jeg.

Jacques: Suzon havde haft tid til at rejse sig, jeg ordner mit tøj og stikker af, og det er Suzon, der har fortalt mig, hvad derefter følger. Manden, der ser kapellanen smidt op på høloftet, giver sig til at grine. Kapellanen stammede: "Le – le – bare – dit f–jo–ls!" Manden følger opfordringen og griner af fuld hals og spørger, hvem der har ekspederet ham derop. Kapellanen: "Ta–ag mig ned igen." – Manden ler endnu mere og spørger, hvordan han skal bære sig ad med det. "På–å sa–amme må–åde, jeg er kommet o–op. Med fo–orken!" – "Gud døde mig!

Han har ret! Der kan man se, hvad det betyder at have studeret!" – Manden tager høtyven og rækker den op til kapellanen, der anbringer sig på den, ganske på samme måde, som jeg havde anbragt ham. Manden lader ham få et par ture laden rundt på møggreben og synger en slags messende sang dertil, mens kapellanen råber: "Slip mi–ig ne–ed, din slyn–yngel, slip mig ne–ed." Hvorpå manden sagde til ham: "Hvad skulle nu i grunden hindre mig i at bære Dem sådan omkring på byens gader? Sådan en procession har man vist aldrig set før." Jeg ved ikke, hvad han sagde til manden, for Suzon havde forinden taget benene på nakken, men jeg hørte: "E-lendige! Du slå–åer en præ–æst! Du bli–ir e–e–eksko–ommu–ni–ni–ce–ret! Du bli–ir e–evig fordømt!" Det var den lille mands stemme, og manden løb efter ham med forken. Jeg kommer til sammen med mange andre. Så snart Suzons mand får øje på mig, sænker han høtyven og råber til mig: "Kom her, kom her!"

Herren: Og Suzon?

Jacques: Hun klarede sig! Det gør kvinder altid, når man ikke lige griber dem på fersk gerning. – Hvad ler De af?

Herren: Af det samme som du, hver gang jeg kommer til at tænke på den lille mand dér på forken.

Jacques: Det var kort tid efter dette eventyr, som min fader fik at vide og også morede sig over, at jeg lod mig hverve, som jeg fortalte Dem.

Efter nogle minutters tavshed, hvor Jacques efter nogles sigende hostede, efter andres lo, sagde herren til ham: "Nå, og din kærlighedshistorie?" – Jacques rystede på hovedet og svarede ikke.

Hvordan kan en mand, der er fornuftig og har gode sæder, og som roser sig af at være filosof, more sig med at bringe sådanne uanstændige historier til torvs? – Først og fremmest, læser, er det ikke historier, men et stykke "historie", og jeg føler mig ikke mere, og måske mindre skyldig, når jeg refererer Jacques' tossestreger end Suetonius, når han beretter om Tiberius' udskejelser. Og dog læser De Suetonius uden at gøre ham bebrejdelser. Hvorfor rynker De ikke pande over Catul, Martial, Horats, Juvenal, Petronius, La Fontaine og andre? Hvorfor siger De ikke til stoikeren Seneca: Hvad vedkommer de svinerier, din slave med de konkave spejle har bedrevet, mig. Hvorfor er De kun overbærende overfor de døde? Hvis De bare reflekterede lidt over denne partiskhed, ville De se, at den udspringer af et galt princip. Hvis De er uskyldig, læser De mig ikke. Hvis De er fordærvet, kan De læse mig uden at tage skade. De udtaler dristigt ordene "dræbe", "stjæle", "forråde", men der er andre ord, De kun tør mumle mellem tænderne! Er det fordi jo mindre De lader komme over Deres læber af denne foregivne urenhed, des mere beholder De i tankerne? Og hvad har De at indvende imod kønsakten, der er så naturlig, så nødvendig og så rigtig, siden De udelukker betegnelsen for den af Deres samtaler og bilder Dem ind, at Deres mund, Deres øjne, Deres ører bliver besmittede af den? Det er latterligt, at de mindst brugte, mindst skrevne, de bedst fortiede udtryk, er dem, der bedst vides og bedst kendes. For sådan er det. Ordet *futuo* er ikke mindre kendt end ordet brød. Ingen alder er ukyndig om det, intet sprog mangler det. Det har tusind synonymer i alle sprog, det træffes i hvert eneste af dem uden direkte at udtrykkes, det er uden skriftbetegnelse, uden stemme, og det

køn, der bruger det mest, fortier det mest. Jeg hører Dem udråbe: "Uf! Den kyniker! Det skamløse menneske, den sofist!" – Ja, mas bare på! Skæld bare ud på en agtværdig forfatter, som De stadig har i Deres hænder, og hvis ræsonnementer jeg blot omskriver og fortolker. Hans stils frihed er mig næsten en garanti for hans sæders renhed. Det er *Montaigne*. *Lasciva est nobis pagina, vita proba.*

Jacques og hans herre tilbragte resten af dagen uden at åbne munden. Jacques hostede, og hans herre sagde: "Det er dog en forfærdelig hoste!" Og så så han på uret uden at lægge mærke til, hvad klokken var, lukkede uden selv at vide det sin snustobaksdåse op og tog en pris tobak uden at mærke det, og beviset herfor er, at han gjorde det tre eller fire gange i træk og i samme rækkefølge. Lidt efter hostede Jacques igen, og herren sagde: "Det er dog en djævelsk hoste. Du fyldte også i dig af værtindens vin, så den stod dig langt op i halsen. Og i går med sekretæren sparede du dig heller ikke. Da du gik op, vaklede du og vidste ikke, hvad du selv sagde. Og i dag har du gjort mindst ti ophold, og jeg tør vædde på, at du ikke har en dråbe vin tilbage i din lærke!" – Så brummede han noget mellem tænderne, så på sit ur og plejede sine næsebor.

Jeg har glemt at sige Dem, læser, at Jacques aldrig tog af sted uden en velfyldt flaske. Den hang på hans sadelknap. Hver gang hans herre afbrød sin beretning med nogle mere langstrakte spørgsmål, løste han flasken og drak i slurke uden at hænge flasken på plads, før herren havde holdt op at tale. Jeg har også

glemt at fortælle Dem, at i spørgsmål, der krævede overvejelse, var hans første impuls at spørge flasken til råds. Gjaldt det om at løse et moralsk problem, diskutere et faktum, overveje, om man skulle tage den ene eller den anden vej, begynde, fortsætte eller afbryde en sag, overlægge fordelene eller manglerne i et politisk spørgsmål, et handels- eller industriforetagende, en lovs rigtighed eller dårskab, udgangen af en krig, valget af et herberg, i herberget valget af værelser, i værelset valget af seng, var hans første ord: "Lad os spørge flasken." Og hans afsluttende bemærkning var: "Det er flaskens mening og min." Når fremtiden stod dunkel for ham, tog han varsel af flasken. Den var en slags transportabel Pythia, der var tavs, så snart den var tom. I Delphi fik Pythia, der med skørterne opkiltrede sad med bar ende på en trefod, inspirationen fra neden op, mens Jacques til hest med hovedet vendt mod himlen, flasken afproppet og flaskehalsen vendt mod munden, modtog sin inspiration fra oven ned. Når Pythia og Jacques udtalte deres orakelsprog, var de begge to drukne. Han hævdede, at den hellige ånd var nedsteget over apostlene i en flaske og kaldte pinsen *flaskernes fest*. Han har efterladt en samling af den slags forudsigelser, en dybsindig traktat, hvori han giver Bacchus eller flaskens forudsigelser fortrinnet. Trods al den ærbødighed, han nærede for kirkehyrden fra Meudon [Note 6)], nedlægger han dog indsigelse mod den metode, denne benyttede, når han rådspurgte den guddommelige Bacchus, nemlig et stød mod dennes bug. "Jeg elsker Rabelais," sagde han, "men jeg elsker sandheden højere end Rabelais." Han kalder ham en kættersk engastrimyth [Note 7)], og han beviser med hundrede grunde, den ene bedre end den anden, at Bacchus

eller flaskens orakler kunne høres gennem flaskehalsen. Til Bacchus' fremmeste tilhængere, til de af flaskens virkelig inspirerede i de sidste århundreder, regner han Rabelais, La Fare, Chapelle, Chaulieu, La Fontaine, Molière, Panard, Gallet, Vadé. I Platon og Jean-Jacques Rousseau, der lovsang den gode vin uden selv at drikke den, så han to falske brødre af flasken. Flasken havde før i tiden nogle berømte helligdomme: Pomme de Pin, Temple og La Guingette, helligdomme, hvis historie han behandler hver for sig. Han giver den mest pragtfulde skildring af den begejstring, den varme, den ild, hvormed bacchusianerne og perigoudinerne gav sig hen endnu i vore dage, når henimod måltidets slutning, når de sad med albuerne støttet mod bordet, den guddommelige Bacbuc eller den hellige flaske blev stillet for dem, sprutter, slynger sin hovedbeklædning langt fra sig og oversprøjter sine tilhængere med sit profetiske skum. Hans manuskript er prydet med to portrætter, under hvilke man læser: Anacreon og Rabelais, flaskens ypperstepræster, den ene i den ældre, den anden i den nyere tid.

Det kan alt sammen være meget godt, siger De. Men Jacques' kærlighedshistorie? Jacques' kærlighedshistorie? Den er der ikke andre end Jacques, der kender. Og han er nu forpint af en halspine, der henviser hans herre til at sysle med sit ur og sin tobaksdåse, noget, der er lige så kedeligt for ham som for Dem.

Hvad skal vi så bestille? Jeg ved det ikke.

Her findes nu et kedeligt hul i samtalen mellem Jacques og hans herre. – Det ser ud, som om Jacques, tvunget til tavshed af sit halsonde, må udsætte fortællingen af sin kærlighedshistorie, og at herren begynder på at fortælle en af sine. Det er kun en

formodning, jeg udtaler og ikke giver for andet, end den er. Efter nogle punkterede linjer, der tilkendegiver lakunen, læser man: "Der er intet så sørgeligt i denne verden som at være en dåre." Er det Jacques, der udtaler denne bemærkelsesværdige sentens? Eller er det hans herre? Det kunne gøres til genstand for en lang og indviklet diskussion. Hvis Jacques kunne være uforskammet nok til at henvende disse ord til sin herre, kunne denne på den anden side være oprigtig nok til at anvende dem om sig selv. Hvordan det nu er, er det øjensynligt og hævet over enhver tvivl, at det er herren, der fortsætter:

Det var dagen før hendes navnedag, og jeg var ganske blank. Min intime ven, chevalier de Saint Ouin, lod sig ikke gå på af noget som helst.

– Du har ingen penge? sagde han.

– Nej.

– Så må vi lave nogen.

– Og ved du, hvordan man bærer sig ad med det?

– Selvfølgelig.

Han klæder sig på, vi går ud gennem en hel del krogede gader, han fører mig til et lille skummelt hus, hvor vi ad en snæver, snavset trappe kommer op til en tredjesal, hvor jeg kommer ind i en ret rummelig og besynderligt møbleret lejlighed. Blandt andet stod der tre kommoder på rad, hver af forskellig form. Bag den midterste af dem var et stort spejl med udskåret topstykke, der var så stort, at en halv fod af spejlet var skjult af kommoden. På disse kommoder lå der alle slags varer og to trictracspil. Rundt om i lejligheden nogle ganske kønne stole, men ikke én af samme facon. Ved foden af en seng uden

omhæng en smuk chaiselong. Foran et af vinduerne en voliere uden fugle, men helt ny. Foran det andet vindue en lysekrone ophængt på et kosteskaft, hvis ender hvilede på ryggen af to elendige stråstole. Og så til højre og venstre malerier, nogle hængt op på væggen, andre liggende i bunke på gulvet.

Jacques: Det lugter jo af ågerkarl i en mils afstand.

Herren: Du har gættet rigtigt. Og chevalieren og hr. Le Brun (det var navnet på marskandiseren og ågerkarlen) kaster sig i hinandens arme. "Ih! Er det Dem, hr. chevalier?"

– Ja, det er mig, min kære hr. Le Brun.

– Hvordan lever De dog? Det er en evighed siden, vi har set hinanden. Det er sørgelige tider, vi lever i, ikke?

– Meget sørgelige, kære hr. Le Brun. Men det er ikke det, det drejer sig om. Jeg vil gerne snakke et par ord med Dem.

Jeg sætter mig ned. Chevalieren og Le Brun trækker sig tilbage til en krog og taler sammen. Jeg kan ikke gengive dig deres samtale uden i brudstykker, jeg opsnappede. –

– Er han god nok?

– Helt og holdent.

– Myndig?

– Også det.

– Det er sønnen?

– Ja, det er sønnen.

– Ved De, at vore to sidste forretninger –

– Lad være at tale så højt."

– Faderen?

– Rig.

– Gammel?

– Affældig.

Og derefter hører jeg hr. Le Brun med høj røst: "Næ, hør chevalier, jeg vil ikke blandes ind i noget. Man får altid ubehageligheder. Den herre er Deres ven. Gudbevares! Han ser ud som en mand af ære – men –"

– Kære hr. Le Brun!

– Jeg har ingen penge.

– Men De har forbindelser.

– Slyngler og skurke, alle til hobe! Er De virkelig ikke blevet træt af at være i kløerne på dem?"

– Nød bryder alle love.

– Nød! Det er en køn nød, det drejer sig om. Det er et parti bouillote, et parti belle, en eller anden pige.

– Kære ven!

– Og så er det altid mig! Jeg er svag som et barn, og De er af den slags, der kan få alle og enhver til at bryde sine principper. Nå, så ring da, så jeg kan få at vide, om Fourgeot er hjemme. – Næ, det er ikke værd, nåja, Fourgeot kunne måske gå med Dem til Merval.

– Hvorfor kan De ikke selv gøre det?

– Jeg? Jeg har svoret på, at den afskyelige Merval aldrig skal arbejde hverken for mig eller mine venner. Den eneste mulighed var, at De gik i borgen for den herre, der måske, ja, uden tvivl er en hædersmand, og at jeg garanterer for Dem hos Fourgeot og Fourgeot for mig hos Merval.

Imens er tjenestepigen kommet ind: – Skal jeg til hr. Fourgeot?

Hr. Le Brun siger til pigen: – Nej, du skal slet ikke nogen steder. – Nej, kære hr. chevalier, det er mig umuligt, ganske umuligt!

Chevalieren omfavner ham: – Kære hr. Le Brun, kære ven.

Jeg nærmer mig og forener mine bønner med chevalierens: – Hr. Le Brun, min kære herre!

Le Brun lader sig overtale.

Pigen, der har stået og smilet til abekattestregerne, går og kommer i løbet af et øjeblik tilbage med en lille halt herre, sortklædt, med stok i hånden, stammende, med et tørt, rynket ansigt og et par spillende øjne. Chevalieren vender sig hurtigt mod ham og siger: – Nå, hr. Mathieu de Fourgeot, vi har ikke et øjeblik at spilde, før os hurtigt.

Uden tilsyneladende at høre efter begynder hr. Fourgeot at snøre en lille gedeskindspung op.

Chevalieren siger til Fourgeot: "Nu gør De grin med os." – "Det er vor sag." Jeg nærmer mig og tager en daler frem, giver den til chevalieren, som giver den videre til pigen, mens han tager hende under hagen. Imens siger Le Brun til Fourgeot: "De må ikke føre herrerne derhen."

Fourgeot: Hvorfor dog ikke, hr. Le Brun?

Le Brun: Fordi det er en slubbert, en kanalje!

Fourgeot: Jeg ved nok, at hr. Merval … Men det må man vel bære over med. Og jeg kender desuden ingen, der har penge i øjeblikket.

Le Brun: Ja, gør, som De vil, hr. Fourgeot. Jeg vasker mine hænder.

Fourgeot (til Le Brun): Kommer De ikke med, hr. Le Brun?

Le Brun: Nej, Gud bevare mig! Det er en slyngel, jeg ikke vil se mere i mit liv.

Fourgeot: Men uden Dem udretter vi ikke noget.

Chevalieren: Det er rigtigt. Kom nu, min kære hr. Le Brun. Det er mig, De gør en tjeneste. Og De gør en hædersmand, der er i en slem klemme, forbunden. Det vil De da ikke nægte mig, vel? Sig nu, at De går med.

Le Brun: Skulle jeg gå til en Merval? Jeg, jeg …

Chevalieren: Ja, netop De. For min skyld …

Efter mange bønner lader Le Brun sig overtale, og nu er *vi*, det vil sige Le Brun, chevalieren, Mathieu de Fourgeot og jeg på vej, og chevalieren trykker venskabeligt Le Brun i hånden og siger henvendt til mig: "Det er det bedste menneske, jeg kender, den mest tjenstvillige ven."

Le Brun: Jeg tror, chevalieren kunne få mig til at lave falske penge, om det skulle være.

Og så er vi hos Merval.

Jacques: Mathieu de Fourgeot …

Herren: Ja, hvad vil du sige?

Jacques: Mathieu de Fourgeot. – Jo, jeg ville sige, at chevalieren kender de folk både ved efternavn og fornavn, og at han selv formodentlig er en slubbert, der står i ledtog med hele banden.

Herren: Det kunne være, du havde ret. – Det er umuligt at finde et menneske, der er mere elskværdig, høflig, forbindtlig og uegennyttig end hr. de Merval. Da det er konstateret, at jeg er myndig og solvent, anlægger hr. de Merval en mine, der på én gang udtrykker den hjerteligste velvilje og den dybeste fortvivlelse, og siger i en meget nedtrykt tone, at det gør ham inderligt ondt, men netop i morges har han været nødt til at hjælpe en af sine venner, der var i den største forlegenhed, og derved var fuldstændig ribbet for kontanter. Derefter vendte

han sig til mig og fortsatte: "I alt fald skal De ikke være ked af, min herre, at De ikke kom en smule før. Det ville have gjort mig meget ondt at afslå Deres anmodning, men jeg måtte have gjort det. Venskabet går frem for alt …"

Der står vi allesammen helt tilintetgjorte. Chevalieren, Le Brun og Fourgeot på knæ for Merval, der siger til dem: "Mine herrer, De kender mig alle. Jeg vil gerne være imødekommende, og jeg kan ikke fordrage at gøre de tjenester, jeg muligt kan yde, ringere ved at lade mig nøde: men på æresord. Der er ikke fire louisdorer i huset."

Jeg lignede, som jeg stod der mellem de mennesker, en synder, der har hørt sin dom oplæst. Jeg sagde til chevalieren: "Lad os gå, chevalier, når de herrer ikke kan –." Men chevalieren trak mig til side og sagde: "Men hvad tænker du dog på? Det er hendes navnedag i morgen. Og jeg kan fortælle dig, at jeg har forberedt hende. Hun venter en opmærksomhed fra din side. Du kender hende. Hun er jo ikke på nogen måde egennyttig. Men hun er som alle de andre, der ikke holder af at blive skuffet i deres forventninger. Hun har sikkert allerede pralet lidt med det over for sine forældre, sine tanter, sine veninder. Og så efter det ikke at have noget at vise dem, det må jo virke som en ydmygelse." – Og derefter vendte han sig igen til Merval og nødt ham endnu ivrigere. Efter at Merval længe havde ladet sig nøde, sagde han: "Ja, jeg er et godt fæ, men jeg kan ikke holde ud at se folk i forlegenhed. Jeg spekulerer, og jeg får en idé."

Chevalieren: Hvad er det for en idé?

Merval: Hvorfor tager De ikke varer?

Chevalieren: Har De det?

Merval: Nej, men jeg kender en flink og hæderlig kone, der kan skaffe os nogle.

Le Brun: Ja, men som vil skaffe os noget snavs, som hun vil sælge os for dets vægt i guld, og som vi bagefter ikke får noget for.

Merval: Aldeles ikke. Det bliver meget smukke stoffer, smykker af guld eller sølv. Al slags silketøj, perler og stene. Den slags tabes der meget lidt på. Og det er en skikkelig kone, der er tilfreds med en lille avance, når hun bare har sikkerhed. Og det er alt sammen noget, hun erhverver ved lejlighedskøb for en billig penge. Men for resten kan De jo se på tingene. Det koster jo ikke noget.

Jeg påviste for chevalieren og Merval, at det ikke var min profession at drive handel, og at, selv om jeg ikke skulle have noget imod det, gav min stilling mig ikke tid til at tage mig af det. De to lige tjenstvillige mennesker Le Brun og Fourgeot mødte denne indvending med et samtidigt udråb: "Bryd Dem ikke om det. Det skal vi nok besørge for Dem. Det er bare en halv dags arbejde." – Forhandlingerne blev genoptaget om eftermiddagen hos hr. de Merval, som slog mig på skulderen og sagde i en salvelsesfuld og inderlig tone: "Det glæder mig, min herre, at kunne være Dem til hjælp, men lad være ofte at gøre den slags lån. Det ender altid med at ruinere én. Det ville være et mirakel, om De her i landet én gang til skulle have det held at få at gøre med så hæderlige mennesker som de herrer Le Brun og Mathieu de Fourgeot."

Le Brun og Fourgeot de Mathieu eller Mathieu de Fourgeot bukkede og takkede for komplimenten og sagde, at det var alt for elskværdigt, og at de blot hidtil havde gjort sig umage for at

drive deres lille forretning i overensstemmelse med hæderlighedens og samvittighedens love, og at der ikke var grund til at rose dem for noget så selvfølgeligt.

Merval: De tager fejl, mine herrer. Hvem har samvittighed i disse tider? Spørg De bare chevalier de Saint-Ouin, der kender noget til den slags ting.

Og så forlader vi Merval, der oppe fra trappen spørger os, om sagen er i orden, og han kan give marskandisersken besked. Vi svarer ja og begiver os alle fire til et værtshus i nabolaget, hvor vi spiser middag, mens vi venter. Det var Mathieu de Fourgeot, der bestilte middagen, og den var god. Ved desserten kommer to savoyardpigebørn med deres lirekasser hen til vort bord. Le Brun lader dem sætte sig ned. De får noget at drikke, fjaser og spiller. Mens den ene af mine tre gæster morede sig med at klemme en af dem, sagde hendes kammerat, der sad ved siden af mig hviskende til mig: "Min herre, De er i et meget dårligt selskab, der er ikke en af dem, der ikke har sit navn i politiets registre."

Vi forlod værtshuset, da klokken nærmede sig den fastsatte tid og begav os til hr. de Merval. Jeg glemte at fortælle dig, at den middag gjorde kål på det sidste, der var i min og chevalierens pung, og at Le Brun sagde til chevalieren, som lod det gå videre til mig, at Mathieu de Fourgeot forlangte ti louisdorer i provision, og at det var det mindste, man kunne give ham, og at han, hvis han blev tilfreds, kunne skaffe os varerne til en billigere pris, så at vi let kunne vinde det ind på salget af varerne.

Så kom vi altså tilbage til Merval, hvor marskandisersken, frøken Bridoie (det hed hun) havde indfundet sig med varerne.

Hun overvældede os med høflighed og reverenser og bredte ud for os stoffer, kniplinger, ringe, diamanter og gulddåser. Vi forsynede os med noget af det alt sammen. Det var Le Brun, Mathieu de Fourgeot og chevalieren, der fastsatte prisen, og Merval noterede. Hele beløbet blev nitten tusinde syv hundrede fem og halvfjerds livres, for hvilken sum jeg gav gældsbevis, da frøken Bridoie sagde til mig, mens hun gjorde reverens (hun henvendte sig aldrig til nogen på anden måde): "Det er jo herrens agt at betale gældsbeviserne til forfaldstid?"

"Selvfølgelig," sagde jeg.

"I så fald kan De vel lige så godt give mig veksler som gældsbeviser?"

Ordet "veksler" fik mig til at blegne. Chevalieren opdagede det og sagde til frøken Bridoie: "Veksler! Frøken! Men der er det kedelige ved veksler, at de cirkulerer, og at man aldrig ved, hvem de kommer i hænderne på."

"Det må være Deres spøg, hr. Chevalier, man ved da nok, hvilke hensyn man skylder folk af Deres rang." – Og derefter fulgte igen en reverens. – hun tog en notesbog op af lommen og oplæste en mængde navne på folk i alle mulige stillinger og klasser. Chevalieren kom hen til mig: "Ja, veksler, det er en alvorlig sag. Pas godt på, hvad du gør! På den anden side gør hun et honnet indtryk, og desuden, før de forfalder, er enten du eller jeg ved muffen."

Jacques: Og De underskrev vekslerne?

Herren: Det gjorde jeg.

Jacques: Fædrene plejer, når deres sønner tager til hovedstaden, at holde en lille prædiken for dem: Søg ikke dårligt selskab, stå dig godt med dine overordnede, idet du nøje

opfylder dine forpligtelser. Hold fast ved din religion. Sky løsagtige piger og svindlere og skriv fremfor alt ikke på veksler.

Herren: Ja, jeg gjorde ligesom de andre. Det første, jeg gjorde, var at glemme min faders forskrifter. Så havde jeg altså varer at sælge, men det var penge, vi manglede. Der var et par meget smukke kniplingsmanchetter. Chevalieren overtog dem til indkøbspris: "Se her," sagde han, "der er du jo allerede blevet af med noget uden tab." Mathieu de Fourgeot tog et ur og et par gulddåser, som han lovede straks at betale mig. Jeg udtog et fint kniplingsgarniture med tilhørende manchetter, der skulle indgå i den navnedagsgave, jeg skulle give. Resten tog Le Brun i forvaring. Mathieu de Fourgeot kom øjeblikkelig tilbage med tres louisdorer. Han beholdt ti, og jeg fik de halvtreds. Han sagde til mig, at han ikke havde solgt hverken uret eller de to dåser, men pantsat dem.

Jacques: Pantsat dem?

Herren: Ja.

Jacques: Jeg ved hos hvem.

Herren: Nå! Hos hvem?

Jacques: Hos hende, der havde solgt dem.

Herren: Ja, det er ganske rigtigt. Foruden manchetterne og kniplingsgarnituret tog jeg også en smuk ring og en dåse til skønhedspletter. Jeg havde halvtreds louisdorer i lommen, og både chevalieren og jeg var i det bedste humør.

Jacques: Det er alt sammen udmærket. Men der er en ting, der undrer mig. Det er hr. Le Bruns uegennytte. Skulle han ikke have noget af byttet?

Herren: Du spøger vist, Jacques! Eller også kender du ikke hr. Le Brun. Jeg foreslog ham, at han skulle have en anerkendelse

for sin tjenstvillighed, men han blev vred og sagde, at jeg måske holdt ham for en Mathieu de Fourgeot, men at han aldrig havde hørt til dem, der rakte hånden frem.

"Ja, sådan er den kære hr. Le Brun," sagde chevalieren, "altid sig selv lig, men vi ville skamme os, hvis vi stod tilbage for ham." Og straks tog han blandt vore varer to dusin lommetørklæder og et stykke musselin, som han bad ham modtage til konen og datteren. Og Le Brun så på lommetørklæderne, som han fandt meget fine og musselinet, som han syntes var meget smukt, hvortil kom, dels at disse ting blev tilbudt ham med så megen elskværdighed, dels at han snart ville få lejlighed til at gøre os en gentjeneste ved salget af de varer, som han stadig havde i forvaring, så at han omsider gav sig.

Så brød vi op og så hurtigt en hyrevogn kunne føre os af sted, begav vi os til det hus, hvor den jeg elskede og til hvem kniplingsgarnituret, manchetterne og ringen var bestemt, boede. Gaven gjorde megen lykke. Man blev meget begejstret. Garnituret og manchetterne blev straks prøvet. Ringen syntes at være skabt til fingeren. Man souperede og var i muntreste lune, kan du nok tænke.

Jacques: Og De blev hos pigen?

Herren: Nej.

Jacques: Det gjorde måske chevalieren?

Herren: Jeg tror det.

Jacques: Med det liv, De lader til at være blevet lokket ind i varede Deres halvtreds louisdorer ikke længe.

Herren: Nej. Det gjorde de heller ikke. Efter en uges tids forløb begav vi os til Le Brun for at få at vide, hvad de øvrige

ting, vi havde erhvervet, havde indbragt.

Jacques: Og det var, forstår jeg, ingenting eller så godt som ingenting. Hr. Le Brun var opbragt og skældte ud på Merval og pigen med reverenserne, kaldte dem kanaljer, nedrigt pak, skurke og svor på ny ikke at ville have noget med dem at gøre samt overrakte Dem en syv-otte hundrede francs.

Herren: Sådan noget lignende. Jeg fik otte hundrede halvfjerds.

Jacques: Altså, hvis jeg ikke regner galt: Otte hundrede halvfjerds francs fra Le Brun, halvtreds louisdorer fra Merval og Fourgeot, garnituret, manchetterne og ringen, som tilsammen kunne have en værdi af, lad os sige yderligere halvtreds louisdorer, alt i alt tre tusinde to hundrede otte og halvfjerds francs – det var, hvad De fik ud af nitten tusinde syv hundrede fem francs i varer. Ja, død og pine, det må man sige, det er pænt. Det er ikke hver dag, man har med sådanne hæderlige folk at gøre. Det havde Merval ret i.

Herren: Du glemmer de manchetter, chevalieren tog til indkøbspris.

Jacques: Det er med vilje. Jeg går ud fra, at han aldrig siden omtalte dem.

Herren: Det er meget sandt. Men du siger heller ikke noget om de to gulddåser og uret, som Mathieu bare satte i pant.

Jacques: Næ, for dem ved jeg ikke, hvad jeg skal sige om.

Herren: Imidlertid kom den dag, da vekslerne forfaldt.

Jacques: Men hvad der formodentlig ikke kom, hverken til Dem eller chevalieren, var kontanter.

Herren: Jeg blev nødt til at holde mig skjult. Mine slægtninge blev underrettet, og en af mine onkler kom til Paris. Han indgav

en politianmeldelse mod alle disse tyveknægte. Anmeldelsen blev indleveret til en af de pågældende embedsmænd, der var bestukket af Merval. Der blev derfor svaret, at da sagen var juridisk i orden, kunne politiet ikke foretage noget. Pantelåneren, hos hvem Mathieu havde pantsat de to dåser, indstævnede denne til at indløse dåserne. Jeg intervenerede i processen. Rettergangsomkostningerne blev så umådelige, at efter at uret og dåserne var blevet solgt, resterede der endnu fem-seks hundrede francs, inden de var dækket.

De tror måske ikke, det er muligt, ærede læser? Men hvad vil De sige om følgende: Indehaveren af en lille café i mit nabolag, der for nogen tid siden afgik ved døden, efterlod to stakkels forældreløse i en spæd alder. Kommissæren indfinder sig i den afdødes hus og alt forsegles. Derefter brydes seglet, og man foretager booptegnelse og auktion. Denne indbringer en otte-ni hundrede francs. Af disse otte-ni hundrede francs er der, efter at retsomkostningerne er fradraget, to sous til hver af de to forældreløse. Man overgiver dem disse to sous og sender dem på fattiggården.

Herren: Sådan noget er oprørende.

Jacques: Og det er noget, som stadig sker.

Herren: Under alt dette døde min fader. Jeg indløste vekslerne og kom frem fra mit skjul, hvor chevalieren og min veninde, det må jeg sige til deres ros, trofast havde holdt mig med selskab.

Jacques: Og De er stadig lige indtaget i chevalieren og den skønne, der ikke lader Dem komme sig nærmere end før.

Herren: Og hvorfor opfører hun sig sådan, Jacques?

Jacques: Hvorfor? Fordi da De nu er Deres egen herre og ejer af en antagelig formue, er De moden til at blive gjort til hel idiot, det vil sige ægtemand.

Herren: Ja, jeg tror sandt at sige, det var deres hensigt. Men det lykkedes ikke.

Jacques: Så må De have haft mærkeligt held med Dem, eller også må de andre have båret sig meget ubehændigt ad.

Herren: Jeg synes, din stemme er mindre hæs nu, og at du har lettere ved at tale.

Jacques: Det kan godt være, De synes det, men det passer ikke.

Herren: Du er altså ikke i stand til at fortsætte din kærlighedshistorie?

Jacques: Nej.

Herren: Og du mener, at jeg i stedet for skal fortsætte min kærlighedshistorie?

Jacques: Jeg mener, at det var rigtigt at holde en pause og vende bunden i vejret på flasken.

Herren: Hvad? Til trods for, at du har så ondt i halsen, har du fået fyldt på flasken?

Jacques: Javel! Men ved tusind djævle, det er havresuppe, den er fyldt med. Og derfor har jeg ingen ideer og er fuldstændig dum. Og det vil jeg blive ved med, så længe der ikke er andet i flasken.

Herren: Hvad er det, du gør?

Jacques: Jeg hælder havresuppen væk. Jeg er bange for, den bringer os ulykke.

Herren: Du er tosset.

Jacques: Det er det samme, om jeg er tosset eller klog. Der skal ikke blive en dråbe tilbage i flasken.

Mens Jacques hælder havresuppen ud af flasken, ser hans herre på uret, tager en pris og bereder sig på at gå videre med sin kærlighedshistorie.

Og jeg, kære læser, føler mig fristet til at lukke munden på ham ved at vise ham på afstand en gammel militærperson til hest og krumbøjet eller en ung bondepige med stråhat og rødt skørt, der enten kommer gående eller rider på et æsel. Og hvorfor skulle den gamle militær ikke være Jacques' kaptajn eller hans kaptajns ven? – Men han er jo død. – Nå, tror De det? – Og den unge bondepige! Hvorfor skal det ikke være enten fru Marguerite eller fru Suzon eller værtinden fra *Den store Hjort* eller madam Jeanne eller endog hendes datter Denise? En romanfabrikant ville ikke have undladt at bruge en af de udveje. Men jeg bryder mig ikke om romaner, når lige undtages Richardsons. Jeg skriver historie, og om det interesserer mere eller mindre, bryder jeg mig ikke videre om. Min hensigt er at være sand, og det har jeg gennemført. I overensstemmelse hermed skal jeg ikke lade broder Jean vende tilbage fra Lissabon lige så lidt som lade den tykke prior, der kommer os i møde i en cabriolet med en ung, køn kvinde ved sin side være abbed Hudson.

– Men abbed Hudson er jo død, ikke?

– Tror De det? Har De været til stede ved hans begravelse?

– Nej.

– De har altså ikke set ham blive lagt i jorden.

– Nej.

– Så kan han altså være død eller levende efter mit forgodtbefindende. Det afhænger altså bare af mig, om jeg vil standse cabrioleten og lade prioren og hans kvindelige ledsager stige ud og ud af det skabe en række begivenheder, hvorved De skulle tabe både Jacques' og hans herres kærlighedshistorier ganske af syne. Men jeg foragter alle den slags kunstgreb og vil blot konstatere, at ingenting er lettere end at trække en roman i langdrag blot man har en smule fantasi og skriveevne. Men lad os holde os til sandheden, og mens vi venter på, at Jacques' halsonde skal gå over, må vi overlade ordet til hans herre.

Herren: En morgen forekom chevalieren mig at være meget trist. Det var netop morgenen efter, vi havde været på landet, chevalieren, hans veninde (eller om vi skal kalde hende min veninde eller måske vor fælles veninde) hendes forældre, hendes tanter, hendes kusiner og jeg. Han spurgte mig, om jeg ikke havde begået nogen uforsigtighed, der kunne henlede forældrenes opmærksomhed på min forelskelse. Han meddelte mig, at forældrene i deres bekymring over min stadige rolle som opvartende kavaler, havde taget datteren i forhør. Endvidere lod han mig forstå, at hvis jeg havde ærlige hensigter, så skulle jeg blot tilstå dem. I så fald ville man have den ære vedblivende at modtage mig, men at man, hvis jeg ikke inden fjorten dage erklærede mig, ville man se sig nødsaget til at bede mig ophøre med mine besøg, da de vakte megen opsigt og gav anledning til sladder og skadede deres datter ved at holde andre friere tilbage og forårsage, at hun gik glip af andre fordelagtige partier imens, fordi andre friere risikerede at få en kurv.

Jacques: Nå, hvad var det, Jacques sagde? Har han ikke en fin næse?

Herren: Chevalieren tilføjede: Fjorten dage! Det er en lovlig kort frist. Du elsker og er genelsket. Hvad vil du gøre, når de fjorten dage er gået?

Jeg svarede lige rent ud, at jeg ville trække mig tilbage.

"Trække dig tilbage? Du elsker hende altså ikke?"

"Jo, meget endda. Men jeg har slægt, navn, rang, prætentioner, og jeg kan ikke beslutte mig til at begrave alt det i en lille borgerpiges butik."

"Skal jeg sige det til dem?"

"Hvis du har lyst. Men chevalier, denne pludselige finfølelse hos de mennesker forbavser mig. De har tilladt deres datter at tage imod mine gaver. De har tyve gange ladet mig være alene med hende. Hun render til bal, selskaber, kører rundt på landet og i byen med den første den bedste, der kan byde hende en vogn. De sover dybt, mens der musiceres eller konverseres hos hende. Du kommer i huset, så meget du har lyst, og mellem os sagt, chevalier, hvor du kommer i huset, er der ingen anledning til at lukke døren for nogen anden. Pigen har et dårligt rygte. Jeg hverken tror på eller tvivler om, hvad der siges om hende. Men du må indrømme, at forældrene kunne have tænkt på at våge over deres datters rygte på et tidligere tidspunkt. Skal jeg sige dig min mening rent ud? De har regnet mig for en idiot, som man kunne trække ved næsen til alteret med pigen. Men de er gået galt i byen. Jeg finder frøken Agathe henrivende. Jeg er forelsket i hende op over begge øren, hvilket synes mig at fremgå tilstrækkeligt af de formidable udgifter, jeg har sat mig i for hendes skyld. Jeg er ikke uvillig til at blive ved med det, men

så skal det også være med sikkerhed for, at hun fremtidig er lidt mere føjelig. Jeg har ikke lyst til at tilbringe min tid med at sukke for hendes fødder og at øde en formue, der kunne anvendes på en nyttigere måde. Det sidste kan du sige til frøken Agathe, og det, jeg før sagde, til hendes forældre. – Enten må vor forbindelse høre op, eller det hele må lægges om på en ny bov, og frøken Agathe må vise sig villigere, end hun hidtil har gjort. Du må selv indrømme, at da du indførte mig hos hende, lod du mig håbe på en imødekommen og beredvillighed, som jeg aldeles ikke har mødt. Næ, chevalier, der har du narret mig."

Chevalieren: Jeg har minsandten også narret mig selv. Hvem fanden skulle troet, at hun med den fri og muntre tone, det letsindige ydre, var sådan en lille dydsdragon.

Jacques: Det var rene ord for pengene. De har altså engang i Deres liv vist Dem som en karl?

Herren: Ja, der er visse dage, man har det sådan. Jeg havde bag mig min historie med ågerkarlene, min nødtvungne flugt til Saint-Jean de Latran, marskandiserskens veksler og mere end alt frøken Agathes langsomhed til at imødekomme mig. Jeg var lidt træt af at blive holdt hen.

Jacques: Og hvad gjorde De så efter den modige tale, De havde holdt til Deres ven chevalier de Saint-Ouin?

Herren: Jeg holdt ord og holdt op med mine besøg.

Jacques: Bravo! Bravo! mio caro maestro!

Herren: I de følgende fjorten dage hørte jeg ikke noget ud over, at chevalieren trofast holdt mig underrettet om, hvordan min fraværelse virkede på familien og opfordrede mig til at holde mig stiv. Han sagde: "De begynder at undre sig, veksle blikke og spørge, hvad grund, der vel kunne være til din

misfornøjelse. Pigebarnet spiller overlegen. Hun siger med affekteret ligegyldighed, bag hvilken det tydeligt fremgår, at hun er stødt: – Man ser ikke noget til den herre mere. Det lader til, han ikke bryder sig om at komme mere. Nå, det må jo blive hans egen sag. Og så drejer hun om på hælen og giver sig til at nynne, hun går hen til vinduet, kommer igen, men har røde øjne. Alle kan se, hun har grædt."

"Har hun grædt?"

"Så sætter hun sig og tager sit håndarbejde, men gør ikke noget ved det. De snakker omkring hende, men hun siger ikke noget. Man prøver at opmuntre hende, men hun bliver muggen. Man foreslår hende et spilleparti, en tur, en teateraften. Hun tager imod det, men når alt er arrangeret, får hun lyst til noget andet for i næste øjeblik heller ikke at have lyst til det –"

"Men jeg ser, at du begynder at vakle. Det er bedre, jeg ikke fortæller dig mere."

"Men, chevalier, du tror altså, at hvis jeg viste mig igen –"

"Så var du idiot. Man må gøre sig kostbar, det gælder om at have mod til at holde ud. Hvis du nu kommer igen, uden der har været bud efter dig, er du fortabt. Man må lære den slags småfolk, hvordan de skal opføre sig."

"Men hvis de nu ikke sender bud efter mig?"

"Det gør de."

"Men hvis det nu varer længe?"

"Det sker snart. Du kan bande på, at en mand som dig får man ikke let igen. Hvis du kommer af dig selv, vil man bare surmule, og du kommer til at betale din lille udflugt dyrt, og man dikterer sine betingelser. Og så må du give dig og bøje

knæ. Vil du være herre eller slave, og det oven i købet en slave, der bliver meget dårligt behandlet? Du kan selv vælge. Når jeg skal være ærlig, har du været lidt ubetænksom. Din fremgangsmåde tyder ikke på, at du er grebet af nogen særlig heftig forelskelse. Men sket er sket, og hvis det er muligt at drage fordel af det, bør man ikke spare nogen ulejlighed."

"Hun græd?"

"Nå, ja, så lad hende græde! Det er i hvert fald bedre, hun græder, end du gør det."

"Men hvis de nu ikke sender bud efter mig?"

"Jeg har jo sagt dig, at du kan være ganske rolig i så henseende. Du skulle bare se og høre dem, når jeg er der. Lige når jeg kommer, taler jeg ikke mere om dig, end om du aldrig havde eksisteret. De lister omkring spørgsmålet. Jeg lader dem gøre det. Endelig spørger man mig, om jeg har set dig. Jeg svarer ligegyldigt snart ja, snart nej. Så bliver der snakket om noget andet. Men det varer ikke længe, før du kommer på tapetet igen. Det er enten faderen, moderen, tanten eller Agathe, der begynder. Og så siger en af dem: – Så opmærksomme og hensynsfulde vi har været over for ham! Og den deltagelse og interesse, vi viste ham under hans sidste sag! Og al den venlighed, min niece har vist ham. Og den høflighed, jeg ligefrem har overvældet ham med! Og alle de forsikringer om hengivenhed, han har givet os! Kan man efter det tro på mennesker? Efter det skal man nok få lyst at åbne sit hus for fremmede! Og det skal være ens venner!"

"Og hvad siger Agathe?"

"Jeg kan forsikre dig for, der er bestyrtelse i familien."

"Men Agathe?"

"Agathe trækker mig til side og siger: – Chevalier, forstår De, hvad der går af Deres ven? Nu har De så mange gange fortalt mig, at han elsker mig. De har sikkert troet det, og hvorfor skulle De ikke det? Jeg troede det jo også. – Og så bryder hun af. Stemmen slår over, hendes øjne bliver fugtige – Hvad? Det synes jeg også, dine gør. Nej, nu siger jeg bestemt ikke mere. Jeg ved nok, hvor du vil hen, men det bliver der ikke noget af, ikke tale om! Når du først har gjort den dumhed at trække dig tilbage uden nogen som helst rimelig grund, vil jeg ikke være med til, at du gør den yderligere dumhed at kaste dig i armene på dem igen. Du må benytte det, der er sket til at fremme dine interesser hos frøken Agathe. Du må lade hende se, at hun ikke har så godt tag i dig, at hun ikke kan miste dig, hvis hun ikke gør noget mere for at beholde dig. Tænk, at efter alt, hvad du har gjort for hende, ikke at være kommet længere end til at kysse hendes hånd. Hånden på hjertet, vi er jo venner, og uden at være indiskret kan du godt betro dig til mig. Mere har du ikke opnået, vel?"

"Nej."

"Det er ikke sandt. Du vil bare være diskret."

"Det ville jeg måske, hvis jeg havde grund til det. Men jeg sværger dig til, at jeg ikke er så lykkelig, at det er løgn."

"Det er ufatteligt. Du er jo dog ellers ikke noget fæ. Har hun virkelig ikke haft et lille svagt øjeblik?"

"Nej."

"Det har hun såmænd nok. Du har bare ikke været opmærksom på det, så du har kunnet benytte dig af det. Jeg er bange for, at du har båret dig fjollet ad. Det gør sådan hæderlige, fintfølende og blødhjertede naturer som du."

"Men sig mig, chevalier – sagde jeg til ham, hvad gør du egentlig der i huset?"

"Ingenting."

"Har du slet ikke haft nogen hensigter med hende?"

"Jo, du må undskylde mig, det har jeg nok og i temmelig lang tid. Men så dukkede du op, og du kom, så og sejrede. Jeg opdagede snart, at hun efter den tid bare havde øje for dig og næsten ikke skænkede mig nogen opmærksomhed, og så indrettede jeg mig derefter. Vi er blevet ved at være venner. Hun betror mig sine små bekymringer, og jeg står hende bi med råd og dåd, og somme tider bliver mine råd fulgt. Og i mangel af bedre har jeg resigneret i den underordnede rolle, du har tildelt mig."

Jacques: Må jeg sige to ting, herre? Den ene er, at jeg aldrig har kunnet fortsætte min historie. Der er altid kommet en eller anden satans afbrydelse, mens Deres historie flyder jævnt og roligt. Men sådan går det her i livet. Den ene maser igennem det tætteste krat uden at stikke sig, mens den anden kan se sig for lige så godt han vil, og dog hjælper det ingenting. På den jævneste vej tramper han på torne og tidsler og når frem flået og forrevet.

Herren: Har du glemt din evige lektie om den store rulle, og hvad der står skrevet histoppe?

Jacques: Det andet er, at jeg holder fast ved, at Deres chevalier de Saint-Ouin er en stor slyngel. Efter at have delt Deres formue med ågerkarlene Le Brun, Merval, Mathieu de Fourgeot eller Fourgeot de Mathieu, forsøger han nu at prakke Dem sin elskerinde på, vel at mærke i al tugt og ære og med både notar og præst for også at dele Deres kone med Dem – Å, den hals!

Herren: Ved du, hvad du gør? Noget, der både er meget almindeligt og meget næsvist.

Jacques: Ja, det kunne jeg nok være i stand til.

Herren: Du beklager dig over at blive afbrudt, og så gør du det samme selv.

Jacques: Det er på grund af Deres dårlige eksempel. En mor, der er letfærdig, vil have, at hendes datter skal være anstændig. En far, der er ødsel, vil have at hans søn skal være økonomisk. En herre vil –

Herren: – afbryde sin tjener lige så galt, det passer ham og ikke selv blive afbrudt.

– Læser, er De ikke bange for, at scenen fra værtshuset skal gentage sig, hvor den ene råbte: Gå ned! Og den anden: Nej jeg vil ikke? Men hvad nytte skulle det være til, at jeg lod Dem høre: – Jeg afbryder, når jeg vil! og – Nej, du gør ikke! Det er rigtigt nok, at når bare jeg ophidser Jacques og hans herre, så er striden gående. Og hvis den først er i gang, hvem ved så, hvordan den ender? Men sandheden er, at Jacques helt beskedent svarede sin herre: "Herre, jeg afbryder ikke, jeg taler med Dem, som De har givet mig lov til."

Herren: Lad gå! Men det er ikke alt.

Jacques: Hvad har jeg mere gjort?

Herren: Du kommer fortælleren i forkøbet og berøver ham den fornøjelse, han har lovet sig af din overraskelse. Og det på en sådan måde, at du ved at demonstrere din meget malplacerede skarpsindighed og har gættet, hvad jeg havde at

fortælle, har bevirket, at jeg ikke har andet at gøre end at tie stille, og det gør jeg.

Jacques: Å! Herre!

Herren: Pokker tage de mennesker, der er så åndfulde!

Jacques: Det er sandt nok, herre! Men De vil da ikke være så grusom?

Herren: Så indrøm i det mindste, at du har fortjent det.

Jacques: Det indrømmer jeg. Men når De nu får set på Deres ur, hvad klokken er, og taget Deres pris tobak, er Deres dårlige humør forbi, og De fortsætter Deres historie.

Herren: Den skælm kan da også gøre med mig, hvad han vil –.

Nogle dage efter den samtale, jeg havde med chevalieren, kom han igen. Han så triumferende ud: "Nå, min ven, en anden gang tvivler du vel ikke på mine spådomme? Jeg havde jo sagt dig det. Vi er de stærkeste, og her skal du se et brev fra pigebarnet. Ja, et brev, et brev fra hende." – Det var et meget stilfærdigt brev og indeholdt kun blide bebrejdelser, beklagelser og så videre. – Og så viser jeg mig i huset igen.

Hvad er der i vejen, kære læser? De holder op at læse! Å, jeg forstår Dem. De ville gerne se det brev. Forfatterinden fru Riccoboni ville ikke have undladt at vise Dem det. Og det brev, fru de la Pommeraye skrev til de to fromme damer! Jeg er sikker på, at De også føler savnet ved ikke at have fået det brev. Uagtet det havde været ganske anderledes svært at lave end Agathes brev, og selv om der er grænser for, hvad jeg tiltror mit talent, så skulle jeg nok have klaret det, tror jeg. Men det havde ikke været autentisk. Det havde været noget i stil med de sublime taler, der findes i Livius' *Roms Historie* eller Bentivoglios *Krigene i Flandern*.

Man læser dem med fornøjelse, men de ødelægger illusionen. En historiker, der lægger taler i munden på sine personer, som de ikke har holdt, kan lige så godt tilskrive dem handlinger, de ikke har foretaget sig. Derfor beder jeg Dem give afkald på de to breve og fortsætte Deres læsning.

Herren: Man spurgte mig om grunden til min fraværelse, og jeg sagde et eller andet, der passede mig. Det slog man sig til tåls med, og alt gik igen sin vante gang.

Jacques: Det vil sige, at De blev ved at øse penge ud, og Deres kærlighedsaffære kom ikke videre?

Herren: Chevalieren spurgte mig, om der var noget nyt og lod til at blive utålmodig.

Jacques: Og det var han måske også i virkeligheden.

Herren: Hvorfor det?

Jacques: Tja, fordi –

Herren: Nå, kom med det!

Jacques: Næ, jeg skal nok nære mig. Man må lade fortælleren –.

Herren: Det glæder mig, at min lektion har virket. – En dag foreslog chevalieren mig, at vi to skulle tage en tur sammen alene. Vi tog en dag på landet. Vi tog tidligt hjemme fra. Vi spiste middag i en kro, og vi spiste til aften samme sted. Vinen var fortræffelig, og vi drak meget af den og snakkede politik, religion og kvinder. Aldrig havde chevalieren vist mig så megen fortrolighed, så meget venskab. Han fortalte mig alle de eventyr, han havde oplevet, med den utroligste frimodighed, uden at lægge skjul på hverken ondt eller godt. Han drak, han omfavnede mig. Han græd af bevægelse. Jeg drak, jeg

omfavnede ham og græd også. Der var kun en eneste handling i hans liv, han bebrejdede sig, og den ville nage hans samvittighed lige til hans død.

"Chevalier, skrift for din ven, det vil lette dig. Lad mig høre, hvad det er, der tynger dig. Det er nok bare en eller anden ubetydelighed, som din finfølelse får dig til at overdrive."

"Nej, nej," udbrød chevalieren, idet han støttede sit hoved i hænderne og skjulte sit ansigt af skam, "det er en skændighed, en utilgivelig skændighed. Mon du vil tro det? Jeg, chevalier de Saint-Ouin, har engang bedraget, bedraget, ja, bedraget en ven."

"Hvordan skete det?"

"Ak! Min ven og jeg kom i et og samme hus, ligesom du og jeg nu. Der var i huset en ung pige som frøken Agathe. Han var forelsket i hende, men det var mig, hun elskede. Han øste penge ud på hende, og det var mig, der nød hendes gunst. Jeg fik aldrig mod til at tilstå ham det, men hvis vi nu mødtes, ville jeg sige ham alt. Den frygtelige hemmelighed, jeg bærer på, hviler tungt på mit hjerte, og det er en byrde, jeg endelig må lette mig for."

"Gør det, chevalier, så gør du ret."

"Råder du mig til det?"

"Ja, det råder jeg dig sandelig til."

"Og hvordan tror du, min ven vil tage sagen?"

"Hvis han virkelig er din ven og et rettænkende menneske, vil han finde undskyldning i sit eget hjerte. Han vil blive rørt over din åbenhjertighed og din anger og slå armene om halsen på dig. Sådan vil jeg gøre i hans sted."

"Tror du det?"

"Ja, det gør jeg."

"Sådan ville du selv opføre dig?"

"Det er jeg sikker på."

Straks rejste chevalieren sig, gik hen imod mig med tårer i øjnene og udbredte arme og sagde: "Min ven, så omfavn mig."

"Hvad! Chevalier," sagde jeg, "er det dig og mig? Er det den lille mær, Agathe?"

"Ja, min ven. Jeg giver dig dit ord tilbage, du kan gøre mod mig, hvad du lyster. Hvis du ligesom jeg mener, at min fornærmelse ikke kan undskyldes, så betragt mig kun med foragt og overlad mig til min smerte og skam! Å, hvis du vidste, hvilket herredømme det lille asen har fået over mit hjerte! Jeg er fra naturens hånd et hæderligt menneske, så kan du selv dømme om, hvor jeg har lidt under den uværdige rolle, jeg har nedværdiget mig til at spille. Hvor mange gange har jeg ikke set bort fra hende og ladet mine øjne hvile på dig og sukket over hendes og mit forræderi. Det er utroligt, at du aldrig har lagt mærke til det –"

Imens stod jeg ubevægelig som en stenstøtte. Jeg hørte knapt, hvad chevalieren sagde. Jeg råbte blot: "Å, den slyngel! Og det er dig, chevalier, som var min ven!"

"Ja, jeg var det, og jeg er det stadig. Det viser jeg jo netop ved at gøre mit til, at du kommer ud af den lille satans klør ved at forråde dig en hemmelighed, der mere er hendes end min. Hvad der harmer mig, er, at du slet ikke har haft noget for alt det, du har ofret på hende." (Her gav Jacques sig til at le og fløjte.)

Herren: Lidt efter lidt gik min vrede over. Jeg omfavnede chevalieren. Han satte sig ned med albuerne på bordet og

hænderne for øjnene. Han vovede ikke at se på mig.

Jacques: Han var jo så fortvivlet. Og De var vel så venlig at prøve at trøste ham? (Her gav Jacques sig igen til at fløjte).

Herren: Jeg synes, det bedste, jeg kunne gøre, var at slå det hele hen i spøg. For hvert spøgefuldt indfald, jeg kom med, sagde chevalieren: "Mage til menneske som du findes der ikke. Du er ganske enestående! Du er hundrede gange mere værd end jeg. Jeg er meget i tvivl, om jeg kunne have det ædelmod eller den styrke at tilgive sådan en fornærmelse, og du spøger med det. Det er ganske enestående! Kære ven, hvad kan jeg nogen sinde gøre for at sone det, jeg har forbrudt? – Nej, det kan ikke sones. Jeg vil aldrig, aldrig kunne glemme hverken min forbrydelse eller din overbærenhed. Det er to ting, der for tid og evighed vil stå gravet ind i mit hjerte. Det første vil jeg erindre for at foragte mig selv, det andet for at beundre dig, for at fordoble den hengivenhed, jeg nærer for dig."

"Nå, chevalier, lad nu være at tænke mere på det, du gør for meget væsen både af, hvad du og hvad jeg har gjort. Skål, chevalier! Nå, hvis du ikke vil drikke min skål, så drikker jeg din –."

Lidt efter tog chevalieren sig sammen. Han skildrede sit forræderi i alle detaljer og stemplede sig selv med de værste udtryk. Og hvad pigen, moderen, faderen, tanterne og hele familien angår, skildrede han dem som en samling kanaljer, der var mig lige så uværdige som ham værdige. Det var hans egne ord.

Jacques: Det viser netop, hvor jeg har ret, når jeg altid fraråder kvinder at gå i seng med mænd, der drikker sig fulde. Jeg har ikke mindre foragt for chevalieren på grund af hans

indiskretion i kærlighed end for hans troløshed i venskab. Han havde jo bare kunnet – opføre sig honnet og straks tale rent ud med Dem. – men for øvrigt fastholder jeg, at fyren er en sjover, en rigtig durkdreven sjover. Jeg ved ikke, hvordan det ender, men jeg er bange for, at han, mens han afslører sin første slubbertstreg, er godt på vej til at lave en ny. Lad os snarest muligt komme væk fra det værtshus og den fyrs selskab.

(Her greb Jacques efter flasken igen uden at huske, at der hverken var vin eller havresuppe i den. Hans herre gav sig til at le. Jacques hostede et kvarters tid i træk. Hans herre tog først sit ur og så sin snusdåse frem og fortsatte sin historie, som jeg, hvis De ikke har noget imod det, nu og da skal afbryde. Om ikke andet så for at drille Jacques og bevise ham, at det ikke, som han troede, var skrevet histoppe, at det altid var ham, der skulle blive afbrudt, mens hans herre aldrig blev det).

Herren (til chevalieren): "Efter det, du her har sagt mig, håber jeg, at du aldrig vil se dem mere."

"Jeg? Næ, men hvad der ærgrer mig, er, at man ikke kan få lejlighed til at hævne sig på dem, inden man forsvinder. Man skal altså ustraffet have lov at bedrage, narre, håne, plyndre en mand af ære, man skal kunne misbruge lidenskaben og svagheden hos en mand af ære, for det har jeg endda den dristighed at regne mig for, man skal kunne udsætte to venner for at komme til at hade hinanden og måske dræbe hinanden. – For du kan ikke nægte, kære ven, at hvis du selv havde opdaget mit nedrige forræderi, ville du, der ikke er bange af dig, måske være blevet så forbitret, at du –"

"Nej, vist ikke nej. Så langt ville det ikke være kommet. Hvad skulle have begrundet det? En forseelse, som ingen kan være

helt sikker på ikke selv at kunne komme til at begå? Er det min kone? Og selv om det havde været det. Er det min datter? Nej, bare en almindelig lille mær. Og du tror, at jeg for sådan ens skyld. – Næ, min ven, lad os lade den sag hvile. Agathe er ung, lidenskabelig, hvid i kødet og buttet. Ikke sandt, hun er fast i kødet? Og har en dejlig blød hud? Hun må være god at nyde, og jeg tror, du har været så lykkelig i hendes arme, at du ikke har tænkt på dine venner."

"Det er sandt, at hvis en kvindes yndigheder og den fornøjelse, de giver én, kan være en undskyldning, så er der ingen, der er mindre skyldig end jeg."

"Nå, chevalier, nu må du undskylde, at jeg tager min tilgivelse tilbage og sætter en betingelse for at glemme dit forræderi."

"Tal, kære ven, forlang af mig, hvad du vil. Skal jeg kaste mig ud af vinduet, hænge mig, drukne mig, stikke kniven her i brystet på mig?" – Her tog chevalieren en kniv, der lå på bordet, blotter halsen, knapper skjorten op, og med et forvildet udtryk i sine opspærrede øjne sætter han kniven med højre hånd i gruben over venstre nøgleben og synes blot at vente på min ordre for at befordre sig ud af livet på gammel heltevis.

"Det er ikke det, der er tale om, chevalier. Lad den ækle kniv være."

"Nej, det er det, jeg har fortjent. Sig bare til."

"Lad nu den forbandede kniv være, siger jeg, jeg bryder mig aldeles ikke om, at du skal betale vor forsoning med så høj pris." – Hans kniv var imidlertid stadig rettet mod gruben over hans venstre nøgleben. Jeg greb om hans hånd, vristede kniven fra ham og kastede den langt bort og hældte hans glas fuldt, idet jeg sagde til ham: "Lad os nu først drikke, så skal du få at vide,

hvilke skrækkelige betingelser jeg stiller for at tilgive dig. Agathe er altså rigtig lækker og vellystig, ikke?"

"Å, min ven, hvorfor har du ikke haft samme lejlighed til at konstatere det som jeg?"

"Vent lidt, vi må have en flaske champagne, og så kan du fortælle mig om de nætter, du har tilbragt med hende. Du får din tilgivelse, når jeg har hørt din beretning. Nå, begynd så! Hvad venter du på? Har du ikke forstået mig?"

"Jo, det har jeg."

"Synes du, mine betingelser er for hårde?"

"Nej!"

"Er der noget, du spekulerer på?"

"Ja, det er der."

"På hvad? Hvad var det, jeg forlangte af dig?"

"En beskrivelse af de nætter, jeg har tilbragt med Agathe?"

"Netop! Så begynd –"

Imens gav chevalieren sig til at måle mig fra isse til fod og mumlede: "Højden er den samme, vi er næsten lige gamle. Selv om der skulle være nogen forskel, så er der ikke lys, og når hun på forhånd tror, det er mig, vil hun ikke fatte nogen mistanke –."

"Hvad er det, du falder i tanker over, chevalier? Dit glas er fuldt endnu, og du er ikke begyndt!"

"Ja, der er virkelig noget, jeg har spekuleret på, og nu er jeg klar over, at det lader sig realisere. Omfavn mig, vi vil blive hævnet, det er sikkert. Det er ganske vist en nederdrægtighed fra min side, men selv om det er mig uværdigt, er det godt nok til den lille mær. Du beder mig fortælle dig om mine nætter?"

"Ja, er det for meget forlangt?"

"Nej, men hvis jeg nu i stedet for gav dig lejlighed til at opleve sådan en nat?"

"Det var måske nok så godt." (Jacques giver sig til at fløjte).

Straks trækker chevalieren to nøgler op af lommen, en stor og en lille. "Den lille," sagde han, "er hovednøglen til gaden, og den anden er til Agathes forværelse. Her er de til din disposition begge to. Det er den vej, jeg er kommet det sidste halve år. Nu kan du bare gøre det samme. Hendes vinduer vender, som du ved, mod gaden. Der går jeg, til jeg ser, der kommer lys i hendes vinduer. En potteplante sat udenfor er det aftalte signal. Så lukker jeg porten op, går ind, lukker igen, går op ad trappen så sagte, jeg kan, og drejer om ad den lille korridor til højre. Den første dør til venstre i korridoren er, som du ved, hendes. Jeg åbner den med den store nøgle og går ind i den lille garderobe, der ligger til højre. Der står et lys, ved hvis skin jeg i ro og mag klæder mig af. Agathe har døren til sit værelse stående på klem. Jeg går ind og finder hende i sengen. Forstår du det?"

"Ganske."

"Da der er nogen i værelserne ved siden af, kan vi ikke sige noget."

"Ja, jeg tror også, jeg har andet at gøre end at sludre."

"Skulle der ske noget, kan jeg blot i en fart smutte ud af sengen og lukke mig inde i garderoben. Men det er dog aldrig sket. Vi plejer at skilles ved firetiden om morgenen. Når vi synes, vi har moret os eller hvilet nok, står vi op samtidig. Hun går nedenunder, og jeg bliver i garderoben, klæder mig på, læser, hviler mig og afventer den tid, hvor jeg kan vise mig. Så går jeg nedenunder, hilser på og omfavner hele familien, ganske som om jeg kom."

"Venter hun dig i nat?"

"I nat som ellers."

"Og du vil afstå mig din plads?"

"Hjertens gerne. Og jeg kan ikke fortænke dig i, hvis du foretrækker realiteten fremfor min skildring. Der er blot én ting, jeg kunne ønske –."

"Kom bare frem med det. Der er ikke meget, jeg ikke har mod til at påtage mig for at glæde dig."

"Jo, at du bliver i hendes arme, lige til det bliver dag, og jeg kunne komme og overraske jer."

"Næ, ved du hvad, chevalier, det ville være for ondskabsfuldt."

"Ikke så ondskabsfuldt, som du tror. Først ville jeg selv klæde mig af i garderoben."

"Hør, chevalier, jeg tror, selve Satan rider dig! Og desuden, når jeg har fået nøglerne, kan du jo ikke komme ind."

"Kære ven, du tænker dig ikke rigtigt om."

"Å, jeg synes, jeg tænker meget klart."

"Hvorfor skulle vi ikke komme ind sammen? Du går ind til Agathe, og jeg bliver i garderoben, indtil du giver et signal, vi har aftalt."

"Jeg vil indrømme, det er et morsomt og tosset indfald, og det frister mig at gå med til det. Men når alt kommer til alt, vil jeg hellere opsætte den spøg til en senere nat."

"Nå, jeg forstår, du vil hævne dig flere gange."

"Hvis du ikke har noget imod det?"

"Næ, værsågod."

Jacques: Deres chevalier bringer forvirring i mine begreber. Jeg troede –

Herren: Hvad troede du?

Jacques: Næ, herre, bliv bare ved.

Herren: Vi drak altså videre, sagde hundrede dumheder både om natten i nat og de følgende nætter og om den nat, hvor Agathe ville finde sig selv mellem chevalieren og mig. Chevalieren var igen blevet i strålende humør, og emnet for vor samtale var alt andet end sørgeligt. Han gav mig forskrifter med hensyn til, hvordan jeg skulle opføre mig om natten, der ikke alle var lige lette at følge. Men da jeg før i tiden havde anvendt en række nætter ganske godt, skulle jeg nok kunne hævde chevalierens ære ved min debut, hvilke vidundere han end hævdede at kunne gøre, og han holdt et uendeligt foredrag om Agathes talenter og fuldkommenheder. Han forstod med en rent utrolig kunstfærdighed at øge den rus, vinen havde fremkaldt, med lidenskabens rus. Hævnens eller eventyrets øjeblik syntes os at nærme sig med uendelig langsomhed, men omsider rejste vi os. Chevalieren betalte gildet. Det var første gang, han nogen sinde havde gjort det. Vi steg til vogns. Vi var berusede. Vor tjener og kusk var det endnu mere.

Kære læser, hvad skulle nu hindre mig i at lade kusken, hestene, vognen, herrer og tjenere vælte i en eller anden landevejsgrøft? Eller hvis grøften skræmmer Dem, lade dem komme helskindet til byen, men der lade deres vogn køre mod en anden vogn, hvori jeg havde anbragt nogle andre berusede unge mænd? Det kunne komme til skænderi, kårderne blive draget og et regulært slagsmål opstå. Hvem skulle kunne hindre mig i, hvis De tilfældigvis ikke bryder Dem om slagsmål, at anbringe frøken Agathe selv sammen med nogen af familien i vognen? Men i virkeligheden hændte der ikke noget af alt det.

Chevalieren og Jacques' herre ankom til Paris. Den sidstnævnte bytter klæder med chevalieren. Det er midnat. De vandrer frem og tilbage under Agathes vinduer. Lyset slukkes, potteplanten sættes ud. De går endnu lidt frem og tilbage, mens chevalieren for sidste gang gentager sine instruktioner og forvisser sig om, at vennen kan lektien til punkt og prikke. Derefter går de frem til porten, chevalieren lukker op, lader Jacques' herre slippe ind, beholder portnøglen, giver ham nøglen til gangen, går ud igen, stænger porten til gaden efter sig og går sin vej. Efter en lakonisk affattet redegørelse for disse enkeltheder fortsatte Jacques' herre sin beretning sålunde:

Herren: Lokaliteterne var mig bekendte. På tåspidserne sniger jeg mig op ad trappen, åbner døren til gangen, lukker den igen, går ind i garderoben, hvor jeg finder den lille natlampe og klæder mig af. Døren til soveværelset stod på klem, og jeg styrede kursen lige mod alkoven, hvor Agathe lå, på ingen måde sovende. Jeg trækker sengeforhængene fra, og i det samme mærker jeg et par nøgne arme slynge sig om min hals og drage mig ind mod legemet. Jeg sætter mig ingenlunde til modværge, men kryber ind til pigen, der overvælder mig med kærtegn, som jeg gengælder. I løbet af et øjeblik er jeg den lykkeligste af alle dødelige, og jeg var lige ved at blive det en gang til, da –

Da Jacques' herre opdagede, at Jacques sov eller i hvert fald lod, som han sov, udbrød han: "Du sover, din lømmel, og det på det interessanteste punkt af min historie!" Men det var netop det øjeblik, Jacques ventede på. "Kan du snart vågne!"

– Det tror jeg ikke.

– Hvorfor ikke?

– Fordi, hvis jeg vågner, vågner min halspine også, og jeg tror, det er bedst, vi hviler os begge to.

Hvorefter Jacques lader hovedet falde ned på brystet.

– På den måde brækker du halsen.

– Uden tvivl, hvis det står skrevet histoppe. Men hvordan var det, lå De ikke i frøken Agathes arme?

– Jo.

– Havde De det ikke dejligt der?

– Jo, herligt.

– Så bliv liggende.

– Det er let nok sagt. Hvad mener du med det?

– I hvert fald til jeg har fået historien om Desglands plaster.

Herren: Vil du hævne dig, din skurk?

Jacques: Om så var? Efter at De har brudt tråden i min kærlighedshistorie med tusind spørgsmål og lige så mange påfund, uden at jeg har knurret, skulle jeg så ikke have lov at bønfalde Dem om at afbryde Deres kærlighedshistorie for at oplyse mig om, hvordan det hængte sammen med Desglands og hans plaster? Tænk blot på i hvilken taknemmelighedsgæld, jeg står til den flinke Desglands, som hjalp mig væk fra sårlægen i et øjeblik, hvor jeg var aldeles blank og ikke vidste, hvordan jeg skulle klare mig, og hos hvem jeg stiftede bekendtskab med Denise. Og havde Denise ikke været, havde jeg ikke fortalt et ord om hele denne rejse. Herre, kære herre! Frem med historien om Desglands plaster! De kan gøre det så kortfattet, som De vil. Så skal jeg imens ryste den dvale, der har lejret sig over mig, og som jeg ikke er i stand til at få bugt med, af mig, og De skal derefter kunne regne på min fulde opmærksomhed.

Herren (idet han trækker på skuldrene): I Desglands naboskab levede der en fortryllende enke, som havde flere egenskaber fælles med en berømt kurtisane fra forrige århundrede. Begavet med en forstand, som elskede dyden lige så meget som hendes temperament drog hende mod løsagtigheden og hver morgen sørgede over gårsdagens forvildelser, tilbragte hun hele sit liv med at gå fra vellysten til angeren og fra angeren til vellysten, uden at vellystens vane nogen sinde dræbte angeren hos hende, og uden at den stedse tilbagevendende anger hindrede hendes hang til vellyst. Jeg kom hos hende på hendes sidste dage. Hun sagde da, at hun endelig var undsluppet to svære fjender. Hendes mand, der var overbærende overfor den eneste fejl, han kunne bebrejde, beklagede hende, mens hun levede og sørgede over hende, da hun var død. Han hævdede, at det ville være lige så latterligt at hindre hans kone i at nyde elskov som at hindre hende i at slukke sin tørst. Han tilgav hende det store antal af hendes erobringer under hensyn til den udmærkede smag, hvormed hun valgte. Hun tog aldrig mod hyldest fra en ubegavet eller slet mand.

Hendes yndest var altid en belønning for talent eller redelighed. At sige om en mand, at han var eller havde været hendes elsker, var nok til, at man regnede ham for en fortjenstfuld mand. Da hun kendte sin egen letfærdighed, gav hun aldrig løfte om troskab. "Jeg har kun svoret en falsk ed i mit liv, og det var den første!" Hvad enten det var én selv, der mistede den følelse, man havde for hende, eller det var hende, der først kølnedes, vedblev man at være hendes ven. Aldrig har man set et mere slående eksempel på forskellen mellem karakterens retskaffenhed og sædernes forvildelse. Man kunne

absolut ikke nægte, at hun var letfærdig, men samtidig måtte man tilstå, at det var vanskeligt at finde et mere redeligt væsen. Hendes sognepræst så hende sjældent knælende for alteret, men hendes pung var stadig åben for de fattige. Med en munter spøg plejede hun at sige om religionen og lovene, at det var et par krykker, man ikke burde tage fra dem, der var svage i benene. Kvinderne, der frygtede omgangen med hende af hensyn til deres mænd, søgte den ihærdigt af hensyn til deres børn.

Jacques (mumler først mellem tænderne: "Det forbandede portræt skal du få betalt," og tilføjer): Var De tosset efter damen?

Herren: Det ville jeg sikkert være blevet, hvis Desglands ikke var kommet mig i forkøbet. Han forelskede sig i hende.

Jacques: Kære herre, er historien om hans kærlighed og historien om hans plaster så sammenknyttede, at man ikke kan skille dem ad?

Herren: Skille dem ad kan man nok; plastret er blot en episode, men selve historien, den er led i, er en redegørelse for alt, der hændte, mens de elskede hinanden.

Jacques: Var det meget, der hændte?

Herren: Meget.

Jacques: I så fald må jeg gøre opmærksom på, at hvis De har til hensigt at give hver og en af disse hændelser en lige så vidtløftig behandling, som De har givet heltindens portræt, bliver vi ikke færdige til pinse, og så kan vi godt sige farvel både til Deres og min kærlighedshistorie.

Herren: Det er din egen skyld, Jacques. Hvorfor ville du have mig ind på den historie? – Så du ikke hjemme hos Desglands en

lille dreng?

Jacques: Jo. En uartig, stædig, fræk, sygelig lille knægt. Jo, ham så jeg.

Herren: Det var en naturlig søn af Desglands og den smukke enke.

Jacques: Det barn vil de få megen sorg af. Han er eneste barn, hvilket i og for sig er grund nok til, at han ikke bliver til noget, og desuden ved han, at han en dag bliver rig, og det er en yderligere grund til, at han bliver en døgenigt.

Herren: Og da han er sygelig, lærer man ham ingenting, tugter ham ikke, passer på ikke at sige ham imod, og det er den tredje årsag til, at han bliver en døgenigt, slet og ret.

Jacques: En nat gav det lille uhyre sig til at hyle i vilden sky. De rædsomme brøl satte hele huset i opstandelse, og man kom ilende til fra alle sider. Han vil have, at hans fader skal stå op:

"Han sover."

"Det er det samme, han skal stå op, jeg vil have, han skal stå op."

"Han er syg."

"Det er lige meget, han skal stå op. Jeg vil have, han skal stå op."

Desglands bliver vækket. Han kaster en slåbrok om sig og kommer ind til drengen.

"Nå, dit lille pus, her er jeg. Hvad vil du så?"

"De skal komme herind alle sammen."

"Hvem?"

"Alle dem, der er på slottet."

Alle bliver tilkaldt: Herskab, tjenerskab, fremmede, middagsgæster, Jeanne Denise, jeg med mit syge knæ, alle

sammen med undtagelse af en gammel svagelig portnerkone, som man af medlidenhed havde ladet trække sig tilbage til en hytte en fjerdingvej fra slottet, for at hun kunne ende sine dage i fred og ro. Drengen holder stædigt på, at hun også skal hentes.

"Jamen, det er jo midt på natten."

"Jeg vil have det, jeg vil have det."

"Du ved jo, at hun bor så langt herfra."

"Jeg vil have det, jeg vil have det."

Der var ikke andet at gøre end at sende bud efter det gamle skrog. Man bliver nødt til at bære hende, da det ville være umuligt for hende at tilbagelægge vejen til fods. Da vi så endelig alle er forsamlede, forlanger han, vi skal hjælpe ham at stå op og klæde ham på. Man retter sig efter hans ønske, og efter nogen tids forløb er han oppe og i tøjet. Han forlanger, at vi alle sammen skal begive os ind i den store salon, og at han skal anbringes i hans faders store lænestol. Alt bliver udført til punkt og prikke. Han vil have, at vi alle skal tage hinanden i hånden. Det sker øjeblikkelig. Vi skal danse i kæde, og det gør vi. Men det utroligste er det, der så sker.

Herren: Jeg håber, du vil skåne mig for fortsættelsen.

Jacques: Næ, herre! Så let slipper De ikke. – De tror, at De ustraffet har givet mig det fire alen lange portræt af moderen.

Herren: Jacques! Jeg har været alt for god ved dig.

Jacques: Så meget værre for Dem.

Herren: Du nages af, at du har måttet høre på den lange og kedelige karakteristik af moderen, men du har jo allerede gjort gengæld fuldt ud ved den lige så langtrukne og kedelige skildring af et barns luner.

Jacques: Hvis De synes det, så gå igen i gang med faderens historie, men jeg beder Dem, herre, ikke flere portrætter. Jeg hader portrætter som pesten.

Herren: Hvorfor gør du det?

Jacques: Fordi de ikke ligner videre, og hvis man tilfældigvis skulle møde originalen, kan man ikke kende dem. Giv mig kendsgerninger, gengiv deres tale med nøjagtighed, og jeg skal straks kunne kende, hvem det drejer sig om. Et ord, en gestus, har til tider lært mig mere end en hel bys sladder.

Herren: En dag indbød Desglands …

Jacques: Når De ikke er hjemme, går jeg engang imellem ind i Deres bibliotek og tager en bog, og det er i reglen en historisk bog.

Herren: En dag indbød Desglands …

Jacques: Så går jeg let hen over alle karakteristikker.

Herren: En dag indbød Desglands …

Jacques: Undskyld herre, mekanikken var trukket op, og spilleværket kunne ikke standse, før fjederen var løbet ud.

Herren: Er den det nu?

Jacques: Det er den.

Herren: En dag indbød Desglands den smukke enke sammen med nogle adelsmænd fra omegnen. Det var lige på hældningen af Desglands regeringstid. Blandt gæsterne var der en mand, som hun i sin ubestandighed følte sig tiltrukket af. De sad til bords sådan, at Desglands og hans rival var placeret ved siden af hinanden lige overfor den smukke enke. Desglands anvendte al den ånd, han var i besiddelse af for at gøre samtalen livlig. Han henvendte de fineste galanterier til enken, men hun var adspredt og hørte ikke efter, men holdt øjnene fæstet på

rivalen. Desglands havde et råt æg ved hånden. Grebet af jalousi tager han det og klemmer det med en krampagtig bevægelse mellem fingrene, så at æggeskallen går itu og indholdet sprøjter op i ansigtet på hans sidemand. Denne gør en håndbevægelse. Desglands griber ham om håndleddet, holder hånden fast og hvisker til ham: "Min herre, jeg betragter den som modtaget." – Der bliver en dyb stilhed ved bordet. Den smukke enke får ondt. Måltidet bliver trist og kort. Da bordet er forbi, lader enken Desglands og hans rival kalde op i sin lejlighed. Hun gør alt, hvad en kvinde med selvagtelse kan gøre for at forsone dem. Hun bønfalder, græder, besvimer og alt helt ægte. Hun trykker Desglands hænder og vender sine tårefyldte øjne mod den anden. Til den sidste siger hun: "Og De, som elsker mig," og til den første: "Og De, som har elsket mig!" Og til dem begge: "Og I vil styrte mig i fordærvelse og gøre mig til en fabel for hele egnen og til genstand for alles had og foragt. Den af jer, der dræber den anden, vil jeg aldrig mere se igen. Jeg vil hverken have ham til ven eller elsker. Jeg vil hade ham til mine dages ende!" Efter dette udbrud faldt hun i svime og sagde, idet hun vaklede: "I grusomme mænd, træk eders kårder og stød dem i min barm, hvis jeg, idet jeg udånder, ser jer omfavne hinanden, dør jeg uden sorg!" Desglands og hans rival blev stående ubevægelige eller også ilede de hende til hjælp. Hun blev ført hjem mere død end levende.

Jacques: Nå, herre, hvorfor skulle jeg så have hendes portræt? Har det, De der fortalte, ikke malet hende tilstrækkeligt?

Herren: Næste dag gjorde Desglands besøg hos den troløse skønne. Han traf sin rival samme sted. Begge blev meget

forbavsede over at se Desglands højre kind dækket af et stort rundt plaster af sort taft. "Hvad betyder det?" spurgte enken.

Desglands: Ingenting.

Hans rival: Er det det udslet?

Desglands: Det går nok over.

Efter en lille tids konversation går Desglands og giver samtidig sin rival et tegn, som denne forstod. Han går også, og de følger hver sin side af gaden og mødes bag haverne til den smukke enkes hus. De duellerer, og Desglands rival bliver på pladsen, såret, alvorligt, men ikke dødeligt. Mens han bliver bragt hjem, vender Desglands tilbage til enken, tager plads og taler med hende om gårsaftenens hændelser. Hun spørger ham igen, hvad dette vældige og latterlige plaster på kinden betyder. Han rejser sig og spejler sig. "Ja," siger han, "jeg synes også selv, at det er lidt for stort!" Han tager damens saks og klipper en to-tre millimeter i omkreds af, anbringer det igen og siger til enken: "Hvordan synes De nu om mig?"

"En millimeter eller to mindre latterlig."

"Det er altid noget."

Desglands rival kommer sig. En duel til, hvor Desglands går af med sejren. Og sådan fem-seks gange i træk. Og for hver gang tager Desglands en lille smule af plastret og anbringer resten på kinden.

Jacques: Hvad blev så enden på den historie? Da jeg blev bragt til slottet, syntes jeg ikke mere, han havde noget plaster.

Herren: Næ, det endte med den smukke enkes død. Den langvarige græmmelse og spænding undergravede til sidst hendes svage og vaklende sundhed.

Jacques: Og Desglands?

Herren: En dag, vi spadserede sammen, modtog han et brev. Han åbnede det og sagde: "Det var en hædersmand, men det er mig umuligt at sørge over hans død!" Og øjeblikkelig rev han resterne af det sorte plaster, der efter de talrige beskæringer næsten ikke var større end en almindelig skønhedsplet, af kinden. Se, det er historien om Desglands. Er Jacques nu tilfreds, og kan jeg regne med, at han nu vil høre på min kærlighedshistorie eller fortsætte sin?

Jacques: Hverken det ene eller det andet.

Herren: Hvorfor ikke?

Jacques: Fordi det er varmt, og jeg er træt, og stedet her er henrivende, og vi kan være i skygge under træerne og hvile os i køligheden fra bækken.

Herren: Det indrømmer jeg. Men hvad med din forkølelse?

Jacques: Den er kommet af varmen, og lægerne siger, at modsætningerne helbreder hinanden.

Herren: Ja, det gælder både på det åndelige og det fysiske område. Jeg har lagt mærke til noget besynderligt, at der næsten ikke er nogen moralsk maxime, man ikke kan ændre til en medicinsk læresætning, og at der på den anden side er få medicinske læresætninger, man ikke har gjort til moralske.

Jacques: Det bør også være sådan.

De står af hestene og strækker sig i græsset. Jacques til sin herre: "Kan De holde Dem vågen, eller vil De sove? Hvis De vil våge, sover jeg, og hvis De vil sove, våger jeg."

Hans herre sagde: "Sov du bare!"

Jacques: Jeg kan altså stole på, at De holder Dem vågen? Denne gang skulle vi jo nemlig nødig miste to heste.

Herren tog sit ur og sin snusdåse frem. Jacques lagde sig til at sove. Men hvert øjeblik vågnede han med et sæt og slog hænderne mod hinanden i luften. Hans herre sagde til ham: "Hvad er det, du slås med?"

Jacques: Med fluer og myg. Jeg kunne godt lide, at nogen skulle fortælle mig, hvad nytte de besværlige asner er til.

Herren: Fordi du ikke ved noget om det, mener du, de ikke er noget til. Naturen har ikke frembragt noget, der er unyttigt og overflødigt.

Jacques: Næ, det tror jeg gerne. For når noget eksisterer, er det, fordi det er nødvendigt, det eksisterer.

Herren: Når du har for meget blod, eller blodet er usundt, hvad gør du så? Du tilkalder en kirurg, der tapper en to-tre kopper af dig. Men myggene, du beklager dig over, er sådan en sværm små vingede kirurger, der kommer med deres små lancetter og stikker dig og årelader dig på den måde dråbe for dråbe.

Jacques: Ja, men de gør det, hvad enten det passer eller ikke. Lad en person med svindsot komme her, og se så, om de små vingede kirurger ikke også stikker ham. De tænker kun på sig selv, og alt i naturen tænker kun på sig selv og kun på sig selv. Hvad betyder det, om noget gør andre skade, bare man selv befinder sig vel ved det?

Derefter slog han igen i luften med begge hænder og sagde: "Til helvede med de små vingede kirurger!"

Efter en samtale om viljens frihed siger herren: "Jeg tror nu alligevel, at jeg vil, hvad jeg vil."

Jacques: Men hvis det virkelig står Dem frit for og altid har stået Dem frit for at handle efter Deres vilje, hvorfor vil De så

ikke elske en marekat, og hvorfor holdt De ikke op med at elske Agathe, hver gang De ville holde op? Næ, kære herre, man tilbringer tre fjerdedele af sit liv med at ville uden at handle.

Herren: Det er sandt nok.

Jacques: Og at handle uden at ville det.

Herren: Er det din agt at bevise mig det?

Jacques: Hvis De ønsker det.

Herren: Det gør jeg.

Jacques: Så skal jeg gøre det. Men lad os nu tale om noget andet.

Efter den snak fulgte der mere af samme skuffe, og så tav de en tid stille. Jacques slog sin vældige hats skygge op. Den hat tjente ham til paraply, når det var regn og til parasol, når solen skinnede. Den var det mørke sanktuarium, hvorunder en af de bedste hjerner, der nogen sinde har eksisteret, rådspurgte skæbnen i kritiske øjeblikke. – Skyggen på denne hat anbragte, når den var opslået, hans ansigt omtrent midt på kroppen. Når skyggen var slået ned, kunne han knap se ti skridt for sig; hvad der havde givet ham den vane at stikke næsen i vejret, og man kunne således sige om hans hat:

> Os illi sublime dedit, Coelumque tueri
> Jussit, et erectos ad sidera toliere vultus.
>
> **Ovids metamorphoser**
> **Bog I, vers 85.**

(Mens de øvrige dyr mod marken øjet mon fælde, gav han et højthævet blik til mennesket og bød, at det skulle himlen beskue og løfte mod lysende stjerner blikket.)

Jacques slog altså skyggen på sin vældige hat op og lod sit blik dvæle i det fjerne, og der så han en bonde, der uden resultat med hug og slag bearbejdede den ene af de to heste, han havde spændt for sin plov. Denne hest havde, uagtet det var et ungt og kraftigt dyr, lagt sig ned i plovfuren, og det var forgæves, at bonden rykkede i tøjlen, bad, kærtegnede dyret, truede, svor, bandede og slog det. Dyret blev liggende uden at røre sig og vægrede sig stædigt ved at rejse sig.

Efter at Jacques eftertænksomt havde betragtet denne scene, der også havde vakt hans herres opmærksomhed, sagde han: "Ved De, herre, hvad det er, der foregår der?"

Herren: Hvad vil du have, der skal foregå, som jeg ikke kan se med mine egne øjne?

Jacques: Har De ikke gættet noget?

Herren: Nej. Og hvad har du gættet?

Jacques: Jeg har gættet, at det dumme, indbildske og dovne dyr er en bybo, der, stolt af sin tidligere stilling som ridehest, foragter ploven. Og for at sige det i få ord, at det er Deres eget øg, symbolet på Jacques her og andre ynkelige fyre af samme slags, der har forladt bondelandet for at komme til hovedstaden og bære livré, og som hellere ville tigge deres brød på gaden eller dø af sult end vende tilbage til agerdyrkningen, det nyttigste og hæderværdigste af alle erhverv.

Herren gav sig til at le, og Jacques sagde henvendt til bonden, der ikke forstod det: "Du stakkels djævel! Du kan more dig lige så meget, du vil, med at klø løs på bæstet. Det bliver, hvor det er, og du kommer til at slide mere end én piskesnert, inden det skal lykkes dig at indgive krikken den mindste følelse af, hvad sand værdighed byder og den ringeste lyst til arbejde."

Herren blev stadig ved at le. Halvvejs af utålmodighed, halvvejs af medlidenhed rejser Jacques sig op og går hen i retning af bonden, men han var ikke kommet to hundrede skridt derhenad, før han vender sig om og råber til herren: "Skynd Dem, skynd Dem! Det er virkelig Deres hest!" Og således forholdt det sig også. Næppe havde dyret genkendt Jacques og hans herre, før det godvilligt rejste sig op, rystede manken, vrinskede, rejste sig på bagbenene og gned sin mule ømt mod sin kammerats mule. Imens mumlede Jacques forarget mellem tænderne: "Dovendidrik, dagtyv, hvorfor giver jeg dig ikke tyve spark?"

Hans herre kyssede derimod dyret, kærtegnede dets flanke med den ene hånd og klappede ømt dens krop med den anden, mens han næsten græd af glæde: "Mit kære dyr! Skulle jeg virkelig finde dig igen!"

Bonden forstod ikke noget af det hele: "Jeg ser, mine herrer," sagde han, "at hesten her har tilhørt Dem. Men ikke desto mindre har jeg erhvervet den på retmæssig måde. Jeg har købt den på markedet for nylig. Hvis De ville tage den tilbage for to tredjedele af, hvad den har kostet mig, ville De gøre mig en stor tjeneste, for jeg kan slet ikke bruge den. Det er et rent helvede at få den ud af stalden. Og når den skal spændes for, er det endnu værre. Når den kommer ud på marken, lægger den sig ned, og den lader sig hellere slå ihjel end den vil trække en plov eller finde sig i at få en sæk på ryggen. Mine herrer, vil De ikke have medlidenhed med mig og skille mig af med det forbandede dyr? Det er en køn hest, men den duer ikke til andet end til at stoltsere under en rytter, og det er ikke noget, jeg har brug for." De foreslog ham at bytte med den af deres heste, han

syntes bedst om. Det gik han ind på, og vore to rejsende vendte tilbage til det sted, hvor de havde slået sig ned og hvorfra de med tilfredsstillelse så, at den hest, de havde overladt bonden, uden modvilje gik til sin ny bestilling.

Jacques: Nå, hvad siger De så, herre?

Herren: Jeg siger, at der ikke er tvivl om, at du er i besiddelse af overnaturlige evner. Men stammer de fra Vorherre eller Djævelen? Jeg ved det ikke, kære ven, men jeg er bange for, du har Djævelen i kroppen.

Jacques: Hvorfor Djævelen?

Herren: Fordi du gør underværker samtidig med, at dine læresætninger er højst mistænkelige.

Jacques: Og hvad sammenhæng er der mellem de læresætninger, man hylder, og de undere, man udfører?

Herren: Jeg ser, du ikke har læst Dom la Taste [Note 8)].

Jacques: Og hvad siger så den Dom la Taste, som jeg ikke har læst?

Herren: Han siger, at Gud og Djævelen er lige dygtige til at gøre underværker.

Jacques: Og hvordan skelner man Guds og Djævelens underværker fra hinanden?

Herren: Gennem læresætningerne. Hvis læresætningerne er gode, er miraklerne Guds, er de dårlige, er det Djævelens.

Jacques (idet han giver sig til at fløjte): Og hvem skal lære mig stakkels uvidende djævel, om læresætningerne er gode eller dårlige? Nå, men herre, lad os stige til hest igen. Hvad vil De i grunden bekymre Dem, om det er ved Guds eller Belsebubs hjælp, De har fået Deres hest igen? Traver den mindre godt af den grund?

Herren: Næ, men hvis du var besat, Jacques.

Jacques: Ja, hvilket middel skulle der så anvendes mod det?

Herren: Hvilket middel? Ja, indtil man kunne få foretaget en djævleuddrivelse – måtte midlet vel være at lade dig nyde vievand som eneste drik.

Jacques: Vievand! Næ, så måtte hellere titusinde djævle blive i kroppen på mig, end at jeg rørte en dråbe, hvad enten det var indviet eller ej. Har De ikke opdaget, at jeg er hydrofob!

Hydrofob! Har Jacques virkelig sagt hydrofob? – Nej, kære læser, nej. Jeg indrømmer, at det var ikke det ord, han brugte. Men når De er til den grad kritisk, vil jeg holde på, at De ikke kan læse en eneste scene i en komedie eller tragedie, ikke en eneste dialog, hvor godt den end er skrevet, uden at finde forfatterens ord i hans persons mund.

Jacques sagde: "Herre, har De endnu ikke opdaget, at jeg kommer i raseri ved synet af vand? Nå, hvad så, når jeg har udtrykt det på en anden måde, har jeg måske været mindre sandfærdig, men også mere kortfattet."

De steg til hest igen, og Jacques sagde til sin herre: – De var på det punkt i Deres kærlighedshistorie, hvor De efter at have været lykkelig to gange, måske traf forberedelser til at blive det engang til.

Herren: Så blev døren til garderoben pludselig åbnet. Kammeret fyldtes af en mængde larmende mennesker. Jeg ser lys, hører mands- og kvindestemmer, der taler i munden på hinanden. Sengeforhængene bliver brutalt trukket fra, og jeg

ser faderen, moderen, tanterne, fætre og kusiner og en politikommissær, der alvorligt siger til dem: "Mine herrer og damer, lad os undgå skandale og skænderi. Forbryderen er grebet på fersk gerning, men herren er en hædersmand. Der er kun én måde at reparere skaden på, og herren vil sikkert foretrække at gøre det af sig selv frem for under lovens tvang."

Ved hvert ord blev han afbrudt af forældrene, der overdængede mig med bebrejdelser, samt af fastrene, mostrene og kusinerne, der sagde de mest skånselsløse ting til Agathe, som havde gemt hovedet i puderne. Jeg var så forbløffet, at jeg ikke kunne få et ord frem. Politikommissæren henvendte ironisk ordet til mig og sagde: "Min herre, De har det jo øjensynligt rart, hvor De er, men jeg bliver desværre dog nødt til at anmode Dem om at være så venlig at stå op og klæde Dem på ..."

Jeg stod op og klædte mig på, men de klæder, jeg iførte mig, viste sig mærkeligt nok at være mine egne. Man havde ombyttet chevalierens klæder med dem. Der blev sat et bord frem, og kommissæren gik i gang med at affatte en protokol. Imens måtte fire personer holde på moderen, for at hun ikke skulle fare løs på datteren og kvæle hende. "Rolig, kone, rolig," formanede faderen. "Hvad der er sket, er sket, om du så aldrig så meget kvæler din datter. Alt skal nok ordne sig på bedste måde." – De øvrige af familiens medlemmer sad rundt om på stolene i smertens, harmens og vredens forskellige attituder. Nu og da skældte faderen på sin hustru og sagde: "Der ser man, hvad det fører til ikke at våge over sin datters opførsel." Moderen svarede: "Hvem skulle have troet det om den herre, der ser så god og retskaffen ud?" – De andre forholdt sig tavse.

Efter at protokollen var afsluttet, blev den læst op for mig, og da den ikke indeholdt andet end sandheden, kunne jeg ikke undlade at skrive den under. Derefter gik jeg ned sammen med kommissæren, der på den forbindtligste måde anmodede mig om at stige op i en vogn, der holdt uden for porten, og i hvilken jeg, ledsaget af et talrigt følge, blev kørt den hurtigste vej til Fort l'Évêque.

Jacques: Til Fort l'Évêque! I fængsel!

Herren: Ja, i fængsel. Og så begyndte der en afskyelig proces. Det drejede sig om intet mindre end at tvinge mig til at gifte mig med Agathe. Forældrene ville ikke høre tale om noget kompromis. Allerede næste morgen viste chevalieren sig i mit fængsel. Han vidste alt. Agathe var fortvivlet, forældrene rasende, og ham havde de overøst med de bitreste bebrejdelser, fordi han havde indført et så uheldigt bekendtskab i deres hus. Det var ham, der var den første årsag til deres ulykke og deres datters vanære. Kort sagt, de arme mennesker var i en tilstand, der måtte vække medynk. Han havde bedt om at måtte tale i enrum med Agathe, hvad han kun med nød og næppe havde opnået. Agathe havde været lige ved at rive øjnene ud af hovedet på ham og havde brugt de forfærdeligste skældsord mod ham. Det var ikke mere, end han havde ventet, og han havde ladet hende rase ud, hvorefter han havde prøvet at tale hende til fornuft. Men – sagde chevalieren – hun kom med en udtalelse, som jeg ikke vidste, hvad jeg skulle sige til: "Mine forældre har overrasket mig med Deres ven. Skal jeg betro dem, at jeg troede, det var Dem, jeg var i seng med?" – Han havde svaret hende: "Tror De virkelig for alvor, at min ven kan gifte sig med

Dem?" – "Nej," havde hun sagt, "men det er Dem, infame slyngel, der burde dømmes til det!"

"Nå, ja," sagde jeg til chevalieren, "det beror bare på dig at klare mig ud af den historie."

"Hvordan det?"

"Ved at afgive erklæring om, hvordan sagen forholder sig."

"Jeg har truet Agathe med det. Men jeg kommer sikkert til at lade det blive ved truslen. Det er højst tvivlsomt, om det skulle gavne nogen af os. Hvad derimod er givet, er, at vi ville blive skandaliseret. For resten er det din egen skyld."

"Min skyld?"

"Ja, netop. Du har dig selv at takke for hele historien. Hvis du var gået med på min idé, var Agathe ikke blevet overrasket med en, men mellem to mandfolk, og det hele var løbet ud i grin. Men nu er det imidlertid gået anderledes, og nu gælder det at klare os ud af kniben."

"Chevalier, der er en lille detalje, som jeg gerne ville have, du forklarede mig. Hvordan gik det til, at jeg fik mine egne klæder tilbage i stedet for dine, og at dine klæder fra garderoben kom dig i hænde igen. Det gør mig Agathe lidt mistænkelig i mine øjne, at jeg kan ikke værge mig mod den tanke, at hun havde gennemskuet bedrageriet, og at hun og familien på en eller anden måde spiller under dække sammen."

"Måske så man dig gå ind. Vist er det, at næppe var du gået ind, før min dragt blev sendt mig tilbage med anmodning om, at jeg ville aflevere din. – Nå, med tiden vil det nok blive opklaret."

Mens chevalieren og jeg var ved at fordybe os i vor fælles bedrøvelse, trøste hinanden, anklage hinanden, fornærme

hinanden og bede hinanden om forladelse, kom kommissæren ind. Han var en redelig mand, som der findes nogle af i hans stilling. Efter at han i ro og mag havde gennemlæst protokollen, var han kommet i tanker om, at han i sin tid havde gået i skole med en ung mand af samme navn som jeg, og det var faldet ham ind, at jeg godt kunne være en slægtning eller måske endda en søn af hans gamle skolekammerat. Det sidste var også tilfældet. Det første spørgsmål, han rettede til mig, drejede sig om hvem den mand var, der var smuttet ud, da han kom ind.

"Han smuttede aldeles ikke ud," svarede jeg, "han gik ganske stille. Det var min nære ven, chevalier de Saint-Ouin."

"Deres ven," udbrød han. "Det var en køn ven, De har der! Ved De, at det var ham, der kom og gjorde anmeldelse og bad mig om at komme til stede? Han var fulgt af faderen og en anden af familien."

"Var det ham?"

"Ham og ingen anden, ja."

"Er De ganske sikker i Deres sag?"

"Ganske. Men hvad var det, De kaldte ham?"

"Chevalier de Saint-Ouin."

"Javist, chevalier de Saint-Ouin. Og ved De, hvad Deres nære ven, chevalier de Saint-Ouin er for en fyr? Det er en svindler, en fyr, der har lavet hundreder af slyngelstreger. Når politiet lader den slags individer gå på fri fod, er det, fordi man til tider har brug for deres tjenester. De er på samme tid slyngler og angivere af andre slyngler, og åbenbart mener man, at de gør mere nytte gennem, hvad de afslører end skade ved, hvad de selv laver –."

Jeg berettede nu kommissæren mit sørgelige eventyr, således som det virkelig var gået til. Derved kom sagen dog ikke til i hans øjne at stå synderlig bedre, for samtlige de omstændigheder, der var egnede til at fritage mig for skyld, var af den art, at de ikke kunne påberåbes eller bevises over for en domstol. Alligevel lovede han at kalde forældrene til sig, tage datteren i skole og oplyse politidommeren om sagens virkelige sammenhæng og ikke udelade nogen omstændighed, der kunne tale til min undskyldning. Men ikke desto mindre forberedte han mig på, at hvis slynglerne havde nogen, der kunne lære dem at gå rigtig snedigt til værks, stod myndighederne temmelig magtesløse.

"Skulle jeg virkelig, hr. kommissær, kunne tvinges til giftermål?"

"Næ, det ville være for hårdt, og det er heller ikke det, jeg frygter. Men man vil kunne gøre krav på skadeserstatning, og det drejer sig i sådanne tilfælde om betydelige summer." – Men du vil vist sige noget, Jacques?

Jacques: Ja. Jeg ville sige, at De i virkeligheden var uheldigere, end jeg var, der måtte betale uden at have været i seng med pigen. For resten tror jeg, historien ville stå mig helt klart, hvis pigen også havde været frugtsommelig.

Herren: Hold du blot på din formodning. Det var netop det, kommissæren nogen tid efter kom og fortalte mig, at hun havde erklæret overfor ham.

Jacques: Og en, to, tre var De far til et barn –

Herren: – Som jeg i hvert fald ikke var gået for nær.

Jacques: Men som De heller ikke havde lavet.

Herren: Hverken politidommerens beskyttelse eller alle politikommissærens anstrengelser kunne forhindre retssagen i at gå sin gang, men da både datteren og forældrene havde et dårligt rygte, slap jeg for at blive presset til ægteskab. Man indskrænkede sig til at idømme mig en anselig bod, til at betale barselomkostningerne samt til at sørge for barnets underhold og opdragelse, uagtet det var avlet af min ven chevalier de Saint-Ouin, som det var et fuldstændigt miniatureportræt af. Det blev en stor dreng, som frøken Agathe nedkom med mellem syvende og ottende måned, og som man skaffede en god amme og plejemoder. Og hende har jeg indtil den dag i dag betalt kost og pleje for ham.

Jacques: Hvor gammel kan Deres hr. søn være nu?

Herren: Han bliver snart ti år. Jeg har ladet ham være på landet hele tiden, hvor den stedlige skolemester har lært ham at læse, skrive og regne. Det er ikke langt fra det sted, hvor vi nu skal hen, og jeg vil benytte mig af tilfældet til at betale folkene der, hvad jeg skylder, og tage ham bort derfra og sætte ham i håndværkerlære.

Jacques og hans herre overnattede endnu engang undervejs. De var alt for nær deres mål til, at Jacques kunne nå at genoptage sin kærlighedshistorie, og for øvrigt var hans halspine langt fra forbi. Den næste dag kom de til – hvortil? – På ære! Jeg ved det ikke. – Og hvad skulle de der? – Hvad De vil. – Tror De, Jacques' herre indviede alle og enhver i sine affærer? Men hvad det så var, blev de der ikke længere end fjorten dage. – Blev forretningerne tilfredsstillende afviklet eller ej? Det ved

jeg heller ikke noget om. Jacques' halsonde blev fordrevet ved to midler, der var ham lige usympatiske: diæt og hvile.

En morgen sagde herren til sin tjener: "Jacques, sadl hestene og fyld din lærke. Nu skal vi hen, hvor du nok ved."

Som sagt så gjort, og de var snart på vej til det sted, hvor chevalier de Saint-Ouins barn blev opdraget på Jacques' herres bekostning. Da de var kommet et stykke bort fra det natkvarter, de nylig havde forladt, henvendte herren følgende ord til Jacques: "Nå, Jacques, hvad siger du så til min kærlighedshistorie?"

Jacques: Jeg siger, at det er de besynderligste ting, der står skrevet histoppe. Der er nu et barn blevet til, Gud ved hvordan! Og hvem ved, hvilken rolle den lille horeunge kan komme til at spille i verden? Hvem ved, om han ikke er født til at lyksaliggøre et helt rige eller måske styrte det i fordærvelse?

Herren: Hverken det ene eller det andet vil ske, det tror jeg at kunne garantere for. Jeg skal få en dygtig drejer eller urmager ud af ham. Han skal blive gift og få efterkommere, der i al evighed skal dreje stoleben her på jorden.

Jacques: Ja, hvis det står skrevet histoppe. Men hvorfor skulle der ikke opstå en Cromwell i en drejers værksted? Kom manden, der lod hovedet hugge af sin konge, ikke fra en bryggers kælder? Og siger man ikke i dag, at –

Herren: Lad os lade det ligge. Men nu er du jo rask igen, du har hørt min kærlighedshistorie, og nu kan du ikke med god samvittighed vægre dig ved at gå videre med din egen.

Jacques: Alt taler imod det. For det første, at vi kun har så kort vej igen, for det andet, at jeg har glemt, hvor jeg kom til, og for

det tredje, at jeg har en fandens tydelig fornemmelse af, at – at den historie ikke bør have nogen slutning, at det bare bringer os i ulykke at give os i lag med den, og at jeg ikke kan begynde på den, før jeg bliver afbrudt af en eller anden lykkelig eller ulykkelig hændelse.

Herren: Så meget desto bedre, om den er lykkelig.

Jacques: Det indrømmer jeg, men jeg har på fornemmelsen, at – at den bliver ulykkelig.

Herren: Det er muligt. Men vil ulykken komme mindre, om du snakker, eller tier stille.

Jacques: Hvem ved?

Herren: Du er født to eller tre århundreder for sent.

Jacques: Næ, herre, jeg er født i rette tid som alle mennesker.

Herren: Du kunne være blevet en stor augur.

Jacques: Jeg ved ikke så nøje, hvad en augur er og bryder mig heller ikke om at vide det.

Herren: Det er jo et af de vigtigste kapitler i din lære om spådomskunsten.

Jacques: Det er rigtignok. Men det er så længe siden, den er skrevet, at jeg knapt nok husker den. Men, herre, her er en, der ved mere end alle augurer, ulykkespående gæs og den romerske republiks hellige høns, og det er flasken!

Jacques tog lærken og rådspurgte den længe. Hans herre tog sit ur og sin snusdåse frem, så, hvad klokken var og tog en pris, og Jacques sagde: "Det forekommer mig, at jeg nu ser mindre mørkt på skæbnen. Fortæl mig, hvor jeg var."

Herren: På Desglands slot. Dit knæ var lidt bedre, og Denise havde fået ordre af sin moder til at pleje dig.

Jacques: Denise viste sig som en lydig datter. Såret i mit knæ var næsten lukket. Jeg havde endda kunnet være med i runddansen om barnet. Men til tider havde jeg dog ulidelige smerter. En kirurg på slottet, der kunne lidt mere end sin kollega, havde sat sig i hovedet, at disse smerter, der så stædigt kom igen, ikke kunne skyldes andet end et fremmedlegeme, der var blevet i kødet, efter at kuglen var fjernet. Som følge deraf indfandt han sig en morgen i mit kammer og lod et bord anbringe foran min seng, og da mine sengeomhæng blev trukket fra, så jeg dette bord dækket med skarpe instrumenter. Denise sad ved mit hovedgærde og græd sine modige tårer. Hendes moder stod med armene over kors og så meget bekymret ud. Kirurgen, der havde kastet sin kasak og brættet ærmerne op, havde en operationskniv i hånden.

Herren: Du skræmmer mig.

Jacques: Jeg blev også skræmt. "Min ven," sagde kirurgen, "er De ikke træt af Deres smerter?"

"Meget træt."

"Vil De gerne, at de skal holde op og De beholde benet?"

"Selvfølgelig."

"Så ræk mig benet frem og lad mig behandle det."

Jeg kommer frem med benet. Kirurgen tager håndtaget af kniven mellem tænderne og anbringer mit ben under sin venstre arm, holder det godt fast, tager kniven igen og indfører spidsen af den i såråbningen og gør et langt og dybt indsnit. Jeg fortrak ikke en mine, men Jeanne vendt hovedet bort, og Denise udstødte et gennemtrængende skrig og besvimede.

Her standsede Jacques sin beretning og gjorde et nyt angreb på lærken. Disse angreb blev desto hyppigere, jo kortere afstanden var. Disse angreb stod, som det hedder i geometrien, i omvendt forhold til afstanden. Med hensyn til disse beregninger var Jacques så nøjeregnende, at flasken, der var fuld, når han brød op, altid var omhyggelig tømt, når man nåede til vejs ende. De herrer i vej- og vandbygningsvæsnet kunne have benyttet ham som skridtmåler, om det skulle være. Hvert angreb havde sin gode grund. Den foreliggende grund var, at der skulle tid til at lade Denise vågne af sin besvimelse og for Jacques at sunde sig efter smerten på grund af det indgreb, kirurgen havde gjort i knæet. Efter at Denise var vågnet af besvimelsen, og Jacques havde sundet sig, fortsatte han.

Jacques: Det store indgreb blottede bunden af såret, hvorfra kirurgen med sin pincet fremdrog en ganske lille stump tøj fra mine bukser, der var blevet siddende derinde, og hvis tilstedeværelse havde forårsaget smerterne og hindret såret i at læges fuldstændigt. Efter denne operation blev jeg bedre og bedre takket være Denises omsorg. Smerterne og feberen hørte op. Jeg fik appetit, søvn og kom til kræfter. Denise forbandt mig med omhu og uendelig varsomhed. Hun var bange for at volde mig den ringeste smerte og badede mit sår omhyggeligt. Jeg sad på sengekanten, hun havde det ene knæ mod gulvet, og jeg lagde benet mod hendes ene lår, som jeg somme tider trykkede lidt. Jeg lagde min ene hånd på hendes skulder og så på hende med en ømhed, som hun delte. Når min forbinding var færdig, greb jeg begge hendes hænder og takkede hende. Jeg vidste ikke, hvad jeg skulle sige, og vidste ikke, hvordan jeg skulle vise

hende min taknemmelighed. Hun stod op og hørte på mig med sænkede øjne uden at sige et ord. Der kom ikke en bissekræmmer til slottet, uden at jeg købte en eller anden ting til hende. En gang var det et halstørklæde, en anden gang et par alen kattun eller musselin, et guldkors, uldstrømper, en ring eller et granathalsbånd. Når jeg havde gjort mit lille indkøb, var jeg i forlegenhed med, hvordan jeg skulle give hende det, og hun med, om hun skulle modtage det. Hvis hun syntes om det, når jeg viste hende det, sagde jeg til hende: "Det er til Dem, Denise, jeg har købt det." Hvis hun tog imod det, skælvede min hånd, når jeg rakte hende det, og hendes, når hun tog imod det. En dag, jeg ikke kunne finde på andet at give hende, købte jeg et par strømpebånd. De var af silke, broderet med hvidt, blåt og rødt og forsynet med en devise. Da hun kom om morgenen, havde jeg anbragt dem på ryggen af den stol, der stod ved siden af min seng. Lige så snart Denise fik øje på dem, sagde hun: "Næ, hvor de strømpebånd er søde!"

"De er til min kæreste," sagde jeg.

"Har De en kæreste, hr. Jacques?"

"Ja, har jeg ikke fortalt Dem det endnu?"

"Nej, hun er vel meget indtagende?"

"Ja, meget."

"Og De elsker hende højt?"

"Af hele mit hjerte."

"Og hun også Dem?"

"Det ved jeg ikke. Men strømpebåndene er til hende, og hun har lovet mig noget, der gør mig helt tosset."

"Og hvad er det?"

"Det er, at jeg skal få lov at give hende det ene af strømpebåndene på –"

Denise rødmede, men misforstod mig, troede at strømpebåndene var til en anden, blev bedrøvet og lavede den ene ubehændighed efter den anden, søgte efter alt, hun skulle bruge til min forbinding og kunne ikke finde det, skønt det lå lige for næsen af hende. Hun væltede vinen, hun havde varmet, gik hen til min seng for at forbinde mig, tog om mit ben med rystende hånd, bar sig helt bagvendt ad, når hun skulle rulle bindet op, og da hun skulle bade såret, havde hun glemt alt, hvad hun skulle bruge. Så gik hun for at hente det, forbandt mig, og imens så jeg, at hun græd.

"Jeg tror, De græder, Denise. Hvad er der i vejen?"

"Ingenting."

"Er der nogen, der har gjort Dem ked af det?"

"Ja."

"Hvad er det for et asen, der har det på samvittigheden?"

"Det er Dem."

"Mig?"

"Ja."

"Jamen hold så op at græde, Denise, det er jo Dem, jeg har købt dem til."

"Er det virkelig sandt, hr. Jacques?"

"Det er det, og her er de."

Jeg viste hende dem begge to, men beholdt selv det ene. Straks brød et smil frem gennem hendes tårer. Jeg tog hende om armen og trak hende nærmere hen mod sengen og tog om en af hendes fødder og anbragte den på sengekanten. Jeg løftede hendes kjole op til knæet, hvor hun med begge hænder

holdt kjolen strammet, og bandt det strømpebånd, jeg havde beholdt, om benet, som jeg kyssede. Næppe var det anbragt, før moderen kom ind.

Herren: Det var et kedeligt besøg.

Jacques: Måske, måske ikke. Hun opdagede ikke vor forlegenhed, men så bare strømpebåndet, som hendes datter holdt i hånden: "Det er et smukt strømpebånd," sagde hun. "Men hvor er det andet?"

"Det har jeg på," svarede Denise. "Han sagde, at han havde købt det til sin kæreste, og så mente jeg, det var til mig. Ikke sandt, mor, når jeg har det ene på, skal jeg da også have det andet?"

"Det har Denise ret i, hr. Jacques, ét strømpebånd er ingenting uden det andet. Og De vil vel ikke tage det, hun har på, fra hende?"

"Hvorfor ikke?"

"Næ, det vil hverken Denise eller jeg finde os i."

"Lad os så blive enige om, at jeg anbringer det andet, mens De ser på det."

"Næ, det går ikke."

"Eller at hun giver mig dem begge to igen."

"Heller ikke."

Nu var Jacques og hans herre kommet lige til indgangen af den by, hvor de skulle besøge chevalier de Saint-Ouins barn og dets plejeforældre. Jacques holdt op at tale, og hans herre sagde: "Lad os stå af og gøre ophold her."

– Hvorfor?

– Fordi du, efter alt at dømme, nærmer dig slutningen af din kærlighedshistorie.

– Ikke helt.

– Når man først har nået knæet, er resten af vejen ikke lang.

– Herre, Denise havde længere lår end de fleste andre piger.

– Lad os alligevel stå af.

De stod af hestene, Jacques først. Han skyndte sig hen til sin herre, der ikke så snart havde sat foden i stigbøjlen, før remmene gik løs, og rytteren gik baglæns og kunne have slået sig slemt, hvis hans tjener ikke havde grebet ham i sine arme.

Herren: Hvad, Jacques, er det på den måde, du passer dine ting? Der mangler ikke meget i, at jeg havde knækket et ribben, brækket en arm, flækket hovedet eller måske slået mig ihjel.

Jacques: Nå, den ulykke kunne vel bæres.

Herren: Hvad siger du, din tølper! Vent bare, jeg skal lære dig at være næsvis –

Hvorefter herren snoede remmen på sin ridepisk to gange om håndleddet og gav sig til at løbe efter Jacques, der skrupgrinende løb rundt om hesten. Herren løb stadig efter ham, mens han udstødte en strøm af skældsord over ham. Dette kapløb varede, til de begge gennemsvedte og udmattede af træthed blev stående på hver sin side af hesten. Jacques stønnende og stadig grinende, herren ligeledes stønnende, idet han kastede rasende blikke på tjeneren. Derefter sagde Jacques til sin herre: – Vil herren nu give mig ret?

Herren: Hvad skal jeg give dig ret i andet, end at du er en hund og en slyngel og en kanalje, og at du er den nederdrægtigste af alle tjenere og jeg den usaligste af alle herrer.

Jacques: Er det ikke klart bevist, at vi største delen af livet handler uden at ville det? Læg nu hånden på hjertet! Har De

villet noget af alt det, De har gjort i den sidste halve time? Har De ikke været min marionet, og ville De ikke være blevet ved med at være min marionet en hel måned, hvis jeg havde villet det?

Herren: Var det alt sammen en spøg?

Jacques: Helt igennem.

Herren: Og du havde beregnet, at stigbøjleremmen skulle gå op?

Jacques: Jeg havde selv arrangeret det.

Herren: Det var altså den messingtråd, du anbragte over mit hoved, for at få mig til at sprælle efter dit forgodtbefindende.

Jacques: Lige netop.

Herren: Og dit næsvise svar havde du udtænkt i forvejen?

Jacques: Ja, det havde jeg.

Herren: Du er en farlig døgenigt.

Jacques: Sig hellere, at jeg, takket være min kaptajn, der en gang lavede mig en lignende streg, er blevet en fin ræsonnør og kapabel til logiske demonstrationer.

Herren: Men, hvis jeg nu alligevel var kommet noget til?

Jacques: Det stod skrevet histoppe og i min forudseenhed, at det ikke skulle ske.

Herren: Ja, ja, men lad os nu sætte os ned, vi trænger begge to til at hvile.

De satte sig, mens Jacques blev ved at mumle: – Gid fanden også havde den idiot.

Herren: Du taler åbenbart om dig selv?

Jacques: Ja, jeg taler om mig selv, der ikke har gemt en slurk af flasken!

Herren: Det skal du ikke være ked af, for jeg havde dog drukket den. Jeg er ved at dø af tørst.

Jacques: Så skulle fanden tage den idiot, der ikke har levnet to slurke i flasken!

Herren bønfaldt nu Jacques om at fortsætte sin beretning for at få dem begge to til at glemme deres træthed og tørst. Jacques ville ikke. Hans herre gnavede, Jacques lod ham være gnaven.

Efter at Jacques havde gjort mange ophævelser og henviste til de ulykker, det måske kunne afstedkomme, hvis han fortsatte, tog han alligevel fat igen på sin kærlighedshistorie.

Jacques: En helligdag var slotsherren på jagt –

Herefter holdt han op og sagde: "Jeg ved ikke, hvad det er, men det er mig umuligt at fortsætte. Jeg har en følelse, som om skæbnens hånd greb mig i struben og klemte til. For himlens skyld, herre, lad mig få lov at holde op."

Herren: Godt! Så ti stille og gå hen til det første bondehus der og spørg, hvor knægtens plejeforældre bor –

Det var ganske nær ved, blot et lille stykke længere nede. De begav sig derhen, hver førende sin hest ved tøjlen. I det samme går plejeforældrenes dør op, og en mand kommer til syne. Jacques' husbond giver et udråb fra sig, fører hånden til sin kårde, den omtalte mand også, og begge hestene bliver sky af våbnenes klirren. Jacques' hest slider sig løs af tøjlen og galoperer væk, og i det samme bliver den fremmede, som hans herre sloges med, strakt død til jorden. Bønderne i byen stimler til. Jacques' herre svinger sig i en fart i sadlen og fjerner sig i firspring. Bønderne kaster sig over Jacques, bagbinder ham og fører ham for stedets dommer, der sender ham i fængsel. Den dræbte var chevalier Saint-Ouin, som tilfældet netop den dag

sammen med Agathe havde ført til deres barns plejemoder. Agathe rev sig i håret over sin elskers lig. Herren var allerede så langt borte, at man havde tabt ham af syne. Mens Jacques fra dommerens hus vandrede til fængslet, sagde han: – Det var uundgåeligt, at det skulle ske, for det stod skrevet histoppe –

Og jeg, mine kære læsere, holder også op her, fordi jeg nu har fortalt Dem alt, hvad jeg ved om mine to personer. – Og Jacques' kærlighedshistorie? Jacques har hundreder af gange sagt, at det stod skrevet histoppe, at han ikke fik fortalt historien til ende, og jeg ser, han har haft ret.

Jeg mærker, kære læser, at De er utilfreds, men så kan De jo selv tage hans historie op, hvor han har sluttet, og fortsætte den efter Deres eget tykke, eller også kan De aflægge et besøg hos frøken Agathe og der få at vide navnet på den by, hvor Jacques sidder fængslet, skaffe Dem adgang til fængslet og udspørge ham. Han vil sikkert ikke være sen til at imødekomme Deres ønske, for det vil hjælpe ham til at drive kedsomheden på flugt. Jeg kunne ganske vist nok udfylde, hvad der mangler ved hjælp af nogle optegnelser, der er kommet mig i hænde, men som jeg har god grund til at antage er upålidelige, og hvad skulle det nytte? Nogen virkelig interesse kan man jo kun fatte for, hvad man tror er sandhed. Men da det ville være alt for dristigt uden moden overvejelse og undersøgelse at fælde nogen dom over disse samtaler mellem fatalisten Jacques og hans herre, det betydningsfuldeste værk, der har set dagens lys siden mester François Rabelais' *Pantagruel* og *Fader Matthieus liv og eventyr* [Note 9] skal jeg på ny gennemlæse disse optegnelser med al den spændte opmærksomhed og al den upartiskhed, jeg er i stand

til, og i løbet af otte dage skal jeg meddele Dem mit resultat, idet jeg dog forbeholder mig ret til at tage mine ord tilbage, så snart nogen, der er skarpsindigere end jeg, beviser, at jeg har taget fejl.

Udgiveren tilføjer: De otte dage er forløbet. Jeg har atter gennemlæst de omhandlede optegnelser. Af de tre afsnit som de indeholder ud over det i mit eje værende manuskript, holder jeg det første og det sidste for at være autentiske, mens det midterste åbenbart er indskudt. Her har De det første, som forudsætter en løkke nummer to i Jacques' og hans herres underholdning:

En helligdag, da slottets herre var på jagt, mens det øvrige selskab var til messe i sognekirken, der lå en fjerdingvej fra slottet, var Jacques stået op, og Denise sad ved siden af ham. De var tavse begge to, og der syntes at råde en vis misstemning mellem dem, hvilket også i virkeligheden var tilfældet. Jacques havde anvendt alle midler til at formå Denise til at gøre ham lykkelig, men Denise havde været standhaftig. Efter at denne tavshed havde varet længe, sagde Jacques, alt imens han fældede de bitreste tårer, i en hård og bitter tone til hende: "Sagen er den, at De ikke elsker mig –"

Krænket og ude af sig selv rejser Denise sig op, griber ham i armen og drager ham heftigt hen mod sengekanten, sætter sig der og siger: "Hvad, hr. Jacques, jeg elsker Dem altså ikke? Værsgod, hr. Jacques, gør alt, hvad De vil med Deres ulykkelige

Denise." Og idet hun sagde disse ord, brød hun ud i gråd og var næsten kvalt af tårer.

Sig mig, læser, hvad ville De have gjort i Jacques' sted? Ingenting. Det var netop også det, han gjorde. Han førte Denise tilbage til stolen og kastede sig for hendes fødder, tørrede de tårer, der flød fra hendes øjne, kyssede hendes hænder, trøstede hende, beroligede hende, sagde, at han var sikker på, at hun elskede ham ømt, og at han ville overlade til hendes ømhed at bestemme det øjeblik, hun ville belønne ham for hans ømhed for hende. Dette rørte Denise dybt.

Man vil måske indvende, at Jacques, når han lå for hendes fødder, vanskeligt kunne tørre hendes øjne – i hvert fald, hvis stolen ikke var meget lav. Det siger manuskriptet ikke noget om, men det må formodes.

Så er der det andet afsnit, kopieret efter *Tristram Shandys Liv* [Note 10)], for så vidt ikke samtalen mellem fatalisten Jacques og hans herre skulle være affattet tidligere end nævnte arbejde og pastor Sterne altså være plagiatoren, hvilket jeg har svært ved at tro. Jeg nærer nemlig en særskilt og personlig agtelse for hr. Sterne, som efter min mening skiller sig fra de fleste litterater af hans nation, der som oftest både bestjæler os og skælder os ud.

Dette afsnit lyder således:

Næste gang Denise gik for at lægge forbinding om Jacques' knæ, var en morgen tidlig. Alle sov endnu i huset, og Denise nærmede sig skælvende. Da hun havde nået døren til Jacques' værelse, standsede hun, uvis om hun skulle gå ind eller ej. Til sidst gik hun skælvende ind, men hun tøvede på ny længe foran sengen uden at vove at trække forhængene fra. Omsider trak

hun dem varsomt halvt fra. Skælvende sagde hun godmorgen til Jacques, skælvende forhørte hun sig om, hvordan han havde haft det om natten. Jacques sagde, at han ikke havde lukket et øje, og at han havde lidt og stadig led af en pinefuld kløe omkring knæet. Denise tilbød at prøve på at skaffe ham lindring. Hun kom med en lille ulden klud. Jacques stak benet ud af sengen, og Denise gav sig til at gnide med kluden nedenunder såret, først med en, så med to, tre, fire fingre, til sidst med hele hånden. Jacques så på hende imens og blev beruset af kærlighed. Så gav Denise sig til at gnide med uldkluden på selve såret, hvis ar endnu var rødt, først med en finger, så med to, tre, fire og endelig med hele hånden. Men det var ikke nok, at kløen under og på knæet var blevet lindret, den måtte også lindres over knæet, hvor den føltes mere heftig. Denise anbragte kluden oven over knæet og gav sig til at gnide meget kraftigt der, først med en finger, så med to, tre, fire og endelig med hele hånden. Mens Jacques stadig så til, voksede hans lidenskab i den grad, at han ikke kunne stå imod længere, men styrtede sig over Denises hånd – og kyssede den.

Men hvad der ikke lader nogen tvivl tilbage om plagiatet, er efterfølgende passus: – Hvis De kære læser, ikke skulle være tilfreds med, hvad jeg afslører for Dem om Jacques' kærlighed, har jeg ikke noget imod, at De prøver at komme med noget bedre. Men, hvordan De end bærer Dem ad, er jeg sikker på, at De kommer til samme slutning som jeg.

– Du tager fejl, skændige bagtaler, det gør jeg aldeles ikke. Denise vedblev at være dydig.

– Hvem har sagt andet? Jacques styrtede sig over hendes hånd, som han bemægtigede sig, ikke sandt? Det er Dem, der

har en fordærvet fantasi og som lægger en mening i ordene, de ikke har.

– Nå, han tog altså bare hendes hånd og ikke andet?

– Nej, det gjorde han absolut ikke. Jacques havde for god en forstand til, at han ville forgribe sig på den, han agtede at gøre til sin hustru og derved give sig selv anledning til en mistro, der i fremtiden ville forgifte hele hans tilværelse."

– Men i det foregående afsnit blev det udtrykkelig sagt, at Jacques havde gjort alt for at formå Denise til at gøre ham lykkelig.

– Øjensynlig var det ikke den gang hans mening at tage hende til hustru.

Det tredje afsnit viser os Jacques, vor stakkels fatalist, med jernbøjer om hænder og fødder, liggende på et halmleje i en krog i en skummel fængselskælder, hvor han repeterer alt, hvad han kan huske af sin kaptajns filosofiske grundsætninger og ikke er langt fra at tro, at han måske en dag vil savne dette fugtige, stinkende og mørke opholdssted, hvor sort brød og vand udgjorde hans eneste næring, og hvor han måtte forsvare sine hænder og fødder mod rotternes angreb. Vi erfarer, hvorledes midt i disse betragtninger dørene til hans fængsel og hans underjordiske celle bliver sprængt, og hvordan han bliver sat i frihed sammen med et dusin stratenrøvere og bliver indrulleret i en røverbande under Mandrins [Note 11)] anførsel. I mellemtiden havde de ridende gendarmer, der var sat efter hans herre, grebet denne og spærret ham inde i et andet fængsel. Der var han imidlertid sluppet ud med bistand af den politikommissær, der havde hjulpet ham under hans tidligere

eventyr, og i tre måneder havde han levet tilbagetrukket på Desglands slot, da tilfældet pludselig gengav ham en tjener, der var næsten lige så uundværlig for ham som hans ur og hans snusdåse. Han tog ikke en pris, så ikke en eneste gang på uret uden at sukke: "Hvad er der blevet af dig, min stakkels Jacques?" – En nat blev slottet overfaldet af Mandrins røverbande. Jacques genkender sin velgørers og sin elskedes bolig. Han griber ind og udvirker, at slottet bliver skånet for plyndring. Man læser derefter den rørende beskrivelse af det uventede møde mellem Jacques, hans herre, Desglands, Denise og Jeanne.

– Er det dig, min ven?

– Er det Dem, kære herre?

– Og hvordan går det til, at du befinder dig blandt de mennesker?

– Og hvordan går det til, at jeg skal møde Dem her?

– Og er det Dem, Denise?

– Er det Dem, hr. Jacques? Hvor har jeg grædt for Deres skyld!

Under alt det råbte Desglands: – Kom her med glas og vin i en fart! Det er ham, der har reddet livet for os allesammen.

Nogle dage efter døde den gamle slotsforvalter. Jacques fik hans plads og giftede sig med Denise, med hvem han beskæftiger sig med at avle disciple af Zenon og Spinoza. Han er elsket af Desglands og forgudet af sin herre. Således stod det nemlig skrevet histoppe. Man har villet fortælle mig, at såvel Desglands som Jacques' herre var blevet hans kones elskere. Hvordan dette forholder sig, ved jeg ikke, men derimod er jeg sikker på, at Jacques hver eneste aften sagde til sig selv: – Hvis

det står skrevet histoppe, Jacques, at du skal blive hanrej, så bliver du det også, hvordan du så end bærer dig ad. Men står det skrevet, at du ikke skal blive det, så kan de gøre, hvad de vil, uden at du bliver det. Sov du derfor roligt, min ven – og at han i overensstemmelse hermed sov trygt og roligt ind.

Om "Fatalisten Jacques og hans herre"

Forfatter: Denis Diderot (1713-1784).
Org.udgave: *Jacques le Fataliste et son maître.* Føljeton i *Correspondance littéraire, philosophique et critique* november 1778 – juni 1780, bogudgave Buisson Imprimeur-Libraire, An cinquième de la République (1796).
Denne udgave baseret på: Denis Diderot: Fatalisten Jacques og hans herre. Oversat fra fransk af Marc Kalckar. Thaning & Appel, København 1944.
Oversætter: Marc Kalckar (1881-1946).
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter usigneret frontispice til 3. bind af en udgave *Jacques le Fataliste*, Gueffier jeune, Paris 1797.

ISBN 978-87-7979-791-8
1. ebogsudgave

© 2022 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk

Note 1: **Sankt Roch med hatte:** Sankt Roch fremstilles i kunsten med et utal af forskellige (pilgrims-)hatte. *Red.anm.*

Note 2: **Quiproquo'er:** Gøre sig skyldig i den fejltagelse at anvende *qui*, hvor der skal anvendes *quo*, her: fejltagelse i al almindelighed.

Note 3: **Tronchin:** En i datiden meget berømt læge.

Note 4: **Huet'erne, Nicole'erne og Bossuet'erne:** Repræsentanter for den franske kristne åndsverden i 16- og 1700-tallet.

Note 5: **Villejuif:** En flække uden for Paris.

Note 6: **Kirkehyrden fra Meudon:** Dvs. Rabelais.

Note 7: **Engastrimyth:** Bugtaler.

Note 8: **Dom la Taste:** Teologisk benediktinermunk og religiøs polemiker, d. 1754.

Note 9: **Fader Matthieus liv og eventyr:** Compere Matthieu, filosofisk roman fra 1766 af Henri Joseph du Laurens.

Note 10: **Tristram Shandys Liv:** Roman af Laurence Sterne (1713-1768)

Note 11: **Mandrin:** En berømt bandefører, henrettet i 1755.